

Kehtiv põhiseadus¹

IV. peatükk

RIIGIKOGU

§ 59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

§ 60. Riigikogul on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Valimised on üldised, ühetaolised ja otsesed. Hääletamine on salajane.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu esimesel pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb Riigikogu eelmiste valimiste aastale.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad põhiseaduse §-des 89, 97, 105 ja 119 ettenähtud juhtudel varemalt kaksikümmend ja hiljemalt nelikümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimise seadus.

§ 61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kannab õiguslikku vastutust hääletamise ja poliitiliste avalduste eest Riigikogus või selle organites.

§ 63. Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis.

Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistuse kohustusest.

§ 64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel Vabariigi Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad enne tähtaega:

- 1) tema asumisega mõnda teise riigiametisse;
- 2) teda süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumisel;
- 3) tema tagasiastumisega seaduses sätestatud korras;
- 4) kui Riigikohus on otsustanud, et ta on kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma;
- 5) tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses sätestatud korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§ 65. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi vastavalt põhiseaduse §-le 79;
- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 121;

¹ RT 1992, 26, 349 - RT I, 15.05.2015, 2.

- 5) annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri ja õiguskantsleri;
[RT I, 27.04.2011, 1 - jõust. 22.07.2011]
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;
- 9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenu tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avalduste ja deklaratsioonidega ning pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;
- 14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 129;
- 15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni;
- 16) lahendab muid riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 66. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul arvates Riigikogu valimise tulemuste väljakuulutamise eest. Esimeseks istungiks kutsub Riigikogu kokku Vabariigi President.

§ 67. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 68. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu esimees Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu ettepanekul.

§ 69. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu esimehe ja kaks aseesimeest, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 70. Riigikogu otsustusvõimelisuse sätestab Riigikogu kodukorra seadus. Erakorralisel istungjärgul on Riigikogu otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole Riigikogu koosseisust.

§ 71. Riigikogu moodustab komisjone.

Riigikogu liikmetel on õigus ühineda fraktsioonidesse.

Komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ning õigused sätestab Riigikogu kodukorra seadus.

§ 72. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu ei otsusta kahekolmandikulise häälteenamusega teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik. Salajast hääletamist korraldatakse põhiseaduses või Riigikogu kodukorra seaduses ettenähtud juhtudel ainult ametiisikute valimisel või nimetamisel.

§ 73. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthälte enamusega, kui põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 74. Riigikogu liikmel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri ja õiguskantsleri poole. [RT I, 27.04.2011, 1 - jõust. 22.07.2011]

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§ 75. Riigikogu liikme tasu ning piirangud muu töötulu saamisel sätestab seadus, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 76. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

1938. aasta põhiseadus²

6. peatükk.

Riigikogu.

1. jagu.

Üldeeskirjad.

§ 60. Riigikogu teostab seaduste vastuvõtmist ja muid ülesandeid Põhiseaduse alusel. Riigikogu on kahekojaline rahvaesindus. Ta koosneb Riigivolikogust ja Riiginõukogust.

§ 61. Riigikogu teostab temale kuuluvat võimu Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogu koosolekul ja Riiginõukogu koosolekul.

§ 62. Riigikogu, Riigivolikogu ja Riiginõukogu ning nende organite asjaajamise sisemine kord ja läbikäimine omavahel, samuti Riigikogu liikmete õigused ja kohused Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogus ja Riiginõukogus ning nende komisjonides määratakse Riigikogu kodukorraga, mis võetakse vastu Riigikogu üldkoosoleku otsusega. Riigikogu, Riigivolikogu ja Riiginõukogu ning nende organite vaheline kord ja läbikäimine kord muude asutistega, samuti Vabariigi Presidendi ja Vabariigi Valitsuse liikmete õigused ja kohused Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogus ja Riiginõukogus ning nende komisjonides määratakse seadusega.

§ 63. Riigikogul, Riigivolikogul ja Riiginõukogul on õigus nõuda Peaministri või üksikute ministrite ilmumist oma koosolekule seletuste andmiseks. Peaministril ja ministreil on õigus anda seletusi Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogus ja Riiginõukogus ning nende komisjonides.

2. jagu.

Riigikogu üldkoosolek.

§ 64. Riigikogu üldkoosolek koosneb Riigivolikogu ja Riiginõukogu liikmeist. Riigikogu üldkoosolek on otsusevõimeline, kui koos on vähemalt pool Riigikogu seaduslikust

² RT, 03.09.1937, 71, 590.

koosseisust. Oma otsused, peale juhtude, mis Põhiseaduses korraldatud teisiti, teeb Riigikogu üldkoosolek koosolevate liikmete häälteenamusega.

§ 65. Riigikogu üldkoosoleku juhatus koosneb Riigivolikogu ja Riiginõukogu juhatusest. Riigikogu üldkoosoleku kutsub kokku Riigikogu üldkoosoleku juhatus omal algatusel või Vabariigi Presidendi nõudmisel.

Üldkoosolekut juhatab Riigivolikogu Esimees, tema äraolekul või juhtudel, kui ta mõnesugustel põhjustel ei saa juhatada koosolekut, Riiginõukogu Esimees, nende mõlemate puudumisel või juhtudel, kui nad ei saa juhatada koosolekut, teised juhatuse liikmed.

§ 66. Peale muude Põhiseaduses ettenähtud ülesannete võidakse Riigikogu üldkoosolekut kokku kutsuda pidulikel juhtudel, samuti ka Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse seletuste ärakuulamiseks.

Sõja ajal antakse Vabariigi Presidendi nõudmisel Riigikogu üldkoosoleku otsustada kõik riigikaitse vajadusest tingitud kiireiseloomulised Riigikogu võimkonda kuuluvad küsimused.

3. jagu. Riigivolikogu.

§ 67. Riigivolikogul on kaheksakümmend liiget, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel ning isiku valimise teel enamusvalimise põhimõttel. Õigus Riigivolikogu liikmete valimistest osa võtta on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul, kui ta on omanud vastavas valimisringkonnas või vastava omavalitsuse administratiivpiirkonnas elukohta või töökohta vähemalt ühe aasta kestel enne valimisi, kusjuures elukutselisest tööst tingitud põhjustel uue elukoha või uue töökoha omajail või elukohast või töökohast eemalviibijail on valimisõigus elukoha või töökoha ringkonnas. Riigivolikogu liikmeks võib valida iga hääleõiguslikku Eesti kodanikku, kes on vähemalt kakskümmend viis aastat vana ja kes on vähemalt ühe aasta kestel enne valimisi omanud elukohta Eesti Vabariigi maa-alal.

Riigivolikogu valimiste lähem kord määratakse seadusega.

§ 68. Iga viie aasta järel teostatakse Riigikoguvolikogu uue koosseisu valimised. Vabariigi Presidendil on õigus määrata Riigivolikogu uue koosseisu valimisi enne viie aasta möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused. Sel juhul Riigivolikogu uue koosseisu valimised peavad toimuma hiljemalt neljakümne viie päeva kestel arvates päevast, mil Vabariigi President tegi otsuse Riigivolikogu uue koosseisu valimiste määramiseks. Riigivolikogu liikmete volitused algavad Riigivolikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamise päevast ning samast päevast lõpevad Riigivolikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

§ 69. Riigivolikogu liige oma kohuste täitmisele asudes annab pühaliku töotuse, milles väljendatakse, et ta jääb ustavaks Eesti Vabariigile ja ta põhiseaduslikule korrale. Pühaliku töotuse andmise kord ja töotuse tekst määratakse § 62 teises lõikes tähendatud seadusega. Kui Riigivolikogu liige keeldub pühaliku töotuse andmisest või annab selle tingimisi, siis lõpevad tema volitused.

§ 70. Riigivolikogu valib oma esimesel istungil pärast valimisi esimehe ja teised juhatuse liikmed. Seda istungit juhatab esimehe valimiseni senine Riigivolikogu Esimees.

§ 71. Riigivolikogu astub kokku korraliseks istungjärguks igal aastal jaanuari ja oktoobri teisel teispäeval. Pärast uusi valimisi kutsub Vabariigi President Riigivolikogu kokku korraliseks

istungjärguks hiljemalt kahe nädala kestel pärast valimiste tagajärgede väljakuulutamist. Riigivolikogu juhatus võib kokku kutsuda Riigivolikogu ka erakorralisteks istungjärgudeks. Riigivolikogu juhatus on kohustatud kokku kutsuma Riigivolikogu, kui seda nõuab Vabariigi President või üks neljandik Riigivolikogu seaduslikust koosseisust. Riigivolikogu on kohustatud Vabariigi Presidendi nõudmisel kokkukutsutava erakorralise istungjärgu päevakorda võtma ja arutama ainult küsimusi, mida nõuab Vabariigi President. Riigivolikogu istungjärgud lõpetab Vabariigi President. Jaanuari teisel teisipäeval kokkuastuvat Riigivolikogu korralist istungjärku Vabariigi President ei või lõpetada enne kolme kuu möödumist, oktoobri teisel teisipäeval kokkuastuvat – mitte enne kahe kuu möödumist ja pärast Riigivolikogu uue koosseisu valimisi kokkukutsutavat – mitte enne kahe nädala möödumist, välja arvatud juhud, kui Vabariigi President on nende tähtaegade kestel määranud Riigivolikogu uue koosseisu valimised või kui Riigivolikogu ja Riiginõukogu pöörduvad Vabariigi Presidendi poole esitisega lõpetada istungjärg varem. Nende tähtaegade hulka ei arvata seda aega, mil Riigivolikogu istungjärg on katkestatud Vabariigi Presidendi poolt või Riigivolikogu ja Riiginõukogu ühtlase otsuse kohaselt. Vabariigi Presidendil on õigus katkestada Riigivolikogu korralist ja erakorralist istungjärku üks kord istungjärgu kestel kuni kahe nädalani. Riigivolikogu korralised istungjärgud ühes Riigivolikogu juhatuse enda algatusel või Riigivolikogu liikmete nõudmisel kokkukutsutud erakorraliste istungjärgudega ei või kesta üle kuue kuu aastas.

Vabariigi Presidendi sellekohasel nõudmisel kutsutakse Riigivolikogu üksikud komisjonid kokku ka Riigivolikogu istungjärgude vaheajal.

§ 72. Vaheajal, arvates Riigivolikogu koosseisu volituste viie-aastase kestuse möödumisest või Vabariigi Presidendi poolt Riigivolikogu uue koosseisu valimiste määramisest kuni Riigivolikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamiseni, võib Riigivolikogu kokku kutsuda istungjärgudeks ainult Vabariigi Presidendi nõudmisel, kes määrab nende istungjärgude päevakorra ja lõpetamise.

§ 73. Sõja ajal on Vabariigi Presidendil õigus Riigivolikogu istungjärke lõpetada § 71 ettenähtud tähtaegadest kinni pidamata, ära kuulates Riigikogu üldkoosoleku juhatuse ja Sõjavägede Ülemjuhataja arvamused.

Sõja ajal võib Riigivolikogu erakorralisi istungjärke kokku kutsuda ainult Vabariigi Presidendi nõudel, samuti ka Riigikogu üldkoosoleku juhatuse algatusel ja Vabariigi Presidendi nõusolekul Vabariigi Presidendi poolt määratud päevakorraga.

§ 74. Riigivolikogu on otsustusvõimeline, kui koos on vähemalt pool tema seaduslikust koosseisust.

§ 75. Riigivolikogu koosolekud on avalikud. Ainult erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku koosolevaist liikmeist, võib Riigivolikogu oma koosoleku kinniseks kuulutada.

§ 76. Riigivolikogu liikmed ei ole seotud mandaatidega.

§ 77. Riigivolikogu liikmed ei või olla riigiteenistuses Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, valitsus- või kohtuasutiste ega riigiettevõtete poolt ametisse nimetatuna või kinnitatuna.

Eelmise lõike eeskiri ei käi Vabariigi Valitsuse liikmete kohta ega isikute kohta, kes

nimetatakse või kinnitatakse ametisse era-, omavalitsusliikude või autonoomsete asutiste ettepanekute korras.

Riigivolikogu liige ei tohi võtta riigilt hankeid ega kontsessioone riigi varade kasutamiseks. Riigivolikogu liige ei või sellisena ajada võõraid asju teiste isikute nimel või huvides valitsusasutistes.

Üksikasjad käesoleva paragrahvi kohaldamiseks määratakse § 62 teises lõikes tähendatud seadusega.

§ 78. Riigivolikogu liige ei kanna peale kodukorras ettenähtu mingit vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta teinud Riigikogu üldkoosolekul või Riigivolikogus või nende komisjonides.

Riigivolikogul on aukohus, kelle kujundamise ja asjaajamise kord ning võimupiirid, niivõrd kui need ei puuduta Riigikogu koosseisu mittekuuluvaid isikuid, määratakse Riigikogu kodukorras.

Riigivolikogu juhatus võib anda aukohtu otsustada ka Riigivolikogu liikme ja väljaspool Riigivolikogu koosseisu oleva isiku vahelisi auasju, mis on põhjutanud Riigivolikogu liige Riigikogu üldkoosolekul või Riigivolikogus või nende komisjonides. Aukohtu lähem asjaajamiskord ja võimupiirid, niivõrd kui need puudutavad Riigikogu koosseisu mittekuuluvaid isikuid, määratakse § 62 teises lõikes tähendatud seadusega.

§ 79. Ilma Riigivolikogu nõusolekuta ei või tema liiget vangistada, välja arvatud juhud, kui ta on tabatud süüteoalt. Vangistamisest ja selle põhjustest teatatakse mitte hiljemini kui neljakümne kaheksa tunni kestel Riigivolikogu juhatusale, kes esitab selle Riigivolikogule otsustamiseks järgmisel koosolekul.

Riigivolikogul on õigus oma liikmeile määratud vangistust või muid kitsendusi edasi lükata kuni Riigivolikogu istungjärgu vaheajani või volituste lõpuni.

§ 80. Riigivolikogu liikmed vabastatakse nende volituste kestel sõjaväeteenistusest.

§ 81. Riigivolikogu liikmed saavad tasu ainult Riigivolikogu istungjärkude aja eest. Peale selle saavad Riigivolikogu liikmed tasuta sõidu või sõiduraha.

Riigivolikogu liikmete tasu ja tasuta sõidu või sõiduraha alused määratakse seadusega, mida võib muuta ainult Riigivolikogu järgneva koosseisu kohta.

§ 82. Igal Riigivolikogu liikmel on õigus pöörduda Riigivolikogu koosolekul kirjalikult esitatud küsimustega Vabariigi Valitsuse või üksiku ministri poole. Ühel neljandikul Riigivolikogu seaduslikust koosseisust on õigus pöörduda Riigivolikogu koosolekul kirjaliku arupärimisega Vabariigi Valitsuse poole. Arupärimisele tuleb vastata seletusega. Riigivolikogul on õigus kujundada ankeetkomisjone, keda Riigivolikogu juhatus võib kokku kutsuda ka istungjärkude vaheajal.

§ 83. Kui Riigivolikogu liige kaotab oma valimisõiguse, on vangistatud Riigivolikogu loal, lahkub surma läbi või volitusi maha pannes, või keeldub andmast pühalikku töotust või annab selle tingimisi, toimuvad vastavas valimisringkonnas uued valimised juhul, kui Riigivolikogu selle koosseisu volituste lõpuni on jäänud aega mitte vähem kui kolm kuud. Uus liige astub lahkunud liikme asemele kuni Riigivolikogu selle koosseisu volituste lõppemiseni.

4. jagu.
Riiginõukogu.

§ 84. Riiginõukogu liikmeiks on:

1) ameti poolest:

- a) Sõjavägede Ülemjuhataja või Sõjavägede Juhataja;
- b) kahe tähtsama ja suurema Eestis oleva kiriku pead;
- c) kahe autonoomse kõrgema teadusliku õppeasutise rektorid;
- d) emissioonipanga juhataja;

2) valimise alusel:

- a) maaomavalitsuste poolt – kolm liiget;
- b) linnaomavalitsuse poolt – üks liige;
- c) kutsealaste omavalitsuste poolt kuusteist liiget; neist põllumajanduse alalt ühes kalandusega – viis, tööstuse, käsitöö, kaubanduse, laevanduse ja ühistegevuse alalt – viis, töövõtjaskonna poolt – kolm, linnakinnisomandi alalt – üks, vabakutsete alalt – üks, kodumajanduse alalt – üks;
- d) kaitseliidu poolt – üks liige;
- e) hariduse ja kultuuri alalt – üks liige;
- f) vähemusrahvuste kultuuri alalt – üks liige;
- g) rahvatervishoiu alalt – üks liige;

3) nimetamise alusel:

Vabariigi Presidendi erioigusel nimetamisega kümme liiget.

Isikliku õiguse alusel on õigus olla Riiginõukogu liikmeiks endistel Vabariigi Presidentidel, kes käesoleva Põhiseaduse alusel ametis olnud, ja endistel sõjaaegsetel Sõjavägede Ülemjuhatajatel.

Riiginõukogu liikmed peavad olema hääleõiguslikud Eesti kodanikud, kes 1) on vähemalt nelikümmend aastat vanad, 2) vähemalt kolm aastat enne valimist või nimetamist on omanud elukohta Eesti Vabariigi maa-ala ja 3) valimise või nimetamise juhul vastavad § 85 ettenähtud nõuetele.

Riiginõukogu liikmeiks valimiste põhjal kuuluvad isikud peavad omama valimisõigust valimistel vastavates asutistes.

Riiginõukogu koosseisu kujundamise lähem kord määratakse seadusega.

§ 85. Riiginõukogu liikmete valimisel või nimetamisel on üldiseks juhtnööriks vastavate kodanikkude 1) lugupeetud ning väärikas isiksus ja tuntud kodaniku-tublidus ning riiklik mõtlemisviis ja 2) teadmised ning elukogemused, mis kasulikud Riiginõukogu tegevuses. Riiginõukogu kujundamise seadusega määratakse teadmiste ja elukogemuste alusena lähemalt kodanikkude tegevuse kestus nende elukutselises töös või avalikus tegevuses, kuid nõnda, et selle töö või tegevuse nõutava kestuse alammäär ei oleks alla kahe aasta ja ülemmäär üle kümne aasta.

Riiginõukogu kujundamise seaduse eelmises lõikes tähendatud osa muutmise ja täiendamise seaduse vastuvõtmine võib toimuda ainult Riigivolikogu ja Riiginõukogu seadusliku koosseisu enamusega, kusjuures ei tule rakendamisele § 95 viimase lõike eeskiri.

§ 86. Iga viie aasta järel teostatakse Riiginõukogu uue koosseisu kujundamine. Vabariigi Presidendil on õigus määrata Riiginõukogu uue koosseisu kujundamist enne viie aasta möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused. Sel juhul Riiginõukogu uue koosseisu kujundamine peab toimuma hiljemalt neljakümne viie päeva kestel arvates päevast, mil Vabariigi President tegi otsuse Riiginõukogu uue koosseisu kujundamiseks. Riiginõukogu liikmete volitused algavad Riiginõukogu üldise koosseisu kujundamise tagajärgede väljakuulutamise päevast arvates ning samast päevast lõpevad Riiginõukogu eelmise koosseisu liikmete volitused. Juhul aga, kui Riiginõukogu uue koosseisu kujundamine on Vabariigi Presidendi poolt määratud ühes Riigivolikogu uue koosseisu valimiste

määramisega, algavad ja lõpevad Riiginõukogu koosseisu liikmete volitused ühel ajal Riigivolikogu koosseisu liikmete volituste algamisega ja lõppemisega.

§ 87. Riiginõukogu istungjärgud algavad ja lõpevad ühel ajal Riigivolikogu istungjärgudega. Riigivolikogu istungjärgude kohta kehtivad eeskirjad kuuluvad rakendamisele ka Riiginõukogu istungjärgude kohta.

§ 88. Keegi ei saa ühel ajal olla Riigivolikogu ja Riiginõukogu liige.

§ 89. Põhiseaduse § 69, 70, 74, 75, 76, § 77 kolmandat, neljandat ja viiendat lõiget, § 78, 79, 80 ja 81 kohaldatakse vastavalt ka Riiginõukogule ja tema liikmeile.

§ 90. Igal Riiginõukogu liikmel on õigus Riiginõukogu koosolekul pöörduda kirjalikult esitatud küsimustega Vabariigi Valitsuse või üksiku ministri poole.

§ 91. Kui Riiginõukogu liige kaotab õiguse olla Riiginõukogu liige, on vangistatud Riiginõukogu loal, lahkub surma läbi või volitusi maha pannes, või keeldub andmast pühalikku töotust või annab selle tingimisi, siis valitakse või nimetatakse tema asemele sel juhul, kui Riiginõukogu selle koosseisu volituste lõpuni on jäänud aega mitte vähem kui kolm kuud, uus liige samas korras, nagu oli valitud või nimetatud lahkunud liige. Uus liige astub lahkunud liikme asemele kuni Riiginõukogu selle koosseisu volituste lõppemiseni.

I. Gräzini eelnõu³

5. peatükk

Seadusandlik kogu

1. jagu

Üldeeskirjad

§ 57. Seadusandlik Kogu on Vabariigi esindusorgan, kelle tähtsaimaks ülesandeks on seadusandlik tegevus. Lisaks sellele teostab ta ka mõningaid muid Põhiseadusega ettenähtud funktsioone.

§ 58. Seadusandlik Kogu teostab temale kuuluvat võimu üldkoosolekul.

§ 59. Seadusandlik Kogu ja selle organite asjaajamise sisemine kord, samuti selle komisjonide töökord määratakse Seadusandliku Kogu kodukorraga, mis võetakse vastu Seadusandliku Kogu üldkoosoleku otsusega.

Seadusandliku Kogu läbikäimise kord muude asutistega, samuti Vabariigi Presidendi ja Vabariigi Valitsuse liikmete õigused ja kohused Seadusandliku Kogu üldkoosolekul ja selle komisjonides määratakse seadusega.

§ 60. Seadusandlikul Kogul on õigus nõuda Peaministri või ministrite ilmumist oma koosolekule seletuste andmiseks.

³ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1122–1123.

Peaministril ja ministreil on õigus anda seletusi Seadusandliku Kogu üldkoosolekul ja selle komisjonides.

Seadusandlik Kogu teostab oma vastava komisjoni kaudu kontrolli siseasjade- ja julgeolekuorganite töö üle, inimõiguste ja -vabaduste austamist Vabariigi Valituse ja talle alluvate täitevvõimude organite poolt.

2. jagu

Seadusandliku Kogu üldkoosolek

§ 61. Seadusandliku Kogu üldkoosolek koosneb Seadusandliku Kogu liikmeist – saadikutest. Üldkoosolek on otsustusvõimeline, kui koos on vähemalt poolt Seadusandliku Kogu seaduslikust koosseisust. Oma otsused, peale juhtude, mis Põhiseaduses on korraldatud teisiti, teeb Seadusandliku Kogu üldkoosolek koosolevate liikmete lihthääldenamusega.

§ 62. Seadusandliku Kogu üldkoosoleku kutsub kokku Seadusandliku Kogu juhatus omal algatusel või Vabariigi Presidendi palvel.

Üldkoosolekut juhatab Seadusandliku Kogu esimees, tema äraolekul või juhtudel, kui ta ei saa juhatada koosolekut, teised juhatuse liikmed.

§ 63. Peale muude Põhiseaduses ettenähtud ülesannete võidakse Seadusandliku Kogu üldkoosolekut kokku kutsuda pidulikel juhtudel, samuti ka Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse seletuste ärakuulamiseks.

Sõja ajal antakse Vabariigi Presidendi nõudmisel Seadusandliku Kogu üldkoosoleku otsustada kõik riigikaitse vajadusest tingitud kiireiseloomulised Seadusandliku Kogu võimkonda kuuluvad küsimused.

3. jagu

Seadusandliku Kogu töökord ja liikmed (saadikud)

§ 64. Seadusandlikul Kogul on sada seitsekümmend viis liiget, kelledest sada kakskümmend viis valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel ning isikuvalimise teel enamusvalimise põhimõttel.

Viiskümmend Seadusandliku Kogu liiget valitakse rahvusvähemuste kultuuriautonomsete organisatsioonide poolt nende võrdse esindatuse põhimõttel. Nende saadikute valimised viiakse läbi üks nädal enne üldisi valimisi.

Õigus Seadusandliku Kogu liikmete-saadikute valimistest osa võtta on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul, kui tal on vastavas valimisringkonnas või vastava omavalitsuse administratiivpiirkonnas pidevalt elanud või töötanud vähemalt ühe aasta kestel enne valimisi, kusjuures elukutselises tööst tingitud põhjustel uue elukoha või töökoha ringkonnas.

Seadusandliku Kogu liikmeks võib valida iga hääleõigusliku Eesti kodaniku, kes on vähemalt kakskümmend aastat vana ja kes on vähemalt ühe aasta kestel enne valimisi omanud elukohta Eesti territooriumil.

Seadusandliku Kogu valimiste lähem kord määratakse seadusega.

§ 65. Seadusandliku Kogu uue koosseisu valimised toimuvad iga viie aasta tagant.

Vabariigi Presidendil on õigus määrata Seadusandliku Kogu uue koosseisu valimisi enne viie aasta möödumist juhtudel, mis on ette nähtud Vabariigi Põhiseadusega. Uue koosseisu valimised peavad sel juhul toimuma hiljemalt neljakümne viie päeva kestel arvates päevast, mil Vabariigi President tegi otsuse niisuguste valimiste määramiseks.

Seadusandliku Kogu volitused algavad Seadusandliku Kogu valimiste tulemuste väljakuulutamise päevast ning samast päevast lõpevad ka Seadusandliku Kogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

§ 66. Seadusandliku Kogu liige annab oma kohuste täitmisele asudes pühaliku toetuse, milles väljendatakse, et ta jääb ustavaks Eesti riigile ja selle demokraatlikule põhiseaduslikule korrale. Pühaliku toetuse andmise kord ja töötuse tekst määratakse seadusega. Kui Seadusandliku Kogu liige keeldub pühaliku toetuse andmisest või annab selle tingimisi, siis on tema volitused sellega lõppenud.

§ 67. Seadusandlik Kogu valib oma esimesel istungil pärast valimisi esimehe ja teised juhatuse liikmed. Seda istungit juhatab esimehe valimiseni senine Seadusandliku Kogu esimees.

§ 68. Seadusandlik Kogu tuleb kokku korraliseks istungjärguks igal aastal jaanuari ja oktoobri teisel teisipäeval. Pärast uusi valimisi kutsub Vabariigi President Seadusandliku Kogu kokku korraliseks istungjärguks hiljemalt kahe nädala kestel pärast valimiste tulemuste väljakuulutamist.

Seadusandliku Kogu juhatus võib Seadusandliku Kogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungjärgudeks. Seadusandliku Kogu juhatus on kohustatud Seadusandliku Kogu kokku kutsuma ka siis, kui seda nõuab Vabariigi President või üks neljandik Seadusandliku Kogu koosseisust. Seadusandlik Kogu on kohustatud Vabariigi Presidendi nõudmisel kokkukutsutava erakorralise istungjärgu päevakorda võtma ja arutama ainult küsimusi, mida nõuab Vabariigi President.

Seadusandliku Kogu istungjärgud lõpetab Vabariigi President. Jaanuari teisel teisipäeval kokku astuvat korralist istungjärku ei või lõpetada enne nelja kuu möödumist, oktoobri teisel teisipäeval kokku astuvat – mitte enne kahe kuu möödumist ja pärast Seadusandliku Kogu uue koosseisu valimisi kokkukutsutavat – mitte enne kahe nädala möödumist, välja arvatud juhud, kui Vabariigi President on nende tähtaegade kestel määranud Seadusandliku Kogu uue koosseisu valimised või kui Seadusandlik Kogu pöördub Vabariigi Presidendi poole esitisega lõpetada istungjärg varem. Nende tähtaegade hulka ei arvata aega, mil Seadusandliku Kogu istungjärg on katkestatud Vabariigi Presidendi poolt või Seadusandliku Kogu enese otsuse kohaselt.

Vabariigi Presidendil on õigus katkestada Seadusandliku Kogu korralist ja erakorralist istungjärku üks kord istungjärgu kestel kuni kahe nädalani.

§ 69. Vaheajal, arvates Seadusandliku Kogu koosseisu volituste viieaastase kestuse möödumisest või Vabariigi Presidendi poolt Seadusandliku Kogu uue koosseisu valimiste määramisest kuni Seadusandliku Kogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseni, võib Seadusandliku Kogu kokku kutsuda istungjärgudeks ainult Vabariigi Presidendi nõudmisel, kes määrab nende istungjärgude päevakorra ja lõpetamise.

§ 70. Seadusandliku Kogu koosolekud on avalikud. Ainult erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku koosolevaist liikmeist, võib Seadusandlik Kogu oma koosoleku kuulutada kinniseks.

§ 71. Seadusandliku Kogu liige (saadik) ei tohi kuuluda Valitsuse koosseisu.

§ 72. Seadusandliku Kogu juures tegutseb Riigikantselei, mille eesotsas on Seadusandliku Kogu saadikute hulgast valitav ja Seadusandliku Kogu juhatusse kuuluv Riigisekretär. Riigisekretäri ja talle alluva kantselei ülesandeks on pidada riigi seaduste registrit, hoida Seadusandliku Kogu dokumentatsiooni.

§ 73. Seadusandliku Kogu liige ei kanna peale kodukorras ettenähtu mingit vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Seadusandliku Kogu üldkoosolekul või selle komisjonides.

§ 74. Ilma Seadusandliku Kogu nõusolekuta ei või tema liiget vangistada, välja arvatud juhud, kui ta on tabatud süüteoalt. Vangistamisest ja selle põhjustest teatatakse mitte hiljemini kui neljakümne kaheksa tunni kestel Seadusandliku Kogu juhatusele, kes esitab selle küsimuse Seadusandlikule Kogule otsustamiseks järgmisel koosolekul.

Seadusandlikul Kogul on õigus oma liikmeile määratud vangistust või muid kitsendusi edasi lükata kuni Seadusandliku Kogu istungjärgu vaheajani või volituste lõpuni. Saadiku poolt tema ülesannete täitmise käigus tehtud avalduste eest ei kanna ta kohtulikku vastutust ka pärast oma volituste lõppemist.

§ 76⁴. Seadusandliku Kogu liikmed vabastatakse nende volituste kestel sõjaväe- või seda asendavast tööteenistusest.

§ 77. Seadusandliku Kogu liikmetele on ette nähtud tasu seaduses määratud ulatuses. Peale selle saavad Seadusandliku Kogu liikmed tasuta sõidu või sõiduraha. Seadusandliku Kogu liikmete tasu ja tasuta sõidu või sõiduraha alused määratakse seadusega, mida võib muuta ainult Seadusandliku Kogu järgnev koosseis.

§ 78. Igal Seadusandliku Kogu liikmel on õigus pöörduda koosolekul kirjalikult esitatud küsimustega Vabariigi Valitsuse, Presidendi või ministrite poole. Ühel kuuendikul Seadusandliku Kogu koosseisust on õigus pöörduda Seadusandliku Kogu koosolekul kirjaliku arupärimisega Vabariigi Valitsuse poole. Arupärimisele tuleb vastata seletusega.

§ 79. Kui Seadusandliku Kogu liige kaotab oma valimisõiguse, on vangistatud Seadusandliku Kogu loal, lahkub surma läbi või volitusi maha pannes või keeldub andmast pühalikku töotust või annab selle tingimisi, toimuvad vastavas valimisringkonnas uued valimised juhul, kui Seadusandliku Kogu selle koosseisu volituste lõpuni on jäänud aega mitte vähem kui kolm kuud. Uus liige astub lahkunud liikme asemele kuni Seadusandliku Kogu selle koosseisu volituste lõppemiseni.

E. Talviku ja J. Kaljuvee eelnõu⁵

4. peatükk RIIGIKOGU

⁴ Sic!

⁵ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1135–1136.

§ 40. Rahva esindajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu, kellel on rahva poolt antud võimutäius. Riigikogul on täielikud volitused valitsuse tegevuse kontrollimiseks. Riigikogu teostab kontrolli riigi välissuhete üle ja ratifitseerib rahvusvahelised lepingud.

§ 41. Riigikogus on 101 liiget, kes valitakse üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamise teel enamusvalimise põhimõtte alusel neljaks aastaks.

§ 42. Riigikogu valimise seadus kehtestatakse sellekohase seadusega.

§ 43. Riigikogu liikmed ei või olla mõnes muus ametis, välja arvatud teaduslik või pedagoogiline töö.

§ 44. Riigikogu liige annab oma kohustuste täitmisele asudes töötuse olla ustav Eesti Vabariigile ja põhiseaduslikule korrale. Kui Riigikogu liige keeldub töötuse andmisest või annab selle tingimisi, siis lõpevad sellega tema volitused.

§ 45. Kui Riigikogu liige on võetud vahi alla pärast Riigikogu poolt saadikupuutumastusest vabastamist, loobunud oma volitustest või keeldub andmast töötust või on surnud, siis toimuvad 1 kuu jooksul vastavas valimisringkonnas uued valimised, juhul kui Riigikogu koosseisu volituste lõpuni on jäänud üle 3 kuu. Valitud uus liige asub lahkunud liikme kohale kuni Riigikogu koosseisu volituste lõppemiseni.

§ 46. Pärast valimistulemuste väljakuulutamist kutsub Vabariigi president Riigikogu kokku korraliseks istungjärguks hiljemalt kahe nädala jooksul. Riigikogu kutsutakse kokku korralisele istungjärgule igal aastal jaanuari- ja oktoobrikuu teisel teisipäeval.

§ 47. Riigikogu juhatus ja Vabariigi president võivad Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuavad.

§ 48. Riigikogu valib oma esimesel istungil Riigikogu juhataja ja teised juhatuse liikmed. Kuni juhataja valimiseni juhatab istungit valimiste peakomitee esimees.

§ 49. Riigikogu kehtestab oma otsusega kodukorra.

§ 50. Riigikogu liikmed ei ole seotud kohustusliku mandaadiga.

§ 51. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui koos on üle poole koosseisust.

§ 52. Riigikogu istungid on avalikud. Koosolevate liikmete enamuse otsusega võidakse keelata raadio- ja televisiooniülekanDED Riigikogu istungitelt.

§ 53. Riigikogu liikmetel on täielik saadikupuutumatus ja ta ei kanna peale kodukorras ettenähtud juhtude mingit vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja selle komisjonides.

§ 54. Ilma Riigikogu otsuseta ei või tema liiget kahtlustatavana kinni pidada, välja arvatud juhul, kui ta on tabatud raske kuriteo toimepanemiselt. Nimetatud juhtumil teatatakse kinnipidamisest ja selle põhjustest hiljemalt 48 tunni jooksul Riigikogu juhatusele, kes esitab selle Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks. Riigikogul on õigus oma liikmetele

kohaldatud vahi alla võtmist või muid tõkendeid edasi lükata kuni Riigikogu istungjärgu vaheajani või volituste lõppemiseni.

§ 55. Riigikogu liikmed vabastatakse nende volituste kestel sõjaväeteenistusest.

§ 56. Riigikogu liikmete tasustamise alused määratakse seadusega, mille muutmise korral võib neid kohaldada ainult Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 57. Riigikogu istungil on igal Riigikogu liikmel õigus pöörduda kirjaliku küsimusega Vabariigi Valitsuse või selle liikme poole. Küsimusele tuleb vastata 1 kuu jooksul kirjaliku selgitusega.

Ühel neljandikul Riigikogu valitud koosseisust on õigus pöörduda Riigikogu istungil kirjaliku arupärimisega Vabariigi Valitsuse poole. Arupärimisele tuleb vastata kirjalikult 10 päeva jooksul.

§ 58. Riigikogul on õigus moodustada erikomisjone, keda Riigikogu juhatus võib kokku kutsuda ka istungjärkude vaheajal.

J. Raidla töögrupi eelnõu⁶

IV peatükk

RIIGIKOGU

§ 56. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

Riigikogul on üheksakümmend üheksa liiget, kes valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimisseadus.

§ 57. Riigikogu liikmete volitused algavad Riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamise päevast ja samast ajast lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

§ 58. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 59. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 60. Riigikogu liige ei või olla riigi teenistuses Vabariigi Presidendi, Riigikontrolli, Õiguskantsleri ja kohtuametis ega täita tulunduslike ühingute ning liitude juhatuse või nõukogu liikme ülesandeid.

§ 61. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva või Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja teiste riigiorganite, samuti kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 62. Eesti Vabariigi Riigikogu:

1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;

⁶ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1145–1147.

- 2) otsustab rahvahääletuse;
- 3) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
- 4) otsustab Vabariigi Presidendi poolt esitatud Peaministri kandidaadile volituste andmise Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- 5) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 6) nimetab Vabariigi Presidendi esildisel ametisse Ülemkohtu esimehe, Eesti Panga presidendi, Riigikontrolöri, Õiguskantsleri ja Kaitsejõudude Peastaabi Ülema;
- 7) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 8) esineb pöördumiste, avalduste ja deklaratsioonidega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 9) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja erakorralise seisukorra riigis ja teatab sellest Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peasekretärile;
- 10) seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
- 11) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele;
- 12) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõja, sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 63. Riigikogu uue koosseisu esimese istungjärgu kutsub kokku Vabariigi President. Riigikogu istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani. Erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhatus omal algatusel või Vabariigi Presidendi või Valitsuse esildisel või vähemalt ühe kolmandiku Riigikogu liikmete nõudmisel.

§ 64. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ning Riigikogu töökorra seadusele.

§ 65. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Eesti Panga nõukogu liikmed, alalise õiguskomisjoni, ja moodustab vajaduse korral muid komisjone.

§ 66. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui koos on vähemalt pool valitud koosseisust. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui seadus ei näe ette teisiti.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega Eesti Vabariigi Valitsuse, Eesti Panga presidendi ja teiste Riigikogu poolt ametisse nimetatud ametiisikute poole, samuti pöörduda küsimustega riigiametnike poole informatsiooni saamiseks. Arupärimistele ja küsimustele tuleb vastata kahekümne päeva jooksul. Arupärimistele vastatakse Riigikogu istungil.

§ 68. Riigikogu liiget saab kriminaalvastutusele võtta ainult Õiguskantsleri ettepanekul vähemalt kahe kolmandiku Riigikogu koosseisu nõusolekul. Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, loetakse tema volitused lõppenuks.

III ja IV toimkonna 21.09.1991 ühiskoosoleku protokoll⁷

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee
Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Riigi eelarve
teematoimkonna ja
teematoimkonna koosoleku
p r o t o k o l l

Koosolek toimus 21. septembril 1991.a. Toompeal kell
10.00 - 11.30.

Koosolekust võtsid osa:

Ü.Aaskivi	M.Lauristin	P.Kask
I.Hallaste	V.Lebedev	M.Laar
K.Koha	V.Niitsoo	R.Ruutsoo
T.Käbin	J.Reinson	S.Vahtr

Koosolekut juhatas hr. I. Hallaste.

P ä e v a k o r d:

1. Teematoimkondade vastastikune informatsioon.
2. Riigikorralduse põhimõtted.

1. Päevakorras küsimuses otsustati võtta informatsioon teadmiseks.

2. Toimkonnad on seisukohal, et Eesti peab olema parlamentaarne vabariik, kus presidendil on tasakaalustav osa Riigikogu ja Valitsuse vahel ilma iseseisva seadusandliku ja täidesaatva võimuta.

2.1. Toimkonnad ei jõudnud ühisele seisukohale küsimuses, "Kelle poolt valitakse president?"

Hääleõigusliku kodaniku poolt valimist toetavad I.Hallaste, K. Koha, S. Vahtr, V. Lebedev, *J. Reinson*
Riigikogu poolt valimisi toetab *V. Niitsoo*.

Riigikogu ja omavalitsuste esinduste poolt valimisi toetavad P.Kask, M.Lauristin, Ü. Aaskivi, R. Ruutsoo.

2.2. Toimkonnad on seisukohal, et Riigikogu on ühekojaline.

M. Lauristin, S. Vahtr, V. Lebedev peavad võimalikuks ka teise piiratud õigustega koja olemasolu.

⁷ ERA.R-2324.1.26, 12-3.

2.3. Riigikogu volituste aja küsimuses jõudsid toimkonnad ühisele seisukohale s.o. Riigikogu volitused kestavad kolm aastat.

J. Reinsoni reservatsioon: Juhul kui valitsuskabinet läheb Riigikogus kinnitamisele peab Riigikogu volitusi pikendama ühe aasta võrra.

2.4. Toimkonnad arutasid järgmisi valitsuse moodustamise kordasid.

2.4.1. President nimetab Riigikogu valimistulemuste põhjal peaministri kandidaadi, Riigikogu kinnitab valitsuskabineti.

Nimetatud korda toetasid Ü. Aaskivi, I. Hallaste, K. Koha, M. Laar, M. Lauristin, V. Lebedev, V. Niitsoo.

2.4.2. President esitab peaministri kandidaadi Riigikogule kinnitamiseks. Valitsuskabineti kinnitab president.

Nimetatud korda toetasid J. Reinson, R. Ruutsoo, S. Vahtre.

2.4.3. President nimetab konsultatsioonide tulemusel peaministri, kes moodustab kabineti. Riigikogul on umbusaldusvõimalus.

Nimetatud korda toetas P. Kask. Kui nimetatud kord ei leia toetust, toetab hr. P. Kask varianti 2.4.2.

2.5. Toimkonnad on ühisel seisukohal, et Riigikogu liige, täites valitsusliikme kohuseid, peatab oma tegevuse Riigikogus. Tema asemele astub asendusliige.

2.6. Toimkonnad on ühisel seisukohal, et seaduseelnõu, mida valitsus seostab usaldusega, lükatakse Riigikogu poolt tagasi, loetakse umbusaldusavaldus vastuvõetuks.

2.7. Toimkonnad on seisukohal, et peaministri äraolekul teda asendav minister peab saama kinnituse volitusteks täita peaministri kohuseid presidendilt.

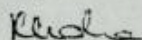
2.8. Toimkonnad jõudsid ühisele seisukohale, et erakondlikule tegevusele parlamendis peab saama põhiseaduslikud garantiid.

Koosoleku juhataja

I. Hallaste

Protokollis

K. Koha

A. Lepsi eelnõu⁸

5. peatükk

RIIGIKOGU

60. Rahva esindajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu. Riigikogul on õigus nõuda Peaministri või üksikute ministrite ilmumist oma istungitele ja komisjonidesse seletuste andmiseks.

Riigikogu teostab kontrolli riigi välissuhete üle ja ratifitseerib rahvusvahelised lepingud.

61. Riigikogus on üheksakümmend üheksa liiget, kes valitakse üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamise teel enamusvalimise põhimõtte alusel kolmeks aastaks. Riigikogu liikmeks võib valida iga hääleõiguslikku Eesti Vabariigi kodanikku, kes on vähemalt kakskümmend viis aastat vana, kes on olnud vahetpidamata vähemalt viis aastat Eesti kodakondsuses ja kes on vähemalt viie aasta kestel enne valimisi omanud elukohta Eesti Vabariigi territooriumil.

Riigikogu valimisseadus kehtestatakse seadusega.

62. Riigikogu liikmed ei või olla riigiteenistuses.

63. Riigikogu liige annab oma kohustuste täitmisele asudes töötuse olla ustav Eesti Vabariigile ja põhiseaduslikule korrale. Kui Riigikogu liige keeldub töötuse andmisest või annab selle tingimisi, siis lõpevad sellega tema volitused.

64. Kui Riigikogu liige on võetud vahi alla pärast Riigikogu poolt saadikupuutumatuses vabastamist või loobunud oma volitustest või keeldub andmast töötust või on surnud, siis toimuvad ühe kuu jooksul vastavas valimisringkonnas uued valimised, juhul kui Riigikogu koosseisu volituste lõpuni on jäänud üle kolme kuu. Valitud uus liige asub lahkunud liikme kohale kuni Riigikogu koosseisu volituste lõppemiseni.

65. Pärast valimistulemuste väljakuulutamist kutsub Vabariigi President Riigikogu kokku korraliseks istungjärguks hiljemalt kahe nädala jooksul. Riigikogu kutsutakse kokku korralisele istungjärgule igal aastal jaanuari- ja oktoobrikuu teisel teisipäeval.

66. Riigikogu juhatus ja Vabariigi President võivad Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuavad.

67. Riigikogu valib oma esimesel istungil Riigikogu Esimehe ja teised juhatuse liikmed. Kuni Riigikogu Esimehe valimiseni juhatab istungit Põhiseadusliku Assamblee (Rahvuskogu, Taastava Kogu) Esimees.

68. Riigikogu kehtestab oma otsusega kodukorra.

69. Riigikogu liikmed ei ole seotud mandaadiga.

70. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui koos on vähemalt pool Riigikogu seaduslikust koosseisust.

⁸ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1163–1165.

71. Riigikogu istungid on avalikud. Koosolevate liikmete enamuse otsusega võidakse keelata raadio- ja televisiooniülekanDED Riigikogu istungitelt. Ainult erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmeist, võib Riigikogu oma koosoleku kinniseks kuulutada.

72. Riigikogu liikmel on saadikupuutumatus ja ta ei kanna peale Riigikogu kodukorras ettenähtud juhtude mingit vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja selle komisjonides.

73. Ilma Riigikogu otsuseta ei või tema liiget kahtlustatavana kinni pidada, välja arvatud juhul, kui ta on tabatud raske kuriteo toimepanemiselt. Nimetatud juhtumil teatatakse kinnipidamisest ja selle põhjustest hiljemalt kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatusale, kes esitab selle Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks. Riigikogul on õigus oma liikmetele kohaldatud vahi alla võtmist või muid tõkendeid edasi lükata kuni Riigikogu istungjärgu vaheajani või volituste lõppemiseni.

74. Riigikogu liikmed vabastatakse nende volituste kestel sõjaväeteenistusest.

75. Riigikogu liikmete tasustamise alused määratakse seadusega, mille muutmise korral võib neid kohaldada ainult Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

76. Riigikogu valitud koosseisu Esimehel on seadusealgatamise õigus.

77. Riigikogu istungil on igal Riigikogu liikmel õigus pöörduda kirjaliku küsimusega Vabariigi Valitsuse või selle liikme poole. Küsimusele tuleb vastata ühe kuu jooksul kirjaliku seletusega. Ühel neljandikul Riigikogu valitud koosseisust on õigus pöörduda Riigikogu istungil kirjaliku arupärimisega Vabariigi Valitsuse poole. Arupärimisele tuleb vastata kirjalikult kümne päeva jooksul.

78. Riigikogul on õigus moodustada erikomisjone, keda Riigikogu juhatus võib kokku kutsuda ka istungjärkude vaheajal.

PA 27.09.1991 istungi stenogrammist:

Juhataja: [...] Nagu leppisime kokku eelmisel istungil, jätkab härra Jüri Raidla oma ettekannet, esitades täna meile ettekande teise osa. Härra Jüri Raidla palus ettekande esitamiseks aega tundi ja 20 minutit. Palun, härra Jüri Raidla!

J. Raidla Lugupeetud assamblee liikmed! Lubage mul järgnevalt jagada teiega mõningaid sissejuhatavaid mõtteid põhiseaduse eelnõu sisu ja vormi kohta ning lisada mõningaid kommentaare eelnõu tähe ja vaimu juurde. [...]

IV PEATÜKK. RIIGIKOGU Vastavalt eelnõu §-le 56 kuulub seadusandlik võim Eesti Vabariigis Riigikogule. Mitte keegi peale Riigikogu või rahva ei ole volitatud vastu võtma seadusi. Veelgi enam – läbi seadusandluse erinevate meetodite kasutamise on kogu normeloov tegevus Eesti Vabariigis kontrollitav parlamendi poolt. Ka põhiseaduse muutmine on kas teostatav Riigikogu poolt või on siis tema poolt kontrollitav. Riigikogu on ühekojaline 99-liikmeline Eesti Vabariigi parlament, kes valitakse neljaks aastaks. Loobutud on

nõukogudeaegsest printsiibist, kus saadik oli seotud mandaadiga (§ 59). Riigikogu liige peab parlamendisaadikuna mitte esindama kitsalt oma valijaskonna huve, vaid teostama rahva esindajana riigivõimu kogu Eesti ühiskonna ja riigi huvides. Samast põhimõttest lähtus ka 1920. aasta põhiseadus (§ 45) ja 1937. aasta põhiseadus (§ 76). Riigikogu rakenduslikud küsimused pakuvad arutatavas eelnõus traditsioonilisi lahendusi. Paragrahvi 57 järgi algavad Riigikogu liikmete volitused väljakuulutamise päevast. Paragrahvi 58 järgi annab Riigikogu liige oma kohustuste täitmisele asumisel ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale. Paragrahv 60 sätestab Riigikogu liikmele teenistusalsed piirangud, mida, muuseas, tuleb täiendada ka piiranguga töötamisest Riigikogu aparaadis. Eesti Vabariigi Riigikogu pädevuse piiritlemisel kasutatakse kahte meetodit: 1) §-s 62 antakse funktsioonide loetelu; 2) §-s 61 sätestatakse reegel, mille kohaselt Riigikogul on volitus lahendada täiendavalt §-ga 62 määratud kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja teiste riigiorganite, samuti kohalike omavalitsuste otsustada. Tegemist on sisuliselt mitteammendava loeteluga, mis pakub Riigikogule märksa suuremaid tegutsemisvõimalusi, kui see täht-tähelt põhiseaduses kirjas seisab. Paragrahvi 61 mõte seisneb selles, et kõik see, mis ei ole sõnaselgelt põhiseaduses paika pandud, saab kuuluda ainult Riigikogu pädevusse. Loomulikult täiendavalt neile küsimustele, mis põhiseadusega niigi antakse Riigikogu lahendada. Taolist reeglit ei kasutata mitte ühegi teise institutsiooni puhul – ei presidendi, valitsuse ega kohalike omavalitsuste puhul, isegi mitte rahva enda puhul. Paragrahvis 62 toodud loetelu tähendab ühtlasi seda, et seal märgitud funktsioone peab Riigikogu täitma ilmtingimata ise. Tal puudub õigus ka seadusandlikul teel delegeerida §-s 62 märgitud funktsioone mis tahes teisele riigiorganile. Neid saab muuta ainult põhiseaduse muutmise korral. Riigikogul on otsustav sõna peaministri ametisesaamisel ja selle kaudu kogu Vabariigi Valitsuse moodustamisel. Vastavalt § 62 punktile 4 otsustab Riigikogu Vabariigi Presidendi poolt esitatud peaministri kandidaadile Vabariigi Valitsuse moodustamiseks volituse andmise. President, esitades Riigikogule peaministri kandidaadi, on seotud Riigikogus esindatud poliitiliste jõudude arvamusega kandidaadi kohta. Vastasel korral ei saa presidendi poolt esitatav kandidaat lihtsalt volitust valitsuse moodustamiseks. Samal ajal on selge, et kui president on saavutanud Riigikogu poliitiliste jõududega kokkuleppe peaministri kandidaadi suhtes, on need omavahel koos peaministri kandidaadiga saavutanud põhimõttelised ühised seisukohad tulevase valitsuse moodustamise suhtes. Nii või teisiti – käesoleva eelnõu järgi vajab Vabariigi Valitsus Riigikogu usaldust nii ametisse saamiseks kui ka seal püsimiseks, sest vastavalt § 62 punktile 11 otsustab Riigikogu Vabariigi Valitsusele umbusalduse avaldamise. Presidendil on valitsuse moodustamisel korraldav ja vormistav roll. Presidendil puudub võimalus nimetada § 85 korras ametisse Riigikogu usaldust mitteomav peaminister ja valitsus, kuna taoline aktsioon viiks § 62 punkti 11 järgi valitsusele umbusalduse avaldamisele. Riigikogu-poolne umbusaldus presidendi otsusega nimetatud valitsusele on omakorda absoluutselt siduv presidendile, kuna tal puudub õigus Riigikogu laialisaatmiseks valitsusele umbusalduse avaldamise tagajärjel. Umbusalduse küsimus on tervikuna vaid Riigikogu initsiatiiv, kus presidendi roll ning võimalused aktiivsuseks puuduvad. Vastavalt §-le 93 võib umbusalduse küsimuse algatada Riigikogu istungjärgul, milleks on tarvilik ühe neljandiku Riigikogu koosseisu kirjalik nõudmine. Umbusaldus on avaldatud, kui selle poolt on Riigikogu koosseisu enamus. Riigikogu juhatuse põhiseaduslikuks ülesandeks on teatada Vabariigi Presidendile, et tema poolt nominaalselt ametisse määratud valitsus on kukkunud, vastavalt §-le 85 vormistab president valitsuse vabastamise. Kui § 62 punkt 4 ja temaga korrepondeerivad normid on suunatud täitevvõimu üle kontrolli hoidmisele, siis § 62 punkt 2

on suunatud seadusandluse üle kontrolli hoidmisele Riigikogu poolt. Vastavalt § 62 punktile 2 ja § 101 lõikele 1 otsustab Riigikogu rahvahääletuse küsimuse, mida omakorda tehakse kooskõlas Riigikogu poolt vastu võetava rahvahääletuse seadusega. Taolise seaduse vastuvõtmise kohustuslikkuse määrab ära § 103 lõige 2. Rahvahääletuse otsustamine Riigikogus toimub üldiste reeglite järgi. Erandi moodustab § 158 lõige 1, mille kohaselt põhiseaduse I ja XV peatüki rahvahääletusele panekuks on vajalik nelja viiendiku Riigikogu koosseisu heakskiit. Kõrvuti muude eesmärkidega teenib ka § 62 punkt 3, mille kohaselt Riigikogu ratifitseerib ja denonsseerib välislepingud, seadusandluse üle kontrolli hoidmise eesmärki. Paragrahvi 2 lõikes 1 sätestati, et rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtted ja normid on Eesti õigussüsteemi lahutamatu osa. Paragrahvi 108 punkti 2 järgi kuuluvad kohustuslikult ratifitseerimisele need lepingud, mille rakendamiseks on tarvis Eesti Vabariigi seaduste vastuvõtmist, muutmist või tühistamist. Neis kahes normis sisaldub nii Eesti rahvusliku õiguse ja rahvusvahelise õiguse vahekord kui ka rahvusvahelise õiguse normide rahvuslikku õigusesse transformeerimise mehhanism. Antud protsess on mõlemasuunaliselt kanaliseeritud Riigikogusse. Seda enam, et § 110 järgi kehtib põhimõte, mille järgi ratifitseeritud välislepingu norm on prioriteetne rahvusliku õiguse normi suhtes. Eeltoodu suhtes omab põhimõttelist tähtsust veel § 109, mille järgi Eesti Vabariik ei sõlmi välislepinguid, mis on vastuolus põhiseadusega. Järelikult, kui tekib vajadus taolise lepingu sõlmimiseks, peab Riigikogu otsustama põhiseaduse muutmise vajaduse. Paragrahvi 157 järgi saab põhiseaduse muutmist algatada kas Riigikogu koosseisu enamus või Vabariigi President. Presidendi algatus pole seejuures iseseisev – realiseeruda saab ta ainult läbi Riigikogu. Lubage loota, et sellega on kõikide või vähemalt rõhuva enamiku initsiatiivide otsad Riigikogu poolt ka kokku seotud. Riigikogul on teistegi kõrgete ametiisikute nimetamisel otsustav roll. Paragrahvi 62 punkti 6 kohaselt nimetab Riigikogu ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja Kaitsejõudude Peastaabi ülema. Riigikogul on täita keskne roll anomaalsete situatsioonide lahendamisel. Tema pädevuses on riigis erakorralise seisukorra väljakuulutamine. Ka sõja, sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni kuulutab presidendi ettepanekul välja Riigikogu. Tõsi, vastavalt § 77 punktile 17 on presidendil õigus sõjaseisukord välja kuulutada ka iseseisvalt, kuid järgides § 123 nõudeid. Paragrahv 123 aga sätestab, et sõjaseisukorra võib president välja kuulutada vaid sõjalise kallaletungi korral vabariigile ning valitsuse ettepanekul. Kui puudub valitsuse ettepanek, puudub presidendil ka võimalus seadusjärgse otsustuse langetamiseks. Paragrahvi 66 järgi on Riigikogu otsustusvõimeline, kui koos on vähemalt pool valitud koosseisust. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthääletusega, kui seadus ei näe ette teisiti. Erakorraliste istungjärkude kokkukutsumine on Riigikogu juhatuse pädevuses. Ta teeb seda kas 1) omal algatusel; 2) Vabariigi Presidendi esildisel; 3) Vabariigi Valitsuse esildisel või 4) ühe kolmandiku Riigikogu liikmete nõudmisel. Nagu ikka, on Riigikogu liikmetel õigus arupärimisteks ja küsimuste esitamiseks. Antud õigus leiab kajastamist §-s 67.

[...]

R. Järlik: Austatud härra juhataja! Austatud härra ettekandja! Millistest kaalutlustest lähtusid eelnõu koostajad, kui nad §-s ... nägid Riigikogu 99-liikmelisena ja kui suures ulatuses te arvate võimalikuks seda suurust muuta, et säiliks optimum, millest te olete lähtunud? [...]

J. Raidla; Riigikogu suuruse väljapakkumisel lähtuti esiteks kogemuslikust momendist ja teiseks peeti silmas professor Taagepera poolt avaldatud arvamusi Riigikogu kui parlamendi suuruse, proportsioonide, kodanikkonna kohta.

[...]

A. Sirendi: Lugupeetud ettekandja! Õnneks härra Reinson küsis kaks küsimust juba ära, mul jäi üks veel. Ettekandes oli märgitud, et autoritaarsus ja diktatuuri oht ei ole kadunud. Sel juhul jääb 95% eelnõu tekstist tähtsusetuks! Mul oli küsimus võimude tasakaalu kohta, sest me tuleme ju sellest ühiskonnast, kus seda tasakaalu pole olnud või kus tegelik võim polnudki seadusandlike võimukandjate käes või seaduslike võimukandjate käes. Paragrahvi 62 punktis 11 on, et Riigikogu otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele. Millised on valitsuse seaduslikud õigused käsitada seda või selle ülestõstmist riigipöördeksena ning millised seaduslikud garantiid, seaduslikud võimalused on valitsusel oma toetajate parlamendiväliseks mobiliseerimiseks ja millised garantiid täidesaatva võimu ebaseadusliku tegevuse ärahoidmiseks selles liinis?

J. Raidla: Täidesaatva võimu tegevuse ebaseaduslikkuse ärahoidmise kõige suuremaks garantiiks on põhiseadus ja temasse sisseprogrammeeritud mehhanismid, mille alusel on võimalik taolist valitsust ohjeldada, kui ta peaks mingisuguse rumala juhuse tõttu tõepoolest Riigikogu enamusega või siis poolthäälteenamusega ametisse saama. Edasi. Millised on valitsusepoolsete võimalused? Küsimus oli selles, et valitsusel oleks välistatud võimalus tõlgendada Riigikogu poolt umbusalduse avaldamist riigipöördeks. Sellist võimalust ei ole. Kui selline umbusalduse avaldamine toimub, siis ainult põhiseaduslikus korras. Tõsi, valitsusel on võimalus mitte kuulutada enda kukutamist riigipöördeks. Põhiseadus pakub talle teatava kaitsemehhanismi, mis on ka tekstis kirjas. Nimelt ühes ja samas küsimuses ei saa umbusalduse hääletust tõstatada enne, kui on möödunud kolm kuud samas küsimuses Riigikogus toimunud umbusalduse hääletusest. Millised on mehhanismid? Millised on tõkendid või garantiid, et valitsus ei kasuta parlamendiväliseid mehhanisme? See küsimus ei ole mulle päriselt arusaadav, sest kogu valitsuse ja võimuorganite tegevus püütakse selle eelnõuga viia põhiseaduslikesse raamidesse. Ma rõhutan: seaduslikku võimalust tegevuseks väljaspool põhiseadust selles eelnõus ei ole.

[...]

I. Hallaste: Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Kolmas toimkond võttis arutelu aluseks autorite grupi poolt esitatud põhiseaduse eelnõu, pidades seda sobivamaks kui 1938. aasta Eesti Vabariigi põhiseadust. See vastab rohkem parlamentarismi põhimõtetele. Järgnevalt tutvustan neid probleeme, mis näitavad toimkonna liikmete seisukohti. Esiteks, kas Eesti Vabariigi valitsemise vorm peaks olema presidentaalne või parlamentaarne? Kõik toimkonna töös osalenud üheksa liiget olid üksmeelel, et Eesti peab olema piiratud volitustega riigipeaga parlamentaarne vabariik, kus presidendil on tasakaalustav osa Riigikogu ja valitsuse vahel ilma iseseisva seadusandliku ja täidesaatva võimuta. Kuigi kumbki põhiseaduse eelnõu ei vasta sellele tingimusele, olid toimkonna liikmed seisukohal, et autorite kollektiivi poolt ette valmistatud eelnõu on kergem kohandada meie arusaamadele vastavaks kui 1938. aasta põhiseadust. Arutati riigipea valimise küsimust ja leiti, et riigipea valijad võiksid olla parlament ja omavalitsuste esindajad, nagu see on Saksamaa Liitvabariigis. Selle poolt oli kolm toimkonna liiget. Seda, et valija on rahvas, pooldas neli toimkonna liiget, ja seda, et ainult parlament, üks toimkonna liige. Enamik neid probleeme, mida arutati, hääletati läbi ka ühisel koosolekul neljanda toimkonnaga. Ühiskoosolekul olid hääletustulemused sellised: rahva valitud riigipead toetas viis liiget, parlamendi ja omavalitsuste valitud neli ja parlamendi poolt valitud riigipead üks liige. Järgmine probleem, kas Riigikogu peaks olema ühe- või

kahekojaline. Osa toimkonna liikmeid pidas võimalikuks, et parlamendil oleks teine koda, mis moodustuks kohalike omavalitsuste esindajatest. Enamus jäi seisukohale, et parlament peab olema ühekojaline. 1938. aasta põhiseadus on toimkonna liikmete arvamusega täielikult vastuolus, küll aga on sellega koosõlas Jüri Raidla poolt juhitud autorite kollektiivi esitatud eelnõu. Paragrahv 56 autorite kollektiivi eelnõus määrab Riigikogu volituste tähtajaks neli aastat, 1938. aasta põhiseaduse § 68 viis aastat. Toimkond pidas mõlemat liiga pikaks ja teeb ettepaneku lühendada Riigikogu volituste tähtaega kolmele aastale. Sellega vähenes ka presidendi volituste aeg, mida on käsitletud §-s 70, neljale aastale. Selle poolt olid kõik toimkonna liikmed ja ka ühiskoosolekul oli tulemus 11 : 0 – kõik pooldasid aja lühendamist. Probleem, kas valitsuse liikmeks saanud isik võib jääda Riigikogu liikmeks. Toimkond asus seisukohale, et valitsuse liikmeks saanud isiku asemele tuleb Riigikogusse asendussaadik. Siin on ainuke koht, kus 1938. aasta põhiseadus on vastavuses toimkonna seisukohtadega. Seda kinnitab 1938. aasta põhiseaduse § 77, mis keelab Riigikogu liikmetel teenistuse presidendi poolt, samuti valitsuse poolt ametisse nimetatuna või kinnitatuna. Üks toimkonna liige pidas piirangut eraomandusel põhinevate tulundusühingute juhtimises osalemise kohta liigselt Riigikogu liikme õigusi kitsendavaks. Toimkond seda ei toetanud. Paragrahvi 62 punkti 12 juures oli toimkond seisukohal, et sõja väljakuulutamise ei tohi ühegi institutsiooni pädevuses olla. Paragrahvi 63 lõike 1 lõppu peeti vajalikuks lisada: hiljemalt kahe nädala jooksul pärast valimistulemuste selgumist. See on aeg, mille jooksul peab Vabariigi President kutsuma kokku Riigikogu. Eriarvamusi tekitas Riigikogu tööaja märkimine põhiseaduses. Enamik toimkonna liikmeid märkis, et Riigikogu istungjärkude aeg määratakse Riigikogu töökorraldusega. Osa toimkonna liikmeid pidas vajalikuks märkida Riigikogu töö alguse – september – ja lõpu – juuni. Paragrahvi 65 juures ei toetanud toimkond autorite seisukohta, et Eesti Panga Nõukogu liikmeteks võivad olla vaid Riigikogu liikmed. Üksmeelselt peeti vajalikuks lisada § 62 punkti 6 järel eraldi uus punkt – Eesti Panga Nõukogu. See oleks Riigikogu volituste juurde. Küsimusi tekitas alatiste komisjonide märkimine põhiseaduses. Selle poolt oli neli, vastu kolm, erapooletu üks toimkonna liige. Õiguskomisjoni kõrval peeti vajalikuks märkida põhiseadusesse ka eelarvekomisjon. Paragrahvi 66 arutamisel oldi üksmeelel, et kvoorum tuleb märkida numbriliselt, näiteks 50 liiget. Kvoorum suurus eraldi probleemina ei arutatud. Erandid üldises hääletuskorras tuleb märkida põhiseaduses eraldi seadustena. Vabariigi Valitsuse peatüki juures jõudis kolmas toimkond arutada kolme probleemi, milles kujundati oma seisukoht. Olulisemaks peeti valitsuse moodustamise korda. Paragrahvid 83–85 annavad eelnõu kohaselt Riigikogule võimaluse kinnitada vaid presidendi esitatud ministrikandidaadi ning ülejäänud valitsusliikmete puhul avaldada oma arvamust ainult usaldushääletuse kaudu. Seda varianti pooldas ainult üks toimkonna liige, ühiskoosolekul neli inimest, üks toimkonna liige jäi erapooletuks. Toimkonnas pakuti välja põhiliselt teistsugune valitsuse moodustamise kord. Selle järgi nimetab riigipea valimistulemuste põhjal peaministrikandidaadi, kes on volitatud moodustama oma valitsuse. Riigikogu kinnitab kogu valitsuse tervikuna. Seda pooldas viis toimkonna liiget, ühiskoosolekul seitse. Paragrahvi 86 juures pidas toimkond vajalikuks, et peaministri äraolekul oleksid tema ülesandeid täidavad ministrid määratud presidendi poolt. Paragrahv 94 näeb ette kaks erinevat hääletust, kui Riigikogu lükkab tagasi seaduseelnõu, mille vastuvõtmise on valitsus sidunud usaldusküsimusega. Toimkond on seisukohal, et hääletamisi peaks olema ainult üks. Kui Riigikogu lükkab niisuguse seaduseelnõu tagasi, siis tähendabki see umbusalduse avaldamist valitsusele. Selle poolt olid kõik toimkonna liikmed ja ka kõik ühiskoosolekust osa võtnud liikmed. Sellega on meie poolt kõik. Aitäh!

H. Runnel: Lugupeetud ettekandja, ma ei jõudnud võib-olla nii kiiresti jutust kõike tabada, aga juba eelnõust on jäänud mind kummitama üks variant. On kirjeldatud küll valitsusele umbusalduse avaldamist, kuid kas kogu protseduur lõpebki siis sellega, et umbusaldus on avaldatud? Ei ole järgnenud täpset kirjeldust, mis siis edasi sünnib. Kas komisjoni projekt näeb ette ka selle protseduuri lõpu selgelt sõnastatuna?

I. Hallaste: Meie komisjon seda eraldi ei arutanud, kuid peaks olema selge, et kui parlament avaldab valitsusele umbusaldust, siis see valitsus astub tagasi ja algab uue valitsuse moodustamine vastavalt põhiseaduses sätestatud korrale.

P. Kask: Lugupeetud härra juhataja! Kallid kolleegid! Ma ei esine niivõrd enda kui professor Rein Taagepera nimel, kes tahab ja suudab koostööd teha vaatamata sellele, et ta on lepinguliste kohustuste tõttu sunnitud Californias viibima. Ma loeksin ette mõned tema küllaltki hästi sõnastatud mõtted, mis on fundamentaalse tähenduse ja iseloomuga ja nii õpetlikud, et ma arvan, et mitte ainult kolmas ja neljas toimkond, kellele see otseselt on mõeldud, vaid Põhiseadusliku Assamblee kõik liikmed ja autorid kuulavad seda loodetavasti naudinguga. Esiteks, eelistan parlamentaarset lähtepunkti umbes sama piiratud riigipea võimuga, kui on Iiri või 1991. aasta järgsel Soome presidendil. See riigipea peaks olema ainult sümboolse võimuga ja need, kes sellist nimetavad "lilleneiuks", parem seletagu endale ära, miks enamikul stabiilseist demokraatiaist on just selline nn. lilleneiu eesotsas. Ja veel tähtsam, miks seal, kus "lilleneiu" asemel on eesotsas "nuiamees", on demokraatia suutnud püsida stabiilselt ainult paaril-kolmel puhul. Meil pole vaja Gamsahhurdia laadi rahvuslikku nuiameest, kes on kõva käega sissepoole ja nõrk väljapoole. Parlamentlikul riigipeal ei peaks olema veto- ega referendumiõigust ja ammugi mitte parlamendi laialisaatmise õigust, küll aga peaks parlamendi poolt vallandatud peaministril olema uute parlamendivalimiste õigus, nagu 80% stabiilsete demokraatiate puhul. Kui riigipea on kaitsejõudude ülemjuhataja, siis jällegi ainult sümboolselt, kaasallkirja andjana, kes saab raskendada võimuhaaret kaitseministri või kindralist väejuhataja poolt. Riigipea võimu puhul lähtuksin näiteks Taani kuninga omast. Ta peab poliitikat tähelepanelikult jälgima ilma vähimalgi määral sekkumata, et vahele astuda ainult siis, kui kõik poliitikud on end kuidagi korraga "täis teinud" ja normaalne protseduur umbe jooksnud, mis ehk juhtub kord sajandis. Just selleks puhtaks alternatiiviks peab ta tavaliselt jälgima, aga mitte sekkuma. Teiseks, riigipea valimise viis – soovitatavalt parlamendi poolt. Maakondade esindajate osavõtt on mõeldav, aga nende arv ei peaks ületama poolt parlamendi liikmeist. Rahva poolt valitud riigipeal võib tema otsene volitus pähe lüüa, eriti kui demokraatlik kultuur on veel habras, võib ta liiga kergesti pidada selle aasta kriisikest sajandi kriisiks. Kolmandaks, valitsuse moodustamise viisiks soovitan midagi niisugust nagu Taanis. Parlamendis esindatud erakondade juhid tulevad kokku pärast parlamendivalimisi või usaldamatushääletust, arutavad ning esitavad oma peaministri kandidaadi soovitusel või harukordadel mitmed soovitud riigipea kohale, ja tolele kandidaadile või harukordadel ühele neist kandidaatidest tehakse ülesandeks valitsus moodustada. See peaminister ja valitsus kestavad seni, kui parlamendi koosseisu enamus üksikministrile või peaministrile umbusaldust ei väljenda. Üksikministri loobumise või usaldamatuse puhul asendab peaminister ta oma äranägemise järgi. Peaministri usaldamatuse puhul on tal õigus taotleda riigipealt uusi parlamendivalimisi. Selle taotluse peab riigipea rahuldama. Eelised minimeerivad hääletamisi, mis võivad panna parlamendiliikme ebamugava kohustuse ette võtta seisukoht. Naiivne teooria eeldab, et kõik on antud peaministri poolt või vastu. Tegelikult on aga tihtipeale erapooletuid, neid, kes ei soovi valitsust takistada tegutsemast, aga ei taha valitsuse sammude eest jumala

eest ka mingit vastutust võtta. See pole sugugi antud parlamendiliikme poolt ebaprintsiipiaalne kohustuse mittetäitmine, vaid täiesti vastutustundlik ja ratsionaalne hoiak. Tulemuseks on, et vähemuskabinetid on Taanis võimalikud ja stabiilsed, sellal kui maades, nagu Kreeka, kus nõutakse, et valitsusel peab olema parlamendi enamus seljataga, on jõudude kolmeks jagunemise puhul ehk tulemuseks lahendamatu kriis. Muide, praegune Eesti Vabariigi viis, kus ülemnõukogu igat valitsuse liiget eraldi arutab ja hääletab, on absurdne. Valitsus peab olema tõhus võistkond, kuhu peaminister saab kaasa just neid mängijaid, keda ta tahab, sest töö on niikuinii raske. Ja parlament kas usaldab peaministri algset valikut või annab valitsuse moodustamise töö kellelegi teisele. Neljandaks, kas üks või kaks koda? Kindlasti üks. Peale Iirimaa on kõigil alla kümne miljoni elanikuga mitteföderaalsetel riikidel ainult üks koda. Viimase 40 aasta jooksul on mõnigi riik oma ajaloolise teise koja kõrvaldanud, näiteks Rootsi. Teise koja lisamise näiteid mul ei tule stabiilseist ja demokraatlikest riikidest aga meelde. Milleks keeruliselt, kui lihtsamalt saab? Viiendaks, riigipea ja Riigikogu volituste kestus. Kui parlamendi tegelik kestus võib olla ettenähtamatu enneaegsete valimiste tõttu ja riigipea võim piiratud, siis ei ole see kriitiline ning neli ja viis aastat on keskmine. Kui aga Riigikogu kestus on rangelt neli aastat ja liiga tugeva võimuga riigipeal viis aastat, siis on poliitiline mäng ebastabiilselt võnkuv: kord langevad kahel valimised kokku, kord on riigipea omad enne, kord on Riigikogu omad enne. Matthew Søberg Shugart on asja põhjalikult uurinud ja leiab, et mõju poliitikale on väga suur ja aitas kaasa Tšiili demokraatia varisemisele. Kindlam on, kui riigipea ja parlamendi volituste kehtivus on sama, kas siis mõlemad neli või mõlemad viis. Kuuendaks, kvoorum Riigikogus. Korraliste istungite puhul tingimata alla 50%! Soovitavalt 25%. Kõrvalt demokraatlikes maades on väga raske 50% kätte saada, kui päevakorras on igavad tehnilised küsimused. Meie tänane koosolek on selle tõestus. Erakorralistel istungitel on 50% soovitatav, vältimaks ootamatut kokkukutsumist just siis, kui on teada, et oma meeste kohaletulek on probleem. Kui Riigikogu tuleb erakorraliselt kokku välisrännaku või sisemäsu oludes, võib 50% kvoorum teha Riigikogu teovõimetuks just siis, kui teojõudu kõige rohkem vaja on. Mõelgem, mis võinuks juhtuda 19. augustil! Raske küsimus. Seitsmendaks (see on eelviimane), Riigikogu valimise reegli nagu ka riigipea oma punktis 2 võiks jätta põhiseaduses lahtiseks, sest seda võib ehk olla vaja muuta sagedamini kui kõike muud, ja praegu on see päevaprobleemiks, millesse Põhiseaduslik Assamblee ei peaks sekkuma. Kaheksandaks (oluline!), kõik hääletamised Riigikogus peavad olema avalikud. Hääletamissaladus on lihtvalija kaitseks. See, kes pürib rahva esindajaks, peab avalikult valijatele aru andma oma tegude üle. Itaalia on hoiatavaks näiteks, kuhu salajane hääletamine parlamendis rahva viib. Tänan!

III toimkonna 27.09.1991 koosoleku protokollist:⁹

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee III teematoimkonna
koosoleku protokoll nr. 3

Koosolek toimus 27. septembril 1991. a. Toompeal
kell 17.30 - 17.58

Koosolekust võtsid osa: Ü. Aaskivi

I. Fjuk

I. Hallaste

K. Koha

T. Käbin

M. Lauristin

V. Niitsoo

J. Reinson

Koosolekut juhatas hr. I. Hallaste.

Päevakord:

1) Töökorraldus 28. sept. 1991. a. koosolekuks.

1. 28. sept. koosolekuks tõstatati alljärgnevad
probleemid:

RIIGIKOGU

1.1. § 56 lg 2. Kas märkida, et valimised peavad olema
vabad - I. Hallaste

1.2. Aktiivne ja passiivne valimisõigus § 56 lg 3
- I. Hallaste

1.3. Juhataja ja tema asetäitjate seisund ja valimine. § 64
- I. Hallaste

1.4. Komisjonide esimeeste seisund ja valimine - I. Fjuk

1.5. Riigikogu liikmete asendamine. § 60 - V. Niitsoo

1.6. Riigikogu istungite avalikkus ja millistel tingimustel
võib kuulutada kinniseks - I. Hallaste

1.7. Valitsuse liikmete õigus osaleda Riigikogu ja kõigi
tema organite istungitel sõnaõigusega - I. Hallaste

1.8. Riigikogu liikmete õigus saada informatsiooni
- I. Hallaste

1.9. Kas lisada alaliste komisjonide loetellu väliskomisjon
ja kaitsekomisjon - I. Hallaste

1.10. Hääletuskorrad - I. Hallaste

1.11. Kas fikseerida opositsiooni seisund ja õigused
- I. Fjuk, M. Lauristin

VALITSUS

⁹ ERA.R-2324.1.26, 14.

III toimkonna 28.09.1991 koosoleku protokoll¹⁰

Besti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee
Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Riigi eelarve
teematoimkonna koosoleku
p r o t o k o l l nr.4

Koosolek toimus 28.septembril 1991.a.
Toompeal kell 10.05 - 11.45.

Koosolekust võtsid osa: Ü.Aaskivi, M.Lauristin
I.Pjuk, V.Lebedev
I.Hallaste, V.Niitsoo
K.Koha, I.Reinson
T.Käbin
ekspert E.-J.Truuväli
Koosolekut juhatas I.Hallaste

P ä e v a k o r d :

1. Riigikogu peatüki probleemid.

1. Riigikogu peatüki probleemid.

1.1. Vabad valimised.

E.-J.Truuväli: Ei ole vaja põhiseadusse kirjutada,
sest see mõte avaldub teiste paragrahvide kaudu.

Teda toetas T.Käbin.

Toimkond ühines selle arvamusega.

1.2. Aktiivne ja passiivne valimisõigus.

Üksmeelel ollakse aktiivse valimisõiguse osas, mis
võiks alata 18 eluaastast Besti Vabariigi kodanikel.

Passiivse osas pooldas 25aastast vanusetsensust
K.Koha, T.Käbin.

Ü.Aaskivi arvates võiks valija otsustada, kas iga

¹⁰ ERA.R-2324.1.26, 16-10.

konkreetne 18 aastane on asjalikum kui 25 aastane.

I.Hallaste tõstatas probleemi, et kas passiivse valimisõiguse puhul oleks vaja teatud kodanikuks olemise aega, näiteks 5 aastat.

Seda ideed pooldasid V.Niitsoo, K.Koha ja T.Käbin.

Ü.Aaskivi jätkas selle küsimuse valimisseaduse lahendamada.

J.Reinson pooldab sellist tsensust, kuid kahtleb selle reaalsuses. Kuidas selline tsensus toimib töötavas poliitilises süsteemis.

E.-J.Truuväli: Maailma praktika võib passiivset valimisõigust põhiseaduses määrata, võib ka mitte. Kuid tsensus pärast kodakondsuse saamist - see on vastuolus rahvusvahelise õigusega. See on kodanike õiguste piiramine.

V.Niitsoo: tõstatas ka elamistsensuse nõude passiivse valimisõiguse puhul. Tema arvates ei ole normaalne olukord, kus inimene elab mujal, kuid valitakse Eesti Riigikokku.

T.Käbin soovitas kasutada selles küsimuses Rootsi analoogiat, kus Rootsi Kuningriigi kodanik olles riigist ära üle poole aasta ei maksa enam Rootsi Kuningriigile makse. Toimikond otsustas järele mõelda tsensuste küsimustes.

1.3. Kuidas valitakse Riigikogu juhataja, ning tema asetäitjad? Juhataja pädevus.

1.3.1. I.Hallaste tõstatas küsimuse.

Kui juhatus on erakonna käes, on see negatiivne, mis võib aga juhtuda halva valimismeetodi puhul. Soovitas kasutada üheksa mitteülekantava häälemeetodit.

Otsust antud küsimuses ei tehtud.

1.3.2. K.Koha tõstatas küsimuse, kes on Riigikogu juhataja riigiõiguslikus struktuuris?

E.-J.Truuväli: Kodukorra või töökorra seaduses on see tavaliselt kirjas. Juhataja ei ole kõrgem riigiametnik, tal ei ole antud poliitilisi funktsioone. Parlamendi spiiker ei saa olla üksi keegi, parlament on kollegiaalne organ ja spiiker esindab vaid parlamenti.

K.Koha arvates ei ole juhataja pädevust vaja määratleda põhiseaduses, kui ta on vaid musta töö tegija.

V.Niitsoo lisas, et näiteks Soome Eduskunnas on see kodukorras kirjas. Ülejäänud toimekond ühtis arvamusega, et see on kodukorra probleem.

1.4. "Raidla" eelnõu § 65.

I.Hallaste: Mida tähendab sõna valib antud kontekstis?

E.-J.Truuväli: Tähendab moodustamist. Antud sõna leitigi olevat adekvaatsem.

Alaliste komisjonidena sooviti näha õigus- ja eelarvekomisjoni. Konkreetne kord aga kodukorra küsimus.

1.5. "Raidla" eelnõu § 62 p.6.

Ettepanek lisada - valib Panga Nõukogu.

E.-J.Truuväli: Besti Pangale tagada eriseisund.

K.Koha: Kuna panga juhtimine on kolmeastmeline, siis tuleb pangaseadus ümber teha. Kui aga Riigikogusse ei valita panganduse spetsialiste, mis siis? Diletante ei saa Panga Nõukogusse saata.

T.Käbin: Ei saa samastada praegust Panga Nõukogu "Raidla" eelnõusse kirjutatuga.

J.Reinson : Eelnõusse on selle küsimuse lahendus normaalselt projekteeritud.

I.Hallaste: Lahendame järgmine kord.

1.6. Riigikogu liikmete asendamine.

Leiti, et põhiseaduses peaks olema eraldi paragrahv selle kohta, millistel tingimustel tuleb asendussaadik.

1.7. Riigikogu istungite avalikkus - kinnisus.

T.Käbini ettepanekul võiks kasutada analoogiat § 91 "Raidla" eelnõust.

1.8. Valitsuse liikmete õigus osaleda Riigikogu istungite ja komisjonide töös.

Võib osaleda ükskõik millise küsimuse arutuse juures -
I. Fjuk, V. Niitsoo, K. Koha

Ü. Aaskivi, M. Lauristin, V. Lebedev.

Võib osaleda vaid oma haldusala puudutavate küsimuste arutluse juures.

J. Reinson ja T. Käbin.

Põhiseadusse võiks jääda eraldi paragrahv sõnaõiguse osas. Ülejäänud töökorraldusse.

1.9. Riigikogu liikmete info saamise õigus.

I. Hallaste tõstatas küsimuse, kas põhiseaduses peaks olema sees parlamendi liikme õigus saada igasugust infot?

1.9.1. Riigikogu liige võiks saada ilma piiranguta igasugust infot. - pooldasid J. Reinson ja I. Hallaste.

1.9.2. Riigikogu liige võiks saada igasugust infot, kuid teatud piirangutega, mis on ära määratud vastavas seaduses. - pooldasid I. Fjuk, V. Niitsoo, V. Lebedev, K. Koha, M. Lauristin,

T. Käbin soovitas kolleegidel eelnõu korralikult läbi lugeda ja konstateeris, et kodanike põhiõiguste juures on see küsimus fikseeritud.

Ü. Aaskivi leidis, et küsimus tuleks täpsemalt fikseerida saadiku staatuse seaduses, millised kitsendused on saadikul infole juurde pääsul.

Probleemi täpne lahendus jäeti sõnastada T. Käbinile.

1.10. Hääletati, millised komisjonid jätta alaliste komisjonidena Põhiseadusse.

1.10.1. Kõik komisjonid välja - I. Fjuk, J. Reinson,

1.10.2. Ainult õigus - ja eelarvekomisjon jätta -
V. Niitsoo, K. Koha, U. Aaskivi, M. Lauristin, T. Käbin,

1.10.3. Lisaks õigus- ja eelarvekomisjonile veel
alalised välis-ja kaitsekomisjonid - V. Lebedev.

Koosoleku juhataja

I. Hallaste

Protokollis

H. Sibul

III ja IV toimkonna 28.09.1991 ühiskoosoleku protokoll¹¹

Eesti Vabariigi Põhiseaduseliku Assamblee
Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Riigi eelarve,
teematoimkonna ja Presidendi ning välislepingute
teematoimkonna koosoleku

p r o t o k o l l n r . 2

Koosolek toimus 28. septembril 1991.a. Toompeal kell
12.05-15.10.

Koosolekust võtsid osa:

Ü. Aaskivi
I. Fjuk
I. Hallaste
J. Adams
K. Koha
T. Käbin
M. Lauristin
V. Lebedev
V. Niitsoo
J. Reinson
P. Kask
R. Ruutsoo
S. Vahtre
I. Raig
Ü. Uluots
E.-J. Truuväli
R. Lang

Eksperdid:

¹¹ ERA.R-2324.1.26, 111-16.

Kohal oli ka M. Kingo

Koosolekut juhatas P.Kask

P.Kask pani hääletusele päevakorra eelnõu, mis ka päevakorrana kinnitati.

P ä e v a k o r d :

1. Presidendi võimu ulatus konkreetsetes küsimustes:
 - a) vetoõigus;
 - b) referendumiõigus;
 - c) parlamendi laialisaatmise õigus;
 - d) president kaitsejõudude ülemjuhatajana.
2. Avalik või salajane hääletamine
3. Riigikogu kvorum
4. Millise hääletusreegli alusel kinnitab Riigikogu valitsuse koosseisu või peaministri?

5. Seadusandliku algatuse õigus
6. Kas õiguskantsler või konstitutsioonikohus?
7. Töökorralduslikud küsimused
8. Kohalalgatatud küsimused.

Eelnevalt otsustati veel arutada ekspertgrupi (nn. "Raidla") põhiseaduse eelnõu tagasivõtmise võimalust juhul, kui see muutub liialt "parlamentaarseks".

R.Lang pidas teatud juhtudel võimaluks edasist koostööd Põhiseadusliku Assambleega.

E.-J. Truuväli lisas, et juriidiline dokument on tervik ja "lappima" autorite kollektiiv seda ei hakka, kuna selle all kannatab süsteem - tervik.

Pingelises arutelus kujunes välja 3 eri seisukohta:

- 1) eelnõu aluseks võtmine tähendab ka kontseptsiooni omaks võtmist

- 2) võtame eelnõu aluseks ja teeme sellesse selliseid muudatusi nagu soovime

- 3) arutame probleemid enne sisuliselt läbi ja seejärel otsustame, millist eelnõu aluseks võtta.

Lisaks J.Adamsi mäte, et nn. "Raidla" eelnõu tuleks korjata kokku viimse eksemplari, kui hr. R.Lang soovib eelnõud tagasi võtta.

1. Presidendivõimu ulatus konkreetses küsimustes:

1.1. Vetoõigus

P.Kask tõstatas probleemi, et "Raidla" eelnõus presidendil liialt suur vetoõigus (3 palli) ning tõi ära 5 palli süsteemi, millisega hinnata presidendi vetoõiguse tugevust. 4 palli absoluutne vetoõigus - 0 palli vetoõigus puudub.

P. Kask tegi ettepaneku toimikonna liikmena presidendile anda vaid seaduse edasilükkamise õigus, s.t. annab tagasi parlamendile.

1) Presidendi vetoõigus tugineb puhtalt autoriteedil. On kummutatav enamusega parlamendis. 0 või 1 pall. I. Hallaste.

2) Pooldan piiratud volitustega riigipead - vaid esindusfunktsioon. Ei mingit vetoõigust V. Niitsoo

3) Vetoõigust võimaldab vaid üks võimalus - kui presidendil tekib kahtlus, et seadus pole kooskõlas põhiseadusega - J. Adams.

4) Kui presidendilt võtta ära vetoõigus, tähendab see tasakaalustava jõu puudumist 50%+-1 Ü.Uluots; K.Koha, T.Käbin, Ü.Aaskivi.

5) Saadab parlamenti tagasi argumenteeritult seadused, mis ei meeldi. Parlament olles nõus parandama, teeb seda ja probleem saab lahendatud - Ü. Uluots.

6) vetoõigus 0 palli nagu Soomes ja Prantsusmaal - I. Raig.

7) presidendil tasakaalustav jõud. Riigikogu võib saada liialt võimukaks.

Presidendi veto kummutatav lihthäälteenamusega - S.Vahtra, R.Ruutsoo.

Otsustati hääletada. Hääleõigust palus ka R.Taagepera, kes suhtles ~~toimikonnaga~~ faksi teel. Talle anti hääletamise õigus.

a) vetoõigus 0 palli ulatuses kummutatav lihthäälteenamusega. P.Kask, S.Vahtra

b) vetoõigus 1 palli kummutatav poolega valitud koosseisust. 50% + 1. I.Hallaste, Uluots, Reinson, Koha, Ruutsoo, Aaskivi, Käbin

c) 0 palli - ei oleks üldse vetoõigust. I.Fjuk, J.Adams, V.Niitsoo, R.Taagepera

1.2. Referendumiõigus

Selgituse "Raidla" eelnõu seisukohast andis E.-J. Truuväli. Eelnõu kohaselt on presidendil referendumi õigus ainult välja kuulutada või teiste sõnadega välja öelda. Ta on selles küsimuses vahendaja (§§ 101, 102). Ei ole initsiatiivi õigust.

Sellelega loeti see probleem lahendatuks.

1.3. Parlamendi laialisaatmise õigus.

Täpsustab E.-J. Truuväli. Kellelgi ei ole õigus "Raidla" eelnõu kohaselt parlamenti laiali saata. Puudub subjektiivse lähenemise võimalus. Küll on aga põhiseaduses ettenähtud 3 juhtu, millal parlament on sunnitud laiali minema. Ning nende kolme komponendi koosseisude saabumisel, kuulutab president välja parlamendi laialisaatmise.

Need kolm juhtu on "Raidla" eelnõu järgi:

- 1) parlament ei suuda tähtajaks valitsust moodustada
- 2) parlament ei kinnita tähtajaks eelarvet
- 3) parlamendi poolt pakutud referendum kukub läbi.

Arutelu jätkus sellegipoollest teemal, millistel juhtudel võib president parlamenti laiali saata.

Presidendil peab olema õigus parlamenti laiali saata valitsuskriisi tõttu - J.Adams. I.Hallaste soovivad loetleda põhiseaduses kõik juhud, millal võib laiali saata, lisades vastava normi.

P.Kask selgitas toimekondadele tasakaalustatud ja tasakaalustamata süsteemide olemasust ja vahetordi maailma praktikas, millele järgnes Ü.Üluotsa protest. Protesti sisu oli järgmine: "P.Kask kuritarvitab koosoleku juhataja positsiooni ja loeb kohalolijatele ebavajalikku loengut. Eelneva P.Kase selgituse pinnalt süüdistas J.Adams P.Kaski ja R.Taagepera desinformatsiooni levitamises leides, et maailmas ei ole riiki, kus valitsus saaks parlamenti laiali saata.

P.Kask arvas, et Rootsis ja Kanadas on see võimalik.

E.J.Truuvali selgitas veelkord, et "Raidla" eelnõu pinnalt ei saada keegi parlamenti laiali.

M.Lauristin leidis, et võrdluse aluseks peab võtma reaalse poliitilise situatsiooni. Ei saavat end võrrelda Rootsi. Lähimad 10 aastat tuleb õppida enda vigade parandamise meetodist.

1.4. President kaitsejõudude ülemjuhatajana.

Kuna "Raidla" eelnõu järgi on presidendil ülemjuhatajana sümboolne roll, siis seda toimkonnad ei vaidlustanud.

Eriarvamusele jäi J.Adams, kuna tema arvates pole veel selge, mida me mõistame presidendi all, kas täidesaatva võimu juhti või riigipead.

1.5. Dekreediõigus.

P.Kask püstitas küsimuse, kas presidendil võib olla üldse dekreetide andmise õigus. Kui jah, siis kas ainult eriolukorras, või ka normaalolukorras.

Arutelu toimus dekreediõiguse vajalikkuse üle üldse ja dekreediõiguse pooldajate vahel juhtude üle, millisel puhul ja mis korras seda õigust president võiks kasutada.

Arutelust tuli välja 4 küsimust, millekohta P.Kask palus ka toimkonnaliikmeid hääletada.

1.5.1. Kas eriolukorras ja tavalises olukorras dekreediõigus on erinev?

a) Hallaste, Niitsoo, Adams, Vahtre, Koha, Reinson, Lebedev, Aaskivi, Käbin, Kask - arvasid, et on erinev

b) Fjuk arvas, et peab olema eraldi sätestatud

c) Uluotsa arvates ei ole neil olukordadel mingit vahet.

1.5.2. Kas tavaolukorras on dekreediõigust?

a) Hallaste, Fjuk, Niitsoo, Kask, Taagepera - ei

b) Käbin, Vahtre, Uluots, Reinson - on

c) Aaskivi - piiratud õigus.

1.5.3. Kas eriolukorras on dekreediõigus?

a) Hallaste, Fjuk, Uluots, Koha, Vahtre, T Reinson, Lebedev, Aaskivi, Käbin - on

b) Adams - ei ole seisukohta

c) Niitsoo - ei

d) Kask - on, oos kaasalkirjadega.

1.5.4. Kas presidendi dekreet kaotab kehtivuse kui ei kinnitata hiljem parlamendi poolt?

a) Hallaste, Fjuk, Niitsoo, Adams, Vahtre, Koha, Ruutsoo, Aaskivi - jah.

b) Uluots, Lebedev - toetavad "Raidla" eelnõu varianti

c) Kask - ei, Riigikogu peab aktiivselt selle tühistama.

2. Avalik või salajane hääletamine.

2.1. Erapooletus.

Erapooletuse insituuti pooldasid - Hallaste, Fjuk, Niitsoo, Adams, Uluots, Reinson, Vähre, Ruutsoo. Erapooletuse vastu oli Koha, Aaskivi, Kask.

2.2. Avalik või salajane hääletamine.

Leiti, et see on kodukorra probleem, mis tuleb fikseerida seaduse tasemel. Avalikkuse instituuti põhiseadusest välja jätma olid nõus enamused, v.a. Koha, Ruutsoo, Kask.

3. Riigikogu kvorum

P.Kask tõstatas probleemi.

Enamuses demokraatlikes süsteemides ei nõuta kvalifitseeritud poolt parlamendis küsimuste otsustamisel. Tullakse kohale kui asi huvitab. P.Kask tegi ettepaneku vähendada kvorumit 1/4 või 1/3.

a) kvorumit vähendamist pooldasid põhimõtteliselt I.Hallaste, Koha, Aaskivi,

b) 50% + 1 valitud saadikutest - Uluots, Reinson, Vähre, Lebedev.

c) 1/4 - Niitsoo, Käbin, Kask

d) 1/3 - Ruutsoo, Lauristin

e) Lisaks esitati kvorumit allaviimise nõudele tingimus, et töökorraldus oleks paigas - Käbin, Koha, Lauristin, Adams.

4. Millise hääletusreegli alusel kinnitab Riigikogu valitsuse koosseisu või peaministri?

P.Kase probleemi püstituse järel lisas I.Hallaste, et eelmisel (ühiskooolekul arutati antud küsimust ja kas on mõtet seda veelkord teha.

P.Kask selgitas, et hääletusreeglit ei ole arutatud ning et reegel võiks olla selline, mis laseks moodustada nn. vähemusvalitsusi.

Hääletusele toimkonnas pandi järgmised variandid: .

1. Absoluutse enamuse reegel

2. Lihthäälteenamuse reegel

3. Taani-Rootsi variant - negatiivne absoluutne enamused.

a) Absoluutse enamuse poolt olid - Uluots
Reinson

b) lihthäälteenamuse poolt - Hallaste, Fjuk, Niitsoo, Adams, Koha, Ruutsoo, Aaskivi, Lauristin, Käbin.

Kuna 3 variandi poolt oli Kask ning Taagepera, siis andis

P.Kask oma hääle 2 variandi kasuks.
Hääletusele seati ka küsimus, kas toetatakse voorude
kaupa hääletamist kus on erinevad reeglid?
Seda ei pooldanud toimkondade enamus, v.a. Uluots.
Lõpuks hääletati lahendamaks eelneva vaidluse objekti
selles küsimuses, kumba kinnitatakse parlamendi poolt, kas valitsust
või peaministrit?
Valitsuse kinnitamist pooldasid Hallaste, Niitsoo, Koha,
Lauristin, Käbin.
b) peaministri kinnitamist pooldasid Fjuk, Adams, Uluots,
Ruutsoo, Aaskivi, Kask, Taagepera.

Koosoleku juhataja

P. Kask

Protokollis

H. Sibul

J. Adamsi töögrupi eelnõu¹²

5. peatükk

Riigikogu

§ 50. Riigikogu teostab seadusandlikku võimu Eestis.

§ 52.¹³ Riigikogu koosneb sajast liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel otsesel ja salajasel hääletamisel kolmeks aastaks. Riigikogu volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast ja lõpevad uue riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisega.

VARIANT 1.

§ 53. Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt seaduslikus korras esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel.

§ 54. Riigikokku võib kandideerida iga hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 55. Kui riigikogu liige sureb või on tervislikul või muul põhjusel pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, siis astub tema asemele riigikogu liikmeks järgmine kandidaat sellest nimekirjast, millesse ta kuulus, juhul kui selles nimekirjas on valimata jäänud kandidaate. Vastasel korral jääb tema koht riigikogus täitmata.

VARIANT 2.

§ 53. Riigikogu viiskümmend liiget valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt seaduslikus korras esitatud üle-eestiliste nimekirjade alusel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Riigikogu ülejäänud viiskümmend liiget valitakse isikuvalimistel mitmemandaadilistes valimisringkondades.

Isikuvalimistel kandideerija peab ära näitama, kas ta on mõne üle-eestilise nimekirja esitanud erakonna või kodanike liidu poolt toetatud kandidaat või sõltumatu kandidaat.

¹² Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1174–1175.

¹³ Sic!

§ 54. Riigikokku võib kandideerida iga hääleõiguslik Eesti kodanik.

Iga kandidaat võib kandideerida korraga ühes isikuvalimisringkonnas ja ka ühes nimekirjas. Kandidaat, kes osutub valituks isikuvalimisringkonnas kustutatakse vastavast üle-eestilisest kandidaatide nimekirjast.

§ 55. Kui Riigikogu liige sureb või on tervislikul või muul põhjusel pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, siis, kui ta riigikogu valimistel ei olnud sõltumatu kandidaat, astub tema asemele riigikogu liikmeks järgmine kandidaat sellest üle-eestilisest nimekirjast, millesse ta kuulus või milline teda toetas, juhul kui selles nimekirjas on valimata jäänud kandidaate. Kui asendajat ei ole, jääb koht riigikogus täitmata.

§ 56. Riigikogu liige ei kanna vastutust riigikogus tehtud poliitiliste avalduste pärast. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul riigikogu seadusliku koosseisu kahekolmandikulise häälteenamusega vastuvõetud otsuse põhjal. Riigikogu liiget võib vahistada ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul riigikogu esimehele, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, otsustab tema volituste lõpetamise küsimuse riigikogu oma seadusliku koosseisu enamusega. Riigikogul on õigus oma liikmele määratud karistust edasi lükata riigikogu istungjärgu vaheajani või riigikogu volituste lõppemiseni.

§ 57. Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel riiklikul ametikohal ega saada tasu või kingitusi mõnelt tulunduslikult ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse. Ametisse astudes esitab riigikogu liige aruande kõigist temale kuuluvatest kinnis- ja muudest varadest (aktsiatest jne.) riigikogule vastavalt riigikogu kodukorrale.

§ 58. Riigikogu liikmed on vabastatud oma volituste ajaks sõjaväeteenistusest.

§ 59. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamisest.

§ 60. Riigikogu töötab riigikogu kodukorra seaduse alusel.

Riigikogu valib riigikogu esimehe ja esimehe abi, kes juhatavad riigikogu tööd. Riigikogu on otsustusvõimeline kui kohal on veerand tema seaduslikust koosseisust. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi toimkondi. Riigikogul on õigus moodustada uurimiskomisjone.

Riigikogu istungid on avalikud. Koosolevate liikmete enamuse otsusega võidakse keelata raadio- ja televisiooniülekanDED. Erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest, võib riigikogu kuulutada oma istungi kinniseks. Hääletamine riigikogus on avalik välja arvatud erijuhtumid, mis on toodud riigikogu kodukorras.

§ 61. Riigivanema, riigikogu juhataja või ühe neljandiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungiks neljakümne kaheksa tunni jooksul.

§ 62. Ühel viiendikul riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku järelepärimisega valitsuse ja üksikute ministrite poole ning teiste kõrgemate riigiametnike poole. Järelepärimisele tuleb vastata seletusega kolmekümne päeva jooksul.

K. Kulboki eelnõu¹⁴

IV Peatükk

RIIGIKOGU

- 35.** Rahva esindajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu, mis valitakse hääleõiguslike kodanike poolt 3 aastaks.
- 36.** Riigikogus on 99 liiget, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel. Riigikogul on õigus Riigikogu järgmise koosseisu liikmete arvu suurendada.
- 37.** Riigikogu liikmeks võib valida iga hääleõigusliku kodaniku. Riigikogu liikmete volitused algavad valimiste tulemuste väljakuulutamise ja lõpevad uue Riigikogu valimise päeval.
- 38.** Riigikogu liikmed vabastatakse nende volituste ajaks igasugusest riigiteenistusest ja tulunduslike ühingute valitavatelt kohtadelt. Riigikogu liikmete tasustamine määratakse seadusega, mille muutmissetteid saab kohaldada vaid Riigikogu järgmise koosseisu kohta.
- 39.** Riigikogu liikmed annavad oma kohustuste täitmisele asudes vandetootuse olla ustav Eesti põhiseaduslikule korrale. Kui Riigikogu liige keeldub tootuse andmisest, lõpevad koheselt tema volitused.
- 40.** Riigikogu liikmel on saadikupuutumatus. Ta ei kanna peale kodukorras ettenähtud juhtude mingit vastutust poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja selle komisjonides. Ilma Riigikogu otsuseta võib tema liikme vahistada vaid raske kuriteo toimepanekul. Viimasel juhul tuleb juhtunust 48 tunni jooksul teada anda Riigikogu juhatusel, kes annab selle Riigikogule otsustamiseks.
- 41.** Kui Riigikogu liige on loobunud oma volitustest, talt on need võetud kuriteo toimepanemise tõttu või tootusest keeldumisel või ta on surnud, asub tema asemele seaduses määratud korras asendusliige kuni uue Riigikogu valimiseni.
- 42.** Riigipea kutsub Riigikogu kokku esimesele istungile kaks nädalat pärast valimisi ja juhatab seda Riigikogu juhatusel – esimehe ja tema kahe asetäitja – valimiseni.
- 43.** Riigikogu tuleb korralisteks istungjärkudeks kokku kaks korda aastas – jaanuari ja septembri teisel esmaspäeval. Erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhatus omal algatusel või Valitsuse või kolmandiku Riigikogu liikmete nõudel.
- 44.** Riigikogu töö- ja kodukord avaldatakse seadusena.
- 45.** Riigikogu on otsusevõimeline poolte liikmete kohal olles. Otsused võetakse vastu poolthäälteenamusega, kui seadus ei näe ette teisiti.

¹⁴ Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Juura, Õigusteabe AS, 1997, lk 1187–1188.

46. Riigikogu koosolekud on avalikud. Erakorralistel juhtudel, kui seda nõuab kaks kolmandikku koosolevatest liikmetest, võib koosoleku kuulutada kinniseks. Tele- ja radioülekannete otstarbekuse otsustab Riigikogu juhatus.

47. Riigikogu võtab vastu seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise, ratifitseerib lepinguid, kinnitab ametisse peaministri, riigikohtunikud, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri. Kaitseväge juhataja ja teised ametiisikud vastavalt seadusele, otsustab kaitseisukorra ja mobilisatsiooni väljakuulutamise ja lahendab muid küsimusi põhiseaduse alusel.

48. Riigikogu poolt vastuvõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus, eriti pidulikel juhtudel võib juhatus selle delegeerida Riigipeale.

49. Kui seadus ise ei näe ette muud korda ega tähtaega, hakkab ta maksma 10 päeva pärast avaldamist Riigiteatajas.

50. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku küsimusega Valitsuse poole, millele tuleb vastata kolme nädala jooksul. Neljandikul Riigikogu liikmetest on arupärimise õigus, millele Valitsusel tuleb vastata Riigikogu koosolekul 10 päeva jooksul.

PA 04.10.1991 istungi stenogrammist:

A. Leps: V peatükk "Riigikogu". Pakun §-s 61 välja, et Riigikogus on 99 liiget. Arvan, et Eesti on natuke liiga väike kahekojalise Riigikogu jaoks. Riigikogu valitakse kolmeks aastaks. Olen seisukohal, et kolm aastat on esialgu paras aeg, sest meil puudub elukutseliste poliitikute kaader. Mõni küll arvab, nagu oleks Eesti liiga väike, et siin üldse saaks tekkida elukutseliste poliitikute kaader, et tegemist hakkab ikkagi olema poolpoliitikutega. Arvan, et see seisukoht ei ole päris täpne. Valitud asjaarmastajad tüdinevad ja ongi parem, kui nad kiiremini vahetuvad ning ilma hakkavad tegema elukutselised parlamendiliikmed. See on iseenesest loomulik protsess. Hiljem võivad nad ilmselt seda kolme aastat ju muuta. Kahekojalist parlamenti Eesti ei vaja, kuna väikeriikides ei ole kahekojalised parlamendid moes. Kirja läks § 62 näol ka mõte, et Riigikogu liikmed ei tohi töötada riigiametis.

E. Tarto: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus käsitleb kõnesoleva eelnõu kahte paragrahvi: § 48 ja § 61. Paragrahvis 48 on öeldud, et Vabariigi President valitakse ametisse, ja siis on loetelu, mille viimases lõigus on sõnad "... ja kes on vähemalt viimase 10 aasta kestel enne valimisi omanud elukohta Eesti Vabariigi territooriumil". Paragrahvis 61 räägitakse Riigikogu liikmete valimisest ja siin on samuti piirang "... ja kes on vähemalt 5 aasta kestel enne valimisi omanud elukohta Eesti Vabariigi territooriumil". Ma palun seda selgitada. Praeguses sõnastuses ei saa näiteks mina ja teised vabadusvõitlejad, kes olid sunnitud eemal olema, kandideerida ei presidendiks ega Riigikogu liikmeks. Aitäh!

A. Leps: Oma ettekandes ma seda momenti ka mainisin. Seda kohta tuleb küll parandada, seda tuleb täiendada mõttega, et poliitvangid, keda vägivallaga viidi karistust kandma väljapoole Eesti Vabariigi piire, saaksid osaleda valimistel, s. t. saaksid valida ja olla valitud. Täiendused tuleb teha ka §-desse 39 ja 61. Paragrahv 39 ütleb, et hääleõiguslik on iga kodanik, kes on

saanud 18 aastat vanaks ja olnud vahetpidamata vähemalt kolm aastat Eesti kodakondsuses. Paragrahvis 61 tuleb ka need parandused teha, see on väga õige. Ma pean ütleva, et kahjuks juristid ei näe alati kõiki nüansse ning mittejurist võib teinekord väga häid soovitusi anda ja väga häid parandusi teha. Sellisel kujul, nagu see mul kirjas on, see muidugi ei lähe. Tuleb teha parandus, olgugi et 1937. aasta põhiseadus näeb ette niisuguseid tsensusi. Ma võin praegu natukene eksida, aga ma ütlen, et sel juhul, kui hakatakse võrdlema kõiki neid eelnõusid 1937. aasta põhiseadusega, tuleb teha ka siin parandus. Nii et vastus on selline: teil on täiesti õigus.

L. Hänni: Lugupeetud juhatus! Austatud ettekandja! Minu küsimus puudutab Riigikogu valimise põhimõtteid. Niisiis, § 61 teie eelnõus. 1920. aasta põhiseadus määras, et Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel. 1937. aasta põhiseadus asendas selle enamusvalimiste põhimõttega ja ka teie eelnõu sisaldab enamusvalimiste põhimõtet. Kas see valik on tingitud sellest, et teie eelnõu aluseks oli 1937. aasta põhiseadus, või te leiate, et enamusvalimised on Eesti ühiskonna jaoks optimaalsed nii praegu kui ka tulevikus? Aitäh!

A. Leps: Teate, seda küsimust ma tunnen veidi pahasti, julgen väita. Lõike 3 järgi kehtestatakse Riigikogu valimise kord seadusega. Teate, ma ei ole nendes asjades nii tugev ja ei saa võib-olla ühest või teisest asjast väga hästi aru. Ütlen üht: see kord peab olema väga lihtne ja selge ka igale lollile.

[...]

Juhataja: Lugupeetud Põhiseadusliku Assamblee liikmed, palun võtke istet! Vaheaeg on lõppenud. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 31 liiget. Päevakorrapunktis 1.2. saab ettekandeks sõna härra Jüri Adams. Härra Jüri Adamsiga oli juhatusel selline kokkulepe, et tema ettekanne koosneb kahest osast. Esimese osa, 45 minutit, me kuulame ära täna ja teise osa nädala pärast. Härra Adams, palun!

J. Adams: [...] Nimelt, mitmed sätted, eriti mis puutuvad riigivõimu ülesehitusse, kuuluvad korraga loogiliselt kahte erinevasse peatükki, näiteks "Valitsus" ja "Riigikogu". Kas on mõtet dubleerida? Need küsimused ei ole selles projektis järjekindlalt lahendatud. Ainukene erinevus on see, et ühele institutsioonile pühendatud peatükis on jäetud ära paragrahv, kus on loetletud selle institutsiooni põhiülesanded. Need loetelud pole kunagi olnud ammendavad, nad ei saagi seda olla. Nad ikka lõpevad viimase punktiga, et on veel teised küsimused. See on võib-olla niisugune oluline erinevus.

[...]

J. Adams: Lõpetuseks veel niipalju, et Riigikogu volituste ajaks on selles projektis nähtud ette normaaljuhul kolm aastat. See on nii ka Eesti Vabariigi esimeses põhiseaduses. Lähtutakse sellest, et arvatavasti tuleb meil algaegadel sagedamini Riigikogu vahetada. Hiljem, kui riik stabiliseerub, võib seda aega kergemini muuta. Me oleme viimastel aastatel näinud, kui pikaks ajaks valitud esinduskogud ja muud institutsioonid jäävad ühiskonna poliitilisele arengule jalgu. Mispärast seesama asi ei võiks korduda meie aastatel, elades meie põhiseaduse alusel, sest me arvatavasti astume praegu Eesti ühiskonna ühte kõige dünaamilisemasse ajajärku, mis meil kunagi on olnud? Sellega ma lõpetan.

K. Koha: Austatud juhatus! Lugupeetud ettekandja! Ma olen teie pakutud eelnõuga kiirkorras tutvunud ja esitaksin paar küsimust. Võib-olla on need küsimused seotud n.-õ. kiire

lugemisega, aga siiski. Te olete sisse programmeerinud Riigikogu valimiste korra, nagu te ütlesite, alged. Miks te siiski peate vajalikuks praegu ära määrata Riigikogu valimised? Riigikogu valimiste põhimõtted võivad, arvestades meie dünaamikat, aeg-ajalt muutuda ja see toob kaasa ka põhiseaduse pideva muutmise. Kas te ikkagi peate vajalikuks, et me hakkaksime põhiseadust väga tihti muutma, sest valimiskorda me võime hakata muutma? [...]

J. Adams: [...] Mis puutub Riigikogu valimiste sisseprogrammeerimisse, siis kõigepealt ma ütlen, et lähtun traditsioonist. Need olid ka varasemates Eesti põhiseadustes sees. Teiseks lähtun sellest, ma võibolla küll eksin, kuid mul on tunne, et see on see, mida Eesti ühiskond meilt praegu ootab. Ja see on ka see arvatavasti Eestis lähema poole aasta või aasta jooksul toimuv poliitiline protsess, kus on võimalik aega kokku hoida. Põhiseaduslik Assamblee on täiesti võimeline tegema siin rahva tahte vastava valiku.

I. Hallaste: Kolmas küsimus. Paragrahv 53 sätestab valimise proportsionaalsuse põhimõttel. Kas see välistab mingi, näiteks selle 5% künnise valimiseaduses, sest see läheb vastuollu proportsionaalsusega? Neljas küsimus. Paragrahv 70 ütleb, et riigisekretäri nimetab ametisse riigivanem, nimetatakse Riigikogu nõusolekul. Millises vormis annab Riigikogu oma nõusoleku?

J. Adams: [...] Mis puudutab künniseküsimust, siis siin on küsimus jälle põhiseaduse detailiseerituse astmes. Mina isiklikult pooldan 5%-list künnist, nii nagu see oli ka Eesti esimese põhiseaduse aegse valimiseaduse ajal, vähemalt vist alates 1926. aastast. Ma võin praegu eksida. Ma ei näe mingit põhjust, miks siia ei või seda sisse panna.

III toimkonna 05.10.1991 koosoleku protokollist:¹⁵

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee
Riigikogu, vabariigi valitsuse, riigi eelarve
teematöimkonna koosoleku

p r o t o k o l l i n r . 5

Koosolek toimus 5. oktoobril Toompeal kell 10.20-15.00

Koosolekust võtsid osa: Ü. Aaskivi
I. Fjuk
I. Hallaste
K. Koha
T. Käbin
M. Lauristin
V. Niitsoo
J. Reinson

Eksperdid: J. Adams
E.-J. Truuväli

Koosolekut juhatas I. Hallaste

Päevakord:

1. Viiest põhiseaduse eelnõust sobiva valimine edasise töö aluseks.

1. I. Hallaste selgitas lähenemisviise, enne kui iga toimkonna liige langetab konkreetse eelnõu kasuks otsuse. Eelnõudesse tuleks läheneda normitehnilisest küljest s.t. millist oleks kõige lihtsam parandada ja viiks kiirema lõpptulemuseni. Ühe konkreetse eelnõu aluseks võtmine ei tähenda veel kõigi põhimõtete näustumist.

I. Fjuk: 15. novembri tähtaja peaks unustama ja valida võib-olla 2 eelnõud aluseks. Kui ka teeme otsuse ühe või teise kasuks, siis ka mõõndustega.

Teksti mahu ja põhiseaduse mahu järgi eelistan "Raidla" eelnõud, kuid soovin viia selle "parlamentarsuse" suunas.

V. Niitsoo: Ükskõik, mida aluseks võtta. Eelnevalt tuleks põhimõtted läbi hääletada. Eelistan "Adamsi" eelnõud.

J. Reinson: Toetan "Raidla" eelnõud väikeste muudatustega. Selle saab ilusti korda teha.

K. Koha: Viiest eelnõust võtaks kõigepealt maha 1938. aasta põhiseaduse. See oli selle aja tulemus. Pealegi kõik järgnevad lähtuvad sellest.

Neljast eelnõust tein kaks eelistust

1. "Raidla" projekt
2. "Adamsi" projekt.

Eelistades esimesena "Raidla" projekti, teen ettepaneku võtta "Adamsi" omast üle peatükke, lõikeid. Kaks töögruppi võiksid ühendada oma jõud ja teha neist kahest eelnõust üks.

Ü. Aaskivi: 1938. aasta põhiseaduse suhtes nõus K. Kohaga. On kaks arvestatavat projekti: "Adamsi-Raidla".. Minu

¹⁵ ERA.R-2324.1.26, 117; 19.

ebamusikaalse kõrva jaoks on see ühesugune muusika. Paremini kõlab aga "Raidla" variant, mis on normitehniliselt parem. "Adamsil" paljud asjad lahtikirjutamata. Võttes alustekstina "Raidla" projekti jõuame kiiremini lõpptulemuseni.

M. Lauristin: 1938.aasta põhiseaduse osas nõus K. Kohaga. Uue põhiseaduse preambulasse tuleb kirjutada, et järjepidevus kestab. Minu jaoks kaks tõsise kaaluga projekti. Filoloogilise kõrva jaoks "Adamsi" projekt esteetilisem. Normitehniliselt "Raidla" projekt parem. Õige valik oleks kuskil nende vahepeal. Neid kahte võiks sünteesida.

T. Käbin: 1938.aasta põhiseadus on olnud aluseks kõigile neljale. Eelistan "Raidla" eelnõud.

I. Hallaste: "Adamsi" oma meeldib rohkem. Selles on aga terve rida puudusi, kuid neid annab parandada. Ühe eelnõu peame võtma aluseks. Töörühmi ühendada ilmselt ei ole võimalik.

1938.aasta põhiseadust aluseks võtmist on ebaeetiline arutada.

K. Koha: Kas hr. Truuväli on nõus, et "Raidla" eelnõusse tehakse põhimõttelisi muudatusi?

E.-J. Truuväli: Põhimõtteliselt on see võimalik, kuid igal asjal on omad piirid. Enim võib vaidlusainet pakkuda, kuidas valida riigipea.

1938.aasta põhiseaduse jätame sinna, kus ta on, ta on oma töö teinud, ta on kõigile aluseks. Kehtiv põhiseadus ei saa olla eelnõuks.

Pärast II Maailmasõda on põhiseadustes juriidilis-tehnilised konstruktsioonide osatähtsus märgatavalt tõusnud. Põhiseadused peavad olema tõlgitavad ühest keelest teise, üheselt mõistetavad. Parlamentarism ei ole alati demokraatlikum presidentialismist. Parlamentarism võib olla vähe efektiivne.

I. Hallaste: Mõlemad võivad olla demokraatlikud ja totalitaarsed. Parlamentarismis võib olla juurdlusbüroo, mis võib lapsi piinata.

Kuidas edasi töötada? Palun ettepanekuid töökorralduse osas. Kas hakkame võrdlema "Adamsi-Raidla" eelnõud või mis neist aluseks võtta?

I. Fjuk: Arutada "Adamsi" eelnõu läbi, see ei ole kõrvutatav "Raidla" eelnõuga.

V. Niitsoo: Oodata, mis Põhiseaduslik Assamblee (PA) aluseks võtab, siis sellest lähtuda.

J. Reinson: Täna arutame "Adamsi" eelnõud, kuna "Raidla" eelnõud oleme korduvalt arutanud.

K. Koha: Võrdleks neid kahte eelnõud. K. Koha ettepanekut toetasid kaü. Aaskivi, M. Lauristin, T. Käbin ja I. Hallaste.

I. Hallaste: Palun peatükkide kaupa avaldada arvamust, kumb eelnõu aluseks võtta.

RIIGIKOGU

I. Fjuk: "Raidla" eelnõu pooldaja, lisaks muudatusele tekib veel üks, mida oleme juba teinud. Peale "Rahva" peatüki peab tulema "Riigikogu".

"Adamsi" eelnõus liialt detaile ja ajakajalist - ei kõlba põhiseadusesse. Sümpaatne aga see, et Riigikogu moodustab alati ja ajutisi toimkondi. Ei loetle konkreetseid.

V. Niitsoo: "Adamsi" pooldaja. Sümpatiseerib lakoonilisus, kõik detailid jäetud kodu- ja töökorraalduse küsimusteks.

Esinduskogu hooleks ei saa jätta valimisseadust. Konkreetset variant 1. poolt.

J. Reinson: "Raidla" eelnõu meeldib enam.

K. Koha: Jään "Raidla" poole peale. "Adamsi" eelnõu kriitika:

- mõistan hr. Niitsoo muret valimiste osas. Valimisseadusi hakatakse minu arvates muutama aasta Riigikogu valimiste eel. Siis tuleks ka Põhiseadust muuta.

- jätta Riigikogu funktsioonid kodukorra hooleks - seda liiga vähe nõutud.

M. Lauristin: Pooldan "Raidla" varianti pluss parandused ja muudatused.

Lisaks võtta juurde "Adamsi" variandist 953 variant 1 ja 957.

T. Käbin: "Raidla" eelnõu pooldaja.

Riigikogu pädevus määratletud - väga oluline.

"Adamsi" 957 on põhimõtteliselt hea; kuid kingituste võtmiste mittetohtimine seab saadiku näiteks juubeli puhul raskesse olukorda.

I. Hallaste: "Raidla" eelnõu pooldaja. Riigikogu liige võiks saada igasse ametisse;

tuua sisse saadiku asenduse instituut.

Oma seisukoha palus lisada Ü. Aaskivi, kes antud küsimuse arutlust ei osalenud. Ü. Aaskivi oli "Raidla" eelnõu poolt.

7 "Raidla"

1 "Adamsi" poolt

E.-J. Truuväli: Valimisseadus kõige dünaamilisem seadus üldse. Kõige enam võiks põhiseaduses fikseerida, et valimised on proportsionaalsed ja erakondlikud. Riigikogu pädevust ei saa jätta töö- ja kodukorra lahendamiseks.

J. Adams: Riigikogu funktsioonid võivad põhiseaduses ka olla. Minu eelnõust lühiduse kaalutlusel väljas. Need funktsioonid on aga teistes paragrahvides kirjas üle kogu eelnõu. Valimisseaduse alge peab olema põhiseaduses.

Asenduse mehhanism vaid sellistel juhtudel, kui valimismeetod seda tingib.

Vanuse alampiir - PA võib seda rahulikult otsustada.

Terminite osas võib olla mitmetimõistmist - see teisejärguline probleem.

Parlamendi liikmete materiaalsest huvitatusest - need andmed antakse üle (vande all) teatud komisjonile ja need ei kuulu avaldamisele.

Järelepärimine - valitsuse võib hauda ajada järelepärimistega. Peab olema mõistlik lagi, milline hulk saadikuid võiks koos järelepärimise esitada.

Et valimisnimekirja seavad üls vaid erakonnad, ei ole hea. Erakondadega ainult piirduda ei tohiks.

PA 11.10.1991 istungi stenogrammist:

J. Adams: Nüüd peatükist "Riigikogu". Kõigepealt Riigikogu volituste ajast. On välja pakutud kolm aastat. Arvan, et praeguses Eesti ühiskonnas on vajalik kolmeaastane, suhteliselt lühike periood, sellepärast et ühiskond areneb lähiaastatel, me võime ette näha, et lähiaastakümnetel, poliitiliselt küllaltki kiiresti. Kui hiljem on vajalik, võime minna üle pikemale volituste tähtajale. See oleks lihtsam kui vastupidine tee. Kui me praegu pakume väga pikka volituste aega, siis oleme sellega hiljem hädas. Küsimus parlamendiliikmete asendatavusest on minu arvates hädasti vaja sisse võtta. Ma ei kujuta ette, et meie väikene rahvas suudaks asja niimoodi korraldada, et oleks valitsus, mille moodustamise järel küllalt suur hulk kohti ei jääks Riigikogus tühjaks. Kuidas asendatavust konkreetselt teha, oleneb põhiseadusest. See on ka üks põhjendus, mis pärast valimisseaduse alused peaksid tingimata olema põhiseadusesse sisse kirjutatud. Paragrahv 60 käsitleb kvoorumit mõistet. Kvoorum on siin eelnõus antud juhul viidud 25%-le. Arvan, et päris ilma kvoorumita ei saa, samal ajal aga nõuda 50%-list kvoorumit tähendab panna tulevane Riigikogu võimalikku obstruktsiooniohtu. Sama vastaksin ma ka nendele inimestele, kes küsisid, mis pärast on piiratud järelepärimiste õigust, parlamendipoolset järelepärimiste õigust ministritele. Järelepärimine peab olema, aga pärimist ei tohiks olla niivõrd piiramatult, et sellega võiks valitsuse töö minna obstruktsiooni. Seaduste algamise õigus on Riigikogu igal liikmel. Seda punkti ma juba käsitlesin. On juhitud tähelepanu, et see võib kujuneda teatud koormaks. Arvan, et ei. See on lahendatav Riigikogu kodukorraga, mis peab siis olema vastavalt kooskõlas põhiseadusega. On loomulik, et liigsed või pealiskaudsed või mittesisulised eelnõud läbivad eelvaliku ja eeltööluse Riigikogu vastavas komisjonis enne Riigikogu täiskogu ette jõudmist. Paragrahv 57, võrreldes 1938. aasta põhiseadusega, ei ole antud sõnastuses meie töös täiesti õnnestunud. Ma pean veidi seletama, mis on selle all mõeldud. Selle all on mõeldud väga mitmetes riikides levinud praktikat, kus kõrgemad riigiametnikud, ka ministrid, ka parlamendiliikmed annavad teada oma finantsilisest huvitavusest. Kuskil ei ole see asi niimoodi korraldatud ja see pole ka siin nii mõeldud, et see tehakse kogu maailmale teatavaks. Selliseid andmeid hoitakse tavaliselt parlamendi mingi komisjoni valduses ning nende kasutamine kehtib ainult n.-ö. aukohtulikel põhimõtetel. Nii et selle paragrahvi ümbersõnastamist pean ma väga vajalikuks, aga samal ajal ka selle mõtte sissejätmist.

[...]

Juhataja: Palun võtke istet! Vaheaeg on lõppenud. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 41 assamblee liiget. Asume päevakorrapunkti 1.2. juurde. Esimesena saab kaasettekande esitamiseks sõna esimene toimkond, kellele kuulusid küsimused, mis puudutavad preambula sätteid, seadusandlust ja põhiseaduse muutmist. Härra Salum, palun teid! Me leppisime juhatause istungil kokku, et toimkondade kaasettekanded mahuvad kümne minuti raamesse. Palun, härra Salum!

V. Salum: [...] Tõsine, tuline vaidlus ja mõttevahetus oli Riigikogu kahekojalisuse üle. Siin tegime ühisistungi kolmanda toimkonnaga. Esimese toimkonna hääled jagunesid järgmiselt: 4 pooldasid kahekojalist Riigikogu, 2 pooldasid ühekojalist Riigikogu. Ühisseisukoht oli kolmanda toimkonnaga koos: 6 pooldasid kahekojalist ja 9 ühekojalist Riigikogu. Põhjendused (ma ei tea, kas siin jõuab neid ette tuua) olid küllaltki kaalukad. Lähtepõhjendused on toodud ära ka "Postimehes" 2. oktoobril üliõpilase Viljar Peebu artiklis "Kaks on parem kui üks".

Enamikus maailma riikides (ligi 80%) on parlamendid kahekojalised ja riiginõukogu on tüüpiline senat. Seaduste väljatöötamine n.-ö. dubleerimise korras parandab selle kvaliteeti. Eesti-aegse põhiseaduse järgi koosnes Riiginõukogu vanematest kogenud inimestest, ta oli võrreldav vanemate koguga. Sellega seadusandluse kvaliteet paranes. On veel võimalik moodustada Riiginõukogu geograafiliselt avaramal alusel maakondade esindusena. Sellega jääks Tallinna ainujuhtimine tagaplaanile, oleksid esindatud kõik Eestimaa nurgad. Riiginõukogu ametiaeg peaks olema pikem – viis aastat. Viljar Peep põhjendab veel kahekojalisuse n.-ö. positiivse küljena, et kui kõik keerleb ühiskonnas ühe esinduskoja ümber, siis see ei ole sotsioloogiliselt hea, parem on, kui on kaks koda. Tema neljas põhjendus on psühholoogiline nüanss, et neile, kes on kogemustega ja veidi vanemad ega taha osaleda Riigikogu valimistel, aga tahavad aktiivselt poliitikas osaleda, oleks see teine koda sobivam parlamendis kaasatöötamiseks. Viiendana on siin see põhjendus, et me saaksime palju töökindlama parlamendi ja Riigikogu. Riiginõukogu oleks presidendi ainuvõimu parlamentaarseks piiramise koguks. Neid argumente toodi toimkonnas veel teisigi esile.

V. Rumessen: [...] Meie toimikond töötas päeva teisel poolel koos esimese toimkonnaga ja ka siis viidi läbi kaks hääletust. Selle tulemusel võin öelda, et esimesel hääletusel, kus küsimus oli esitatud selliselt, mitmekojaline peaks olema tulevane Riigikogu või parlament, oli meie toimikonna liikmetest valdav osa ühekojalise parlamendi poolt. Ainult 2 meie toimikonna liikmetest on kahekojalise poolt.

[...]

I. Hallaste: Peatükk "Riigikogu". Autorite eelnõus puudub vihje valimissüsteemile, mis on olemas Adamsi eelnõus. Peeti vajalikuks märkida see põhiseaduses ära kas või kõige üldisemalt, näiteks, et valimised on proportsionaalsed ja erakondlikud. Samas on Adamsi eelnõus Riigikogu pädevuse loetelu, mida peeti ülimalt oluliseks. Toetati autorite eelnõu koos nende 13 parandusega, mille suhtes toimikond on juba seisukoha võtnud ja ettepanekud teinud. Hääled: 7 : 1. Peatükk riigivanema-presidendi kohta. Eelistati riigivanemat, hääled: 4 : 3. Veel tekitas eriarvamusi probleem, kellele läheb ajutiselt üle võim, kui riigivanem ei saa oma ülesandeid täita. Teoreetiliselt on kolm võimalust: kas peaminister, nagu on autorite eelnõus, Riigikogu esimees, nagu on Adamsi eelnõus, või asepresident. Hääled: 2 : 2 : 2.

E. Tarto: Me arutasime veel ja hääletasime, kas võtta kasutusele nimetus "Riigikogu". Kõik toimikonna liikmed olid selle poolt.[...] Arutati ka küsimust, mitmekojaline parlament tuleb. Selles suhtes arvati 6 juhul, et parlament võiks olla ühekojaline.

III toimkonna 12.10.1991 koosoleku protokollist:¹⁶

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku
Assamblee Riigikogu, vabariigi valitsuse,
riigi eelarve teematoimkonna koosoleku
P r o t o k o l l nr. 6

Koosolek toimus 12. oktoobril 1991.a. Toompeal kell 10.20 -
16.15

Koosolekust võtsid osa:

Ü. Aaskivi
I. Fjuk
I. Hallaste
T. Käbin
M. Lauristin
V. Lebedev
V. Niitsoo

Koosolekut juhatas I. Hallaste

P ä e v a k o r d :

1. ^{ADAMSI} "Avaldusi" põhiseaduse eelnõu probleemid Riigikogu,
valitsuse peatükkides.

RIIGIKOGU

T.Käbin: Niivõrd nõrk, et tuleb kirjutada uus peatükk. See on
lihtsaim lahendus. Mõnda on mindud pädevusest. Probleemaatilised on
valitsuse-presidenti-Riigikogu-omavahelised suhted.

V.Niitsoo: Adamsi tekst ei seo meid kui dogma.
Põhiseaduslik Assamblee (PA) otsustas, kas riigi või
ühiskonnakeskne eelnõu. Peame lähtuma "Adamsi" eelnõu vaimust.

M.Lauristin: Kogu erinevus "Raidla" ja "Adamsi" eelnõu
vahel taandub sellele, et Adamsi eelnõus on funktsioonid
määratlemata. "Raidla" eelnõust tuleks tervikuna üle võtta §59, 61,
62, 65. Lisaks valimisseadusesse puutuv.

V.Niitsoo: Nõus, et pädevuse punkt lisada. Valimisseaduse
kohta niipalju, et põhiseaduses peab olema see käsitletud
üksikasjalikult.

I.Hallaste: Palun toimkonna liikmetel osutada
probleemsetele paragrahvidele "Adamsi" eelnõus. Ise lisan:
PROBLEEMSED: §53, 54, 55, 57 pluss Riigikogu esimehe valimise kord.

M.Lauristin: * kvoorumi küsimus
* järelpärimiste õigus
* arupärimine

T.Käbin: * avalikuks - kinniseks
* kas ainult poolt- ja vastu

I.Hallaste: * komisjoni esimeeste seisund ja valimine

¹⁶ ERA.R-2324.1.26, 122-26.

- * valitsuse liikmete õigus osaleda komisjonides ja istungitel
- * info saamise õigus.

P.Kase toimikonna poolt tehtud ettepanekuid paragrahvide 52, 53, 55, 56, 60, 62, 64, 65, 67, 70, 73 muutmise või täiendamise osas "Adamsi" eelnõu alusel.

- * Mitu saadikut on Riigikogus?

101 - T.Käbin, M.Lauristin, O.Aaskivi, I.Fjuk, V.Niitsoo, I.Hallaste.

- * Mitu aastaks valitakse Riigikogu?

Toimikond oli arvamusel, et 3 aastaks, v.a. T.Käbin, kes soovis 4 aastast tähtaega.

- * Kuivõrd kirjutada valimistega seonduvat põhiseadusesse?

I. Fjuk: Ei ole vaja üksikasju. Vaid üldpõhimõtted.

I.Käbin: "Raidla" teksti variant §56 pluss asendamine valimisseadusega. Samuti valimiskorra määrab Riigikogu valimisseadus.

M.Lauristin: "Adamsi" eelnõu variant 1 pluss Raidla §56 tekst.

Samas arvas ka O. Aaskivi

V.Niitsoo: "Adamsi" eelnõu variant 1 poolt. Valimissüsteem peab olema määratud.

I.Hallaste: "Adamsi" §53-le lisada "Raidla" §56 viimane lõige.

- * Passiivne valimisõigus kas 18, 21, 23 või 25 aastat?

25 a. - V. Niitsoo

21 a. - O. Aaskivi, I.Fjuk; I.Hallaste, V.Lebedev.

§ 55

V. Niitsoo: lisada "kriminaalkaristus"

- I. Hallaste:
- * §55 loetelu ammendav,
 - * asenduste kohta täpsemalt valimisseaduses

§ 56

- * Lisada - ei ole seotud mandaadiga
- * §56 lg. 1 asendada "Raidla" §59-ga
- * §56 lg. 2 ja 3 Riigikogu peatüki lõppu

* §56 lg. 3 asendada "Raidla" §68-ga.

§ 57 * Kas sõna kingitus maha tõmmata?

V. Lebedev: ei oska öelda

V. Niitsoo: asendada "tasu ja hüvitustega".

Ü. Aaskivi: asendada "tuluga"

M. Lauristin: tuleb otsida täpsem sõna.

I. Hallaste: Printsip õige - küsimus sõnastuses.

* Kas §57 lg 2 on vaja?

Ei ole vaja - T. Käbin

On vaja - M. Lauristin, Ü. Aaskivi, V. Niitsoo, I. Hallaste.
V. Lebedev ei orienteeru "Adamsi" eelnõus ning lubas järgmiseks korraks selle läbi lugeda. Lisaks tuleks lg 2 teha parandus, et Riigikogu liige esitab vastavalt kodukorrale aruande.

§58 samal kujul

§56 liita "Raidla" § 63 lg 2.

§ 61 * Kokkukutsumine.

V. Lebedev: 1/4 kutsub kokku

M. Lauristin, Ü. Aaskivi, V. Niitsoo, I. Hallaste leidsid, et "Adamsi" tekst on hea.

T. Käbin jäi eriarvamusele.

* Otsustati kasutada järgmisi nimesid:

Riigikogu esimees
aseesimehed.

* Kae esimees ja aseesimehed valitakse üksiku mitteülekantava meetodi (UMOH) alusel - Taagepera ettepanek.

T. Käbin nõus

I. Hallaste nõus

Ü. Aaskivi, I. Fjuk, V. Niitsoo - ei vaidlusta meetodit, kuid seavad kahtluse alla, kas seda on vaja põhiseadusesse kirjutada.

I. Hallaste selgituste järel olid ka teised nõus UMOH-i meetodit põhiseadusesse panema.

Ü.Aaskivi ja T.Käbini ettepanek:

1/5 koosseisust kutsub erakorralise istungi kokku ja kvoorum on pool.

1/5 sellepärast, et kui oleks mingi suurem kokkukutsujate arvu nõue, määraksid need kokkukutsujad ette ära erakorralise istungi otsused, kuna moodustavad enamuse istungil. (Kvoorum on 50 saadikut. 1/4 on 26 saadikut.)

* Kas komisjonid või toimkonnad?

Toimkond oli komisjoni nime poolt.

* Kas lähevad konkreetsed komisjonid põhiseadusesse?

1) Õigus ja eelarve lähevad - T.Käbin,

Ü.Aaskivi

2) Ei mingeid komisjone loetleda - V.Niitsoo, I.Hallaste, M.Lauristin.

* Kas istungid on avalikud? (§ 60)

1) Avalikud. Võidakse kuulutada kinniseks üle poole kohalolijate nõudmisel - T.Käbin, Ü. Aaskivi.

2) "Adamsi" tekstist teine lause välja ja kinniseks saab kuulutada 2/3 koosseisust - V.Niitsoo, I.Hallaste, M.Lauristin.

* Kas hääletamisel saaks olla ainult poolt ja vastu?

1) Ei ole põhiseaduse küsimus - I.Hallaste, V.Niitsoo, Ü.Aaskivi, M.Lauristin.

2) Tuleks kirjutada põhiseadusesse, et erapooletu ei saa olla - T.Käbin.

* Kas kasutada mõistet järelepärimine või arupärimine?

1) Järelepärimine - T.Käbin, V.Niitsoo

2) arupärimine - M.Lauristin, Ü.Aaskivi, I.Hallaste.

* 1/5 nõue välja ja lisada et arupärimine toimub valitsusele või konkreetsele ministrile.

Ü.Aaskivi tegi ettepaneku kasutada siin "Raidla" eelnõu

vastavat teksti liites "valitsuse liikmed".

Toimkond ühtis selle ettepanekuga. Lisaks leidis toimkond, et tuleb lisada "Raidla" eelnõust § 61, 62 "Adamsi" eelnõu § 55 järgi.

Leiti, et ka "Raidla" eelnõu § 65 tuleb sisse tuua "Adamsi" eelnõusse.

V.Niitsoo: tõstatas töötasude probleemi - kas kirjutada

meie põhiseadusesse sisse või ei. Saksamaa põhiseaduses on see kirjas.

Leiti, et majandusliku sõltumatuse üldprintsip tuleb sisse kirjutada "Adamsi" §57 lisada "Riigikogu liikmed saavad tasu, mis võimaldab neile majandusliku sõltumatust".

Ü. Aaskivi: soovis, et "Raidla" eelnõu §56 - ametivandega seonduv võiks tuua "Adamsi" eelnõusse, millega toimkond nõustus.

M.Lauristin soovis eelnevalt lähtudes, et ka Aukohtu instituut oleks põhiseaduses, millega toimkond nõustus.

*Info saamise küsimus otsustati jätta mõne teise seaduse küsimuseks.

III toimkonna 18.10.1991 formuleering¹⁷

5. peatükk

Riigikogu

§ 50. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub riigikogule.

§ 51. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel kolmeks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistuletuste väljakuulutamise päevast ja lõpevad uue riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisega.

§ 52. Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt seaduslikus korras esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel. Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 54. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 55. Kui riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolörina, või kohtunikuna või on tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige. Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

§ 56. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 57. Eesti Vabariigi riigikogu:

1. võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. kinnitab ametisse riigivanema poolt esitatud peaministri kandidaadi;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitsevägejõudude peastaabi ülema;
7. valib oma liikmete hulgast Eesti Panga nõukogu liikmed ja kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;

¹⁷ ERA.R-2324.1.16, l 25–27.

9. esineb pöördumiste, avalduste ja deklaratsioonidega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;

11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;

12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;

13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud riigikogus või selle organites.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel riiklikul ametikohal ega saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse.

Riigikogu liige esitab aruande kõigist temale kuulutavates kinnis- ja muudest varadest (aktsiatest jne.) vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 60. Riigikogu liikmed on vabastatud oma volituste ajaks sõjaväeteenistusest.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekanntava hääle meetodil riigikogu esimehe ja kaks aseesimeest, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil vähemalt pool tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Alaliste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega. Riigikogul on õigus moodustada uurimiskomisjone.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud. Erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest, võib riigikogu kuulutada oma istungi kinniseks.

Hääletamine riigikogus on avalik. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, s.t kui poolt hääletab rohkem kui vastu. Erandid sellest reeglist määrab põhiseadus.

§ 66. Riigivanema, riigikogu esimehe või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungiks neljakümne kaheksa tunni jooksul.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 68. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul riigikogu koosseisu kahekolmandikulise häälteenamusega vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul riigikogu esimehele, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele riigikogus asendusliige.

PA 18.10.1991 istungi stenogrammist:

V. Salum: [...] Ja teine küsimus, mis tuleks hääletamisele panna, on, kas ühekojaline või kahekojaline Riigikogu. Meie toimkonna 7 liikmest 5 toetavad kindlalt kahekojalist parlamenti ja see on küsimus, mis läheb lahku Jüri Adamsi eelnõust, aga mis on küllalt keskne ja oluline. Üldine seisukoht on, et kohalikud omavalitsused kipuvad saama paremini esindatud Riigikogus. Härra Rüütel on kindlalt kahekojalise Riigikogu poolt ja seda tingimusel, kui seal on esindatud maakondlikult või territoriaalselt maakondade omavalitsused. Ideaalse variandi puhul näeb ta, et külavanemad valivad oma esindajad, külavanemad on vallavolikogus esindatud, vallavolikogu esimehed on esindatud maakonna volikogus ja sealt edasi Riiginõukogus. Nii et see tagaks territoriaalse esindatuse Riigikogus ja viiks riigivõimu laiemale alusele. Nii et küsimus kahest kojast tuleks arutusele võtta ja läbi hääletada. [...]

Ü. Uluots: Lugupeetud ettekandja! Te tõite siia välja dilemma, kas parlamentaarne või presidentaalne. Kas teie toimkonnal on olemas mingi kriteerium, mingi punane joon, mis lahutab need kaks mõistet, et te võite kindlalt öelda, et see on nüüd parlamentaarne ja see on presidentaalne?

V. Salum: Seda kriteeriumi ei ole meil ega ka teistel. Aga mingi täpsusastme juures saab seda eristada. See on suhteline

I. Hallaste: Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Kolmanda toimkonna teemad on Riigikogu, valitsus ja rahandus koos eelarvega. Esimesel nädalal jõuti läbi arutada vastavad peatükid põhiseaduse aluseks võetud eelnõus ja panna kokku uus tekst, kuhu on võetud ka mõned paragrahvid Raidla eelnõust. Järgnevalt esitan need probleemid, mis nende peatükkide juures tekkisid ja mis tuleks ka läbi hääletada, kui mõni Põhiseadusliku Assamblee liige seda nõuab. Neid probleeme väga palju ei ole – ainult 28. Minu hinnangul on vaja hääletamist. Ma vaatan, kas seda hääletust on vaja täna teha. 1. Kõigepealt § 50. Eelistasime Raidla teksti, kuna see välistab põhimõtteliselt teised seadusandliku võimu kandjad Riigikogu kõrval. Teoreetiliselt on võimalik, et Riigikogu kõrval on veel teisi seadusandliku võimu kandjaid, kuid toimkond seda lahendust ei pooldanud. Praegune tekst, mis on eelnõus, annab sellise võimaluse. 2. Riigikogu liikmete arv. Kõik toimkonna liikmed pidasid vajalikuks, et see arv oleks paaritu, ja leiti, et see arv võiks olla 101. See välistab totaalse patiseisu parlamendis, kui mingis küsimuses saadikute hääled lähevad pooleks ja ei ole mingit võimalust otsust vastu võtta. Oleks ka võimalik jätta siia selle paragrahvi juurde Riigikogu liikmete arv põhiseadusesse märkimata, mis võimaldaks seda arvu hiljem vajaduse korral kiirelt muuta. 3. Ametivande vajalikkus. Kuigi Adamsi eelnõus see puudus, leidis toimkond, et on vajalik see fikseerida põhiseaduses. 4. Asendusliikme määramise mehhanism oli eelnõus määratletud väga täpselt. Toimkond pidas vajalikuks loetleda vaid neid juhte, kus Riigikogu liikme asemele astus asendusliige, ning sõnastada, et asendusliikme valimise korra määrab valimisseadus. Sellisel

juhul jääksid meil siin saalis, Põhiseaduslikus Assamblees ära vaidlused selle üle, mis juhtub siis, kui nimekirjas, mille kaudu Riigikogust lahkuv liige Riigikogusse valiti, rohkem kandidaate ei ole. Adams pakub välja, et siis jääb tema koht Riigikogus täitmata. Võib-olla oleks siiski otstarbekam, kui taolisel juhul jaotatakse teiste nimekirjade vahel d'Hondti jagajate meetodil üks lisamandaat. Kindlasti on ka teisi võimalusi, kuid toimkond pidas vajalikuks jätta need vaidlused valimisseaduse juurde ja viia nad välja siit saalist. 5. Paragrahv 57 punkt 7. Ma kasutan seda numeratsiooni, mis on teile välja jagatud uues redaktsioonis. Probleem on selles, kas Eesti Panga Nõukogu liikmeteks on ainult Riigikogu liikmed või moodustavad nad ainult mingi osa Eesti Panga Nõukogu koosseisust. Toimkonna poolt pakutud tekst võimaldab ka näiteks rahandusministril kuuluda Eesti Panga Nõukogusse. 6. Riigikogu liikme seotus mandaadiga. Toimkond on seisukohal, et Riigikogu saadik mandaadiga seotud ei ole. See tähendab, et teda ei saa tema volituste kehtivuse ajal tagasi kutsuda. See põhimõte on sõnastatud ka uues redaktsioonis. 7. Riigikogu liikmete keeld saada tasu ja kingitusi mõnelt tulunduslikult ettevõttelt. Toimkond leidis, et tuleks jätta tekstist välja sõna "kingitused", kuna see viiks koomiliste situatsioonideni, näiteks oleks siis juubeli puhul kingituste ja lillede vastuvõtmine vastuolus põhiseadusega. Kõrvale võiks tuua näitena Soome, kus puudub tasu saamise keeld ja paljud parlamendi saadikud saavad tasu nendest ettevõtetest või asutustest, kus nad on enne töötanud. Toimkonna arvates on taoline keeld tasu saada meil praegu ikkagi vajalik ja see tuleb ka sõnastada. Keeldu olla teisel riiklikul ametikohal tuleks kindlasti täpsustada ja võib-olla ka eraldi läbi hääletada. Näiteks § 57 ütleb, et Eesti Panga Nõukogus võib rahvasaadik olla. See on riiklik ametikoht. Võib-olla võiks piiritleda, et ei tohi olla riiklikul palgalisel ametikohal, või jätta see osa üldse välja. 8. Kas Riigikogu liige on kohustatud andma aru kõigist temale kuuluvatest varadest? Kui seda peetakse vajalikuks, siis ei tohiks piirduda aruandega ainult ametisse astumisel, kuna see võimaldab manipulatsioone. Aruandmise perioodilisuse korra peab sel juhul määrama Riigikogu kodukorra seadus. Kuid siiski tuleb siin eraldi läbi hääletada, kas seda lõiget üleüldse on tarvis. Näiteks härra Uluots protesteerib oma tänastes parandustes selle vastu väga kõvasti: et see rikub inimõigusi, eraomand on püha ja on liiast, kui me rikume seda põhiseadusega. Ma arvan, et tema seisukoht tuleb läbi hääletada. 9. Riigikogu esimehe ja aseesimeeste valimismeetodi fikseerimine. Rein Taagepera tegi ettepaneku määrata põhiseaduses kindlaks, et esimees ja aseesimees valitakse üksiku mitteülekanntava hääle meetodil. Pärast pikki vaidlusi nõustuti selle ettepanekuga, kuna see tagab suurema stabiilsuse. Selgitan, mis on asja mõte. Üksiku mitteülekanntava hääle meetodi fikseerimine põhiseaduses tagab, et esimees ja kaks aseesimeest on kolme kõige suurema parlamendirühmituse liidrid või vähemalt nende esindajad. Kui me ei fikseeri põhiseaduses, millisel hääletusmeetodil valitakse esimees ja kaks aseesimeest, siis võib tekkida olukord, kus rühmitus (nt. kristlikud demokraadid) saab enamuse tulevases Riigikogus ja tal tekib kiusatus saada enda kätte mitte ainult esimehe, vaid ka kaks aseesimehe kohta. Selleks tehakse lihtsalt valimismeetod, luuakse kaks ühemandaadilist ringkonda, kus kõik eraldi läbi hääletatakse, ja saavutatakse kolme juhatuse koha enda kätte saamine. Et taolist kiusatust vältida, tuleb põhiseaduses ka fikseerida esimehe ja aseesimeeste valimise kord üksiku mitteülekanntava hääle meetodil. Ja ka siis, kui see küsimus peaks minema eraldi hääletusele, ma palun seda toetada. 10. Kvoorum. Toimkond leidis, et korralise istungi jaoks piisab kvoorum nõudeks veerandist Riigikogu koosseisust, nii nagu see on sõnastatud aluseks võetud eelnõus, kuid erakorralise istungi kvoorum peaks olema vähemalt pool Riigikogu koosseisust. See välistaks olukorra, kus kahes erinevas Eesti paigas tuleks üheaegselt kokku Riigikogu istung, mis koosneks täiesti erinevatest saadikutest, kes võtaksid vastu teineteisele vastukäivaid

otsuseid. Kui kvoorum on ainult veerand, siis selline olukord võib erakorralise istungjärgu puhul tekkida. Ka see küsimus tuleb ilmselt läbi hääletada, sest härra Uluots teeb ettepaneku panna istungjärgu kvoorumiks 50%. 11. Kas tuua mõned alatised komisjonid eraldi välja, nimetades need põhiseaduses ära (nt. õiguskomisjon, eelarvekomisjon, riigikaitsekomisjon, väliskomisjon) või mitte? Toimkond ei pidanud seda (hääletega 3 : 2) vajalikuks. Hääled läksid ligi pooleks. Ja praeguses tekstis on see seis ka fikseeritud, ehkki komisjone eraldi nimetatud ei ole. 12. Hääletamise avalikkus. Siin on probleem selles, kas pidada võimalikuks teha selles mingeid erandeid, näiteks isikute hääletamisel. Siiani on olnud tava, et kui isikuid on hääletatud, siis on tegemist olnud salajase hääletamisega. Härra Adamsil on pakutud ka selline erandi tegemise võimalikkuse fikseering. Samas leidis toimkond hääletega 4 : 2, et mingeid erandeid avalikul hääletamisel ei tehta. Pannakse punkt pärast seda sõna "avalik". Tõenäoliselt tuleb ka see küsimus saalis eraldi läbi hääletada. 13. Vaidlusi põhjustas lihthääaltenamuse ja poolthääaltenamuse kasutamine sama sisu kohta. Kuigi senine traditsioon on kasutada mõistet "lihthääaltenamus" selle kohta, kus on enam pooltkui vastuhääli, pooldas toimkonna enamusi siiski mõistet "poolthääaltenamus", mis tuleks seletavalt lahti kirjutada. Nii on see ka praegu uues osas välja jagatud. Kuigi toimkonnas pakuti välja ka kolmas lahendus, mis on täiesti üheselt mõistetav – vastuhäälte vähemus –, ei peetud siiski võimalikuks põhiseadusesse kirjutada, et Riigikogu aktid võetakse vastu vastuhäälte vähemusega. 14. Erakorralise istungi kokkukutsumise õiguse saamiseks peeti vajalikuks ühe viiendiku saadikute nõudmist, sest kui kokkukutsujate arvu nõue oleks suurem, siis määraksid need kokkukutsujad ette ära erakorralise istungi otsused, kuna nad moodustaksid istungil enamuse. See oleks nii ka juba ühe neljandiku puhul, nii et seega tuleks alandada erakorralise istungi kokkukutsumise nõude esitajate arvu. 15. Mis saab juhul, kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev otsus? Adamsi eelnõus pakutakse välja keeruline protseduur, mille järgi tuleb see eraldi läbi hääletada või lükata karistuse täitmine edasi. Siin toimkond ei toetanud eelmist lahendust ja leidis, et siis astub Riigikogus tema asemele asendusliige. See kindlasti tõstaks Riigikogu autoriteeti – mitte nii, et tapmiselt tabatud Riigikogu liikme suhtes Riigikogu hääletab, et teda ametist ei vabastata, vaid tema suhtes lükatakse karistuse (nt. surmanuhtlus) täitmine edasi Riigikogu volituste lõppemiseni. Ja ta hakkab hääletama kõigi seaduste üle, kuni Riigikogu volitused kestavad. Toimkond jõudis lahendusele, et kindlasti asendab teda kohe asendusliige.

[...]

28. Viimane punkt läheb tegelikult kogu teksti algusesse tagasi ja tuli tänu sellele, et härra Uluots tõi oma parandusettepanekud minu kätte alles täna. Riigikogu volituse tähtajaks on esitatud kolm aastat. Toimkond nõustus, et praegusel ajal on vajalik Riigikogu volituste tähtajaks kehtestada kolm aastat, kuid härra Uluots peab vajalikuks panna hääletusele küsimus, et volituste tähtaeg oleks neli aastat. Toimkond pole sellega nõus ja tõenäoliselt tuleb seda hääletada. Ma arvan, et seda küsimust on võimalik hääletada ka täna, kui seda vajalikuks peetakse. Aitäh!

A. Erm: Härra Hallaste, üks paragrahvidest, mis mulle peavalu valmistab, on § 68 teie poolt esitatud redaktsioonis. Tähendab, kas komisjonis arutati, kuidas ta on kooskõlas §-ga 10, mis ütleb, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed, sõltumata kõige muu juures ka ametikohast ja poliitilistest või muudest veendumustest?

I. Hallaste: Ma arvan, et see ei välista inimeste võrdsust. Kui rahvasaadik on rikkunud seadust, siis Riigikogu ka sellise otsuse vastu võtab. Kuid see tuleb enne ära tõestada. Samas on saadiku

puutumatus põhimõtte fikseeritud paljude maade põhiseaduses ning ka meie pidasime õigeaks, et see oleks fikseeritud. Saadikul peab olema mingi tagatis, et kui näiteks esitatakse järelepärimine siseministri tegevuse kohta, siis järgmine päev teda kohe ei võeta kinni, ei panda pokri, öeldes, et nii me teeme tavaliselt kõigi teiste inimestega.

Juhataja: Härra Adams, üks hetk, palun! Kohe, kui ekraanile tuleb sõna "mikrofon".

J. Adams: Tänan! Juba tuli. Minu küsimus puudutab § 65 lõigu 2 redaktsiooni, kus käsitletakse Riigikogus hääletamise protseduuri. Ma nõustun sellega, et see on avalik. Viimane lause ütleb, et erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Kas härra Hallaste oskaks praegu öelda, millised erandid ja kuskohas need oleksid sissetoodavad? Ja küsimuse teine pool on see, kas härra Hallaste ja tema komisjon usub, et meie keerulises elus oleks kõiki neid erandeid võimalik ette näha ja põhiseaduses kajastada. Tänan teid!

I. Hallaste: See viimane lause (erandid sellest reeglist määrab põhiseadus) käib eelviimase lause kohta, s. t. poolthäälteenamuse kohta. Ja poolthäälteenamus saab tõepoolest olla fikseeritud ainult põhiseaduses, kui siin üldse fikseeritakse hääletamise kord. Võimalik, et ka seda küsimust tuleb hääletada. Samas oli see tekst näiteks Raidla eelnõus, kus oli öeldud, et erandid määrab seadus. See oleks vale, sest sellisel juhul tuleb võtta vastu otsus, et näiteks abordikeeld tuleb võtta vastu viiendikulise häälteenamusega ja võtta see seadusega vastu, sel juhul üleüldse blokeerida selle küsimuse lahendamine parlamendis. Ma arvan, et selline lahendus, nagu siin on, on kõige parem. Ja põhiseaduses on fikseeritud just nendessamades peatükkides need erandid, näiteks umbusalduse küsimus. Saadiku kriminaalvastutusele võtmise küsimus käib erikorraga. Ma praegu hetkel ei oskagi ...

J. Adams: Kas ma võin küsida? Tähendab, see viimane lause ei käi teise lõigu esimese lause kohta, mis ütleb, et hääletamine Riigikogus on avalik.

I. Hallaste: Praegusel juhul ei käi, kusjuures on võimalik sõnastada siin ka ära, et erandid nendest reeglitest määrab põhiseadus, aga kuna meie toimkonnas jäi häälte jagunemise tulemusena 4 : 2 peale arvamus, et erandeid ei tehta, siis see lause käib ainult viimase lause kohta.

J. Adams: [...] Nüüd üks veidramaid asju, mida mina olen alati imestanud. 1938. aasta põhiseaduses on lause, et Riigikogu liikmed ei ole seotud mandaadiga. Ma ei ole aru saanud, mida on selle all mõeldud ja kust niisugune mõiste nagu mandaat on eesti keelde tulnud. Mandaat on see, et sina oled seaduse kohaselt kandideerinud ja saanud valitud Riigikogusse. Kui tahetakse öelda, et Riigikogu liige ei ole tagasikutsutav, siis tuleb seda ka eesti keeles nii öelda, kuigi ma ei tea põhjust, miks selline lause peaks põhiseaduses olema, selleks kumardus 50-aastasele Nõukogude võimule. Kui selle lausega omal ajal, 1938. aastal taheti öelda selliseid asju, et tema ei pea kinni pidama valimiseelsetest lubadustest, siis see väljend ei peaks seda igatahes sisaldama. Kui sellega taheti öelda, et ta võib oma erakondlikku kuuluvust parlamendis muuta oma suva järgi, siis samuti see väljend ei sobi. Ma teeks ettepaneku üldse mitte kasutada meie põhiseaduses sõna "mandaat" ja kui me tahame midagi sõnastada täpselt, siis tehkem seda ka täpselt ja tehkem seda eesti keeles ja ühemõtteliselt. Sellega haakub ka üks väike näpuviga, mis siin on. Kui me tahame öelda, et Riigikogu liige ei ole tagasikutsutav, siis sellega ma ei välista, et tema on oma ametist tagandatud, aga loomulikult ei saa see olla mitte igasuguse jõustunud kohtuotsuse järgi. Kui see kohtuotsus on näiteks trahv liikluseeskirjade rikkumise eest, siis tuleb kohtuotsust lihtsalt täpsustada. Muudest probleemidest. Paragrahv 68

– Riigikogu esimehe ja aseesimeeste valimine. Hoolimata kõrgest austusest professor Taagepera vastu, arvan, et valimiskord peaks siiski jääma Riigikogu kodukorra privileegiks, selle kohta ei ole põhiseadust vaja. Kuid ma teen omakorda ettepaneku kaaluda Soomes ja mitmel teisel maal kasutatavat praktikat, et Riigikogu valib oma esimehe ja aseesimehed iga kord uuesti, kui algab tema korraline istungjärk, s. t. kas siis üks või kaks korda aastas. Asendatavuse probleemide taandamine põhiseadusest valimisseadusesse on minu arvates vastuvõtmatu. Valimisseadus ei saa neid asendamise asju käsitleda. Neid tuleb käsitleda kas põhiseaduses või siis Riigikogu kodukorra seaduses, kuid ma arvan, et nende õige koht oleks siiski põhiseaduses. Hääletamise avalikkuse probleemi ma oma küsimuses juba puudutasin.

P. Kask: Aitäh, härra juhataja! Austatud kolleegid! Neljanda toimkonna teema on vabariigi välislepingud. See on teatud vastuolus aluseks võetud tekstiga ja see vastuolu väljendus tasakesi ka toimkonna tehtud ettepanekutes. Nimelt on meil varem või hiljem vaja ära otsustada, kuidas nimetatakse riigipead. See küsimus ei ole kaugeltki mitte kõige tähtsam, mis meil otsustada tuleb, see on maitse küsimus. Aga ma arvan, et meie töö oleks ladusam, kui ühe toimkonna töös poleks riigipead nimetatud ühtmoodi ja teise omas teistmoodi. Praegusel juhul see nii igatahes on. Mõned toimkonnad on nime muutnud, teised kasutavad Adamsi pakutud nimetust. Järjekorranumbri all ongi siis ettepanek, mille sisu on panna täiskogus hääletusele riigipea nimetus – kas riigivanem või president. Praegu ei ole rohkem välja pakutud. Ma loodan, et kõik on juba leidnud meie toimkonna aruande tabeli näol, kus on 12 ettepanekut, mis meile õigeaegselt laekusid. Toimkonna aruande juurde käib ka tekst "Põhiseadusliku Assamblee IV toimkonna koondettepanekud". Selle on koostanud Jüri Adams, kes on õnneks toimkonna liige. Pärast seda, kui asjad said toimkonnas läbi arutatud, peab siiski ütlema, et see tekst on kiirustamisi tehtud ja teatud vastuolud on seal sees, isegi kõik toimkonna otsused vist ei kajastu selles tekstis. Aga ma arvan, et kui me võtame aluseks need ettepanekud, mis tehti, on toimkonna tööst ülevaade saadud. [...] Seitsmes ettepanek on jällegi selles, et Riigikogu eesistuja nimetus tuleks täiskogus hääletusele panna. Härra Adamsi tekstis on "Riigikogu esimees". Härra Taagepera leidis, et "esimees" ei ole kaasaegne sõna – see on liiga seksistlik, viitab eesistuja soovitatavale soole. Kaasajal oleks see dissonants Euroopa üldtavade foonil. Ja toimkond leidis, et on kaks sobivat võimalust – kas siis "eesistuja" või "juhataja", mis tuleb hääletusele panna. Ettepaneku sisu ei ole antud juhul kuigi õnnestunud. Sisu oli ikkagi juhataja, eesistuja või esimehe nimetuse küsimus.

III toimkonnale laekunud ettepanekud ja III toimkonna poolt esitatud ettepanekud variantidena (seisuga 18.10.1991), mis kuulusid hääletamisele Assamblee täiskogul¹⁸:

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee
III toimkonnale laekunud ettepanekud ja
III toimkonna poolt esitatud ettepanekud
variantidena, mis kuuluvad hääletamisele
Assamblee täiskogul.
(Ettepanekud on tehtud J.Adamsi alustekstil
põhinevale uuele redaktsioonile seisuga 18.10.91.a.)

Ettepaneku sisu	Esitaja	Toimkonna seisukoht
Riigikogu		
1. Riigikogu kodade arv:		III toimkond toe-
Variant nr.1 1-kojaline (alus-		tab 1-kojalist
Variant nr.2 2-kojaline	I toimkond	Riigikogu
2. §51 Riigikogu volituste aeg		III toimkond toe-
Variant nr.1 3.aastat (alustekst)		tub variant nr.1
Variant nr.2 4 aastat	Ü.Uluots	III ja IV toimkon-
		na ühiskoosolek
		toetab variant
		nr.1
3. §52 Riigikogu valimiste kord		
Variant nr.1 Võtta välja lg.1,		III toimkonna
Riigikogu valimise korra määrab		seisukoht
Riigikogu valimise seadus		variant nr.2
Variant nr.2 Riigikogu valitakse		
proportsionaalsuse põhimõttel.		
Riigikogu valimise korra määrab		
Riigikogu valimise seadus.		
Variant nr.3 18.10.1991.a.		
teksti redaktsioon, jättes		
välja sõnad "seaduslikus korras"		
4. §57 p.6 asendada sõnad "Eesti Panga (K.Koha)		arvestatud
presidendi" sõnadega "Eesti Panga (Ü.Uluots)		
nõukogu esimehe"		
5. §57, p.7 täiendada sõna		
"hulgast" järel sõnadega	(J.Reinson)	arvestatud
"riigikogu poolsed"		
6. §57 p.9 sõnastada ümber		arvestatud
järgmiselt:		
"Esineb avalduste, deklaratsioonidega	(Ü.Aaskivi)	
ja pöördumistega eesti rahva, välis-	(M.Lauristin)	
riikide ning rahvusvaheliste organi-		
satsioonide poole"		

¹⁸ ERA.R-2324.1.16, 138-40.

7. §59 lg.1 Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted;

III toimkond
toetab
variant nr.1

Variant nr.1 Põhiseadus fikseerib peamised põhimõtted

Variant nr.2 Riigikogu liikmete sissetulekud ja piirangud reguleeritakse eriseadusega

8. §59 lg.2 Riigikogu liikme aruande kohustus tema varaliste suhete kohta

III toimkond
toetab
variant nr.1

Variant nr.1 §59 lõige 2 kogu tekst (18.10.91 redaktsioonis)

Variant nr.2 §59 lõige 2 välja (Ü.Uluots)

9. §63. Riigikogu otsustusvõimelisus:

Variant nr.1. Riigikogus kvoorumi (T.Käbin) nõuet ei ole

III toimkond
toetab
variant nr.3
III ja IV
toimkonna
ühiskoosole-
lul toetati

Variant nr.2 Kvoorum 1/10
koosseisust (I.Hallaste)

Variant nr.3 Kvoorum 1/4
koosseisust (alustekst)

Variant nr.4 Kvoorum 1/3
koosseisust (I.Fjuk)

Samuti va-
rianti nr.3

Variant nr.5 Kvoorum. 1/2
koosseisust (Ü.Uluots)

10. §63 erakorralise istun-
gi kvoorum, asendada sõna
"vähemalt" sõnaga "üle" (I.Hallaste)

arvestatud

11. §64. Riigikogu komisjonid: Variant nr.1. Alaliste ja ajutiste komisjonide nimekiri ja pädevus reguleeritakse eriseadusega. (alustest)		III toimkond toetab varianti nr.1
Variant nr.2. Kanda põhiseaduse eelõu teksti §igus- ja eelarve komisjoni nimetus	(O.Uluots)	
12. §64. Jätta välja viimane lause	(T.Käbin) (K.Koha)	arvestatud
13. §65. Riigikogu hääletamise avalikkus: Variant nr.1. Hääletamine on Riigikogus avalik	(III toimkond)	III toimkond toetab

		variant nr.1
Variant nr.2. Hääletamine on Riigikogus avalik, mis on toodud Riigikogu kodukorras (Adamsi alusteksti §60 viimane lõige)		III ja IV toimkondade ühiskoosoleku toetas va- rianti nr.1
14. §67. Aruande kohustuslikkus riigikogu ees		III toimkond toetab variant nr.1
Variant nr.1. Aru peavad riigikogu ees andma §67 lõige 1 märgitud isikud		III ja IV toimkondade ühiskoosolek toetab varianti nr.1
Variant nr.2 lisada teksti riigivanem ja riigikogu juhataja. Riigivanema juhul kui teda valib Riigikogu.	(I.Fjuk)	

III toimkonna 19.10.1991 koosoleku protokollist:¹⁹

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku
Assamblee Riigikogu, Vabariigi Valitsuse,
riigi teesatoimkonna koosoleku
p r o t o k o l l i n r . 7

Koosolek toimus 19. oktoobril 1991.a. Toompeal kell 10.20

- 13.10

Koosolekust võtsid osa:	G.Aaskivi I.Fjuk I.Hallaste K.Koha T.Käbin M.Lauristin V.Lebedev J.Reinson I.Hallaste
Koosolekut juhatas	

P ä e v a k o r d :

- Väljastpoolt tulnud ettepanekute arutamine
- Alternatiivsete ettepanekute sõnastamine ja toimkonna seisukoha väljaselgitamine nende suhtes.

- Väljastpoolt tulnud ettepanekud.
 - H.Runneli ettepanek:

Peatükki Valitsus
Lülitada vandeandmise kont eksti: "Vande läbi (abil) ametisse pühitsetud seadusliku riigivõimu (valitsuse) ustavus rahvale tasutakse rahva (või iga vaba isiku) lojaalsusega sellele (oma) võimule". Võib panna ka peatükki Rahvas.
Toimikond leidis üksmeelselt, et sellist lõiku ei ole vaja põhiseadusesse.
 - Ü. Uluotsa ettepanekud:
 - Riigikogu volituste tähtaeg 4 aastat.
Toimikond on antud teemal korudvalt nõu pidanud ja jõudnud veendumusele, et tähtaeg peaks olema 3 aastat.
 - Kvoorum nõue ei tohi olla 1/4 vaid 1/2.
Toimikonna seisukoht on endiselt 1/4 ja küsimus läheb Põhiseadusliku Assamblee (PA) istungile hääletamisele.
 - Riigikogu alaliste komisjonidena põhiseaduses ära märkida Sigus- ja eelarve-majanduskomisjon.
Ettepanek läheb samuti hääletamisele PA istungile.
Toimikonna arvamus on, et põhiseaduse tekstis ei oleks ühtegi alatist komisjoni nimetatud.
 18. oktoobri teksti Riigikogu peatüki § 59 lg 2 välja jätta.

¹⁹ ERA.R-2324.1.26, 127-30.

Ettepanek läheb samuti hääletamisele PA istungile.

1.3. Salumi ettepanek:

2 kohaline Riigikogu.

Otsustati panna hääletusele:

1. variant ühe kohaline - III toimekonna ettepanek

2. variant kahe kohaline - I toimekonna ettepanek

2. Vastavalt 18. oktoobri eelnõu tekstile probleemid, millised oleks vaja läbi hääletada PA täiskogu istungil.

2.1. Riigikogu liikmete arv - ei ole vaja hääletada

2.2. Ametivanne - ei ole vaja hääletada

2.3. § 52 lg 1 jätta välja, § 52 lg 2 liita § 51 või § 51 lg 2 tõsta § 52 lg 2 ja § 51 lõpp teha uueks § 52.

Hääletamisele läheb:

§ 51

- 1) 1 variant 3 aastat
- 2 variant 4 aastat

2) § 52

1 variant praegune tekst

2 variant - Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel

3. valimisi puudutav lg 1. üldse välja jätta.

2.4. Asendusliige - ei ole vaja hääletada

2.5. § 57 p. 7 teha parandus "Riigikogu poolsed Eesti Panga nõukogu liikmed

§ 57 p 6 Eesti Panga presidendi asemel soovitas K.Koha kirjutada Eesti Panga nõukogu esimees

§ 57 p 9 sõnastada ümber järgeliselt: Esineb avalduste, deklaratsioonidega ja pöördumistega eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole.

2.6. § 58 Seotus mandaadiga - ei ole vaja panna hääletamisele.

2.7. § 59 lg. 1 lisada teisel palgalisel riiklikul ametikohal. Hääletamisele otsustati panna:

1 variant § 59 lg 1 põhitekst
2 variant jätta välja sõnad „saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt.“

§ 59 lg. 2 Hääletamisele otsustati panna:

1 variant § 59 lg. 2 põhitekst
2 variant jätta lg 2 välja

2.8. § 62 Riigikogu juhataja ja asejuhataja - otsustati jääda eeltoodud mõistete juurde ja mitte panna hääletusele.

2.9. § 63 Kvoorumi nõue.

Hääletusele otsustati panna:

1 variant Riigikogus kvoorumi nõuet ei ole. T.Käbini ettepanek.

2 variant kvoorumi nõue 1/10 I.Hallaste ettepanek

3 variant kvoorumi nõue 1/4 3. toimkonna ettepanek

4 variant kvoorumi nõue 1/3 I.Fjuki ettepanek

5 variant kvoorumi nõue 1/2 Ü.Uluotsa ettepanek.

Erakorralise istungi puhul kvoorumi nõue üle poole.

2.10. § 64 Hääletusele otsustati panna:

1 variant põhitekst

2 variant õigus ja eelarve komisjon alalistest põhiseaduse teksti kanda.

Toimkonna siseselt hääletati, kas §64 viimane lause jätta sisse või ei.

Jätta teksti - I.Hallaste, M.Lauristin.

Jätta välja Ü.Aaskivi, I.Fjuk, K.Koha., J.Reinson, V.Lebedev, T.Käbin.

2.11. § 65 lg 2 - avalikkuse küsimus.

Hääletamisele otsustati panna:

1 variant põhitekst

2 variant. Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud erijuhtumid, mis on toodud Riigikogu kodukorras Adamsi eelnõu § 60 viimane lõige

2.12. § 67 arupärimine.

Hääletamisele otsustati panna:

1 variant põhitekst

2 variant lisada teksti riigivanem ja Riigikogu juhataja. Riigivanem juhul, kui teda valib Riigikogu. I.Fjuki ettepanek.

Viidi läbi ka toimkonnasisene hääletus, kus variant 2 vastu olid kõik peale I.Fjuki.

III ja IV toimkonna 19.10.1991 ühiskoosoleku protokollist²⁰

Besti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee III ja IV
teematoimkonna ühiskoosoleku protokoll nr. 3

Koosolek toimus 19. oktoobril 1991. a. Toompeal kell
13.10 - 15.10

Koosolekust võtsid osa:

- Ü. Aaskivi
- I. Fjuk
- I. Hallaste
- K. Koha
- T. Käbin
- M. Lauristin
- V. Lebedev
- J. Reinson
- P. Kask
- R. Ruutsoo
- S. Vahtre
- Ü. Uluots
- U. Kois

Koosolekut juhatasid: I. Hallaste ja P. Kask

1) III toimkonna parandusi selgitas I. Hallaste.
Otsustati viia läbi alternatiivide osas soovitusliku
jõuga hääletamine.

1.1. Riigikogu volituste tähtaeg:

1.1.1. 3 aastat - P. Kask, I. Fjuk, J. Reinson, V. Lebedev,
S. Vahtre, Ü. Aaskivi, M. Lauristin, R. Ruutsoo,
K. Koha, I. Hallaste

1.1.2. 4 aastat - Ü. Uluots, T. Käbin

1.2. Riigikogu ühe- või kahekohaline:

Kõik pooldasid ühekohalist Riigikogu.

1.3. § 58 18. oktoobri eelnõu variandist.

1.3.1. Põhitekst - M. Lauristin

1.3.2. Riigikogu valitakse proportsionaalse põhimõttel:
P. Kask, I. Fjuk, K. Koha, S. Vahtre, R. Ruutsoo,
I. Hallaste

1.3.3. § 52 lg 1 välja: V. Kois, Ü. Uluots, J. Reinson,
V. Lebedev, Ü. Aaskivi, T. Käbin

M. Lauristin andis peale hääletustulemuste selgumist oma hääle
2 põhimõtte kasuks.

1.4. § 59 puhul pandi kõigepealt hääletusele, kas
põhiseaduses peab olema puudutatud saadikute tasude
saamise küsimus.

Poolt: I. Hallaste, M. Lauristin, K. Koha

Vastu: Ü. Aaskivi, P. Kask, I. Fjuk, R. Ruutsoo,
S. Vahtre, V. Kois, T. Käbin, V. Lebedev, Ü. Uluots

Erapooletu: J. Reinson

Kuna küsimus tekitas vastakaid arvamusi, pani P. Kask ette
selle üle veel järele mõelda ja edaspidi arutada.

1.5. § 59 lg 2

1.5.1. Põhitekst: R. Ruutsoo, M. Lauristin, K. Koha,
J. Reinson, V. Kois, Ü. Aaskivi

²⁰ ERA.R-2324.1.27, 12-3.

1.5.2. Lg 2 välja jätta: Ü. Uluots, S. Vahtre, P. Kask, I. Fjuk

Erapooletu: I. Hallaste

1.6. § 63 korralise istungi kvoorum

1.6.1. Kvoorum puudub: T. Käbin

1.6.2. 1/10: I. Hallaste

1.6.3. 1/4: P. Kask, J. Reinson, K. Koha, Ü. Aaskivi, V. Lebedev, S. Vahtre, R. Ruutsoo

1.6.4. 1/3: M. Lauristin, I. Fjuk, V. Kois

1.6.5. 1/2: Ü. Uluots

1.7. § 64

1.7.1. Põhitekst: V. Kois, I. Hallaste, P. Kask, R. Ruutsoo, S. Vahtre, J. Reinson, K. Koha

1.7.2. Oigus-, eelarve- ja muid komisjone: T. Käbin, Ü. Uluots, M. Lauristin, Ü. Aaskivi

1.8. § 65 lg 2

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorrasesaduses määratud erandid - I. Hallaste.

1.8.1. Põhitekst: P. Kask, I. Fjuk, V. Kois, Ü. Uluots, J. Reinson, S. Vahtre, Ü. Aaskivi, M. Lauristin, R. Ruutsoo, T. Käbin

P. Kask, R. Ruutsoo, S. Vahtre, Ü. Uluots

1.9.2. Lihthäälteenamus: V. Kois, I. Fjuk

1.10. § 65

T. Käbini ainult poolt- ja vastuhäälte küsimus ("kollase nupu küsimus"): parlamendi liikmel peab olema seisukoht.

1.10.1. Poolt: K. Koha, T. Käbin

1.10.2. Vastu: kõik ülejäänud

1.11. § 67

1.11.1. Põhitekst: kõik peale I. Fjuki

1.11.2. Lisada riigivanem (kui on valitud Riigikogu poolt) ja Riigikogu juhataja: I. Fjuk

III toimkonna 19.10.1991 formuleering²¹

5. peatükk

Riigikogu

§ 50. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub riigikogule.

§ 51. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel kolmeks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistuletuste väljakuulutamise päevast ja lõpevad uue riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisega.

§ 52. Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel. Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 54. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

²¹ ERA.R-2324.1.16, 142-44.

§ 55. Kui riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolörina, või kohtunikuna või on tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige. Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

§ 56. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 57. Eesti Vabariigi riigikogu:

1. võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. kinnitab ametisse riigivanema poolt esitatud peaministri kandidaadi;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitsevägejõudude peastaabi ülema;
7. valib oma liikmete hulgast riigikogu poolsed Eesti Panga nõukogu liikmed ja kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
9. esineb avalduste ja deklaratsioonidega, pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud riigikogus või selle organites.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatus. Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel riiklikul ametikohal ega saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse.

Riigikogu liige esitab aruande kõigist temale kuulutavates kinnis- ja muudest varadest (aktsiatest jne.) vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 60. Riigikogu liikmed on vabastatud oma volituste ajaks sõjaväeteenistusest.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamise eest.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekantava hääle meetodil riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle pool tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Alaliste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud. Erakorralistel juhtudel, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest, võib riigikogu kuulutada oma istungi kinniseks.

Hääletamine riigikogus on avalik.

Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, s.t kui poolt hääletab rohkem kui vastu. Erandid sellest reeglist määrab põhiseadus.

§ 66. Riigivanema, riigikogu esimehe või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungiks neljakümne kaheksa tunni jooksul.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 68. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul riigikogu esimehele, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele riigikogus asendusliige.

PA 25.10.1991 istungi stenogrammist:

I. Hallaste: Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Kolmanda toimkonna töö kohta on teile välja jagatud kaks erinevat teksti. Üks on ettepanekute loetelu, kusjuures mõnel juhul on toodud ära ka, mida tuleks hakata hääletama ja toimkonna seisukoht. Teine on konkreetsetl sõnastatud kolmanda toimkonna alternatiiv. Sellele alternatiivile järgneb tekst põhiseaduse uue redaktsiooniga, mis on hilisem kui eelmine tekst. Mõned olulised parandused on sisse viidud. Nii näiteks § 57 punkt 4 oli enne Riigikogu volituste hulgas: Riigikogu kinnitab ametisse riigivanema esitatud peaministri kandidaadi. Selline sõnastus on vastuolus § 72 viimase lõikega, s. t. olukorraga, kus riigivanema esitatud kandidaadid Riigikogu toetust ei leia. Sel juhul on Riigikogul õigus omal valikul kinnitada seitsme päeva jooksul peaminister ametisse. Punkt kõlab järgmiselt: otsustab peaministri ametisse kinnitamise. Neid tekstilisi, redaktsioonilisi parandusi on veelgi, kuid kahjuks on see tekst saadetud siia faksiga ja faksis on mõned read kaduma läinud, nii et parem on töötada selle tekstiga, mis on esialgu jagatud koos ettepanekutega kolmanda toimkonna poolt. Hääletamised peaksid tulema 24 küsimuses,

plokkide kaupa – viies plokis. Esimene plokk puudutab Riigikogu valimist ja Riigikogu volituste kestust ning kojalisust. Seal on esitatud ettepanekute loetelu punktid 1, 2 ja 3 ning alternatiivloetelu 1, 2, 3 ning ka viimane, 12. punkt, mis on ettepanek selle kohta, et kogu põhiseaduses kirjutada "riigivanem", "Riigikogu", "valitsus", "riigikontrolör" ja "õiguskantsler" väikese algustähega. Meil eelnõus on need kirjutatud väikese algustähega, samas kõlas toimkonna koosolekul Ignar Fjuki ettepanek, et austusest nende riiklike organite tähtsuse vastu kirjutame nad kõik suurte tähtedega. Ma arvan, et see tuleks läbi hääletada ja arvan, et sellest tulekski alustada. See oleks redaktsiooniline parandus, aga see läbiks tervet põhiseadust. Esimese plokki juurde kuuluks veel volituste kestus, kas Riigikogu volitused kestavad kolm või neli aastat. Toimkond on seisukohal, et volitused peaksid kestma kolm aastat. Põhjus on selles, et kolme aasta järel toimuvad valimised suudavad kiiremini kujundada meie Riigikogu selliseks, mis vastaks rohkem riigi elanikkonna poliitilistele arusaamadele. Praegu näeme selgesti, et ühiskond on arenenud edasi ja väga kiiresti. Praegu ülemnõukogu oma koosseisult ei vasta enam sellele. Ka tulevikus võib prognoosida suhteliselt kiiret arengut ühiskonnas. Kolmeaastane volituste tähtaeg on toimkonna seisukoht. Samuti suurendab kolmeaastane volituste tähtaeg stabiilsust ühiskonnas, sest kui volitused on lühikesed, siis ei ole põhjust hakata sageli valitsusele umbusaldust avaldama, vaid võib oodata järgmiste valimisteni. See on üks asi, mis võib suurendada riigiorganite stabiilsust. Selle plokki juures tuleks hääletada läbi, kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline. Selle küsimuse võiks niisama läbi hääletada, kuid oluline on, kuidas Riigikogu kodasid moodustatakse. Üks kodadest moodustatakse otseste, salajaste valimiste teel, kuid teise koja moodustamise põhimõtet võib ilmselt mõjutada ka saadikute arusaam selle vajalikkusest. Teise koja moodustamise kohta tegi ettepaneku härra Salum või õigemini esimene toimkond, kusjuures tema ettepanek moodustatakse teine koda kohaliku omavalitsuse esindajatest, viiest isikust, kes kuuluvad sinna ametikoha järgi, ning veel endised Eesti Vabariigi presidendid. Toimkond pooldas üheselt ühekojalist parlamenti ja ka kuuenda toimkonnaga peetud ühiskoosolekul oli hääletega 13 : 0 poolehoid selgelt ühekojalisel parlamendil. Põhjus on selles, et kui parlament on kahekojaline, siis see raskendab või takistab tublisti seadusloomet. Seaduste vastuvõtmine muutub väga kohmakaks ja meie praeguses olukorras, kus meil on vaja luua korralik seadusandlik baas meie majanduse arengule ja kogu riigi arengule, oleks kahekojaline parlament ilmaaegne. See oli toimkonna seisukoht. Kolmas küsimus, mis tuleks siin plokis hääletusele, oleks § 52 lõige 1. Põhitekst, mida toimkonna enamus pooldas, on selline: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Lõige 2 ütleb, et Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus. Eelnõu esialgne tekst kõlas: "Riigikogu valitakse erakondade, liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." See oleks siis teine hääletusvariant. Kolmas hääletusvariant oleks jätta Riigikogu valimise põhimõte põhiseadusest üldse välja, s. t. jätta lõige 1 välja. Lõige 2 on siis lause "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus (§ 51)." On kolm varianti. Ma natuke selgitan neid variante. Kui läheb läbi põhitekst, siis Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel. See tähendab, et põhiseaduses fikseeritakse ära proportsionaalsed valimised ja välistatakse sellega enamusvalimised, tähendab, ühendaadilistes ringkondades, nagu see oli Eesti Vabariigi lõpus. Kui läheb läbi teine variant, et erakondade, liitude esitatud nimekirja järgi, siis tekib olukord, kus sõltumatud saadikukandidaadid ei saa Riigikogusse kandideerida. Praegu ettevalmistatavas valimiseaduses on aga ette nähtud ka selline võimalus, et sõltumatu saadik võib esitada oma nimekirja, kus ta on nimekirjas ja võib osutada ka selliselt valituks, nimekiri koosneb ühest isikust. Kui Põhiseaduslik Assamblee pooldab kolmandat varianti, jätta § 52 lõige 1 välja ja

liita § 51 lõikega 2, s. t. et valimisseaduse põhimõtet üleüldse ei fikseerita ja valimisseadust võib hakata muutma iga valimise eel iga Riigikogu, siis ma ise peaksin seda olukorda natuke ohtlikuks: kui mingi partei saab Riigikogus enamuse ja põhiseaduses ei ole fikseeritud proportsionaalsuse põhimõtet, siis tekib kiusatus suruda Riigikogus läbi valimise seadus, mis lähtub enamusvalimise põhimõttest. See võiks kasulik olla sellele parteile, aga ei pruugi olla kasulik riigi poliitilisele arengule tervikuna. Toimkond pooldab põhiteksti. Hääletamine tuleks praegu läbi viia. Ma paluksin ka küsimused ja sõnavõtted suunata nendele küsimustele. Järgmise plokina räägin §-st 59, see on saadiku õigus saada tulu või ka kohustus saada tulu. See on täiesti omaette küsimuste ring. Kolmas plokk on hääletamise korra ja Riigikogu kvoorumiga seotud küsimused, need on alternatiivide lehe peal 6., 8. ja 9. punkt ja esitatud ettepanekute loetelust punktid 9 ja 13. Neljas plokk oleks riigivanema arupärimise õigus Riigikogu juhatajalt. Kas on vajalik fikseerida teatud alatised komisjonid põhiseaduses? Need on alternatiivide lehel punktid 7 ja 10 ning esitatud variantide lehelt punktid 11 ja 14.

Juhataja: Suur tänu, härra Hallaste! Lugupeetud assamblee liikmed! Me oleme kokku leppinud, et küsimusi esitatakse vaid kolme valdkonna kohta: Riigikogu valimised, Riigikogu kestus, Riigikogu kojalisus. Juhatus palub tungivalt kolmandat toimkonda mitte asuda praegu käsitlema keelelisi küsimusi, kus on suured ja kus väiksed algustähed. Suur tänu! Niisiis, kolm põhiküsimust. Esimesena saab küsimuse esitamiseks sõna Toomas Kork. Palun!

T. Kork: Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi ja nimelt terminit "proportsionaalsus". Kas te olete arutanud sellist võimalust, et proportsionaalsust võib mitmeti tõlgendada, kui keegi tahab pahatahtlikult tõlgendada?

I. Hallaste: Mitteproportsionaalsed valimised, enamusvalimised – need on tehnilised terminid, mis puudutavad valimissüsteeme. Me ei ole arutanud mingit muud terminit, meile ei ole tulnud sellist ettepanekut. Kui härra Kork oskab teha mingi parema ettepaneku, mis oleks eestikeelne, siis toimkond hakkab seda arutama. Mis puutub veel selle põhimõtte fikseerimisse, siis valimisseadus näeb ette valimise proportsionaalsuse põhimõttel, s. t. tähtsamad tingimused selle kohta, kui suur on künnis, määratakse valimisseadusega. See lause tähendab ühemandaadilise ringkonna valimisi, isikuvõimise.

K. Kama: Lugupeetud härra Hallaste! Minu küsimus puudutab seda kolme ja nelja aasta probleemi. Kas te olete oma komisjonis arutanud võimalust, et seda aastate arvu siin põhiseaduses praegu üldse mitte fikseerida ja jätta see valimisseaduse hooleks? Põhjendus on selles, et praegusel kiirel ajal on isegi kolm aastat ühe kogu jaoks liiga pikk aeg. Ülemnõukogu ei ole kahte aastat koos olnud ja ta on ennast täielikult ammendanud. Oleks vaja uut. Samal ajal stabiilses ühiskonnas võib Riigikogu istuda koos neli-viis aastat. Me ei tee põhiseadust mitte valimisteks.

I. Hallaste: Me seda eraldi arutanud ei ole. Kui seda fikseerida, siis see annaks tulemuse, et volituste tähtaega oleks võimalik muuta ainult seadustega. See võib tekitada ka näiteks sellise olukorra, kus mingile erakonnale, kes on valimised võitnud, hakkab väga meeldima Riigikogus olla ja ta arvab, et Riigikogu volituste tähtaeg peaks kestma viis aastat, ning muudab valimisseadust vastavalt oma soovile. Muidugi võib kohe vastu öelda, et ta võib muuta seadust alles järgmise Riigikogu kohta. See oleks eetilisel võttes nii mõeldav, aga mõni arvab, et poliitika ei pruugigi nii väga eetiline olla, sest talle endale meeldib seal väga istuda. Selliste kiusatuste vältimiseks on minu isiklik seisukoht, et volituste tähtaeg peaks olema fikseeritud

põhiseaduses ja näiteks kolm aastat ei ole ka stabiilse ühiskonna jaoks liiga lühikene aeg. Toimkonna enamus pooldab kolme aastat.

Juhataja: Härra Kama soovib ilmselt repliigiks veel sõna. Palun!

K. Kama: Loomulikult määratakse valimisseadusega enne ühe kogu valimisi ära tema volituste pikkus. Kui tõepoolest üks partei juhtub saama võimsa enamuse, siis ta saab teha uue valimisseaduse, mis käib ainult järgmise kogu kohta. Nii et see ei ole küll põhjendus. Aga kas ei oleks võimalik panna see ettepanek hääletusele, et üldse mitte siin seda tähtaega fikseerida?

I. Hallaste: Teie ettepanek on siis lisada juurde kolmas alternatiiv, et põhiseaduses volituste pikkust mitte fikseerida.

K. Kama: Nõus.

Ü. Uluots: Härra Hallaste! Ma olen veendunud, et kõik, kes me siin istume, mõtleme, et me loome selle põhiseaduse väga pikaks ajaks – 25–50 aastaks. Minu küsimus puudutab Riigikogu valimisi. Kas on õige, kui me täna otsustame ära, millise valimissüsteemiga me peame valima Riigikogu 50 aasta pärast? Kui me seda teha tahame, siis tuleb järelikult minna väga püha asja kallale, s. o. põhiseaduse muutmisele. Kas ei oleks siiski õigem kasutada härra Adamsi põhiteksti, kus on öeldud, et Riigikogu valitakse ühetaolisel, salajasel jne. hääletamisel, jättes ära "proportsionaalsed" ja "nimekirjalised" ja muud terminid? Ma rõhutan veel kord: mina oma südames teen põhiseadust 50 aastaks.

I. Hallaste: Mis puutub härra Adamsi teksti, siis mulle tundub, et meie praegune teine variant ongi Adamsi variant. Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel. Adamsil oli toodud ka kaks varianti: kõigepealt on esimene variant, see, mis ma praegu ette lugesin, ja teine on segasüsteemi fikseerimine. Toimikond on seisukohal, et näiteks Adamsi variandis nii põhjalik asendusliikme fikseerimine §-s 55 ei ole põhiseaduses vajalik, see toob praegu siia saali täiesti ilmaasjata vaidlusi. Paragrahvi 55 vastav lause jääb täitmata jne. Proportsionaalsuse fikseerimine, et valitakse proportsionaalsel alusel, ei ole liigne. Tõepoolest, valimisseadus võib muutuda, kuid just sellesama proportsionaalsuse raamides võib ta muutuda, kui muudetakse valimisseaduse parameetreid, nagu näiteks ringkondade arvu või mandaatide arvu ringkonnas. Kui muudetakse künnist, siis see võib tuua endaga kaasa suuri muudatusi ka tegelikes valimistulemustes. See küsimus peaks tõepoolest jääma lahtiseks, selles suhtes on härra Uluotsal kindlasti õigus, kuid proportsionaalsuse põhimõtte peaks olema minu arvates fikseeritud.

H. Runnel: Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Kas ei ole mõeldav, et nii nagu paljudes uutes põhiseadustes võetakse lõpus assambleel vastu ülemineku või rakendamise kord? Kas ei ole mõeldav, et selle rakendamise juhendis oleks öeldud, et kuigi Riigikogu on nelja-aastane, siis esimene Riigikogu on kolmeaastane? Valimised on kulukad ja sellega me hoiame edaspidi raha kokku. Teine küsimus. Kahekojalisuse vastu toodud argument, et see aeglustab seadusloomet, on küllalt põhjendatud. Kuid kuidas näha ette, et tsentralism ei süveneks, ja kuidas kompenseerida seda, kui ei ole teist koda maakondlikel alustel? Esialgu niipalju.

I. Hallaste: Seda kompenseerib see, et maakondades on olemas ka poliitilised erakonnad, kes esitavad oma kandidaadid maakondades, kes valitakse Riigikogusse. Kui mingi asi läheb maakondades vastuollu, siis ma usun, et Eesti on piisavalt väike, neid soove oleks Riigikogus võimalik arvestada. Selleks ei pea olema parlament kahekojaline. Kui hääletatakse, et see on

kahekojaline, siis tekib väga suuri raskusi reglemendi tegemisega: kui me tahame seadusi vastu võtta kahes kojas, siis see tähendab, et need isikud maakondadest tulevad niikuinii ära Tallinnasse ja istuvad siin kõrvalsaalis ehk oma rõdul. Nad istuvad kogu aeg siin ja tegelevad kogu aeg nendesamade seadustega. Vastasel juhul nad tulevad üks kord kuus siia, et kas kiita heaks või laita maha mingisugune seadus. Aga nad ei ole kompetentsed seda tegema, kui nad siin ei istu. Ma arvan, et Eesti on nii väike riik, et neid probleeme, tsentralismi ohtu, ei peaks nii väga kartma. Need küsimused tuleksid ära lahendada selle peatüki juures, mis räägib kohalikust omavalitsusest, ja anda omavalitsusele võimalikult suured volitused lahendada küsimused ise, ilma Tallinnast küsimata. Ma ise arvan, et see on üks võimalus fikseerida seda, et tulevikus on Riigikogu volituste kestus neli aastat. Kolm aastat võiks olla aeg mitte ainult ülejäämisele parlamendile, vaid veel lähema 20 aasta jooksul Eesti Vabariigi parlamentidele, enne kui meil tõepoolest kujuneb välja stabiilne ja korralik ühiskond.

V. Salum: Riigikogu tööaeg peaks minu arvates olema neli aastat. Kui on vaja erakorraline kogu kokku kutsuda, siis on see alati võimalik kolme või kahe aasta tagant, nii et sellepärast selline lisasätetus, et algul kolm ja pärast neli, teeb teksti tarbetult pikaks. Rotatsioonipõhimõtte on üldiselt väga hea ja nii see sobib: Riigivolikogu neli aastat, Riiginõukogu viis aastat. Nüüd ma tulen teise küsimuse juurde, nimelt kahekojalisus. Ettekandja põhjendas, et seadusloome läheb raskeks, kui on kaks koda. Kõige lihtsam on seadusloome, kui seda teeb üks isik. Seadused on valmis ja siis pole mingeid probleeme. Meil lõhnabki selle järele, et seda tahetakse. Nii et argumendid kahekojalisuse vastu ei veena. Ka mitte see, et Eesti on nii väike riik ja selle tõttu ei ole vaja kahekojalisust. Island on veel väiksem, Iirimaa on ka kaunis väike ja Šveits samuti väike, nemad on oma kahekojalisusega saavutanud väga suure stabiilsuse, võrreldes meie ühekojalisusega. Siit veel üks täiendav vastuargument. On illusioon, et mõni riik on ühekojaline. Meil on ka praegu Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja ülemnõukogu juhatus, mingis mõttes siis kahekojalisus nagu Soomeski. Kui me lähemalt analüüsime, siis ühekojalist parlamenti ei ole praktiliselt üheski Eestisuuruses riigis. Nii et tahaks nagu kaalukamaid põhjendusi selle ühekojalisuse poolt, senised ei veena.

I. Hallaste: Ma saan aru, et see on küsimus. Mis puutub Soome parlamenti, siis see on ühekojaline. Teiseks, juhatus ja presiidium ei ole teine koda. Ükski seadus ei nõua heakskiitmist ei juhatuselt ega presiidiumilt, mis on teise koja mõte. Ja veel, Tiit Käbin andis mulle parandusettepaneku, millest ta rääkis ka meie toimkonna koosolekul. Ta teeb ettepaneku panna hääletusele just see ühekojalisuse küsimus selliselt, et kõigepealt, kui on ühekojaline, ja teine variant, kui on mitmekojaline parlament. Kui ettepanek peaks läbi minema mitmekojalisusena, siis teeb ta ettepaneku teha kolmekojaline parlament, kus oleks veel lisaks maakondade ja suurlinnade esindajatele ka kolmas koda, mis koosneks valdade ja alevite esindajatest. Nii et siis me võiksime hääletada nii, kas on ühekojaline või kahekojaline. Mul on veel juhatajale ettepanek. Nendes küsimustes, kus on olemas enam kui kaks alternatiivi ja praegu hääletamisel on enam kui kaks alternatiivi, rakendada hääletamisel sellist protseduuri, nagu me rakendasime ühe eelnõu aluseks võtmisel. Kõige vähem hääli saanu kukub välja ja kõige enam saanu jääb võitjaks, see näitab ära ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoha. See võtab küll natuke rohkem aega, kuid need hääletamised on piisavalt olulised, et me selle aja leiaksime.

V. Saatpalu: Härra Hallaste! Kas toimkond kaalus Norra, meile lähedal asuva riigi parlamendi moodustamise kava, kus suure kogu sees moodustatakse teine väiksem kogu? Ja muud ma ei küsigi.

I. Hallaste: Ei. Me ei kaalunud sellist asja. Kaalusime põhiseaduse teksti.

Juhataja: Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh kolmandale toimkonnale! Niisiis, esimene probleemide plokk – Riigikogu valimised, Riigikogu kestus, Riigikogu kodade arv. Kas proua Aaskivi soovib sõna? Sõnavõtt kohalt. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Loomulikult ei suuda härra Hallaste oma ettekannetes plokkide viisi tuua teieni pikki sisulisi arutelusid ja seda, milliste arutelude tulemusel jõudis toimikond ühe või teise otsuseni, kuid ma tahan siiski, eriti arvestades seda, et härra Kamalt tuli ettepanek üldse mitte märkida Riigikogu kokkutulemise aega, tuua teieni selle hääletuse tulemuse, mis kolmanda ja neljanda toimikonna ühisistungil selles küsimuses otsustati. Kolme aasta poolt oli 10 ühisnõupidamisest osavõtjat ja nelja aasta poolt 2. Nüüd, miks me ei arutanud ja miks ka mina isiklikult ei saa aktsepteerida härra Kama lähenemist sellele probleemile nii, et seda tähtaega ei ole vaja? See ei ole ju ainult Riigikogu kokkutulemise aja küsimus, vaid sellega haakub otseselt ka riigivanema valimise tähtaeg, sellega on kaudselt seotud valitsuse kestmise küsimus. Ühesõnaga, see on kogu riigi funktsioneerimise tasakaalumehhanismide küsimus. Seetõttu ei saa sellele läheneda nii, et see ei ole põhiseaduse küsimus. Aitäh!

Juhataja: Härra Rätsep, palun, sõnavõtt puldist!

J. Rätsep: Austatud kolleegid! Lugupeetud juhatus! Ma ütlen selle teema kohta ka mõned isiklikud mõtted, mis päriselt ei ühti siin juba avaldatud seisukohtadega. Ei ühti täielikult, kattuvad aga suures osas. Kõigepealt kinnitan, et olen seda meelt, et peaks olema kindlaks määratud volituste tähtaeg. Samal ajal kinnitan, et kolm aastat ei ole selline kestvus, mille juurde peaks tingimata jääma. Ei ole kostnud midagi Riigikogu ühe olulise tunnuse kohta, milleks on professionaalsus. Meie arenev Eesti ühiskond on proovinud mitut esinduskogu. Ma olen kogenud, et teatava professionaalsuse taseme saavutamine, osavõtjatel professionaalse poliitiku tunnuste ilmnemine võtab aega vähemalt pool aastat, tavaliselt isegi rohkem. Kui ülemnõukogu kohta midagi head öelda, siis see oleks tema professionaalsuse tõus. Täiesti päevakorraväliseid sõnavõtte ja esinemisi enam teisel aastal ei ole, ei ole ka muid rumalaid tunnuseid, mis viitab sellele, et parlamentliku tegevuse kõikidest aspektidest on juba hakatud aru saama. See on minu arvates nähtus, mille arvestamiseta ei saa seda tähtaega määrata. Minul kolleeg Uluotsaga oli võimalus kohtuda Taanis tõelise professionaaliga poliitikas. See oli mees, kes oli olnud Taani parlamendi liige 27 aastat ja kes ei alustanud oma tegevust kaugeltki mitte juristina, vaid lihtsa ärijuhi õpilasena, kellena sattus ka parlamenti. 27 aastast seitse aastat oli ta vahepeal Taani peaminister. Ta on üks väheseid, tõepoolest väheseid professionaalseid poliitikuid, kellega ma olen elus kokku puutunud. Ma arvan, et niisuguste poliitikute kasvatamiseks on vaja pikemat aega, nende väljaselgitamisekski, kellel on eeldusi selliseks tegevuseks. Seda eriti Eesti keerulises olukorras, kus õigussüsteem on praktiliselt purustatud või igal juhul ülesehitamisel. Parlamendi liige peab hakkama juba tajuma seda, millisest fragmendist sellest mosaiigist, mida ta ehitab, lähtub üks või teine seadus. Niisugune arusaamine tekib alles teisel, kolmandal tööaastal. Selles mõttes ma tulingi, et toetada nelja-aastast tsüklit, sest vähemalt suur osa sellest parlamendist peabki saama professionaalseteks poliitikuteks.

Juhataja: Aitäh! Härra Kask, palun!

P. Kask: Kallid kolleegid! Kuna see volituste tähtaeg on esimene küsimus, siis tulebki sellest alustada. Mina hääletasin kolme aasta poolt ja ma lisan mõned argumendid, mis pole siin kõlanud. Mõned vastuargumendid ka nendele argumentidele, mis on nelja aasta poolt esitatud. Kõigepealt see, et valimised on kallid ja sellest aspektist on nelja-aastane tsükel soodsam kui kolmeaastane. See argument minu arvates ei tööta. Valimised on suhteliselt odav lõbu, eriti kui võrrelda seda näiteks valitsuskriisidega, aga nii paradoksaalne kui see ka pole, tähendab kolmeaastane volituste tähtaeg stabiilsemat valitsust kui nelja-aastane. Selle kohta on väga palju näiteid maailmapraktikast, et viimaseks aastaks ei taha enam keegi valitsusse jääda. Viimasel aastal kukutatakse valitsust haruharva, vahetevahel lagunevad koalitsioonid ise ja siis tekivad küll raskused valitsuse moodustamisega. Näiteks kümme aastat tagasi Rootsis, kus aasta enne valimisi ei saadud mingisugust koalitsiooni kokku ja pukki pandi vähemusvalitsus, hääletega 30 millegagi poolt. Kuna vastu oli vähem kui absoluutne enamus 349-liikmelisest parlamendist, siis kinnitati see vähemusvalitsus ära. Need on kaalutlused kolmeaastase tähtajaga volituste puhul, sest valitsuskriisid ja see olukord, kus igal aastal või koguni tihedamini on uus valitsus, on meile väga tõsine ähvardus. Me peame leidma rohkemgi kui ühe sellise mehhanismi ja võtte ning panema selle põhiseadusesse, et vältida seda olukorda, et leevendada seda ohtu. Teiseks, kas Riigikogu on ühe- või mitmekojaline. Sellest on ka kirjanduses palju kirjutatud. Kõige tähtsam siinjuures ei olegi see, kas on üks või kaks koda, vaid see, et kui on kaks koda, siis milline on teise koja osa, milline on tema võim. Ei ole midagi õudsemat kui moodustada kahekojaline parlament, kus kaks koda on valitud erinevatel alustel, aga on kõikides küsimustes võrdse tugevusega. Asi töötab võrdlemisi hästi, kui teine koda on nõuandev koda, n.-ö. tarkade meeskond. Aga üldine soovitus professor ... ühest ettekandest on, et need, kes alustavad demokraatliku riigiga, teevad paremini, kui nad valivad lihtsama, ühekojalise süsteemi. Kolmandaks, mida öelda põhiseaduses valimisseaduse kohta? Ma arvan, et mida vähem, seda parem. Praegu on päris mitmed asjad veel lahtised. Valimisseaduse komisjon ülemnõukogu juures töötab. Võimalusi on väga palju, ka lahendusi. Hakata nüüd põhiseaduses mõnda neist sulgema on minu arvates halb. Seda peab muidugi ütlema, et proportsionaalne põhimõte iseenesest ei ole vaidlustatud üheski variandis, ent väljend "proportsionaalne põhimõte" ei ole üheselt mõistetav. Ma natuke kardan, et seda võidakse hiljem vaidlustada, kui me tahame näiteks hakata arutama künnist. Näiteks võib mõni poliitiline jõud, kes seda ei armasta, kes seda ei taha, viidata põhiseadusele ja vaidlustada künnise sissetoomise. Sellise mitmemõttelise, mitteühetähendusliku sõna kasutamine põhiseaduses pole hea. Need on argumendid, mida ma enne siit ei olnud kuulnud, ja ma loodan, et neid täna arvestatakse.

Juhataja: Aitäh, härra Kask! Kell on 14. Vastavalt reglemendile algab tunniajaline lõunavaheaeg. Me kohtume uuesti kell 15 ja sõna saab samal teemal härra Runnel. Lõunavaheaeg tund aega. Lõunavaheaeg

Juhataja: Lõunavaheaeg on lõppenud, lugupeetud kolleegid. Palun istuge oma kohtadele! Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 32 assamblee liiget. Jätkame kolmanda teematoimkonna aruande esimese osa läbiarutamist. Sõna saab härra Runnel. Palun!

H. Runnel: Kallid kolleegid! Ma tahan võrdsustada loogilisi ja tundelisi argumente ja tahan juba paljudele igavaks läinud teemat puudutada. Alati, kui räägitakse, põhjendatakse mõningaid asju, et on väga kiire, peame ruttu tegema, elu on väga kiire, siis meenuvad mulle halvad lood hitlerlastest, kes käskisid juutidel väga kiiresti lahti riietuda – ruttu, ruttu ja ruttu. Ruttu – kuhu? Nad läksid gaasiahju. Kiirust oli vaja selleks, et operatiivselt tegutseda. Kui

rääkida kiirusest, siis oleks võinud tõesti võtta aluseks 1937. aasta põhiseaduse ja selle kiiresti rakendada. Nüüd peame mõne asja juures natuke kauem töötama. 1937. aasta ning 1920. aasta põhiseaduste tegemise ajal oli kaks analoogiat. Ka siis arutati, kas neli aastat või kolm aastat. Nelja aasta kasuks põhjendati niimoodi, et üks aasta kulub inimestel ameti õppimisele ja harjutamisele, üks aasta läheb valimisvõitluse ettevalmistamise peale, nii jääks kolme aasta puhul produktiivset aega üks aasta ja näiline kiirustamine tooks suuremat ajalist kahju. Teine moment on seotud 1920. aastaga. Kui 1920. aasta kohta öeldi, et selle põhiseaduse andsid revolutsioonilised oligarhid, kes uskusid demokraatiasse, siis meie kohta võidakse varsti kirjutada, et 1991. aasta põhiseaduse andsid libertinistlikud oligarhid, kes uskusid demagoogiasse. Ühesõnaga, kui mina argumenteerin kahekojalise Riigikogu kasuks, siis just toetudes sellele olukorrale, mis praegu riigis on. Praegu on meie ühiskonnas ju partokraatiast arenenud oligarhia see peamine jõud, mis dikteerib, mis juhib ja mida kardetakse. Ka teise koja loomist kardetakse sellepärast, et teine koda saab endiste partokraatia esindajate kogunemiskohaks. Küüniliselt võin öelda, et jah, see peabki nii olema, siis oleksid nad selgelt meie silme all ja meie ei murra oligarhiat ega tema võimu jaanalinnu mängimisega. Ma soovitsin niisugust varianti, et siiski see teine kogu mingil moel moodustatakse, sest iga riigi juurde kuulub ka esinduslikkus. See on riigi atribuut. Kui öeldakse, et nõuandev koda, siis selle moodustamisel, kui loobutakse geograafilisest printsiibist, maakondade printsiibist, võiks sinna ikkagi väarikaid inimesi kutsuda. Me esitaksime põhiseaduse rakendamise juures julgesti klausli, et esimesse Riigikogusse ei saa kuuluda need inimesed, kes on väga rängalt olnud seotud komparteiga ja selle oligarhiaga, mis selle baasil on tekkinud. See on dilemma ja sellest tuleb väga otsekoheselt rääkida, ilma selleta me kaugele ei jõua. Kui selles seaduses on öeldud ka see, et kogu, Riigikogu on nelja-aastane, aga esimene, ülemineku Riigikogu on kolmeaastane, siis saab ühendada kaks niisugust asja: kompartei endise rolli kõrvaldamine ja lühema tegevusajaga Riigikogu kehtestamine.

K. Koha: Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Räägin kolmest aspektist, mida kolmas toimikond on pannud teie ette hääletamisele. Kõigepealt, need probleemid ei ole mitte ainult Riigikogu isiklikud probleemid. Sellesamas põhiseaduse projektis me kirjutame, et kõrgeima võimu kandja on rahvas. Kogu see dokument ongi eeskiri, mismoodi rahvas oma võimu teostab, milline on see riistvara, kuidas ikkagi see võim saab sellel territooriumil teostatud. Ta valib selleks endale seadusandja – ühe kogu. Nüüd on probleem selles, kas me kirjutame sisse täiendavaid tingimusi või ütleme, et kogu selle metoodika paneb paika eriseadus, sest ühiskonna suundumused võivad olla erinevatel ajahetkedel erinevad ja seetõttu võib täiendav eritingimus põhiseaduses saada siduvaks ja ka pidurdavaks teguriks ühiskonna edasisel arengul. Selle tõttu ma mingil määral jagan Peet Kase kõhklusit. Põhiseadus kui püha dokument peaks olema oma olemuselt võimalikult stabiilne, et me ei peaks seda tihti muutma. Proportsionaalsus minu arusaamise järgi on see, mis püüab kujundada selle ühiskonna mudeli, parlamendi, sest parlament on ju see koht, kus toimub ühiskonna eri soovide kooskõlastamine, leitakse ühisosa, mis meid seob, et edasi minna. Seetõttu oleks proportsionaalsuse nõue õigustatud. Et vältida võimalikke juhuslikke jõude ühiskonnas, oleks see kindlasti vaja põhiseaduses piiritleda. Teine moment, Riigikogu kodade arv. Me peame esitama küsimuse, et kuulda kolleegide suust põhjendust, miks ikka see teine koda vajalik on. See on instrumentarium, mitte midagi rohkemat. Milleks teine koda vajalik on, milline on tema funktsioon? Eesti Vabariigi aegses, 1937. aasta põhiseaduses oli Riiginõukogu nimetuse all teine kogu ja sinna olid valitud Eestimaa autoriteetsemad isikud. See tähendab, kui Riigikogu produkt on põhiseadus, ühiselureegel, ja kuna see on valminud poliitikute käe läbi, siis võib

olla tõesti selline oht, et valitsus kannatab ja autoriteetsed isikud, kellel on olemas elukogemus, peaksid läbi kaaluma, kas see seadus on ka elule vastav, selles mõttes on neil nagu järelkontrolli või nõuandja funktsioon. Kuid kujutage ette seda, et me elame väga erilises olukorras ja seetõttu on mõistlik minna siiski ühekojalisele variandile, makstes lõivu sellega, et teine koda oma funktsioone ei täida, ei ole seda järelkontrolli funktsiooni. Me peame lihtsalt töötama, looma väga palju reglemente, aga me oleme väga vähe jõudnud ära teha. Teine koda võtab ja paneb pidurid peale, aga meil on vähe aega. Piltlikult öeldes, neljandal aastal visati meid trepist alla. See trepp on läinud liiga pikaks, aga tagasi saame astuda ainult samm sammult ja kiirus on väga suur. Kolmas moment on Riigikogu volituste aeg. Võib-olla ma räägin ebatraditsiooniliselt, aga valimised on kui suur turg, kus kõik poliitikud, poliitilised jõud, deklareerivad ja pakuvad oma kaupa, rahvas aga valib kauba, keda ta selles instrumendis tööle paneb. Täna oleme dünaamilises seisukorras ja see dünaamika ei lõpe homme ega mitme aasta pärast. Rahvale on vaja anda kindel garantii, et teatud aja tagant on uus kaubavahetus või -pakkumine, kusjuures ta saab teha oma valiku, kas see töö on olnud hea või halb. Kui see töö venib liiga pikaks, siis võib see kurjus, mis siit saalist tuleb, tuua palju suuremat majanduslikku kahju, kui on uue valimise korraldamine. Aitäh!

Juhataja: Aitäh! Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Siin saalis on mõningaid ilminguid, mis viitavad sellele, et on katseid kirjutada põhiseadusesse tänast poliitilist olukorda ja sellest tingitud numbreid. Ma siiski pöördun assamblee liikmete poole üleskutsega olupoliitikat mitte sisse kirjutada, sest põhiseadus on pikaajaline asi. Muidu me võimegi lõpuks põhiseadusesse kirjutada, et iga okupatsiooni järel valitakse järgmine parlament kolmeks aastaks ja kõik järgmised neljaks aastaks. Sellised asjad lahendame kuidagi teisiti ära. Niisamuti on ka mitmesuguste vanusetsensustega. Me võime täiesti kindlalt öelda, et saja aasta pärast on inimene varem küps üht või teist asja otsustama. Säärased tsensused võiksid tõesti olla valimisseadustes. Kui me praegu siin nende numbritega kangesti opereerime, siis näitab see jälle üles usaldamatust järgmise põlvkonna ja selle poliitiliste jõudude vastu. Sellepärast kutsun kõiki toimkondi üles suhtuma kriitiliselt nendesse numbritesse, mis puudutavad igasuguseid tsensusi, aga isiklikult ma olen nelja aasta poolt. Tänan!

Juhataja: Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Palun kõnepulti härra Hallaste! Me selgitame assamblee arvamust nendes küsimustes, mille paneb hääletamisele kolmas toimkond. Küsimused puudutavad kolme valdkonda: Riigikogu valimised, selle volituste kestus ja kojalisus. Niisiis, härra Hallaste, palun!

I. Hallaste: Esimesena läheks hääletamisele Riigikogu volituste kestus. Siin on välja pakutud kolm varianti: esiteks, Riigikogu volitused kestavad kolm aastat, teiseks, neli aastat, kolmandaks, mitte fikseerida seda põhiseaduses. Ma palun panna need hääletamisele konkureerivalt ja teha mitu vooru, nii et kõige vähem hääli saanud variant langeb iga vooru järel välja, nii nagu me valisime põhiseaduse eelnõu alusvariandigi. Viimane hääletusvoor oleks see, kus kaks kõige enam hääli saanud jäävad konkureerima ja kumb saab enam hääli, see on siis ka Põhiseadusliku Assamblee seisukoht.

Juhataja: Härra Hallaste! Juhatus palub kaaluda võimalust, et alternatiivid oleksid järgmised: fikseerida ja mitte fikseerida. Kui toetatakse varianti, et põhiseaduses tuleb volituste kestus fikseerida, siis on meil võimalik hääletada kolme, nelja ja viit aastat, nii kuidas on ettepanekud.

I. Hallaste: Selline kord on siin võimalik, kuid järgnevad hääletused tuleb ikkagi teha mitmevoorulised.

Juhataja: Kas toimkond on nõus, et hääletatakse seda, kas Riigikogu volituste kestus on põhiseaduses fikseeritud või ei ole seda vaja teha?

I. Hallaste: Jah, see on õige hääletusvoor.

Juhataja: Härra Koha! Ma arvan, et praegu peaks küll võtma sõna protseduuriküsimustes. Palun!

K. Koha: Austatud kolleegid! Ma pean põhimõtteliselt protesteerima. Härra Kama tegi oma ettepaneku täna, see ei ole komisjonis läbi arutatud. Ma leian, et kõik ettepanekud, mis pole komisjonis läbi arutatud, ei kuulu Põhiseaduslikus Assamblees juhuslikule hääletamisele. Põhimõtteliselt saab hääletada ainult komisjoni esitatud varianti. Aitäh!

Juhataja: Härra Kama võttis oma ettepaneku tagasi. Ma tuletan meelde, et härra Kama ettepaneku sisu seisnes selles, et volituste kestust põhiseaduses mitte fikseerida. Seega on jäänud alles kaks ettepanekut: kolm aastat ja neli aastat. Esimesena paneme hääletusele kolm aastat ja teisena neli aastat. Kes on selle poolt, et Riigikogu volituste kestus kolm aastat oleks fikseeritud põhiseaduses? Hääletame. Poolt 20, vastu 14. Teisena panem hääletusele Riigikogu volituste kestuse neli aastat, mis on fikseeritud põhiseaduses. Hääletame. Poolt 18, vastu 15. Sellisest tulemusest on toimkonnal kindlasti väga palju "kasu". Tuletan meelde, et kolmeaastase volituse kestuse poolt on 20, nelja-aastase kestuse poolt 18. Härra Hallaste, palun pulti!

I. Hallaste: Järgmisena läheb hääletamisele küsimus, kas Riigikogu on ühekojaline või kahekojaline. Juhataja Niisiis, hääletamisele läheb küsimus, kas Riigikogu on ühe- või kahekojaline. Milline ettepanek läheb enne hääletamisele?

I. Hallaste Ühekojaline, see on toimkonna seisukoht.

Juhataja: Hääletamisele läheb kolmanda toimkonna ettepanek fikseerida põhiseaduses, et Riigikogu on ühekojaline. Hääletame. Poolt on 31, vastu 6. Teisena panem hääletusele alternatiivi, et Riigikogu on kahekojaline. Hääletame. Poolt on 6, vastu 23. Need konkureerivad ettepanekud on selgelt järjestunud: ühekojalise Riigikogu poolt on 31, kahekojalise poolt 6. I. Hallaste Kolmas hääletus on § 52 lõike 1 kohta. Esimene variant, mis hääletusele läheb, kõlab nii: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Teine variant: "Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." Kolmas variant on jätta see lõige üldse välja. Juhataja Härra Hallaste, palun, üks täpsustus! Tekstis on § 52 kahelauseline. Teine lause on: "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus."

I. Hallaste: See on teine lõige §-s 52. Kui ei lähe läbi mitte esimene, vaid teine variant, siis see jääb teiseks lõikeks. Kui peaks läbi minema kolmas variant, siis see liidetakse §-ga 51, see jääb § 51 teiseks lauseks.

Ü. Aaskivi: Lugupeetud härra Hallaste! Ma tahaksin siiski, et te selgitaksite saalile täpsemalt, mida kolmas variant iseenesest kaasa toob. Kas seda, et Riigikogu valimise korra määrab valimisseadus ja kõik, mingeid muid valimisprintsippe valimisseaduses ei määrata?

Juhataja: Proua Aaskivi! Ma olen sunnitud sekkuma. Me asusime hääletuse juurde ja praegu on paras aeg võtta sõna protsessuaalsetes küsimustes. Kas protsessuaalsetes küsimustes on sõnavõtte? Ei ole. Härra Hallaste! Konkureerima lähevad kolm ettepanekut. Palun esimene ettepanek ette lugeda!

I. Hallaste: Paragrahvi 52 lõike 1 tekst: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Toimkond pooldas seda seisukohta.

Juhataja: Kes on selle ; poolt, et § 52 lõige 1 oleks formuleeritud sellise tekstiga, nagu teile on välja jagatud: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel"? Hääletame. Poolt 20, vastu 5. Palun teine variant!

I. Hallaste: "Riigikogu valitakse erakondade ja kodanike liitude poolt esitatud nimekirjade järgi proportsionaalsuse põhimõttel." See oleks § 52 lõige 1.

Juhataja: Hääletame teksti, nagu härra Hallaste selle praegu ette luges. Hääletame. Poolt 4, vastu 20. Meil on jäänud hääletada kolmas, viimane variant.

I. Hallaste: Kolmas variant on jätta § 52 lõige 1 välja. See tähendab, et põhiseaduses ei fikseerita üldse valimiste korda, see jäetakse valimisseaduse hooleks.

Juhataja: Niisiis on kolmanda ettepaneku sisu selles, et § 52 koosneb praeguse teksti puhul vaid teisest lõikest, tekstist "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus". Panen hääletamisele kolmanda variandi. Hääletame. Poolt 19, vastu 16. Nende hääletamiste tulemus on selline, et kolmest konkureerivast ettepanekust sai kõige enam hääli – 20 poolthäält – esimene variant, mille sisu on järgmine: "Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel." Samas paragrahvis järgneb teine lõige: "Riigikogu valimise korra määrab Riigikogu valimise seadus." Paraku on ka sellel korral kaks ettepanekut saanud peaaegu ühtemoodi hääli. Konkurents on teisel kohal kolmas variant, mille sisu on selles, et § 52 lõige 1 sellisel kujul, nagu see teile on kätte jagatud, jääb välja ja teine lause liidetakse eelmise paragrahviga. Jätkame hääletamisi. Härra Hallaste, palun uuesti pulti!

I. Hallaste: Me oleme raskes olukorras, kuna meie reglement ei määra ära, kuidas peaks parandusettepanekuid edasi hääletama. Mul on ettepanek panna omavahel konkureerima mõlemad eelmisel hääletusel kõige enam hääli kogunud variandid, see on siis põhitekst ja jätta § 52 lõige 1 välja. Ma loeksin ainult poolthääli. Kumb saab rohkem poolthääli, see osutub võitjaks.

Juhataja: Lugupeetud assamblee liikmed! Lugupeetud kolmas toimkond! Juhatus on seisukohal, et täna hääletamist mitte lõpule viia, mitte viia läbi järgmist hääletusvooru. Ilmselt on vaja järele mõelda kahe enim hääli saanud ettepaneku sisu üle, et lõplikult otsustada, kumba neist assamblee toetab. Juhatus rõhutab seda, et sel juhatus koosolekul saime tematoimkondadest aru nii, et me ei püüa iga hinna eest hoida kiiret tempot, vaid eelistame sellele tähtsamate küsimuste rahulikku ja igakülgselt läbikaalumist. Palun, kas juhatus selle otsus äratab kelleski protesti?

I. Hallaste: Kahjuks ei saa ma toimkonna nimel öelda, aga mulle tundub see mõistlikum olevat.

Juhataja: Proteste ei ole. Juhatus otsus on selline, et me hääletamist lõpule ei vii. Teist vooru ei tule. Me jätkame, palun!

I. Hallaste: Teine probleemiring on seotud §-ga 59, kusjuures eraldi tuleb hääletada esimest ja teist lõiget. Lõige 1 fikseerib, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse. Riigikogu liige ei tohi olla samal ajal mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal ega saada tasu mõnelt ettevõttelt või kuuluda selle juhatusse. See on variant, mis toimkonnas leidis kõige enam toetust ja see on ka meie paragrahvi põhitekst. Samas kõlas toimkonnas ettepanek jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt", kusjuures siis tuleks selle lause lõppu veidi keeleliselt redigeerida. Selle ettepaneku tegi Ignar Fjuk. Mõte on selles, et kui põhiseaduses fikseeritakse, et Riigikogu liige ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis näiteks ei saaks ta ka honorari ajaleheartikli kirjutamise eest, sest ajaleht on teatavasti tulunduslik ettevõte. Samuti ei saaks ta mingeid muid tasusid mitte üheltki asutuselt või ettevõttelt. Nende sõnade sissejätmine ei takista aga saamast tasu mõnelt mittetulunduslikult asutuselt või ettevõttelt. Oli ka ettepanek jätta terve teine lause välja ja neid asju põhiseaduses üleüldse mitte fikseerida. See on omamoodi põhimõtteline otsus, mis Põhiseaduslikul Assambleel langetada tuleb. Kas Riigikogu liige tohib kuskilt mujalt tasu või palka saada? Soomes teatavasti sellist keeldu ei ole. Eduskunna liikmed saavad edasi tasu samast ettevõttest, kus nad töötasid enne, kui nad parlamendi liikmeks said. Seal ei tehta sellest mingit probleemi. Samas on ka riike, kus need asjad on väga rangelt reglementeeritud ja parlamendi liikmetele peale pandud suured keelud. Me peame nüüd otsustama, kuidas meie vabariigis olema hakkab. Siin on jälle kolm varianti. Esiteks, § 59 lõike 1 põhitekst, teiseks, jätta välja sõnad "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt" ja kolmas variant on jätta teine lause üldse välja, mis tähendab seda, et Riigikogu liige võib kuuluda igasugusesse aktsiaseltsidesse ja nende juhatustesse, saada tulu erinevatelt kontsernidelt ja korporatsioonidelt ning vastavalt sellele täita ka nende tellimusi, kui vaja on. Palun see hääletusele panna!

Juhataja Härra Runnel! Kas teil on protsessuaalne küsimus? Üks hetk, palun! Juhatus otsustas, et sõnavõtte pole võimalik uuesti avada. Kui on proteste protsessuaalsetes küsimustes, siis neid on võimalik esitada sel teel, et tõstetakse käsi püsti. Härra Runnel! Kas teil on protest?

H. Runnel: Kuna protsessuaalne tegevus on hääletamine ja hääletamise aluseks oli argument, et tasu ajaleheartikli eest võrdsustatakse tulunduslikust ettevõttest saadud tasuga, siis pean ütleva, et esimest nimetati vanasti honorariks ja see on midagi muud kui olla firma dividendide toidul. See on põhimõtteliselt väga suur küsimus ja sellest võib isegi pikalt rääkida. Ei saa nii lamedalt võtta.

Juhataja Härra Runnel! Juhatus on seisukohal, et teie esitatu on arutelu uuesti alustamine, see on sisuline sõnavõtt. Ma palun väga kolleege mitte alustada arutelu teist faasi! Käsi püsti on proua Aaskivil. Palun, teie protest!

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Värskendame mälu. Härra Hallaste, alustades kolmanda toimkonna ettekandeid, ütles, et hääletamised ja sõnavõtted tulevad plokkide kaupa. Nüüd on jõutud teise plokini, milles ei ole veel sõnavõtte olnud.

Juhataja: Protest on põhjendatud. Vabandust! Kas härra Hallaste soovib kõigepealt jätkata oma aruannet selle ploki kohta? Pärast seda tulevad küsimused ja siis sõnavõtted.

I. Hallaste: Palun vabandust! Ma palusin juhatajat panna ettepanekud hääletusele enne, kui sõnavõtted olid ära kuulatud. Ma räägiksin veel sellesama paragrahvi lõikest 2, mis ütleb, et Riigikogu liikmel tuleb temale kuuluva kinnisvara ja muu vara kohta esitada aruanne

Riigikogule või mingisugusele Riigikogu ametile, vastavalt Riigikogu seadusele. Esialgu oli eelnõus sees, et ametisse astumisel esitab Riigikogu liige aruande oma varade kohta. Toimkonnas arutades leiti aga, et see soodustab manipuleerimist ja tegelikult ei näita see aruanne mitte midagi ära. Kui seda üldse teha, siis tuleks seda teha periooditi, teatud aja tagant ja sellisena me selle praegu siin ka fikseerisime. Selle teise löike vastu protestis härra Uluots, kes ütles, et sellise aruande nõudmine on üleüldse vastuolus inimõigustega ja omandiõigusega. Toimkond leidis, et see pole vastuolus omandiõigusega. Riigikogu liige peab lihtsalt teatud organile tegema teatavaks oma varandusliku seis, et kui peaks tulema süüdistus korrupsioonis, siis on olemas üks organ, kes võib tõestada ja vajaduse korral neid andmeid ümber lükata. Andmete esitamine oma vara kohta ei tähenda, et seda tehtaks avalikult. Kogu vara esitamise korra määrab tulevikus Riigikogu kodukorra seadus. Ka see küsimus tuleb täiesti eraldi hääletamisele, kui sõnavõttud on kuulatud.

Juhataja: Härra Järlik! Teil on sõna küsimuse esitamiseks.

R. Järlik: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Hallaste! Te ütlesite, et teise lause väljajätmine tähendab seda, et Riigikogu liige võib saada tulu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt. Mina saan niimoodi aru, et selle lause väljajätmine tähendab, et tulu saamise võimalust ei fikseerita põhiseaduses. Kummal meist on õigus?

I. Hallaste: Teil on õigus, seda ei fikseerita põhiseaduses. See tähendab ka seda, et põhiseadus ei keela saadud tulu, küll aga võidakse see keeld panna peale mingisuguse seadusega. Teil on õigus.

L. Vahtre: Lugupeetud ettekandja! Kas ma sain õigesti aru, et Riigikogu liige ei või olla näiteks minister?

I. Hallaste: Ministrite kohta on omaette kord. Riigikogu liige, kes saab ministriks, lahkub Riigikogust, peatab oma tegevuse Riigikogus ja tema asemele tuleb asendusliige. Kui tohib, ma vastaksin ka ühele küsimusele, mille esitas härra Runnel, nimelt, ajalehest tasu saamise kohta. Kui siin on fikseeritud, et ei tohi saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt, siis käib see ka ajalehe kohta, sest ajalehe väljaandmine on tulunduslik ettevõtmine ja sealt saadav honorar on samuti üks tasu liike. Riigikogu liikme palk peab olema selline, et ta ei vajaks seda tasu ega müüks seda informatsiooni, mida ta Riigikogu liikmena saab paratamatult rohkem kui tavaline inimene, ajakirjanik, mingisugustele ajalehtedele või televisioonile ega teeniks sellega.

J. K. Talve: Härra Hallaste! Ma arvan, et siin on tegemist üleliia suure kartusega. Olla ühe ettevõtte juhatuses ja saada sealt tasu ei tähenda ju otseselt seda, et need küsimused, mis Riigikogus otsustamisele tulevad, peaksid olema sellest asutusest sõltuvuses. Teine asi, mis siin öeldi, puudutas dividende. See tähendab ju seda, et ei tohi omada aktsiaid. Üleüldse ma kardan, et siin on tegemist tõesti suure kartusega. Preventiivselt neid sõltuvussuhteid ära hoida ei ole minu arvates üldse võimalik, seda ei garanteeri ükski seadus. Minu meelest oleks targem lähtuda sellest, et kui avastatakse mingi konkreetne korrupsiooninähtus, hakatakse seda uurima ja siis oleks ka kohtus võimalik esitada võimalikult kõikehõlmav aruanne oma omandisuhete kohta.

I. Hallaste: Mõnes asjas, peab nõustuma, on väga raske täielikult ära hoida sõltuvust mingisugustest firmadest. Seda ei saa seadusandlike aktidega absoluutselt välistada, kuid nende suhete kontrollitavust saab küll suurendada ja vähendada tõenäosust, et selline sõltuvus oleks. Mis puhtub teksti, siis see ei keela saada dividende aktsiatelt.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Suur tänu, härra Hallaste! Kuna juhataja kurikaval plaan mitte anda assamblee liikmetele sõna on paljastatud, siis ma pakun esimesena sõna härra Runnelile, kelle sõnavõtu ma ära rikkusin. Nii et palun veel kord härra Runnelilt vabandust! Kas soovite sõna? Ei. Siis on esimene sõnasaaja härra Koha. Palun!

K. Koha: Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! See § 59 praegusel, redigeeritud kujul tuleneb tõesti härra Adamsi väljatöötatud eelnõust. Esimene probleem on vahest selles, kas me fikseerime põhiseaduses ära Riigikogu liikme sissetulekute piirangud, kas me jätame need sisse või ei. Teatavasti kommenteeris 1937. aasta põhiseadus üsnagi täpselt riigiteenistusse astunud inimeste võimalikke töötasusid. Tähendab, tuleb teha vahet töötulu ja omanikutulu vahel. Mismoodi seda reguleerida või jätame selle kõik põhimõtteliselt eriseaduste hooleks? Mõistlik olekski täna hääletada assambleel kahte põhimõtet: kas panna põhiseadusesse mingeid algeid või mitte? Ühest küljest on tulevane Riigikogu niikuinii professionaalne parlament. Need inimesed, kes tulevad siia tööle, peavad teenima oma valijaid, oma rahvast. Et see töö oleks efektiivne ja hästi tehtud, peab ühiskond seda ka hästi tasustama, sest halvasti makstud töö on kehv töö. Kuid seejuures peab piirama ka teisi töötulude allikaid. Tähendab, ta peab teenima ainult ühte jumalat. Kui teenid mitut peremeest, saad ka mitmest kohast palka, ja nii võib kannatada üks töö, kõige tähtsam töö. See ei keela omanikutulu, sest mitmed tulevased Riigikogu saadikud on tulevikus usutavasti üsnagi suurte aktsiate omanikud, varanduste omanikud. See tähendab seda, et nad annavad oma ettevõtted, varanduse usaldusisiku hooldada ega sekku otseselt majandustegevusse, sest Riigikogu liige on hästi informeeritud inimene ja on ebaaus ülejäänud rahva suhtes, kui üks kasutab oma positsiooni oma vara heaks. Tähendab, erisused ja piirangud tuleb kehtestada. Küsimus on ainult selles, kas me paneme need täpselt kirja põhiseadusesse või tehakse seda eriseadusega. Teine probleem § 59 lõike 2 juures on, kas potentsiaalne Riigikogu liige peab hakkama aru andma oma varanduslikust seisust, kas ka see kätkeada põhiseadusesse või jätta jälle eriseaduse reguleerida. On mitmeid variante. Me võiksimme siiski fikseerida, et tulevane Riigikogu liige peaks rahva teenistusse astudes andma aru oma varanduslikust situatsioonist. Seda tuleks teha erimenetlusega, see ei pea mitte olema üldrahvalikult teada, kuid kui tekib kõhklusi või kahtlusi, siis on fikseeritud olukord, et Riigikogu liige ei ole kasutanud oma valijate usaldust kurjasti. Aitäh!

Juhataja: Aitäh, härra Koha! Järgmisena saab puldist sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots: Lugupeetud assamblee liikmed! Paar sõna minu poolt nende probleemide lahendamiseks. Ühe kodaniku või inimese tulu riigis võib olla mitmesugune, nagu härra Koha juba ütles – omanikutulu ja töötulu. Võtame näiteks sellised asjad, et parlamendisaadikul on maja ja ta rendib selle välja, tal on maa, ta rendib selle välja, tal on pangas raha ja ta saab sellest protsente. See on omanikutulu, kuid see on ka tulu. Härra Runnel ütles väga ilusti, et on honorar ja on veel üks kategooria, see on töö sellistes struktuurides, mille moodustab parlament ise. Võtame üheainsa näite, kas või Eesti Panga Nõukogu. Kui me nüüd võtame kätte ja hakkame praegu põhiseaduses kõike seda lahti kirjutama, siis me kirjutame kaks lehekülge. Minu arusaamise järgi tuleb see asi lahendada eraldi, nii töötasu kui ka need piirangud tuleb paika panna eriseadusega. Teine küsimus, parlamendisaadiku varanduslik seis. Parlamendisaadik täidab nagu iga teinegi kodanik aasta lõpus tuludeklaratsiooni. Selles peegeldub paratamatult tema varanduslik seis, kas siis omanikutulu kaudu, mis tähendab seda, et tal on maja või maa, ja teiselt poolt on tema honorarid ja muud teenistused. Ma usun, et parlamendisaadik peab olema eeskujulik ja aus inimene, kes kõik oma tulud kirja paneb. Paratamatult on see kõik näha.

Sellepärast toetan ma väga tõsiselt seda, et jätta need asjad eriseaduse hooleks. Ma kordan veel kord, et põhiseadus pole koht selle jaoks.

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Minu eelkõnelejad on kasutanud eriseaduse terminit. Ma ütlen selgelt välja, et ma tean kahte eriseadust, mis tulevikus kindlasti ka neid küsimusi puudutavad – need on Riigikogu kodukord ja Riigikogu liikme staatuse seadus. Võimalik, et neid tuleb veelgi. Nagu härra Koha ütles, ma kordan veel kord üle, me otsustame sisuliselt selle vahel, kas see on Riigikogu liikme staatuse ja kodukorra küsimus või põhiseaduse küsimus. Aitäh!

Juhataja: Härra Arjukese, palun!

R. Arjukese: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud koosolek! Ma tahan siiski öelda, et me ei saa kirjutada päris niisugust põhiseadust, kus üldse mitte midagi sees ei ole. Kui me ka jääme tulevaste seaduste peale lootma, siis me peame ikkagi kas või ühe lausega panema paika põhiprintsiibid, mida need seadused hakkavad täpsemalt käsitlema. Mis puudutab seda piirangut, et saadik ei tohi üldse ühestki tulunduslikust ettevõttest tulu saada, siis minu arust ei ole see üldse teostatav. Kui näiteks talumees valitakse parlamenti, siis ei saa ta ju talust loobuda või seda uuesti käest ära anda. Mis puutub sellesse, et varanduslike asjade kohta ei saa parlament oma liikmetelt aruannet nõuda, siis on ju nii, et avaliku elu tegelane ei saa kasutada kõiki eraisikute privileege. Avaliku elu tegelane peab siiski olema igas mõttes avaliku elu tegelane. Ma tänan!

Juhataja: Aitäh! Härra Talve, palun!

J. K. Talve: Eelmine kõneleja ütles suurema osa ära. Mulle tuleb lihtsalt meelde see koht, mis puudutas erinevate poliitiliste erakondade esindajate, erinevate sotsiaalsete ja majanduslike gruppide huve. Kui nüüd näiteks Saadjärve piimaühistu juhataja või juhatuse liige ei tohi olla Maa-Keskerakonna parlamendisaadik, ilma et ta selle koha pealt tagasi astuks, siis see on natuke nõme ja tema sõltuvust oma taustarühmadest ei vähenda see mitte üks raas.

Juhataja: Aitäh! Härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre: Toetaksin muidu teist alternatiivi, mis näeb ette sõnade "saada tasu mõnelt tulunduslikult ettevõttelt" väljajätmist, sest dividendide saamist aktsionärina ei oleks tõesti mõtet ära keelata, ainult et sellisel juhul läheks tekst natuke koomiliseks. Keelatud on olla riiklikul, palgalisel ametikohal, keelatud on olla tulundusliku ettevõtte juhataja, aga ei ole keelatud olla mingil mitteriiklikul palgalisel ametikohal. Minu meelest võiks see tekst olla ka niimoodi: "Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla kuskil teisel palgalisel ametikohal ega kuuluda mõne tulundusliku ettevõtte juhatusse." Tänan!

Juhataja: Aitäh! Härra Saatpalu, palun!

V. Saatpalu: Ma toetan seisukohta, mis väldiks põhiseaduslikul tasemel kuidagi vihjeid, et eesti rahvas peitub mingi kadedus. Seetõttu pooldan ainult § 59 esimese lause sissejätmist. Ma usun, et me ei suuda nii kõrgel eetilisel tasemel sõnastada seda keeldu, mis välistab kõik muu või reglementeerib midagi muud. Meie rahvast võib jääda mulje, et ta elab loosungi all "Ja kadedusel polnud piiri ka siis, kui sõber sai klistiiri." Seetõttu pooldan selles paragrahvis lühidust.

Juhataja: Tänan! Härra Runnel, palun!

H. Runnel: Kallid kolleegid! Kui otsustatakse lühema teksti kasuks, et piirangud parlamendisaadikule jätta ainult eriseadustesse, siis palun olge valmis toetama järgmist lauset, mis tuleks viia riigi kohustuste hulka kodanike õiguste osas, s. o. riigi ülesanne on võidelda vaesusega. Siis oleme kaubelnud võibolla õiglaselt, sest vaene inimene tahab ka kaitset.

Juhataja: Sõnavõtjaid rohkem ei ole. Härra Hallaste, palun veel kord pulti! Teisel katsel on § 59 tekst. Palun!

I. Hallaste: Paragrahvi 59 lõikest 1 tuleb kõigepealt panna hääletusele variant 1: kas põhiseaduses fikseerida peamised põhimõtted Riigikogu liikme sissetulekute piirangute kohta? Variant 2 on seda põhiseaduses mitte teha, jätta see eriseaduste hooleks, kui seda vajalikuks peetakse. Seega palun panna hääletusele kaks asja. Kolmevariandiline tekst praegu ei sobiks, sest kõrvalt tulevad juba juurde parandusettepanekud, kuidas seda teksti võiks parandada. Toimkonna töö jaoks oleks hea panna hääletusele see, kas esimeses lõikes fikseeritakse mingeid piiranguid või ei fikseerita neid põhiseaduses üldse.

Juhataja: Niisiis, esimesena paneb kolmas toimikond hääletamisele § 59 baasil põhimõtte, kas põhiseadus fikseerib või ei fikseeri. Kumb läheb esimesena hääletamisele?

I. Hallaste: Fikseerimine esimesena. Paragrahvi 59 lõiget 1, mis puudutab aruandekohustust, tuleb pärast eraldi hääletada.

Juhataja: Niisiis, esimesena läheb hääletusele § 59 baasil kolmanda toimkonna ettepanek, et põhiseaduses on fikseeritud Riigikogu liikme piirangud võtta osa tulunduslikust ettevõtlusest. Kas nii? Või saada tasu? Panen hääletusele. Paragrahvi 59 sisu on, et Riigikogu liikme tegevus ettevõtluses on piiratud. Poolt 12, vastu 13. Härra Hallaste, palun! Milline on teine küsimus, mida me hääletame?

I. Hallaste: Teine küsimus on § 59 lõige 2.

Juhataja: Härra Hallaste, palun!

I. Hallaste: Sama lõike esimene alternatiiv toetust ei leidnud. Kas ma võin seda tõlgendada nii, et ...

Juhataja: Härra Hallaste! Härra Kohal on protest. Palun!

K. Koha: Lugupeetud juhataja! Praegu hääletamistulemusi vaadates tekkis mul arusaam, et osa kolleege ei mõistnud probleemi. Kolmas toimikond tahab teilt põhimõtteliselt teada saada suunda, kas põhiseaduse § 59 lõikes 1 peab fikseerima Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Alternatiiv oleks, et ei fikseeri. Praegu jäi mulle niisugune mulje, et see puudutab ettevõtlusest saadavat tulu jne. Alternatiivide sisu on selles, kas põhiseadus fikseerib Riigikogu liikmete sissetulekute garantiid ja piirangud, olenemata sellest, kust need sissetulekud tulevad. Praegu oli aga niimoodi, et kas need tulevad ettevõtlusest või mitte. Mulle jäi niisugune mulje, et saalis on segadus. Me peaksime seda hääletust kordama. Asi ei olnud päris üheselt selge. Aitäh!

Juhataja: Juhatus rahuldab selle protesti. Palun härra Hallastel veel kord formuleerida küsimus, mis puudutab § 59. Palun veel kord küsimus, mida me hääletame!

I. Hallaste: Põhiseaduses fikseeritakse Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted. Variant 2 on, et neid põhiseaduses ei fikseerita.

Juhataja: Härra Hallaste! Palun veel kord ette lugeda esimene küsimus ja seejärel paneme selle hääletusele. Härra Hallaste, milline on küsimus?

I. Hallaste: Põhiseadus fikseerib Riigikogu liikme sissetulekute garanteerimise ja piirangute põhimõtted.

Juhataja: Tänan! Panen selle küsimuse hääletusele. Hääletame. Poolt on 14, vastu 18. Väike erinevus esmakordsest hääletamisest, mil oli 12 poolthäält. Härra Hallaste, palun uuesti pulti! Üks hetk, palun! Härra Kama! Kas on vaja midagi protestida? Härra Kama! Teil on protestiks sõna.

K. Kama: Vabandust! Mul ei ole protest, mul on küsimus. Kas ma tõlgendan praegust hääletust õigesti, et lugupeetud assamblee otsustas, et § 59 ei ole selles põhiseaduses üldse vaja?

I. Hallaste: Paragrahvi 59 lõiget 1.

K. Kama: Ma arvan, et seda ei pandud praegu õigesti hääletusele. Me oleksime võinud ikkagi hääletada nii, et esimese lause jätame sisse ja ülejäänud asja jätame välja.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Lepime kokku, et küsimused paneb hääletamisele teematoimkond. Sellepärast on sõna härra Hallastel. Kas on vaja midagi veel kord, kolmandat korda hääletada? Kas teematoimkonnal on selge, mida tähendas vastus? Palun, kuidas me jätkame?

I. Hallaste: Paragrahvi 59 lõige 2. Küsimus on selles, kas Riigikogu liige on oma varanduslike suhete asjas aruandekohustuslik Riigikogu või Riigikogu mingi organi ees. Ma juhin tähelepanu sellele, et eelmise hääletamisega ei pandud mingeid põhiseaduslikke piiranguid peale tulude saamisele ja seetõttu ei näe mina toimkonna liikmena mingit mõtet ka aruandekohustuses. Kuid kuna eelnevalt on meil need alternatiivid sõnastatud, siis on küsimus, kas Riigikogu on aruandekohustuslik oma varaliste suhete asjus. See tähendab, § 59 lõike 2 põhitekst.

Juhataja: Härra Hallaste! Vabandust, kuid juhatus pidas pisut omavahel nõu ja vähemalt juhatusel on arusaamatu nende asjade sisemine loogika. Kui assamblee ülejäänud liikmed saavad aru, mille poolt ja kuidas nad edasi hääletavad, siis palun sellest märku anda, sest siis ei saa ainult kolm liiget päris täpselt aru, kuidas nad peaksid käituma. Härra Järlik, palun!

R. Järlik: Lugupeetud juhataja! Ka mina ei saa aru. Ma tuletan meelde. Härra Hallaste juhatab hääletamisvooru pärast küsimusi ja sõnavõtte sisse nii: me hääletame, kas põhiseaduses sätestatakse piirangud või ei sätestata. Aga kui me hakkasime hääletama, siis lisandusid sellele ka garantiid. Kas on garantiid ja piirangud või ei? Hääletame ikka selgesti ja üheselt ära, kas piirangud lähevad § 59 või ei.

Juhataja: Härra Reinson, palun!

J. Reinson: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on palve, et väljendutaks täpselt. Ei ole sugugi ükskõik, kas öelda, et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud või et Riigikogu liikmed on aruandekohustuslikud vastavalt Riigikogu kodukorrale.

Juhataja: Härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre: Ilmselt tundub niimoodi, et suur hulk assamblee liikmeid ei näe põhjust, miks peaks loobuma Riigikogu saadiku töötasu garanteerimisest. Küll aga jääb kahtluse alla, kas tema muid sissetulekuid tuleks piirata. Tõepoolest, kui muidu ei saa, siis tuleb see üle hääletada. Aga sellegipoolest ei keela mitte miski meil seda teist lõiku tervikuna hääletamast, kas on aruandekohustuslik või mitte. Ma natuke protesteerin Illar Hallaste sissejuhatuse vastu: kui me terve esimese lõigu välja jätame, siis muutub teine lõik just hädavajalikuks.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Juhatus otsustas nii, et härra Uluots ütleb veel, mis tal meile momendil ütelda on, ja pärast seda teeme 20 minutiks vaheaja. Sellel vaheajal saab kindlasti puhata härra Hallaste, kes nüüd parasjagu high pühkis. Palun, härra Uluots!

Ü. Uluots: Lugupeetav härra Hallaste! Ma kasutan nüüd žargooni ja te võite minu peale kaevata, kuid ma tahan teile öelda, et te olete ju ometi vana kala, aga hääletamisprotseduurides te tegite praegu ühe vea. Alternatiivide puhul tuleb hääletada läbi mõlemad. Me hääletasime ainult esimest ja teist te hääletamisele ei pannud. Maksavad ju ainult poolthääled. Te teate seda protseduuri väga hästi, nii et kui te pulti tagasi tulete, siis pange ka teine alternatiiv hääletusele.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kell on 16.10. Me teeme 20 minutiks vaheaja, kuid vaheajal ma palun mõningaid kolleege võtta kontakti proua Laidoga. Need kolleegid on Tiit Käbin, Ants Erm, Hain Rebas, Ivar Raig, Tunne Kelam ja Andres Tarand. Tänan! Vaheaeg kuni kella poole viieni. Vaheaeg

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kell on 16.31. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 27 Põhiseadusliku Assamblee liiget. Jätkame kolmanda toimkonna esitatud küsimuste hääletamist. Härra Hallaste, palun kõnepulti!

I. Hallaste: Enne vaheaega jäi meil hääletamata § 59 lõikesse 2 puutuv. Lõige 2 käsitleb aruandekohustust, Riigikogu liikme aruandekohustust tema rahaliste suhete kohta. Palun panna hääletusele, kes on selle poolt, et fikseerida Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta põhiseaduses.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Paneme küsimuse hääletamisele. Illar Hallaste, palun veel kord pulti, et küsimus veel kord ette lugeda. Palun tähelepanu!

I. Hallaste: Kes on selle poolt, et fikseerida põhiseaduses Riigikogu liikme aruandekohustus tema varaliste suhete kohta?

Juhataja: Hääletame. 12 poolt, 13 vastu. Assamblee on väljendanud arvamust, et põhiseaduses pole vaja fikseerida kitsendusi Riigikogu liikmete osalemise kohta ettevõtluses. Illar Hallaste, palun kõnepulti!

I. Hallaste: Põhiseaduslik Assamblee on läinud põhiseaduse lühendamise teed ja hääletanud järjest välja mitmed paragrahvid või nende lõiked. Sellega seoses tahan lugeda teile ette kolmanda toimkonna ühistööna koostatud alternatiivse põhiseaduse, mis on läinud maksimaalse lühendamise teed. See koosneb kaheksast paragrahvist: "§ 1. Kõrgeim seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule. § 2. Riigikogu asub Tallinnas Toompeal. § 3. Riigikogu liikmeks saab isikliku avalduse alusel. § 4. Riigikogu tuleb kokku vajaduse korral. § 5. Riigikogul kvoorumit ei ole. § 6. Riigikogul on alati õigus. § 7. Ükski valitsus ei vääri Riigikogu usaldust. § 8. Kõik ülejäänud Riigikogusse puutuv on salastatud." See on tulemus, milleni jõuame välja kõiki paragrahve välja heites. Nüüd aga läheme edasi kolmanda teemaderingiga Riigikogu peatüki juures. Kolmas teemadering puudutab hääletamist

ja siin on kõigepealt kvoorumiküsimus, see on § 63. Parandusettepanekud on ainult seoses korralise istungi kvoorumiga ning siin on viis erinevat lahendusvarianti. Esimest varianti, et Riigikogu on alati otsustusvõimeline, pooldab härra Käbin, ühte kümnendikku pooldasin ma ise, üks neljandik oli eelnõu tekstis ja seda pooldas komisjon, ühte kolmandikku pooldasid härra Fjuk ja proua Lauristin ja ühte kahendikku pooldas härra Uluots. Kõik need ettepanekud on ka ametlikult tehtud. Mida see tähendab? Ma natuke selgitan, mida see tähendab. Korralisel istungil võib Riigikogu võtta vastu otsuse siis, kui on olemas kvoorum. Kui Riigikogu on alati otsustusvõimeline, siis see tähendab seda, et kui on korralise istungi aeg ja ka reglemendi järgi on ette teatatud, mis asi hääletusele tuleb, ning saalis on ainult üks saadik, kes on mingi seaduseelnõu vastuvõtmise poolt, siis see eelnõu on vastu võetud. See ei pruugi iseenesest olla üldsegi halb lahendus, see on täiesti aktsepteeritav. Samuti on ühe kümnendiku ja ühe neljandikuga. Mida suuremaks läheb koosseis, seda rohkem hakkab see omamoodi piirama ka Riigikogu enda otsustusvõimet ja seda sagedamini võib tekkida olukord, kus Riigikogu ei ole otsustusvõimeline, kuna kvoorumit ei ole kohal. Need viis varianti võiks panna hääletusele konkureerivalt, lugedes, kui palju igapähe on poolthääli. Teine probleem on sealsamas hääletuse korra juures, § 65 lõige 2. Eelnõu tekst ütles, et hääletamine Riigikogus on avalik.

Juhataja Härra Hallaste! Vabandust, et ma vahele segan! Võib-olla peate otstarbekohaseks, et me arutame läbi kvoorumiga seotud probleemid, seejärel hääletame ja siis läheme edasi?

I. Hallaste Ma ei ole vastu.

Juhataja: Suur tänu! Millised on küsimused härra Hallastele seoses kvoorumiküsimuse lahendamisega §-s 63? Palun veel kord ette lugeda need viis varianti, mida soovitakse konkureerivalt hääletamisele panna.

I. Hallaste: Riigikogu on korralisel istungil otsustusvõimeline: 1) alati, s. t. kvooruminõuet ei ole, 2) kui kohal on üks kümnendik tema koosseisust, 3) kui kohal on üks neljandik tema koosseisust, 4) kui kohal on üks kolmandik tema koosseisust, 5) kui kohal on üks kahendik tema koosseisust. Toimikond pooldas ühte neljandikku.

Juhataja: Tänan! Kas küsimusi on? Küsimuse esitamiseks saab sõna härra Kork.

T. Kork: Lugupeetud härra Hallaste! Esimeses osas pidasite vajalikuks, et võimalik hääletusprotseduur selles küsimuses toimiks umbes nii, nagu me hääletasime põhiseaduse aluseelnõu puhul. Nüüd te räägite konkureerivast hääletamisest. Kumba te paremaks peate? Ma ütlen kohe ette ära, et viie erineva variandi olemasolu korral pean ma ainuvõimalikuks sellist süsteemi, nagu meil oli põhiseaduse eelnõu alusvariandi hääletamisel.

I. Hallaste: Nagu ma juhatuse otsusest tänase istungi ajal aru sain, ei hääleta me täna, kas näiteks proportsionaalsuse põhimõtte fikseeritakse põhiseaduses või mitte. Selle otsustamine jäi praegu lahtiseks, samuti Riigikogu volituste aeg. Seetõttu võib-olla pole mõistlik läbi viia lõplikku hääletust ka selles küsimuses, kuna meil tuleb nuginii pöörduda tagasi kolmanda toimikonna alternatiivide juurde. Teeksime praegu lihtsalt konkureeriva hääletuse. Kui mõned variandid saavad enam-vähem võrdselt hääli, siis tuleb meil mingil teisel istungil toimikonnale otsustava ja kohustava jõuga lõplik hääletamine läbi viia, nii nagu teie ütlesite ja nagu oli juba juttu. See tähendab, et viimane langeb mitmevooruselisel hääletusel välja.

K. Jürgenson: Lugupeetud juhataja! Härra Hallaste! Ma tahaksin rohkem täpsustada, et oleks selge ka kogu assamblee koosseisule. Kas need alternatiivid, mis teil on välja toodud, alates

härra Käbini ettepanekust kuni variandini 5, käivad kõik korraliste koosolekute kohta? See on eriti tähtis härra Käbini ettepaneku korral. Erakorraliste kohta on aktsepteeritud tekstis toodud variant. Aitäh!

I. Hallaste: Need variandid käivad ainult korraliste istungite kohta, nii nagu see on ka sõnastatud. Erakorraline istung on otsustusvõimeline, kui kohal on üle poole Riigikogu koosseisust. Siin tegi toimikond ka redaktsioonilise muudatuse. Eelmisel nädalal väljajagatud tekstis oli erakorralise istungi puhul kvoorumi nõudeks vähemalt pool, mis võis tähendada seda, et kui on paarisarv Riigikogu saadikuid, võib erakorralisele istungile kahes eri paigas tulla üheaegselt kaks otsustusvõimelist kogu. Sellepärast sai sõnastatud täpsemalt: üle poole tema koosseisust. Need variandid käivad ainult korralise istungi kohta.

H. Runnel: Lugupeetud härra Hallaste! Mina olen vahel mõelnud, kas see on nali, et kehtestatakse niisugune gamma – üks kümnendik, üks neljandik, üks kolmandik, üks kahendik –, või on see tõsi. Kui see on tõsi, siis mina ei saa aru, miks on niisugust Riigikogu vaja, kellest käib kohal ainult üks kümnendik. Kas on mõtet niisugusel Riigikogul? Mina, vana talupoeg, ei saa sellest aru.

I. Hallaste: See arusaamatus tuleb võib-olla lihtsalt teadmatusest, kuidas Riigikogu üldse töötab. Parlamendi peamine töö ei toimu mitte saalis, vaid komisjonides nende asjade ettevalmistamisel, mis saali tulevad. Üks kümnendik on täiesti reaalne suurus. Mis puutub näiteks Rootsi ja teiste Põhjamaade parlamentidesse, siis kui seal mõni saadik puudub või mingil põhjusel ei saa osa võtta, võib tema fraktsioon nõuda, et saalist lahkuks ka mõni nn. vastasrinna saadik, et hääle tasakaal jääks samaks, nagu see oli valimiste järel. Seal ei ole mingit katastroofi, kui saali jääb tõepoolest alla kümnendiku saadikutest, peaasi, et tasakaal säilib.

Juhataja: Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Sõnavõttud. Esimesena saab sõna härra Kask. Palun!

P. Kask: Kallid kolleegid! Ma tahan täiendada härra Hallastet nende argumentide lisamisega, mis ühe või teise poole kasuks räägivad. Kõigepealt, kuidas on kvoorumi probleem lahendatud demokraatlikes riikides? Kesk-Euroopas on väga tavaline, et kvoorumiks nõutakse ühte kolmandikku, kusjuures põhiseaduse parandamiseks nõutakse suuremat kvoorumit, kes on poolt. Lisaks sellele on kvalifitseeritud häälteenamus, aga sellest me praegu ei räägi. Samal ajal võib mõnes teises riigis kvooruminõue olla erinev. Kanada parlamendi esindajatekojas, kus on ligemale 300 liiget, on kvooruminõudeks 20, s. t. ümmarguselt 7%. Muidugi tekib küsimus, miks nii madalat kvooruminõuet on vaja või miks üldse selle kvoorumiga tegeldakse. Miks see ei võiks olla pool? Pool võiks see olla kahel tingimusel. Esiteks juhul, kui saadikul tõepoolest ei ole muud teha kui saalis istuda. Ent parlamentides juhtub sageli, et teisejärguliste küsimuste arutelul on saalis väga vähe hääletajaid ja siis tõepoolest džentelmenlikult jälgitakse, et hääle vahekord vastaks sellele, kuidas valimistel hääli saadi. Kui siis peaks hääle vahekord sassi minema, esitatakse kvoorumi kohta protest. Teine põhjus, miks kvooruminõuet väga kõrgele tõsta ei saa, on see, et vastasel juhul on vähemusel võimalus blokeerida otsuste vastuvõtmist: ta lihtsalt lahkub saalist ja jätab saali ilma kvoorumita. See on ebanormaalne, kui saalist lahkumine on tugevam vastuhääl kui punasele klahvile vajutamine. Just sel põhjusel kvoorum, mis nõuab poolte saadikute kohalolekut, ei tööta. Kui toimiks džentelmenlik kokkulepe, et saalist ei lahkuta, siis võiksime nõuda ka suurt kvoorumit ja seejuures ei peaks isegi sellest kvooruminõudest kogu aeg kinni hoidma. Protesteeriksime, kui tasakaal tõepoolest on paigast ära läinud, kui lahkujaid ühelt poolt on rohkem kui teiselt. Ent Eesti poliitikas, praeguse

ülemnõukogu praktikas on neid lahkumisi olnud, eriti alguses, kui kvooruminõue oli kõrge. Seda nähes laskis ülemnõukogu kvooruminõude allapoole, et jätta vähemus ilma võimalusest kogu parlamendi tegevust lahkumise teel blokeerida. Need on põhiargumendid madala kvoorumi poolt. Ma isiklikult pooldan neljandikku ja minu mälu järgi on ka Rein Taagepera neljandiku poolt. Tal ei ole võimalust siin oma seisukohta kaitsta, ma teen seda tema eest. Tänan!

Juhataja: Aitäh, härra Kask! Järgmisena saab sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots: Lugupeetud assamblee liikmed! Nagu te paberil näete, on minu ettepanek, et kvoorum oleks pool, üks kahendik. Ma põhjendan, miks see nii on. Härra Kask on meil ülemnõukogus üks targemaid mehi ja ta tunneb kõiki maailma parlamente, kuid ta unustab alati ära, et meie parlamentaarne kultuur ja poliitiline kultuur on ainult 21–22 aastat vana. Need eeskujud, mida me võtame Inglismaalt, Prantsusmaalt, Rootsist ja mujalt, on 300–400 aastat vanad. Kopeerida neid praegu meie struktuuridesse on rumal. See on umbes samasugune asi kui meie otsus 1938. aasta põhiseaduse kohta, et see kehtib, kuid ei toimi. Sellised põhimõtted ei hakka meie struktuurides toimima. Ma usun seda, et kui meie parlamentaarne kultuur lähema paarikümne aasta jooksul paraneb, siis muudetakse põhiseadust ja viiakse see kvoorum alla. Praeguses situatsioonis me seda siiski teha ei tohi ja ei maksa võtta eeskuju sealt, kust seda võtta ei saa. Ma kaitsen ühte kahendikku.

K. Koha: Lugupeetud juhatus! Kolleegid! Ma ise kaitsen ühte neljandikku, kuid julgen öelda niimoodi, et kui te vaatate seda rida, mis algab sellega, et kvooruminõuet ei ole, ja mis lõpeb ühe kahendikuga, siis vastupidises suunas tugevneb distsipliin. Julgen väita, et kui kvoorumiks on üks kahendik, siis distsipliini ei ole, ja kui Riigikogus kvooruminõuet ei ole, siis on distsipliin. See on seotud ka vastutusega. Praegused argumendid, et kui meil on üks kahendik, vaat siis on kõik kohal ja siis ei saa opositsioon või üks suurema koosseisuga rühmitus selles parlamendis ühiskonna konsensust rikkuda jne., ei pea vett. Mida suurem on kvoorum, seda lohakamalt käivad mehed kohal ja tekib vastutamatus tunne. Tähendab, võib juhtuda nii, et ühte seaduseelnõu tahetakse vastu võtta, selle kallal töötatakse, tehakse eeltöid ja saalis ei ole ka ühtegi vastuargumenti, aga kvoorumit ei ole, kes tahab, läheb välja, ja seadus jääb vastu võtmata. See on ju tegelik kahju. Töö on tehtud, aga tulemust ei ole. Väiksem kvoorum kaitses just opositsiooni selles mõttes palju paremini, et alati ollakse kohustatud kohale tulema, kui parlamendis saalis püütakse teha midagi sellist, mis on ühiskonnale vastuvõetamatu. Ta tuleb kohale ja näitab selles küsimuses oma meelsust, ta lihtsalt ei lase rumalat otsust läbi. Aga samas, kui ta leiab, et seaduseelnõu ei ole kuigivõrd kuri ühiskonna vastu, siis ta lihtsalt ei sekku. Seetõttu laseb madalam kvoorum sellel poolel rahulikult teha muud tööd, s. t. valmistada ette muid seaduseelnõusid. Ja saal saab sel ajal oma tööd teha. Ühe kahendikuga on aga raudselt oht, et mõned seaduseelnõud jäävad vastu võtmata lihtsalt distsipliini tõttu. Distsipliin on seda tugevam, mida väiksem on kvoorum.

V. Saatpalu: Nagu te olete mõistnud, olen ma selle vastu, et põhiseaduses oleksid mitmesugused numbrilised tsensused. Ma olen ka praegu selle vastu, et siia numbreid tuua. Seda juttu peaks hakkama hoopis sellest otsast peale, kas ühes riigis toimuvad valimised isikute või parteide nimekirjade alusel. Kui on isikuvalimised, siis ma olen kindel, et peaks kvoorumi mingil määral kehtestama. Kui parlament on parteide nimekirja alusel valitud, ja ma usun, et Eesti riik läheb seda mõistlikku ning mujal maailmas üldiselt heakskiidetud teed, siis ma arvan, et las seesama partei otsustab, mida ta saadik siin parlamendis toimetab, millistest hääletustest ta

tahab osa võtta ja millistest mitte. Las siis need ülejäänud, kes siin on, on otsustusõiguslikud sellest sõltumata, kui palju neid siin on. Numbri kirjutamine siia või kuskile mujale võib ehk kõne alla tulla kodukorras või muud nimetust kandvas seaduses või kui järgmine Eesti Riigikogu peaks seda põhiseaduses vajalikuks. Ma toetan seda ettepanekut, mis annab parlamendile alati otsustusõiguse, sõltumata sellest, kui palju inimesi kohal on. Aitäh!

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Meil on jäänud täna vastu pidada vaid üks tund, sellepärast palun kõigi tähelepanu, sest me alustame hääletamist. Vastavalt kolmanda toimkonna soovile selgitame välja assamblee arvamuse § 63 selle osa kohta, mis käsitleb korraliste istungite kvoorumit. Konkureerivalt esitatakse hääletamiseks viis varianti. Esiteks, kes on selle poolt, et Riigikogu on alati otsustusvõimeline? Hääletame. 10 poolthäält. Teisena panen hääletamisele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kümnendik koosseisust. Hääletame. 4 poolthäält. Kolmandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Hääletame. 18 poolthäält. Neljandana panen hääletusele variandi, et Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kolmandik koosseisust. Hääletame. 8 poolthäält. Ja viies, viimane variant: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 8 assamblee liiget. Juhatus otsustas jätkata hääletamisi ja katkestada hääletamine seal, kus jäävad konkureerima kaks varianti, lõppotsuse teeme järgmise nädala neljapäeval või reedel. Palun tähelepanu, hääletamine jätkub! Vastavalt meie assamblee töös tavaks saanud reeglitele langeb välja vähim hääli saanud variant ja ülejäänud variandid pannakse hääletamisele selles järjekorras, kui palju nad said poolthääli. Esimeses voorus sai vähim hääli variant 2, mille sisu oli, et kohal on üks kümnendik. See variant on välja langenud. Esimesena konkureerib variant 3, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Panen selle variandi uuesti hääletusele. Hääletame. 19 poolthäält. Teisena panen hääletusele variandi 1, mille sisu on selline: Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. See variant kogus 9 poolthäält. Kolmandana panen hääletusele variandi 4, mille sisu on selline: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kolmandik koosseisust. Hääletame. See variant kogus 7 poolthäält. Viimasena panen hääletamisele variandi 5, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. Hääletame. Selle variandi poolt on 9 assamblee liiget. Selles voorus on välja langenud neljas ettepanek, mille sisu oli üks kolmandik koosseisust. Esimesena panen järgnevas voorus hääletamisele variandi 3, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks neljandik koosseisust. Hääletame. Variant kogus 20 poolthäält. Teisena panen hääletusele variandi 1: Riigikogu on alati otsustusvõimeline. Hääletame. Variant kogus 12 poolthäält. Viimasena panen selles voorus hääletamisele variandi 5, mille sisu on järgmine: Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on üks kahendik koosseisust. [...] Palun, millised on teie küsimused? Härra Hallaste! Palun veel kord selgitada, milliseid variante kolmas toimikond peab vajalikuks esitada assambleele hääletamiseks.

I. Hallaste: Variante on kaks. Üks on põhitekst, s. t. hääletamine Riigikogus on avalik. Teine on lisada lõppu "välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud variandid". Me võiksime piirduda selles küsimuses ühe hääletamisega: kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on alati avalik, ilma igasuguste eranditeta?

Juhataja: Palun, kas härra Hallastele on küsimusi sellega seoses? Härra Velliste, teie küsimus.

T. Velliste: Kas te olete kõik poolt- ja vastuargumendid, mis puudutavad isikuvalimisi, läbi kaalunud ja kas see on komisjoni üksmeelne seisukoht? Ma tahan rõhutada seda, et isikuvalimistel annab salajane hääletamine alati paremaid või objektiivsemaid tulemusi. Täna!

I. Hallaste: Nagu ma aru saan, oli küsimus hääletustulemuste kohta toimkonnas. Kui ma õigesti mäletan, siis 1 või 2 inimest pooldasid erandite võimalikkust isikuhääletuse puhul, kuid ma ei esinda siin puldis mitte iseennast ega avalda oma isiklikku arvamust, vaid toimkonna enamuse arvamust. Toimkonna enamuse arvamus oli see, et erandeid ei ole ja ka isikuvalimiste puhul peab olema kontrollitav see, et erakondade liikmed, kes on siia valitud, peavad kinni omavahelisest koalitsioonist.

I. Raig: Härra Hallaste! Kas me selles küsimuses ei võiks pöörduda ka teiste riikide kogemuse poole? Võibolla te tutvustaksite, kuidas on olukord teistes riikides.

I. Hallaste: Mul kahjuks ei ole sellist ülevaatlikku informatsiooni nagu härra Peet Kasel, kuid näiteks Saksamaal on hääletamine isikute puhul kindlasti salajane. Kui taheti maha võtta Willy Brandti valitsust ja osa sotsiaaldemokraate oli valmis minema selles hääletuses üle demokraatide leeri ja nende häältega oleks asi olnud teostatav, siis salajane hääletamine andis tulemust, et tegelikult umbusaldushääletus ei teostunud. Nagu Stasi toimikute läbitöötamisel selgus, oli üks saadik saanud Ida-Saksa luureteenistusest ülesande toetada sotsiaaldemokraate ja ta hääletas vastupidi oma distsipliinile. Sedasama argumenti võib kasutada nii poolt kui ka vastu.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Kas keegi soovib selles küsimuses sõna? Sõna saab härra Kask. Palun!

P. Kask: Aitäh! Ma püüan sellele küsimusele vastata nii hästi, kui ma oskan. Kirjandust selle kohta, kui palju kasutatakse avalikku ja kui palju salajast hääletust, ei ole väga palju, vähemalt pole seda ette sattunud. Aga ühest raamatust on küll meelde jäänud üks lause, et mõnes riigis, näiteks Itaalias ja Jaapanis, kasutatakse ka salajast hääletamist. Nii et üldiselt on hääletamine siiski avalik, näiteks USA-s ei tunta üldse sellist asja nagu salajane hääletamine. Põhjedused: eriti peaministri valimistel, kui hääletamine on salajane, ei saa sõlmida lepinguid, sest ei ole garantiid, et lepingust kinni hoitakse. Aga kui on vähemus (ühelgi erakonnal ei ole parlamendis enamust), siis ilma lepinguteta ei ole võimalik enamust moodustada. Nii et on erakordselt tähtis, et selles küsimuses oleks hääletamine avalik, ka muudes küsimustes. Kuid me jõuame ikka oma arenguga natukene edasi, juba praegugi hääletatakse ülemnõukogus tähtsamaid küsimusi erakondade piiride järgi (kui ei ole erakondi, siis on väga selgepiirilised rühmitused olemas), siis ei ole nagu eriline häbi hääletada poolt või vastu, kui terve see blokk hääletab ühtmoodi. Tõepoolest, härra Hallaste juba märkis seda, et salajased hääletused toovad endaga kaasa äraostmisi, mida on praktiliselt võimatu pärast tuvastada. Nii et neil kaalutlustel, arvestades praktikast ja neid argumente, hääletan mina küll avalikkuse poolt. Täna!

R. Arjukese: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Tahan toonitada, et peaministri kohalemääramine toimub pisut teisiti kui väljaspool parlamenti isiku kohalemääramine. Aga näiteks parlamendi juhataja või muude parlamendi ametiteeste valimine peab siiski toimuma üldiste valimisreeglite järgi. Sel juhul, mis puudutab parlamendi sisemist tegevust, peab olema salajane hääletus.

J. Rätsep: Austatud juhataja ja kolleegid! Ma mõtlen, et selles Eesti ohtlikus konfliktiolukorras, kus me oleme, kus isikutevahelised suhted mängivad väga olulist rolli, on erandi ärajätmine siiski küllaltki ohtlik ja just nimelt vastupidises mõttes. Ma kujutlen mõnda oma noort kolleegi, advokaati, siin parlamendi liikmena, kes võtab osa kohtunike ametisse kinnitamisest. Lihtsalt konjunktuursetel kaalutlustel on ta kohustatud (kui ta neid kaalutlusi arvestab) hääletama kõigi kandidaatide poolt, kui ta tahab teha oma kutsetööd ja ta ei taha seda, et hääletamisel läbi läinud kohtunik tema vastu hääletajad meelde jätab ja tulevikus selle advokaadi kliente nuhtleb. Siin on väga palju niisuguseid keerulisi aspekte, mille pärast me peaksime säilitama erandi isikuvalimiste puhul.

Juhataja: Härra Tarand, palun!

A. Tarand: Lugupeetud juhataja! Ma ütleksin kolleegidele siiski seda, et härra Rätsepa näide on ilmselt küll tõsine, aga üldiselt kannatab kogu meie ühiskond niisuguse väga ladna mehe mängimise all ja selja taga tehakse üht- ja muidu teistmoodi. See on niisugune raske pärand. Kui parlament ei anna siin eeskujut, et igaüks on oma tegude eest võimeline ka vastutama, siis seda vastutust me oma ühiskonda eriti ei juurutagi. Sellepärast on muidugi mõeldav, et mõnel erandjuhul on tõesti kole avalikult vastu hääletada, aga üldiselt, printsipiis peaks siiski sellele toetuma. Täna!

Juhataja: Aitäh! Härra Järlik, palun!

R. Järlik: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Meil on siin saalis täna juba juttu olnud, et parlamendiliikmed võivad hakata varjama oma tulusid, ei deklareeri neid. Teine lurjaste kategooria võib välja tulla sellest, kui nad hakkavad kokkuleppeid rikkuma. Ühesõnaga, ausaid inimesi nagunii loota ei ole, saame neid ausaks teha ainult salajase hääletamisega. Ma arvan, et see siiski ei ole piisav. Mina pooldaksin ka, et teatud isikuvalimiste puhul tuleks jätta võimalus salajaseks hääletamiseks.

Juhataja: Aitäh! Härra Saatpalu!

V. Saatpalu: Tegelikult on isikuvabaduse ja kambavaimu dilemma sellesse paragrahvi peidetud, arvestades, et me valime parlamenti parteinimekirjade alusel. Seetõttu ei julgeks ma olla praegu nii tark, et öelda midagi kategoorilist. Ma jätaks selle reglementeerimise tõesti vastava seaduse raamesse, mis tähendab seda, et ma soovitaksin põhiseadusesse reglementeerimise võimaluse jätta. Kas me oleme siis targemad, kui me seda seadust kirjutame, või kes siin saalis kirjutavad, mis reglementeerib selliseid valimisküsimusi, seda ma ei oska öelda, kuid on põhjust arvata, et mida edasi, seda targemad need inimesed on. Ma usun, et see annab ka valitule mõneti suurema enesekindluse tegutsemiseks, kui on salajased valimised. Aitäh!

Juhataja: Härra Kaalep, teil on sõna. Palun!

A. Kaalep: Tahan toetada sedasama reservatsiooni, et mõnikord võib hääletamine olla ka salajane. Ma otsisin praegu palavikuliselt eeskujut Šveitsi ja Soome põhiseadusest, mis mul mõlemad on käepärast. Šveitsi põhiseaduses ei ole öeldud muud, kui et mõlema nõukogu liikmed hääletavad ilma instruksioonideta. Kas nad iga kord otsustavad avalikult või salaja, seda ma tõesti ei tea. Aga Soome põhiseaduses endas ei ole mitte midagi selle küsimuse kohta. Küll on aga väga põhjalikus 1927. aastal vastuvõetud Eduskunna põhimääruses väga täpselt ja väga üksikasjaliselt kirjeldatud ka salajase hääletamise läbiviimise korda ja nagu ma aru saan,

Soome Eduskunnas puudutab see just nimelt valimisi. Nii et see võimalus on seal olemas. Me ei tohiks seda võimalust vajalikul puhul siiski kasutamata jätta.

Juhataja: Härra Sovetnikov, teil on sõna. Palun!

S. Sovetnikov: Lugupeetud härra eesistuja! Minu arvates me ei ole veel valmis avalikuks hääletamiseks, meil ei ole poliitilist kultuuri. Meie ülemnõukogu töökogemus näitab seda. Ma arvan, et ikka salajane peab olema ka. Igal juhul. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Vist viimane sõnavõtt on härra Käbinilt. Palun!

T. Käbin: Tänan, härra juhataja! Ma ei tahaks enam tuua erilisi argumente avaliku või salajase hääletamise poolt ja vastu. Neid on toodud piisavalt. Ma ei tahaks praegu ka teiste riikide põhiseadusi tutvustada, aga ma tahan rõhutada seda, et avalik hääletamine tähendab kokkulepetest kinnipidamist, tähendab ausust, ja salajane hääletamine annab võimaluse kokkuleppeid rikkuda, neist mitte kinni pidada. Ma eelistan avalikku hääletamist. Aitäh!

Juhataja: Aitäh! Kuivõrd töö algusest on omajagu aega möödunud, siis katusime salaja välja selgitada, kui palju meid kohal on. Lugesime näitas 32, aga võib-olla registreerimine näitab midagi muud. Kohaloleku kontroll, palun! Tänan! Me asume hääletamise juurde. Härra Hallaste! Palun teid korraks kõnepulti, et ette lugeda küsimus, mille me assambleele esitame. Teiseks palun, et härra Hallaste ütleks, kas meil toimub konkureeriv hääletamine, kus võetakse vastu vaid üks otsus, kuna hääletamisreeglid on erinevad. Palun!

I. Hallaste: Ma teen ettepaneku panna küsimus hääletusele konkureerivalt järgmises sõnastuses: kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on ainult avalik, ilma eranditeta? Poolthääled näitavad seda, et erandeid ei tule, vastuhääled seda, et on võimalikud ka erandid. Lõplikud hääletamised kõigis küsimustes viiakse läbi järgmisel nädalal.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Paragrahvi 65 lõige 2. Härra Hallaste! Palun veel kord lugeda ette küsimus ja me asume hääletama.

I. Hallaste: Kes on selle poolt, et Riigikogus hääletamine on avalik ilma igasuguste eranditeta?

Juhataja: Hääletame. Poolt 17, vastu 17. Kindlasti on toimkonnal "hea" edasi töötada. Selles küsimuses on selgus käes. Härra Hallaste, palun jätkame!

I. Hallaste: Ma tänan assamblee liikmeid tõhusa tegevuse eest! See näitab, et meie pakutud probleemid on tõepoolest probleemid ja neid ei ole võimalik kergekäeliselt lahendada. Paragrahvi 65 lõige 3. Siin on kolm varianti ja need kõik tuleks panna konkureerivale hääletusele. Kahjuks teile väljajagatud variantide loetelus ei ole kogu tekst säilinud, see on faksis kaduma läinud, ja toimkonna esitatud tabelis see väga selgelt loetav ei ole. Ma tutvustan probleemi olemust. Esimeses variandis oleks § 65 lõike 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthälteenamusega. See tähendab, et kui poolt hääletab rohkem kui vastu. Erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Teine variant on härra Käbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastuhääletamise teel poolthälteenamusega, kui põhjendus ei näe ette teistsugust hälteenamust. Kolmas variant: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hälteenamust. Omavahel on konkureerimas nagu natuke erineval alusel erinevad ettepanekud. Kõigepealt, Tiit Käbini ettepanek lähtub sellest, et saadik võiks hääletada ainult poolt või vastu. Siin erapooletult hääletada ei saa. Inimene võib hääletamisel olla kas poolt või vastu või ta läheb

siis saalist välja, kui ta ei taha olla ei poolt ega vastu. See on sel juhul, kui läheb läbi teine variant. Argument on see, et paljudes maades on hääletuskord selline, et puudub võimalus olla erapooletu. Ma võin tuua siia kõrvale Rootsi, kus on võimalus olla erapooletu sel viisil, et lahkud saalist ja viid vastasmeeskonnast endaga ühe mehe kaasa, et siis mõlemad hääled langeksid ära.

Juhataja: Täna, härra Hallaste! Nüüd on küsimuste esitamise aeg. Millised on küsimused § 65 lõike 3 kohta?

I. Hallaste: Ma selgitan veel kord. Tähendab, esimese ja kolmanda variandi erinevus: tugevam nõue on poolthääletenamus, enam poolt kui vastu võimaldab vastu võtta seadusi vähema häälte arvuga, liithääletenamus kohalolijatest nõuab rohkem saadikuid, kes on selle poolt, ja see teeb sellega vastuvõtmise raskemaks. Toimkonna enamus pooldas põhitekti.

Juhataja: Härra Runnelil on sõna küsimuse esitamiseks. Ei soovi. Palun, kas on teisi küsimuse esitajaid? Küsimusi ei ole. Palun, kes assamblee liikmetest soovib sõna võtta selle probleemi kohta? Härra Käbin, palun!

T. Käbin: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma lühidalt põhjendan oma ettepanekut (ainult poolt ja vastuhääletamine). Muide, see ettepanek oli korra arutusel ülemnõukogu reglemendi täiendamisel, aga kahjuks häältega 28 : 29 ei läinud läbi. Põhimõte on selles, et minu arusaamise järgi peab igal parlamendiliikmel olema kindel seisukoht, mille ta välja ütleb: kas ta toetab või ta ei toeta. Või kui ta ei ütle midagi, siis ta lihtsalt ei osale hääletamisel. Kui vaadata teiste riikide kogemusi, siis näiteks Austrias on võimatu olla erapooletu, sest häälte lugemisel tõusevad pooltolijad püsti, kes jääb istuma, on vastu, saalis kolmandat võimalust ei ole. USA-s (paljud on kindlasti näinud ka televiisorist) küsitakse tähestikulises järjekorras üle. Esinduskoja liige tõuseb püsti ja ütleb jah või ei. Ka elektroonilistes hääletussüsteemides, mis mõnes osariigis on sisse viidud (nt. Marylandi osariigis), on samuti ainult kas poolt või vastu. Hääletamistabloom töötab neil muide kogu hääletamisprotsessi aja, mitte nii nagu praegu meil siin, kus tulemusi näeme alles lõpus. See tähendab, et kogu protsessi ajal on teada, kuidas keegi on hääletanud. USA-s on üks variant, kus hääletatakse hääletamismasinade kaudu, mida Kapitooriumis on 44 tükki, ja siis sa tõepoolest ei tea, kuidas keegi on hääletanud. Näiteks nii Briti kui ka USA esinduskogudes näevad reglemendireeglid ette ka sellise võimaluse, et loendatakse poolt- ja vastuolijaid. Inglismaal lahkutakse saalist eri uste kaudu: kes on poolt, lahkuvad ühest, kes vastu, teisest uksest. USA-s vastavalt reglemendile mööduvad saalis asuvast loendajast kõigepealt need, kes on poolt, ja siis need, kes on vastu. Nii et ka seal on ainult poolt- ja vastuhääletamine. Siin saalis jääks see erapooletuse nupp lihtsalt kasutamata. Tõepoolest on selliseid juhtusid, kus inimene ei taha öelda oma seisukohta, siis ta lihtsalt ei võta hääletamisest osa. Nii et minu ettepanek on see hääletusprintsip fikseerida põhiseaduses. Täna!

P. Kask: Austatud kolleegid! Mina hääletasin ülemnõukogus Tiit Käbini ettepaneku poolt. Ma arvan ka, et nupp "erapooletu" siin puldis on ülearune. Kes tahab olla erapooletu, see võib saalist välja minna. Kahte eri kategooriat ühtede ja samade tagajärgedega pole mõtet luua. Samal ajal ei näe mina vajadust, et seda tähtsat asja tuleks põhiseadusesse kirjutada, ja sellepärast olen põhitekti poolt. Ma arvan, et seda kollast nuppu saab ka ära kaotada, ilma et see oleks põhiseadusesse kirjutatud. Täna!

J. Rätsep: Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Olen täpselt sama lahenduse poolt, see ei ole põhiseaduses reglementeeritud küsimus. Küll aga hääletasin kollase nupu säilimise poolt, meil on ta olemas. Seal, kus tõesti tuleb tõusta või istuma jääda, on see iseküsimus. Me oleme selles mõttes tehnoloogia poolest natuke edasi arenenud ja ma usun, et neid traditsioone tasuks säilitada. Ma ütlen, mis puhul kasutan kollast nuppu. Kasutan sel juhul, kui minu arvates ei ole küsimus hääletamiseks tõsine ja selle tühja asja pärast ma ei hakka saalist välja kõndima, kui küsimus ei vääri poolt- ega vastuhäält. Niisuguseid olukordi tuleb algaja parlamendi praktikas ette. Kollane nupp on sel juhul vajalik tahtväljenduse viis.

J. K. Talve: Armsad kolleegid! Kollane nupp on vajalik sel juhul, kui on küsimus Riigikogu kvoorumis. Kui sa saalist väljud, siis võib kvoorum puududa, aga kui sa oled erapooletu, oled sa ikka kohal. Selles mõttes on see vajalik.

I. Raig: Austatud kolleegid! Kollase nupu küsimus on muidugi Riigikogu reglemendi küsimus. Mis puutub härra Kåbini parandusettepanekusse ja kommentaaridesse, siis ma ei saa nendega nõustuda, sest nad olid ühekõlgseid selles mõttes, et eri riikide parlamentides kasutatakse erinevate küsimuste hääletamisel erinevat hääletamise korda, esineb nii püstitõusmist kui ka väljaminemist kõrvuti elektroonilise hääletamisega. See sõltub sellest, millist küsimust hääletatakse. Nii et ma olen ka selle poolt, et see on reglemendi küsimus. Me peame reglementi hakkama tõsiselt arutama ja siis jätame selle küsimuse küll välja. Täna!

V. Salum: Ma ei ole tehnika vaenlane ja kuna meil on see nupp "erapooletu" olemas, siis minu arvates see asendab ka mittehääletamist. Kvoorumi kontrolliks on ta vajalik. Las olla siis kõik kolm nuppu.

T. Velliste: Härra juhataja! Ma toetan härra Rätsepa ja härra Talve seisukohta kollase nupu vajalikkuse kohta. Ma lisan siia veel selle mõtte, et küsimus pole mitte ainult nendes olukordades, kus hääletamise objekt on tühine. On ka selliseid hääletamise objekte, mis võivad olla küllalt olulised, kuid on sisuliselt sellised, kus erapooletu hääletamine on vajalik südametunnistuse järgi. On tõesti olukordi, kus pole võimalik hääletada ei poolt ega vastu. Ma ei näe mingit põhjust, miks seejuures peab saalist välja astuma. Täna!

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan teie tähelepanu juhtida ühele väga olulisele asjale, enne kui te hääletama asute. Nimelt, need inimesed, kes oma südames toetavad seda, et Riigikogu võtaks vastu otsused lihthäälteenamusega kohalolijaist, ja samas soovivad, et kollane nupp alles jääks (seda võimalust tõtt-õelda küll meie alternatiivid ei paku, kuid ma tahan juhtida sellele tähelepanu), siis sellisel juhul just see kollane nupp saabki kaalukeeleks. Lihthäälteenamus kohalolijatest tähendab seda, et erapooletu hääle muutub vastuhäälele. Sellepärast tuleb siin hääletada väga teadlikult, ei tohiks teha juhuslikke otsuseid. Ma usun, te saate aru, mida ma õelda tahtsin, just selles mõttes, et ka kollane, erapooletu hääle võib teatud olukordades, teatud hääletuste puhul osutada vastuhäälele. Aitäh!

R. Järlik: Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Seoses Ülle Aaskivi sõnavõtuga teen ühe olulise märkuse. See kollane nupp on omamoodi eelnõude kvaliteedi kontroll. Vahel tuleb kollast nuppu vajutada lihtsalt sellepärast, et ma pooldan küsimuse lahendamist, kuid eelnõu, mis on mulle ette antud, ei ole selle lahendamiseks minu arvates küps. Sellisel juhul ma ei saa olla vastu, aga ei saa olla ka poolt. Aitäh!

Juhataja: Täna! Nüüd tõepoolest rohkem sõnavõtjaid ei ole. Palun, härra Hallaste! Me asume hääletamist ette valmistama.

I. Hallaste: Ma kommentaari korras ütlen, et proua Aaskivil pole päris õigus selles, et kollase nupu allesjäämist pole sees. Kollane nupp jääb alles selles kolmandas variandis ja erapooletuks jäämine tähendab faktiliselt vastuhäält, kui Põhiseaduslikus Assamblees läheb läbi variant 3, et Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest. Nii see ongi. Ma palun panna need variandid hääletusele konkureerivalt, arvesse lähevad poolthääled, kusjuures esimesena palun panna hääletusele § 65 lõike 3 põhiteksti, mis ütleb, et Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s. t. kui poolthääli on rohkem kui vastuhääli, erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Järgmisena oleks hääletusel härra Käbini ettepanek: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääaltenamust. Kolmandaks: lihthäälteenamusega kohalolijatest.

Juhataja: Tänan! Lugupeetud kolleegid! Meil on jäänud töötada paarkümmend minutit. Palun teie tähelepanu! Hääletamisele läheb § 65 lõige 3. Konkureerivalt hääletatakse kolme ettepanekut. Esiteks, § 65 lõike 3 põhitekst: Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälteenamusega, s. t. kui poolthääli on rohkem kui vastuhääli, erandid sellest reeglist määrab põhiseadus. Hääletame. Poolt on 25. Teisena panen hääletusele variandi, mille esitas Tiit Käbin: Riigikogu aktid võetakse vastu poolt või vastu hääletades poolthäälteenamusega, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääaltenamust. Hääletame. Poolt on 6. Kolmas, viimane variant: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääaltenamust. Hääletame. Poolt on 3. Vastavalt meil tavaks saanud reeglitele konkureerivate ettepanekute hääletamisel on välja langenud kolmas ettepanek, mille sisu oli järgmine: Riigikogu aktid võetakse vastu lihthäälteenamusega kohalolijatest, kui põhiseadus ei näe ette teistsugust hääaltenamust. Ka selles küsimuses viiakse lõplik hääletamine konkureerima jäänud kahe variandi vahel läbi järgmise nädala neljapäeval või reedel. Jätkame.

I. Hallaste: Järgmine probleem on lihtne ja kergesti lahendatav, sellest ei sõltu tegelikult midagi, see on rohkem vormiküsimus. See on § 64 punkt 7. Toimikond on seisukohal, et alatiste komisjonide nimekirja või ühtegi alatist komisjoni ei ole tarvis põhiseaduses eraldi loetleda ja pakkus välja järgmise sõnastuse: "Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone. Alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega." Meile saabus härra Uluotsa ettepanek sõnastada paragrahv ümber selliselt, et Riigikogu võib oma liikmete hulgast valida õiguskomisjoni, eelarvekomisjoni ja vajaduse korral muud komisjonid, kusjuures järgmistes paragrahvides ei fikseerita nende komisjonide erilist staatust. Ma teen ettepaneku panna küsimus hääletamisele selliselt, et me saaksime hakkama ühe hääletusega: kes on selle poolt, et põhiseaduse tekstis ei fikseerita nimeliselt ühtegi alatist komisjoni? See langeb kokku ka komisjoni seisukohaga. Tänan!

Juhataja: Millised on küsimused härra Hallastele?

A. Tarand: Lugupeetud juhataja! Kas lühendamise mõttes ei kõlbaks üleüldse ilma teise lauseta ehk Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone? Vaevalt et üks Riigikogu ilma seaduseta neid komisjone teeb. Põhiseaduses seda täpsustust vahest poleks vaja.

I. Hallaste: Praegu näiteks ülemnõukogus tekivad komisjonid ilma seaduseta, tekivad siis, kui kellelegi tuleb pähe teha mingisugune komisjon, ja see tehakse ära mingi otsusega, nii nagu kõik põhiseaduslikud küsimused ülemnõukogus. Selle fikseerimine, et komisjonide nimekirja

ja pädevuse määrab seadus, tähendab, et need tuleb fikseerida mitte otsustega, vaid tõepoolest seadusega mitmel lugemisel jne.

T. Kork: Lugupeetud ettekandja! Teie viimane seisukoht ja siin tekstis toodud seisukoht välistavad mõningate erikomisjonide moodustamise vajaduse korral. Ma pean siin silmas, kui me otsustame moodustada erikomisjoni sellesama juurdlusbüroo kohta.

I. Hallaste: Lugupeetud härra Kork! Ma palun tähelepanelikult lugeda – alatiste komisjonide nimekiri. See tähendab, et see lause ei välista ajutiste või uurimiskomisjonide moodustamist, seda võidakse teha kas Riigikogu kui terviku poolt või mingite komisjonide poolt. Selle määrab juba Riigikogu kodukorra seadus. Aga alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega.

Juhataja: Aitäh! Küsimusi rohkem ei ole. Sõna saab härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots: Lugupeetud assamblee liikmed! Ma põhjendan, argumenteerin oma ettepaneku sisu. Põhiseaduses oleks ära määratud kaks kindlat, kõige tähtsamat komisjoni: eelarvekomisjon (kuna meie põhiseaduses on ka eelarvepeatükk) ja õiguskomisjon. Need on tasakaalustavad jõud, kohustuslikud tasakaalustavad jõud parlamendis. Kui me ei pane neid kahte komisjoni põhiseadusesse sisse, siis võib poliitiliste mängude tulemusena tekkida selline situatsioon, et parlament on ilma õiguskomisjonita või eelarvekomisjonita. Selle tõenäosus võib olla ainult 1% või 2%, kuid selline võimalus on olemas. Selleks et tasakaalustada parlamendis otsuste vastuvõtmist, oleks nende kahe komisjoni fikseerimine põhiseaduses vajalik. Ülejäänud on juba parlamendi oma reglemendi ja kodukorra küsimus.

Juhataja: Tänan! Palun, kas on veel sõnavõttusoovijaid?

Ü. Aaskivi: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahan öelda, et kolmandas toimkonnas oli tegelikult see probleem arutusel juba ammu enne seda, kui härra Adamsi eelnõu meil aluseks võeti või kui härra Uluotsa ettepanek meile laekus. Nimelt, ka Raidla töögrupi eelnõus oli nimetatud just nimelt õiguskomisjoni. Selle arutelu tulemusena meie toimikond leidis, et tuleks lisada ka eelarvekomisjon. Hilisemate arutelude käigus me oleme häälteenamusega sellest mõttest siiski loobunud, aga tegelikult siin järelemõtlemise ainet on, sest tõepoolest, võib-olla oleks mõneti vajalik juba Riigikogu valimistel teada, mis on ikkagi põhiline, millise tööga tuleb Riigikogus kokku puutuda. Sellest tingituna tean ma ka, et töögrupp oma eelnõus pakkus õiguskomisjoni välja. Aitäh!

J. K. Talve: Lugupeetud kolleegid! Minu meelest on nii, et nimepidi siin mingit komisjoni nimetada on tarbetu. Kui ei määratleta nende komisjonide pädevust ka juba põhiseaduses, siis jääb see täiesti abstraktseks.

V. Saatpalu: Loetelu siin oleks mõneti jälle usaldamatuse aluseks meie Riigikogude suhtes. Ma usun, et nad on piisavalt targad, et just sellenimelisi komisjone teha, sest ma ei kujutle Eesti parlamenti, kes arvab, et ilma eelarvet arutamata saaks riiki juhtida ja kuidagi edukalt ka ise parlamendis toime tulla. Selleks et eelarve riigil oleks, on paratamatu, et on eelarvekomisjon. Niisamuti võiks seda juttu rääkida ka õiguskomisjoni suhtes. Ma usun, et kui meil oleks praegu rohkem aega mõelda, siis me leiaksime veel ühe komisjoni, mida me siia loetelusse peaksime panema. Kokku võttes ei poolda ma loetelu käsitlemist antud paragrahvis.

A. Tarand: Lugupeetud juhataja! Härra Saatpalu sõnavõtu järel ma nii hämmingus enam ei ole, nagu ma olin. Ma ei saanud aru, keda õieti tahetakse kinni siduda. Kas meie praegu oleme

tõepoolest võimelised ette nägema, milliseid komisjone on tarvis 25 aasta pärast? Aga niipea kui me seda ei arva, niipea on sellel parlamendil ju vabad käed nagu seadusandjal, kas ta kinnitab need seadused vms. See on tema asi, kuidas ta need komisjonid moodustab. Miks me selle tööprotsessiga peaksime ikka põhiseadusesse tungima? Nüüd on mu hämming välja öeldud ja ma lõpetan. Aitäh!

T. Käbin: Ma pean tunnistama, et ma ei saa üldse aru eelkõneleja hämmingust, sest sellest printsiibist lähtudes, millest tema lähtus, me peaksime Riigikogu pädevuse üldse põhiseadusest välja jätma, sest ei tohi ju talle midagi ette kirjutada: ta on nii tark, et ta teab kõik ise, mis teeb. Kas fikseerida mõned komisjonid nimeliselt või mitte? Ega tervet nimekirja keegi ei tahagi siia sisse tuua, see on võimatu. See on ju kokkuleppe küsimus. Ilmselt need kaks komisjoni, mis praegu on välja pakutud, eelarveja õiguskomisjon, on tõesti sellised, mis on ka sajandi pärast, ka kahe sajandi pärast. Küsimus ongi selles, kuidas me hindame, kas me fikseerime nad või ei. Ilmselt selle hinnangu me anname hääletades.

H. Runnel: Kallid kolleegid! Ma julgen tsiteerida kaudselt mõnda riigimeest, kes on öelnud, et eelarveõigus on rahvaesinduse üks suuremaid õigusi. Teatavasti on rahandus riigi suurimaid jõude. On olemas kaks tendentsi. Üks ütleb, et eelarve peab koostama valitsus, ja teine tarkus ütleb, et siin on parlament üldse tarbetu. Sellepärast on eelarve põhiseaduslik kinnistamine täiesti otstarbekohane, selle toimkonna nimetamine ei ole sugugi liiast. Tänan!

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kui see on võimalik, siis annan viimasena sõna härra Adamsile. Nimelt, me lubasime, et lõpetame kell 18, on jäänud veel mõned minutid.

J. Adams: Projekti tegemisel tekkis meil sama probleem, kas nimetada mõnda alatist komisjoni või ei. Probleem tekkis küll natuke teise kandi pealt kui praegu. Kui üldise konstruktsiooni kohaselt käib riigiametnike määramine kompetentse valiku teel, mille kinnitab riigipea, siis mitmete ametnike valimise mehhanismi juures oleks oluline, sobivam anda see mitte Riigikogu kui terviku, vaid just ühe tema spetsiaalse toimkonna hooleks. Siin on küsimus muidugi selles, kas üldse nimetada komisjone või ei. Selles oleks vaja põhimõtteline otsus teha.

Juhataja: Ma palun kõigilt pisut kannatust ja suurt tähelepanu, sest me oleme jõudnud hääletamiseni. Palun kõnepulti härra Hallaste, et formuleerida küsimus ja öelda, kas me asume konkureeriva hääletamise juurde. Palun tähelepanu!

I. Hallaste: Ma arvan, et me saame hakkama ühe hääletusega. Küsimuse võiks sõnastada selliselt: kes on selle poolt, et Riigikogu komisjone põhiseaduses ei fikseerita, vaid need määratakse seadusega?

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Paragrahv 64 ja põhitekst. Hääletamisele läheb küsimus, kes on selle poolt, et põhiseaduses Riigikogu komisjone ei nimetata. Härra Runnelil on protest. Palun! (Räägib kohalt, ei ole kuulda.) Härra Runnel esitas protesti. Kas toimkonnal on võimalik seda arvestada või jääb toimkond oma ettepaneku juurde?

I. Hallaste: Me võime panna küsimuse hääletamisele ka teistmoodi, jaatavas vormis. Kes toetab § 64 teksti, mis kõlab nii: "Riigikogu moodustab alatisi ja ajutisi komisjone. Komisjonide nimekiri ja pädevus kehtestatakse seadusega"? Kes seda toetab?

Juhataja: Niisiis, kolleegid, veel üks protest. Härra Koha, palun!

K. Koha: Lugupeetud juhataja! Küsimus on selles, et võib ju hääletada, kas me oleme selle poolt, et kanda põhiseaduse teksti õigus- ja eelarvekomisjoni nimetus. Kes on selle poolt? Seda põhiteksti pole keegi vaidlustanud, see jääb, aga küsimus on kahe komisjoni sisselülitamises. Ma saan Uluotsa ettepanekust niimoodi aru. Me peame selle läbi hääletama.

Juhataja: Härra Hallaste! Katsume veel kord sõnastada küsimust nii, et ei tekiks proteste ja et assamblee langetaks otsuse selle kohta, kas ühte, kahte või rohkemat komisjoni põhiseaduses nimetatakse või mitte. Palun!

I. Hallaste: Ma ei ole viimase protestiga nõus, sest see ei lähtu komisjoni enamuse seisukohast. Kui on ühe hääletusega, siis lähtudes komisjoni seisukohast. Ma teen ettepaneku panna küsimus ikkagi hääletusele selliselt: "Riigikogu moodustab alatise ja ajutise komisjone. Alatiste komisjonide nimekiri ja pädevus määratakse seadusega." Poolthääl tähendab seda, et ühtegi komisjoni eraldi välja ei tooda, vastuhääled tähendavad seda, et ei hakata komisjone loetlema. Millised komisjonid, seda arutame edaspidi.

Juhataja: Härra Hallaste, üks hetk! Paraku ei ole me jõudnud veel sinna, et hääletama hakata. Härra Adams! Kas teil on protest?

J. Adams: Ütleme, et jah, mul on protest. Minu arvates härra Hallaste sõnastatud paragrahvi poolt või vastu hääletamine ei lahenda põhiküsimust. Põhiküsimus on selles, kas me otsustame, et põhiseaduses ei nimetata nimeliselt mitte ühtegi komisjoni või vastavalt vajadusele siiski mõnda nimetatakse. Minu arvates, kui me oleme selle printsiibi läbi hääletanud, siis me saame siirduda konkreetsetelt härra Hallaste pakutud redaktsiooni poolt- ja vastuhääletamisele.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, lugupeetud härra Hallaste ja kolmas toimkond! Palun!

I. Hallaste: Kuna see küsimus tekitab nii palju vaidlusi ja segadust, siis ... Kes on selle poolt, et põhiseaduses loetleda eraldi komisjone? Ma ei tahaks piirduda nende kahe komisjoniga, komisjone võib olla veel ka teisi. Aga kes on selle poolt, et mõningaid komisjone nimeliselt põhiseaduses nimetada?

Juhataja: Kes on selle poolt, et põhiseaduses oleks nimetatud mõningad tähtsamad alatised komisjonid? Härra Raig, palun!

I. Raig: Tänan! Austatud kolleegid! Me peame ikka minema selle peale, et me teeme ühe alternatiivse mitmevariandilise hääletamise, ühe variandiga me siin ei saa, härra Hallaste.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Me lubasime lõpetada kell 18. Kell on 18.05. Meil jääb nagunii pooleli kolmanda toimkonna aruande esimese osa ärakuulamine ja selle läbiarutamine. Palun, kas kolmas toimkond protestib, kui me praeguses seisus lõpetame tänase istungi ja jätkame siit, kus jäi pooleli, homme?

I. Hallaste: Mul on ettepanek teha see hääletus ära, et homme vähemalt pääseda kõigist nendest vaidlustest, mis praegu siin on olnud, ja küsimustest, kui palju on neid "mõningaid komisjone" jne. Seetõttu võiks ära teha ühe hääletuse ja teha selliselt: kes on selle poolt, et põhiseaduses fikseerida alatised komisjonid nimeliselt? Juhatus seda ei toeta.

Juhataja: Juhatus otsustas, et viie minuti jooksul me püüame veel seda küsimust lahendada. Härra Hallaste, palun siiski veel pulti! Kas härra Talvel on protest? Tänan! Kui me saame asuda hääletamise juurde, siis palun, et härra Hallaste veel kord loeb ette küsimuse, mida me hääletame. Palun tähelepanu!

I. Hallaste: Kes on selle poolt, et märkida põhiseaduses alatisi komisjone nimeliselt?

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Panen hääletamisele, kes on selle poolt, et märkida põhiseaduses ära alatisi komisjone nimeliselt. Hääletame. Poolt on 8 assamblee liiget, vastu 25. Otsus selles ülikeerulises küsimuses on langetatud. Ma tänan teid kõiki pingutava tööpäeva eest! Head õhtut teile! Enne kui me laiali läheme, palun veel hetkeks tähelepanu! Ma tuletan meelde kõigepealt seda, et homme toimub täiskogu istung algusega kell 10. Palun, kas toimkondade esimeestest keegi soovib organisatsioonilistes küsimustes veel sõna võtta? Ei soovi. Tänan teid veel kord! Head õhtut! Kohtume homme kell 10.

PA 26.10.1991 istungi stenogrammist:

Juhataja: T. Anton Tere hommikust! Palun istuge oma kohtadele! Kohaloleku kontroll. Kohal on vaid 23 assamblee liiget, aga ilmselt need 23 on parimad ja ma usun, et tänane tööpäev läheb meil korda. Härra Hallaste, palun kõnepulti! Me jätkame sealt, kus me eile lõpetasime. Kolmas toimikond ja põhiprobleemide läbiarutamine ja hääletamine.

I. Hallaste: Lugupeetud Põhiseadusliku Assamblee liikmed! Ülejäänud kaks hääletamist on mõlemad suhteliselt lihtsad. Kõigepealt § 67 lõige 1. Küsimus on selles, kellel on õigus esitada arupärimist. Põhitekstis on loetletud Vabariigi Valitsus, valitsuse liikmed, panga president ja teised kõrgemad riigiametnikud. Toimkonnas tehti ettepanek lisada siia loetelusse riigivanem ja Riigikogu juhataja, kusjuures riigivanema panemine peaks toimuma ainult sel juhul, kui riigivanema valib parlament. Toimikond tahaks teada Põhiseadusliku Assamblee arvamust, kas nende isikute ring, kelle poole on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega, on fikseeritud nii, nagu põhitekstis on § 67 lõikes 1, või peaks seda ringi laiendama.

Juhataja: Tänan! Palun, millised on küsimused kolmandale toimikonnale, härra Hallastele selle probleemiga seoses? Küsimusi ei ole. Aitäh! Palun sõnavõttud!

T. Käbin: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma tahaksin rõhutada, et valitsus, kes on moodustatud seadusandliku kogu poolt, on aruandev seadusandliku kogu ees ja kõikides küsimustes on võimalik pärida aru valitsuselt. Arupärimise institutsioon ei ole mõeldud selleks, et samas korras pärida aru Riigikogu enda koosseisu kuuluvatelt isikutelt või presidendilt. Selleks on teised võimalused ja ma leian, et põhiteksti redaktsioon on õige ja tuleks hääletada selle poolt. Tänan!

Ü. Aaskivi: Lugupeetud kolleegid, ma tahaksin täiendada ja öelda, et nimetatud probleemi arutati ka kolmanda ja neljanda toimikonna ühisistungil, kus kõik peale 1 istungist osavõtja toetasid põhiteksti. Aitäh!

Juhataja: Aitäh! Lugupeetud kolleegid, teeme veel kord kohaloleku kontrolli, sest hilinejaid on nii palju, et aparaat läheb kuumaks. Palun kohaloleku kontroll! Kohal on 34. Aitäh! Niisiis, kes soovib veel sõna probleemis, mida kajastab § 67 – kelle poole pöörduda arupärimisega? Sõnavõtte rohkem ei ole. Härra Hallaste, palun veel kord pulti, võib-olla on teile veel küsimusi, siis me asume hääletamise juurde. Küsimuse esitamiseks on sõna Lauri Vahtrel.

L. Vahtre: Võib-olla ma olen selles ebakompetentne, kuid ma ei saanud aru, sest siin on justkui mitu alternatiivi. On need eri küsimustes? Praegu on küsimus selles, kelle poole selle

arupärimisega pöörduda jne. Valitsusel on õigus siduda Riigikogule esitatud eelnõu usaldusküsimusega. Kas see nüüd oleneb kuidagi sellest?

I. Hallaste: Vabandust, see on eraldi teema! Häda on selles, et faksis on läinud kaduma kaks rida ja nr. 11 on ka vahelt puudu.

E. Leisson: Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud Illar Hallaste! Arvestades nüüd neid kõlavaid sõnavõtte, kas te ei peaks otstarbekaks lõpetada see esimene lõik niimoodi: "ja teiste kõrgemate täitevvõimu riigiametnike poole"? Siis oleks ta selgelt ka määratletud, et see on täitevvõim.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid, ma vabandan küsija ja vastaja ees, kuid tuletan meelde, et kõik ettepanekud tuleb esitada teematoimkonnale, kes arutab need läbi, võtab arvesse või lükkab tagasi. Kui ettepanek on lükatud tagasi ja selle tegija ei nõustu lahendusega, on tal õigus apelleerida täiskogu poole. Täiskogu istung ei saa olla selleks töövormiks, et igaüks esitab neid mõtteid, mis tal teksti lugedes parajasti meelde tulevad. Lugupeetud kolleegid, täiendame reglementi.

E. Leisson: Mul oli mulje, et me oleme siia tulnud loovaks tööks.

I. Hallaste: Ma vastaksin sellele küsimusele. Ma ei pea õigeks piirata ametnike ringi ainult täitevvõimu esindajatega, aga näiteks kohtunikule või õiguskantslerile või riigikontrolörile, kes pannakse ametisse Riigikogu poolt, on õigus teha järelepärimist ja seda fikseerib praegune tekst. Kui me paneksime täitevvõimu, siis me õiguskantsleri käest ei saaks midagi küsida.

Juhataja: Aitäh! Kas on veel küsimusi või soovib veel keegi sõna? Küsimusi rohkem ei ole, sõnasoovijaid ka rohkem ei ole. Härra Hallaste, palun selgitage, kuidas me hääletame! Kas tegemist on kahe konkureeriva ettepanekuga või on võimalik formuleerida üks küsimus ja vastata vaid sellele?

I. Hallaste: Ma loodan, et on võimalik formuleerida § 67 esimese lõigu hääletamine ühe küsimusena ja see küsimus kõlaks nii: kes on selle poolt, et arupärimisega, kirjaliku arupärimisega võib pöörduda valitsuse, valitsuse liikmete, panga presidendi ja teiste kõrgemate ametnike poole, nii nagu see on sõnastatud põhitekstis?

Juhataja: Me asume kohe hääletama, kuid palun hetkeks veel tähelepanu. Ma palun härra Hallastel korrata seda küsimust, millele me hääletamise teel hakkame vastama.

I. Hallaste: Kes on selle poolt, et on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Vabariigi Valitsuse, valitsuse liikmete, panga presidendi ja teiste kõrgemate riigiametnike poole, nii nagu see on sõnastatud § 67 esimese lõigu põhitekstis?

Juhataja: Hääletame. Poolt 33, vastuhääli ei ole. See küsimus on tõesti selgeks saanud.

I. Hallaste: Meie toimkonna poolt on jäänud vaid viimane alternatiiv, punkt 12. See ei tule hääletamisele, see on keeleline küsimus. Nii otsustas eile assamblee juhatus

III ja IV toimkonna 28.10.1991 ühiskoosoleku protokoll:²²

²² ERA.R-2324.1.27, 15.

Esti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee III ja IV
teematoimkonna ühiskoosoleku protokoll

Koosolek toimus 28. oktoobril 1991. a. Toompeal kell
10.00 - 12.00

Koosolekust võtsid osa: P. Kask
I. Hallaste
I. Fjuk
R. Ruutsoo
K. Koha
J. Reinson
I. Raig
Ekspertid: E. Rahumaa
M. Shugart

Päevakord

1) M. Shugart'i arvamus põhiseadusest.

1. P. Kask tutvustas M. Shugart'it ja palus tal lühidalt tutvustada oma viimase raamatu käsikirja ning Adamsi põhiseaduse eelnõud. M. Shugart tegi lühikese ülevaate oma raamatu " Presidents and Assemblies" käsikirjast, mida ta on kirjutanud kahasse John M. Carey'ga.

3 põhilist lähtekohta:

1) presidentaalne tüüp (näiteks USA)

2) peaminister presidendi rollis (näiteks Prantsusmaa V vabariik)

3) parlamentaarne president (näiteks Saksa Weimari vabariik)

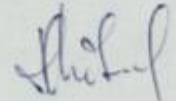
Raidla põhiseaduse süsteemis asub president ülaloleva teise ja kolmanda punkti vahel. (M. Shugartil oli kahjuks olnud võimalus tutvuda vaid Raidla eelnõuga). Seejärel vastas M. Shugart küsimustele. Ta ei soovitanud kahekojalist parlamenti. Soovitas, et Riigikogu ja riigivanema volituste tähtaeg oleks ühepikkune.

Koosolekut juhatas

P. Kask

Protokollis

H. Sibul

III, IV toimkonna ja VII toimkonna 28.10.1991 ühiskoosoleku protokollist:²³

Besti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee III, IV ja VII
teematoimkonna ühiskoosoleku protokoll

Koosolek toimus 28. oktoobril 1991. a. Toompeal kell
16.20 - 19.40.

Koosolekust võtsid osa: R. Arjukese
H. Eller
A. Erm
O. Kool
T. Kork
Ü. Aaskivi
M. Lauristin
K. Koha
T. Käbin
I. Hallaste
J. Reinson
P. Kask
I. Fjuk
I. Raig
V. Saatpalu
Euroopa Nõukogu eksperdid
Koosolekut juhatas: I. Hallaste

3. I. Hallaste tegi ülevaate III toimkonna tööst. Ta keskendus Riigikogu valimiskorra ja asendussaadikute probleemile. Samuti puudutas ta Riigikogu volituste, Riigikogu juhataja ja asejuhataja valimise meetodi, Riigikogu kvoorumi, hääletamise avalikkuse, valitsuse moodustamise ja valitsusele umbusalduse avaldamise probleeme.

3.1. Riigikogu valimise kord
valimisseadus vaid proportsionaalsuse põhimõttel

3.2. Asendussaadikute probleem
Eelistati Rootsi süsteemi, kuid mitte nii põhjalikult kui eelnõus.

3.3. Riigikogu volitused 13-punktiliseks

3.4. President teeb ettepaneku ja Riigikogu kinnitab ametisse (enne vastupidi).

3.5. Juhataja ja asejuhataja ÜMÜH meetodil.

3.6. Kvoorum Riigikogu korralisel istungil. 1/4 - või ilma kvoorumita.

3.7. Hääletamine alati avalik, üksikisikute puhul erandid.

²³ ERA.R-2324.1.27,16-9.

4. Edasi said sõna eksperdid.

Guy Carcassonne (Prantsuse Konstitutsioonilise Nõukogu liige):
Lühidalt alguses teoreetilisest vaatepunktist.

Demokraatiad on aegade jooksul kannatanud nõrkuse poolest. Seda põhiliselt institutsioonide pärast.

Peale II Maailmasõda on demokraatiatele vajalik enamuse valitsus. Selle saavutamiseks on palju teid:

- 1) presidendi valimine
- 2) parteide süsteemi läbi jne.

Lõppeesmärk peaks olema enamuse saavutamine. Peamine on jõuda teatud stabiilsuseni, otsuste tegemise protsessi määratlemiseni. IV Prantsuse Vabariik oli väga ebastabiilne.

Siiski tuleb alati kaaluda vähemusvalitsuse võimalust. Alati ei ole otstarbekas seada valitsuse moodustamiseks absoluutse enamuse nõuet. Ma ei soovita midagi sellist, mis sarnaneb Prantsuse süsteemiga. Soovitan parlamentaarset süsteemi tugeva valitsusega. Peaminister peab olema vastutav, president mitte.

Teie konkreetsete probleemide kohta arvan järgmist:

1) Kõik hääletamised peaksid olema avalikud, peale üksikisikute hääletuse.

2) Valimissüsteemi osas on printsiibi mainimisest küllalt. Peamiselt võiksid olla valitud proportsionaalsuse alusel.

3) 14. peatükk on liiga pikk. Seal peab olema 2 asja:

3.1. kinnitus selle kohta, et kohalikud omavalitsused oleksid vald, linn, maakond.

3.2. et kohalikud omavalitsused oleksid vabalt valitud volikogudega.

Prantsusmaal on 3 tasandit:

a) see ei ole põhiseadusesse kirjutatud.

b) Väikestes riikides 2 - 3 tasandist piisab.

4) Presidendi võimu pole enam vaja täpsustada. Eelnõus on see piisavalt täpne.

5) Põhirõhk tuleb asetada peaministri kui võimu teostaja pädevusele.

6) Eelistan nõrka diktaatorit nõrgale valitsusele.

Roman Herzog (Saksa LV Ülemkohtu president):

1) Tuleb täpselt määratleda, kes otsustab. Kas see on peaminister või president, ei ütleks teile ette. Parlament ei saa neid funktsioone enda peale võtta.

2) Põhiseadust tuleb teil lühendada. See kehtib ka 14. peatüki kohta. Mis puudutab valimisseadust, siis mõned printsiibid võivad põhiseaduses olla.

Omavalitsuste peatükis § 117, § 119 minu jaoks piisaks. Tasandite arvu ei määratleks. Saksa kogemustele toetudes tuleb muutusi pidevalt ette.

3) Üldine märkus põhiseaduse muutmise kohta. Kui põhiseaduses on vähe kirjas, peab olema raske muuta. Kui põhiseaduses on üksikasjalikult palju sätestatud, peab olema suhteliselt kergem muuta.

4) Riigikontrolli peatükki peaks oluliselt lühendama.

5) Parlamendi otsustusvõime küsimus.

Seisaks 1/4 kvoorumit nõude eest. 50% nõue ei takista saadikute laiskust. Alati on väga palju probleeme, millega saadikutel tuleb tegutseda plenaaristungil ajal.

6) Saksa eripära. Sakslastel on kvooruminõue, kuid seda ei kontrolli spiiker. Mitmed otsused võetakse vastu väiksema kvoorumiga, kui on seaduslikult ette nähtud. See on väga praktiline. Kui keegi nõuab kvoorumi kontrolli, siis seda ka tehakse.

7) Asendusliige

Liidumaa tasemel diskuteerime pidevalt selles küsimuses. Pean õigemaks otsust, et kui saadik saab ministri kohustused, loobub ta parlamenditööst.

Seda tuleb võtta kaheti:

7.1. kui minister poole aasta pärast loobub või kaotab ministri koha, siis ta ei tohi saada enam saadikuks. Vastasel juhul tekib hoiak, et asendussaadik on teisejärguline saadik.

Lisaks muidugi parteidistsipliini küsimused.

7.2. Asendussaadik peab olema kohe parlamendisaadikute nimekirjas, et ta oleks legitiimne. Parteil peab olema niivõrd suur ettenägelikkus, et arvata, mitu ministrit tuleb nende parteist. See kehtib juhtudel, kui partei soovib olla valitsuses.

Peter Germer (Taani Välisministeeriumi õigusnõunik):

1) Nõustun eelpool toodud väitega, et te peate ise otsustama, kas võim anda peaministrile või presidendile. Põhiline on demokraatlik konstitutsioon.

Kohaliku omavalitsuse peatükki tuleb lühendada. Mitu tasandit on omavalitsuses, ei ole põhiseaduslik küsimus.

Soome ja Taani põhiseadustes on vaid üks artikkel kohaliku omavalitsuse kohta. Ülejäänud on seadusandluse küsimus. Taanis on tasandite küsimust arutatud 20 aastat. Tuleb arvestada, et muutuvad infrastruktuurid, rahvastik jms., seega ei saa seda põhiseaduses ära määratleda.

Piisaks ühest või kahest tasandist. Keeleküsimuses olen eriarvamusel. 14. peatüki § 124 peab olema sees. /Herzog toetab Germeri mõtet, kuuldes põhjendusi./

2) Riigikogu valimiste probleem.

Mina olen proportsionaalsuse pooldaja. Valimislävi on Taanis 2%. Väikeses riigis võib see olla eri aegadel erinev. Eestis võivad poliitilised parteid jaguneda väikesteks, Vene kogukond aga ei pruugi jaguneda. Kui lävi on kõrge, jätaks see kõrvale Eesti väikesed parteid ja annaks Vene ühele parteile võib-olla enamuse või väga mõjuva osa parlamendis.

3) Ei nõustu Carcassonne'ga küsimuses, mis puudutab valitsuse nõrkust.

On vajalik minimaalne stabiilsus - mida see tähendab?

Arvestades 50 aasta kogemust ei vaja Eesti tugevat liidrit.

Ebastabiilne koalitsioonivalitsus oleks halb. Parteide rohkus ei olegi nii suur probleem. Palju tõsisem on korrupsioonivõimalus tugeva juhi puhul. Vähemstabiilsem ja koalitsioonivalitsus oleks Eestile vastuvõetavamad.

4) Põhiseadust peab lühendama. Soovitaksin põhiseaduse sätted teha nii lühikeseks ja selgeks kui vähegi võimalik. Pakuks välja kommenteeritud põhiseaduse mõtte.

Erik Harremoes (Euroopa Nõukogu nimel):

Meie info kohaselt ratifitseeritud lepingud peaksid saama siseriikliku seadusandluse osaks. Seda eelnõud vaadates, seda sätet ma ei leidnud. § 43 - presidendi allakirjutamise kohustus on väga ebapraktiline nõue. Need on võimalik alla kirjutada tema nimel, mitte tema poolt.

Näen vasturääkivust § 48 ja § 85 vahel.

Kohalike omavalitsuste peatükist tuleb detailid välja jätta.

Ühinedes Euroopa Nõukogu konventsiooniga "Kohalike Omavalitsuste Autonomiam Harta", ei pea enam käsitlema neid probleeme põhiseaduses.

Teine konventsioon on seotud piiriäärsete omavalitsuste õigustega. Neil omavalitsustel peaks olema õigus suhelda teisel pool piiri olevate omavalitsustega.

§ 75 p.4 on küsitav.

Matthew Shugart

Matthew Shugart

Soovin rääkida parteide arvu seotusest stabiilsusega. Weimari Vabariigi näide ei sobi igas olukorras. Isegi Belgia ja Taani puhul tekib küsimus, kuidas valitsus vastutab rahva ees. Kui on palju parteisid, on vähe vastutust, mis siis, et eriarvamused esindatud.

Üldiselt võib öelda nii:

proportsionaalne süsteem - vähe vastutust;

majoritaarne süsteem - palju vastutust.

Tipp oleks kahe partei süsteem.

Esindus peab olema balansseeritud. Otse valitud president tasakaalustab paljuparteilise parlamendi.

Otse valitud presidendile tuleks võimu anda vaid mõnes kindlas küsimuses.

Minu soovitus on presidendi ja Riigikogu volituste tähtaeg viia ühepikkuseks.

P. Kask: võttes ekspertide hinnangud ja soovitused lühidalt kokku, konstanteeriks, et ka ekspertide seas on justkui 3 parteid nagu Põhiseaduslikus Assambleeski. Lisaks soovitavad kõik eksperdid teise maa süsteemi, kus nad ise ei ela.

III ja IV toimkonna 29.10.1991 ühiskoosoleku protokoll:²⁴

Eesti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee III, IV
teematoimkonna ühiskoosoleku protokoll

Koosolek toimus 29. oktoobril 1991. a. Toompeal kell
10.00 -12.00

Koosolekust võtsid osa: Ü. Aaskivi
K. Koha
J. Reinson
I. Hallaste
Ü. Uluots
S. Vahtre
M. Lauristin
I. Raig
Ekspert: E. Rahumaa
Koosolekut juhatas: I. Hallaste

1. Koosoleku eesmärk on sõnastada küsimused või
probleemid, mida esitada Euroopa Nõukogu ekspertidele.

1.1. Riigikogu volitused 3 ja 4 aastat. Kas peab kattuma
presidendi ja Riigikogu volituste tsükkel - esitatakse
ekspertidele.

1.2. Riigikogu valitakse peamiselt proportsionaalsuse
põhimõttel - teeme omavahel selgeks.

1.3. § 63 Riigikogu peatükis.

1.3.1. Kvoorumi nõuet ei ole.

1.3.2. 1/4 kvoorumi nõue - teeme omavahel selgeks.

1.4. Hääletamise avalikkus Riigikogus. Kas üksikisikute
puhul on vaja erandit - küsime lühidalt ekspertidelt.

1.5. § 90 - eelarve muutused; kuidas neid võib piirata
põhiseaduses.

1.6. § 43 "Adamsi" tekstis: presidendi funktsioonid
ebamäärased, kirjutaks täpsemalt - teeme omavahel selgeks.

1.7. Milliseid volitusi presidendile andes riskime vähesega
ja millised volitused on riskantsed?

Kes asendab, kas asepresident? Kas sellisel juhul peaks
olema parteitu president?

²⁴ ERA.R-2324.1.27, 110-11.

E. Rahumaa: kui oleme otsustanud parlamentaarse süsteemi kasuks, peame küsima presidendi - parlamendi, presidendi - peaministri vahelisi suhteid, vetoõiguseid jne.

Ü. Uluots: peaministrit eraldi pole vaja välja tuua, aitab valitsuse käsitlest.

J. Reinson: 1937. a. põhiseaduses on paragrahv peaministrist sees. Kas sellest piisab - küsida ekspertidelt.

I. Hallaste: millised volitused peaksid olema peaministril? Kui suurel määral tuleks peaministrit eraldi põhiseaduses käsitleda?

E. Rahumaa: asendusliige kui minister jääb ametist ilma - läheb tagasi Riigikokku. Teisejärgulise saadiku probleem. Omavahel lahendame.

P. Kask: millised peavad olema presidendi volitused, kui ta ei ole valitsusjuht?

I. Hallaste: kui eelarvet vastu ei võeta, kas siis saab laiali saata?

I. Raig: mitte siduda oma juttu konkreetsete isikutega, vaid teooriaga. Peame oma mudeli looma Skandinaavia järgi, mitte Prantsusmaa või USA järgi. Ekspertidelt tuleks küsida, mis ei sobi konstitutsiooni. Kas konstitutsioonis ei peaks olema kuidagi mainitud maa? Näiteks: "Eesti maa kuulub eesti rahvusele ja tulevastele põlvkondadele".

Vastu: Ü. Uluots, S. Vahtre, Ü. Aaskivi, I. Hallaste,
P. Kask

Poolt: I. Raig, J. Reinson

M. Lauristin: kas põhiseaduses peab olema formuleeritud keskkonnakaitse printsiip?

Kokku 6 küsimust ekspertidele. Otsustati lugeda 6 küsimust korruga ette, kusjuures eelarve küsimus eelviimasena ja keskkonnakaitse küsimus viimasena.

PA 31.10.1991 istungi stenogrammist:

I. Hallaste: Lugupeetud juhatus ja austatud kolleegid! Täna jagati teile välja kaks erinevat paberit. Kõigepealt nende peatükkide funktsioon ja teiseks Põhiseadusliku Assamblee kolmandale toimkonnale laekunud täiendavad ettepanekud eilse päeva seisuga tabeli kujul, kus on öeldud, mida on arvestatud, mida ei ole. Enne kui me asume meie uue redaktsiooni kolme uue alternatiivi hääletamisele, ma lühidalt tutvustan nii neid alternatiive kui ka neid muudatusi, mida uus redaktsioon sisaldab. Neid põhimõttelisi muudatusi on 12. Püüan teha hästi lühidalt. Kõigepealt § 52. Eelmisel korral hääletati, kas jätta välja § 52 lõige 1, seda küsimust eelnevalt ära ei otsustatud. See tuleb otsustada ära järgmisel korral. Arvestades väliseksperptide arvamusi, sõnastasime § 52 lõike 1 veelgi ühemõttelisemalt. Kui enne oli sõnastus, et Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel, ja avaldati kahtlust, kas see ei sea sisse piiranguid või ei loo olukorda, kus ei tohi olla absoluutselt mingeid kõrvalekaldumisi proportsionaalsusest, siis lähtudes ekspertide soovitustest, me otsustasime uue variandi sõnastada nii, et Riigikogu valimistel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest. See lause välistab ainult enamusvalimise, kõik muud otsad jäävad lahtiseks, see võimaldab künnist, võimaldab ka kasutada sama süsteemi, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest. Kuid see on üks alternatiividest, mida tuleb hääletada. Teine küsimus meie tekstis on seotud § 57 punktiga 2. Lähtudes sellest, et ühes varasemas peatükis on hääletatud rahvaküsitluse läbiviimise võimalikkust, panime juurde, et Riigikogu otsustab rahvahääletusele lisaks ka rahvaküsitluse läbiviimise. Kolmas parandus on § 57 punktis 6. Vastavalt selle toimkonna ettepanekule, kes tegeles kaitseküsimustega, lisasime ka kaitsejõudude ülemjuhataja lisaks kaitseväge juhatajale. Kaitsejõudude ülemjuhataja

valitakse siis, kui keegi on tunginud meie riigile kallale. Eelmisel korral tekitas palju vaidlusi § 69, s. o. Riigikogu liikme võimalus saada tasu majanduslikust ettevõttest või olla palgalisel töö. Nendes küsimustes olid hääletustulemused 12 : 13 ja mingit selget seisukohta ei ole. Me pakume praegu lahenduse, et Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal, muud piirangud töötulu saamisel kehtestatakse seadusega Riigikogu liikme staatuses. See tähendab, et piirangute võimalus on, kuid neid piiranguid põhiseadus ise ei kehtesta. Viies probleem on seotud alternatiiviga nr. 3, § 65 lõige 2: "Hääletamine Riigikogus on avalik, mis on määratud Riigikogu kodukorra seadusega." See küsimus jäi eelmisel korral meil lahtiseks, pidime selle tänaseks püüdma lahendada. Toimkonna esialgses redaktsioonis oli lause: "Hääletamine Riigikogus on avalik." Enamik toimkonna liikmeid pooldas, et mingeid erandeid selles ei tehta. Ühes asjas olid eksperdid üksmeelsed, et siin neid erandeid tuleb ette näha. Neid erandeid tuleb ette näha kahel võimalikul juhul. Esiteks, kui hääletatakse teatud ametiisikute ametisse kinnitamist, välja arvatud peaminister. Teiseks võib tekkida vajadus taoliste erandite järele siis, kui näiteks võõras sõjavägi on Toompea värava taga ja saadikud ei tea, mis saab veerand tunni pärast. Neil on vaja võtta vastu otsused ja et hääletustulemuste järgi ei hakataks kedagi maha laskma, et nad oleksid oma otsustes vabad, peab olema võimalus teatud range reglemendi järgi võtta vastu otsus salajase hääletamise kohta. See kaitseb saadikute arvamusevabadust. Selle ettepaneku tegi Saksamaa konstitutsioonikohtu president Roman Herzog ja see oli just see näide, mille tema meile tõi. Nii et me ei pidanud vajalikuks hakata põhiseaduses välja tooma neid erandeid, kui sellist asja tehakse, las see jääb kodukorra seadusesse, kuid selline võimalus erandlik olukord sisse kirjutada peab olema. Selle praeguse lahenduse poolt, et need erandid määratakse kodukorra seadusega, oldi eilsel toimkonna istungil hääletage 6 : 1. [...] Sellega ongi kõik probleemid esitatud. Ühest asjast ma ei jõudnud veel rääkida, see on seotud sellega, kas volitused kestavad kolm või neli aastat. Enamik eksperte oli seisukohal, et neli aastat oleks parem. Vähemalt nii oli nende arvamus. Samas aga ei ole välistatud võimalus, et võiks olla kolm aastat. Küll aga soovitasid nad, et presidendi ja parlamendi volitused või riigivanema ja parlamendi volitused oleksid teatud nihkega, kas kolm ja neli või neli ja viis, see on meie enda otsustada. Sellest küsimusest võikski alustada, see on esimene alternatiiv. Paragrahv 51: "Riigikogu volitused kestavad ... " Esiteks kolm aastat, teiseks neli aastat.

[...]

A. Sirendi: Lugupeetud ettekandja! Võib-olla ma ei saanud õigesti aru, aga mulle jäi niisugune mulje, et kui hääletamine on salajane ja võõras vaenuvägi on ukse taga, siis salajase hääletamise läbi võiks Riigikogu ellu jääda. Aga kui kõik hääletavad vastu, kas nad siis jäävad ellu, või kui ainult üks hääletab teistmoodi, kas siis uus võim ukse taga on raskustes, et ta ei saa kõiki vastutusele võtta ja kõik püüavad ühe arvel välja pääseda?

I. Hallaste: See oli üks näide, ma tsiteerisin härra Herzogit, kusjuures salajast hääletamist on vaja ainult nendel juhtudel, kui hääletamise salajasusest sõltub tööpoolest saadikute või Riigikogu liikmete õige arvamus. Kui Riigikogu näiteks kinnitab ametisse õiguskantslerit või riigikontrolöri või ükskõik millist ametiisikut ja on üks kandidaat ning Riigikogu liikmetel on vaja hääletada, siis sellisel juhul avalik hääletamine tähendaks seda, et riigikontrolör või õiguskantsler võtab välja hääletustulemused ja kui näiteks härra Sirendi on hääletanud vastu, siis ta uurib tähelepanelikult kõiki seaduseelnõusid, seadusi, mis on vastu võetud härra Sirendi tehtud ettepanekute alusel, ja hakkab lihtsalt leidma nendes vastuolusid eelnevate seaduste ja konstitutsiooniga ja kõige muuga. Tähendab, võib tekkida olukord, kus Riigikogu liikmel on

raske oma ülesannet täita, kui ei hääletatud salaja. Seetõttu peaks salajane hääletamine erandlikes olukordades olema ja see peaks olema rangelt reglementeeritud, mitte põhiseaduse, vaid kodukorra seadusega.

S. Vahtre: Mul on härra Hallastele järgmine küsimus. Paragrahvi 59 lõige 2 käsitleb töötamist teisel ametikohal. Kas võiks natuke täpsemalt selgitada, mida see mingi teine riiklik ametikoht tähendab? Kas see on koht, kus riigi käest palka saab, või see on koht riiklikus administratsioonis? Kas seda on võimalik selgitada?

I. Hallaste: Ma arvan, et täpse selgituse selle kohta annab Riigikogu liikme staatuse seadus. Mõeldud on seda, et riiklikud palgalised ametikohad on tavaliselt seotud mingi täidesaatva võimuga. Näiteks, inimene on mingis asutuses juhtival kohal või saab palka riikliku aktsiaseltsi juhatuses olemise eest ja on samal ajal seadusandliku kogu liige. Siis tekib võib-olla olukord, kus ta asutuse direktorina läheb ministri juurde midagi oma asutusele nõudma, riiklikku tellimust või mingit konkreetset asja, ja seab sellega ministri väga rumalasse olukorda. Ministri kui isiku huvides on seda anda, sest vastasel korral seesama direktor, riiklikul ametikohal töötav isik, saab saadikuna või Riigikogu liikmena esitada protesti sellele ministrile umbusalduse avaldamiseks. See on ministri jaoks ju eluliselt tähtis. Selliste asjade vältimiseks peab selline piirang sees olema. Selline on toimkonna eilne pakutud kompromiss sellest suurest loetelust, mida me eelmisel korral arutasime. Leidsime, et kõik muud asjad võiks lükata Riigikogu liikme staatuse seadusesse, aga see asi, et ta palgalisel riigitööl olla ei tohiks, peaks olema selge. Tähendab, kuskil ei saa teha riigitööd. Kui on olemas mingid ametid, kuhu parlament ise ta valib, näiteks Eesti Panga Nõukogu liikmeks, siis on loomulik, et selle töö eest peab ta tasu saama. Kuid seda on võimalik lahendada nii, et need isikud, kes on valitud Riigikogu enda poolt teatud riiklikusse ametisse, võrdsustatakse näiteks komisjonide esimeestega ja nad saavad rohkem palka kui tavaline saadik. See on võimalik ära lahendada juba liikme staatuse seadusega.

Ü. Seppa: Härra ettekandja! Mul on üks küsimus § 59 kohta. Mida te mõtlete selle all, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatuse? See on niivõrd ebamäärane mõiste. Mida te selle all mõtlete?

I. Hallaste: See tähendabki täpselt seda, mis kirjas on, et Riigikogu liikmed saavad tasu. Mida tähendab majanduslik sõltumatus ja kui suur on tasu, seda otsustatakse samuti Riigikogu liikme staatuse seadusega. Aga see peaks olema põhiprintsiip. See lause näiteks välistab olukorra, kui ühel hetkel mingisugune poliitiline jõud ütleb, et tegelikult alatiselt tegutsevat Riigikogu vaja ei ole, parem olgu me poolepalgalised, kes vahetevahel kokku saavad ja oma päevaraha saavad ning las mingi presiidium või mingi kitsas seltskond lahendab tegelikult kõik need seadusandluse küsimused ära. Selline asi välistab selle.

A. Tarand: Lugupeetud ettekandja! Ma täpsustan pisut professor Vahtre küsimust. On mõned spetsiifilised elukutsed ja valdkonnad, nagu näiteks teadus, mis isegi ülemnõukogus on praegu lubatud. Et antud juhul instituudid jäävad riiklikeks, siis mitmed nagu lendavad praegu välja parlamendi tööst. On nii või? Aitäh!

I. Hallaste: Jah, ülikoolide ja instituutide puhul tekib tõesti probleem, et kui on tegemist mingisugusel ametikohal olemisega (nt. instituudi direktor), siis seda ei saa olla, see on ka riiklik ametikoht. Teine näide: kui keegi peab loenguid, siis praeguse sõnastuse järgi selle eest tasu saamine ei ole keelatud, ta ei ole riiklikul ametikohal.

K. Jürgenson: Paistab, et see § 59 ja raha saamine tekitab ikkagi pika arutelu. Selle teine lõik näeb ette, et Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal. Ma arvan, et selles lauses pole põhiline argument mitte see, et ta saab selle töö eest palka, vaid et parlamendiliige töötab teisel riiklikul ametikohal. Minu arvates on seal küsimus selles, sest kui ta on palgaline riiklikul ametikohal, siis teise lause järgi saab ta selle eest ka tulu.

I. Hallaste: See oli siis täiendus, aga üks asi, mida härra Jürgenson ütles, on õige. Nimelt, siin saalis tundub, et valitsuse ja Riigikogu peatükid on kõige olulisemad peatükid. Paragrahv 59 räägib Riigikogu liikme tasustamisest ja see, millised on valitsuse ja Riigikogu omavahelised suhted või mida kujutavad endast kolm alternatiivi, mis on hääletamiseks välja pakutud, ei ole üldse nii oluline.

A. Kaalep: Lugupeetud ettekandja! Paragrahv 59 – mis kaalutlustel on vastav nähtus sõnastatud "muud piirangud töötulu saamisel", mitte näiteks "muud sissetulekupiirangud"?

I. Hallaste: Mõte on selles, et tulu ei kavatse keegi piirata. Kui keegi on mingisuguse maa omanik või aktsiate omanik, siis aktsiatelt dividendide saamist ei saa talle mitte keegi keelata. Piirangutest saab üldse juttu olla ainult töötulu osas. See on asja põhimõte. Miks seda lauset üldse tarvis on? Kui seda lauset ei oleks, siis oleks eelmine lause olnud piirangute ammendav loetelu ja muid piiranguid ei saaks kehtestada. Kui tahetakse jätta otsad lahti, et see asi lahendatakse ära seadusega (kusjuures lahendame selle asja ära ühel ajal ühtemoodi ja viie aasta pärast, kui olukorrad on muutunud, hoopis teisiti), siis sellisel juhul tuleb lisada see lause. Kas sõna "töötulu" mõte on see, et omanikutulu ei saa piirama hakata? Eelmisel korral siin saalis esitatud küsimustest tundus, et arvati seda, et hakatakse piirama ka omanikutulu. Seda ei kavatse keegi teha.

H. Runnel: Palun vabandust, ma vahepeal tahtsin oma küsimuse kustutada, kuid masin ei kustutanud. Ma pean nüüd küsima. Paragrahvis 59 on kirjas, et Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatus. Kas teie toimkond toetaks, lähtudes sellest paragrahvist, kui viia inimõiguste juurde niisugune säte: riigi kohustuste hulka kuulub vaesuse kaotamine? Kas teie toimkond pooldab seda, kui ma esitan sellise klausli?

I. Hallaste: Mis puudutab inimõiguste, põhiõiguste peatükki, siis see kuulub teise toimkonna alla ja kuna sellist ettepanekut meile kirjalikult esitatud ei ole, siis meie toimkond seda küsimust arutanud ei ole. Minu isiklik arvamus on, et me võime võtta põhiseadusesse sisse terve hulga sätteid, näiteks et ükski võõras sõdur ei viibi Eesti Vabariigi territooriumil, kuid pärast põhiseaduse rahvahääletust ja pärast seitset päeva, kui see kehtima hakkab, osutub põhiseadus valelikuks, sest võõrad sõdurid viibivad ikka veel siin. Samamoodi selline klausel minu arvates põhiseadusesse ei kuulu, aga ma juhin tähelepanu, et see on minu isiklik arvamus. Ma palun esitada selline parandusettepanek kirjalikult teisele teematoimkonnale!

Juhataja: Tänan! Härra Rätsep!

J. Rätsep: Palun vabandust, et rikun järjekordselt kokkuleppeid, aga kas § 59 teise lõike esimene lause tähendab ka seda, et peaminister ei tohi olla parlamendis.

I. Hallaste: Jah, loomulikult. Ei peaminister ega ükski minister ei ole parlamendis. Niipea kui nad saavad ministriteks, lahkuvad nad parlamendi koosseisust ja nende asemele tuleb asendusliige. Seda fikseerib meie eelnõu § 55, kusjuures selle paragrahvi number on jäänud samaks Jüri Adamsi eelnõus oleva numbriga. Teised paragrahvinumbrid on juba muutunud.

Mul on veel, enne kui me asume alternatiivide hääletamisele, suur ja sügav palve kõigile Põhiseadusliku Assamblee liikmetele, kes tahavad kolmanda teematoimkonna jaoks teha parandusettepanekuid V, VI ja VIII peatüki kohta. Palun lähtuge sellest viimasest tekstist, mitte Jüri Adamsi tekstist, sest eile tuli meile üllatusena parandusettepanekuid, mis lähtusid esialgselt eelnõust, arvestamata, et vahepeal on juba uusi tekste välja jagatud. Need ettepanekud käsitasid asju, mis olid juba tekstides sees. Nii et palun lähtuda sellest uuest tekstist! Siis on ilmselt ka möödarääkimisi vähem.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole. Suur tänu! Palun sõnavõtte! Tuletan meelde, et põhiprobleemid, mida meil tuleb hääletada, on § 51 "Riigikogu volituste kestus", § 52 lõige valimisviisi kohta ja kolmandaks § 65 – kas hääletamine on avalik või on võimalik sellest erandid. Sõna saab härra Järlik. Palun!

R. Järlik: Lugupeetud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Ma teen ainult ühe märkuse avalikust hääletamisest erandite loomise kaitseks. See puudutab nimelt alatiste, samuti ajutiste ja võimalik et ka erikomisjonide moodustamist Riigikogus, mille koosseisu hääletamisel nähtavasti ei ole tarvis alati silmas pidada koalitsiooniprintsiipi, millega moodustatakse näiteks valitsus. Need erikomisjonid või ajutised komisjonid tingivad teinekord teistsugust koosseisu ja ei ole vist just kõige parem, kui oma kolleegide suhtumine igas asjas on igale Riigikogu liikmele teada. Sellisel juhul maandaks salajane hääletamine ehk paljusidki pingeid. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Härra Saatpalu!

V. Saatpalu: Teen ettepaneku valida Riigikogu neljaks aastaks, sest me teame, et kolm aastat on siin praegu sellepärast, et osa assamblee liikmeid on endiselt arvamusel, et Eesti on praegu eriolukorras ja sellest tingituna võiks parlament kiiremini vahetuda. Kuid ma juhin tähelepanu, et see oleks jällegi tänapäeva konkreetse poliitika sissekirjutamine põhiseadusesse. Ma usun, et me peame siin ka perspektiivi nägema, ja olen veendunud, et neli aastat on õigem. Sellepärast ma toetan seda seisukohta. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Kas võime sõnavõttud lõpetada? Sõnavõttud on lõpetatud. Asume kohe hääletamise juurde. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 37 assamblee liiget. Asume hääletama. Esimene probleem on § 51 "Riigikogu volituste kestus". Läbi viiakse kaks konkureerivat hääletamist. Esimene küsimus: kes on selle poolt, et Riigikogu volitused kestavad kolm aastat? Hääletame. Poolt on 15 assamblee liiget. Teine küsimus: kes on selle poolt, et Riigikogu volitused kestavad neli aastat? Hääletame. Poolt on 21 assamblee liiget. Konkursi on võitnud teine alternatiiv – Riigikogu volitused kestavad neli aastat. Teiseks. Probleem on § 52 esimeses lõikes – valimisviis. Toimub kaks konkureerivat hääletamist. Esimene küsimus: kes on selle poolt, et Riigikogu valimistel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest? Hääletame. Poolt on 34 assamblee liiget. Ja selles soos ei ole mitte ühtegi jõhvikat, ei ole vastuhääli ega erapooletuid. Teine küsimus: kes on selle poolt, et jätta § 52 esimene lõige välja, liites teise lõike §-ga 51? Hääletame. Poolt on 3 assamblee liiget. Paragrahvi 52 esimest lõiget puudutavas probleemis on assamblee otsustanud, et Riigikogu valimistel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest. Kolmas probleem – § 65 teine lõik. Läbi viiakse kaks konkureerivat hääletamist. Esimene küsimus: kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid? Hääletame. Poolt on 35 assamblee liiget. Teisena on hääletamisel küsimus, kes on selle poolt, et hääletamine Riigikogus on avalik. Hääletame. Poolt on 7 assamblee liiget. Assamblee on

otsustanud, mis puudutab § 65 teist lõiget, et hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid.

III toimkonna 06.11.1991 koosoleku protokollist:²⁵

Esti Vabariigi Põhiseadusliku Assamblee III
teematoimkonna koosoleku protokoll

Koosolek toimus 6. novembril 1991. a. Toompeal
kell 18.30 - 20.40.

Koosolekust võtsid osa: I. Hallaste
Ü. Aaskivi
K. Koha
I. Fjuk
Ekspert: E. Rahumaa

Koosolekut juhatas: I. Hallaste

Arutelu toimub III toimkonna 4. novembri teksti alusel.

Ü. Aaskivi: palve väga põhjalikult mõelda, kas § 57, § 70, § 94 loetelud on ammendavad. Neid ei saa hiljem muuta.

I. Hallaste: § 70 p 8 lahendab valitsuse puhul kõik. Riigikogu puhul võib teha analoogia § 70 p 8 põhjal.

§ 51 I. Hallaste: üks võimalus - vana parlament laiali ajada, 3 kuud parlament puudub.

I. Fjuk: teine võimalus väljakuulutamise asendada kokkutulemisega.

I. Hallaste: nii Raidla kui Adams on 1938. a. põhiseadusest maha kirjutanud. Volitused kinnitatakse esimesel istungil. Volitused algavad väljakuulutamisest:
poolt: K. Koha, Ü. Aaskivi
Volitused algavad kokkutulemisega:
poolt: I. Fjuk, I. Hallaste

§ 58 E. Rahumaa: poliitiliste avalduste eest Riigikogus ei saa vastutusele võtta. Paljudes maades ei ole ka saadiku poolt väljaspool parlamenti tehtud avaldused karistatavad.

I. Fjuk: ei, kui keegi hakkab rassismi propageerima. Praegune tekst on hea.

§ 66 I. Fjuk: kas peale 48 tundi ei saagi kokku tulla?

K. Koha: erakorralise istungjärgu kokkutulemise korra määrab Riigikogu kodukorra seadus.

§ 51, 61 jääb auk - põhiseaduslikult ei saa midagi teha.

I. Fjuk: peame välistama võimalikud võimukukutamise stsenaariumid.

§ 64 Ü. Aaskivi: sellesse paragrahvi peab Riigikogu fraktsiooni mõiste sisse tooma. Fraktsiooni suurus on kodukorra küsimus.

K. Koha: panen saadikurühma mõiste fraktsiooni asemele.

Ü. Aaskivi: § 64 redaktsioon:
Riigikogus on õigus ühineda saadikurühmadesse; alaliste komisjonide, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse Riigikogu kodukorra seadusega.

²⁵ ERA.R-2324.1.26, 131.

III toimkonna 7.11.1991 formuleering²⁶

5. peatükk

Riigikogu

§ 50. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub riigikogule.

§ 51. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega ja samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

§ 52. Riigikogu valitakse proportsionaalsuse põhimõttel.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 54. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 55. Kui riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

§ 56. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 57. Eesti Vabariigi riigikogu:

1. võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametissekinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ja kaitsejõudude ülemjuhataja;
7. valib oma liikmete hulgast riigikogu poolsed Eesti Panga nõukogu liikmed ja kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;

²⁶ Rahvusarhiiv (RA) ERA.R-2324.1.16, l 112–113.

9. esineb avalduste ja deklaratsioonidega, pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;

11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;

12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;

13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud riigikogus või selle organites.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad tasu, mis tagab nende majandusliku sõltumatus.

Riigikogu liige ei tohi samal ajal olla mingil teisel palgalisel riiklikul ametikohal. Muud piirangud töötulu saamisel kehtestatakse seadusega riigikogu liikme staatusest.

§ 60. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekanitava hääle meetodil riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle pool tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse riigikogu kodukorra seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest.

Hääletamine riigikogus on avalik, välja arvatud riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid.

Riigikogu aktid võetakse vastu poolthälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 66. Riigivanema, riigikogu juhataja või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungjärguks. Erakorralise istungjärgu kokkutulemise korda määrab riigikogu kodukorra seadus.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 68. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul riigikogu juhatajale, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõiste kohtuotsus, siis asub tema asemele riigikogus asendusliige.

III toimkonna 11.11.1991 formuleering²⁷

5. peatükk

Riigikogu

§ 50. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub riigikogule.

§ 51. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega ja samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

§ 52. Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 54. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 55. Kui riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

§ 56. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 57. Eesti Vabariigi riigikogu:

1. võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametissekinnitamise;

²⁷ ERA.R-2324.1.16, l 171–173.

5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ja kaitsejõudude ülemjuhataja;
7. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
9. esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud riigikogus või selle organites.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel kehtestatakse seadusega riigikogu liikme staatusest.

§ 60. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekanntava hääle meetodil riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle pool tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse riigikogu kodukorra seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks, kui sellega nõustub vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest.

Hääletamine riigikogus on avalik, välja arvatud riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid.

Riigikogu aktid võetakse vastu poolthälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 66. Riigivanema, riigikogu juhataja või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungjärguks. Erakorralise istungjärgu kokkutulemise korra määrab riigikogu kodukorra seadus.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 68. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada riigikogu nõusolekuta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul riigikogu juhatajale, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele riigikogus asendusliige.

PA 15.11.1991 redaktsiooni I versioon²⁸

V. PEATÜKK

Riigikogu

§ 58. (§ 50) Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 59. (§ 51) Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega ja samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

§ 60. (§ 52) Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 61. (§ 53) Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 62. (§ 54) Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 63. (§ 55) Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

²⁸ ERA.R-2324.1.16, l 201–203.

§ 64. (§ 56) Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 65. (§ 57) Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametisse kinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ja kaitsejõudude ülemjuhataja;
7. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
9. esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 66. (§ 58) Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 67. (§ 59) Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel kehtestatakse seadusega riigikogu liikme staatusest.

§ 68. (§ 60) Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 69. (§ 61) Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamisest.

§ 70. (§ 62) Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekantava hääle meetodil riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 71. (§ 63) Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 72. (§ 64) Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse riigikogu kodukorra seadusega.

§ 73. (§ 65) Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks, kui selle poolt hääletav vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmetest.

Hääletamine riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthääle enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 74. (§ 66) Riigivanema, riigikogu juhataja või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungjärguks. Erakorralise istungjärgu kokkutulemise korra määrab Riigikogu kodukorra seadus.

§ 75. (§ 67) Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi Valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 76 (§ 68) Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada Riigikogu nõusolekuta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatajale, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele Riigikogus asendusliige.

Redaktsioonitoimkonna 15.11.1991 koosoleku protokollist.²⁹

§51 Viimane lause teha kaheks, tõmmates maha "ja" ning alustada uut lauset sõnadega "Samast päevast...".

§52 lg.2 teha uueks paragrahviks 53.

Kas jääb ennetähtaegsed või erakorralised?

Toimkond otsustas - ennetähtaegsed.

Uude §53 lisada juurde erakorralistele: Riigikogu korralised valimised toimuvad mitte varem kui 1 kuu enne Riigikogu volituste lõppemist.

Lõplikule seisukohale toimkond ei jõudnud. Jäeti läbikaalumiseks III toimkonnale.

Otsustati kõikjalt maha tõmmata üleliigsed "Eesti Vabariigi" ja "Eesti" ning muud säärased täiendid.

§57 p.2 "läbiviimise" asemele "korraldamise"

p.4 "kinnitab ametisse peaministri".

²⁹ ERA.R-2324.1.25, 120.

PA 16.11.1991 istungi stenogrammist:

Juhataja T. Anton: Alustame tänast istungit. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 27 assamblee liiget. Jätkame tänasel istungil sealt, kus eile pooleli jäime. Me jõudsime arutada esimese ja teise toimkonna apellatsioone ja järg jõudis kolmanda tematoimkonna kätte. Ma palun kõnepulti härra Hallaste, et ta annaks ülevaate laekunud apellatsioonidest, ja seejärel saavad sõna apellatsioonide esitajad.

I. Hallaste: Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Apellatsioone meie toimkonna töö kohta palju laekunud ei ole ja ma käsitleksin neid vastavalt peatükkidele ja paragrahvidele. Kõigepealt peatükk "Riigikogu". Siin on härra Uluotsalt laekunud kolm apellatsiooni. Esiteks, §-le 58 lisada lõige 2: ametivande võtab vastu riigikohtunik (uue numeratsiooni järgi § 62). Sellist ettepanekut toimkonnale laekunud ei ole ja kui lähtuda apellatsiooni tekstist, siis võiks olla seal, lähtudes §-st 141, et Riigikohtu esimees on ametivande vastuvõtja. Samas valitsus annab ametivande riigivanema ees ja võib-olla võiks vande vastuvõtjaks olla ka peapiiskop. See küsimus vajab lahendamist, kuid ma arvan, et see võiks jääda redaktsioonitoimkonnale, kui härra Uluots sellega nõus on. Teine apellatsioon on § 65 punkti 6 juurde, et Riigikogu nimetab ka riigisekretäri. Härra Uluotsaga vesteldes selgus, et temal läheb riigisekretäri mõiste lahku sellest mõistest, mis senises põhiseaduses on. Praegu räägib põhiseadus riigisekretärist kui valitsuse bürokraatia hoidjast ja selle jälgijast, et kõik valitsuse määrused ja korraldused oleksid õige numbriga, ning ta kinnitab ka valitsuse poolt välja antavad määrused ja korraldused. See riigisekretär, kellest Uluots räägib, peaks olema parlamendi bürokraat, s. t. isik, kes hoolitseb selle eest, et Riigikogu töö kulgeks vastavalt reglemendile ja et kõik otsused ja seadused, mis vastu võetakse, oleksid kooskõlas reglemendiga. Selline ametiisik on vajalik. Võib-olla pole teda tarvis nimetada riigisekretäriks, vaid nimetada valitsuse suurim bürokraat riigiministriks ja Riigikogu bürokraat riigisekretäriks. Ma arvan, et ka see küsimus võiks jääda redaktsioonitoimkonnale ja seda siis saalis ei hääleta. Eile, kui me härra Uluotsaga omavahel vestlesime, oli ta sellega põhimõtteliselt nõus. Riigikogu peatüki juures oleks vaid üks küsimus, see on Riigikogu volituste juures. Praegu ütleb § 65 punkt 10, et Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra. Härra Uluots teeb ettepaneku lisada siia juurde, et kui Riigikogu kokkutulemine on takistatud, siis teeb seda president oma seadlusega. Siia paragrahvi see ei sobi, sest jutt on Riigikogu volitustest. Selline lisandus ei sobi mitte Riigikogu, vaid riigivanema peatükki. Selle küsimuse võiks ka läbi hääletada. Hääletus peaks olema küsimuse üle, kes on selle poolt, et teatud juhtudel oleks riigivanemal õigus oma seadlusega kutsuda kokku Riigikogu, et kuulutada välja erakorraline seisukord. Need on kolmanda toimkonna apellatsioonid, kõik, mis puudutavad peatükki "Riigikogu".

Ü. Uluots: Tere hommikust, kallid kolleegid! Ma palun väga vabandust, et saate minuga täna palju vaeva näha, sest ma olen esitanud väga palju apellatsioone. Te võite teha aga väga lihtsalt: ärge avage diskussiooni ja hääletage kohe läbi! Ma siis alustan. Härra Hallaste andis siin minu arusaamadest ülevaate. Meie põhiseaduse tekstist on jäänud välja isik, kes võtab vastu pühaliku vande nii Riigikogult kui ka riigivanemalt. See peab olema fikseeritud, kuna ametivande andmine on põhiseaduse tekstis olemas. Nüüd ainult küsimus, kes seda peaks tegema. Hallaste

arvab, et näiteks Riigikogult võiks vande vastu võtta peapiiskop. Aga näiteks, kui mina olen metodist, baptist või õigeusklik, meie põhiseadus ei keela mõnel Riigikogu liikmel uskumast ka Allahit, siis järelikult ma peapiiskopile ametivannet anda ei saa. Siit järeldus: kuna põhilised seadusandlikud vaidlused jõuavad lõppude lõpuks riigikohtuniku kätte, siis ma leian, et kõige õigem mees selleks on riigikohtunik, kes võtab vastu Riigikogu liikmete pühaliku ametivande. Hallaste ütleb, et seda pole ettepanekuna esitatud. Ma pean tunnustama, et see on kuskile kaduma läinud, sest ma tean täpselt, et ma esitasin nende kolme asja kohta ettepanekud. Ja ausalt öeldes ma otsisin oma paberites ja ma pole koopiat ka leidnud. Nii et formaalselt on teil õigus see tagasi lükata, kuna see ei klapi reglemendiga, aga ma leian, et sellisel juhul jääb meie põhiseaduse teksti auk sisse. Nüüd on teie otsustada, aga Hallastega me leppisime kokku, et see võiks jääda redaktsioonikomisjoni kätte, mul ei ole selle vastu mitte midagi. Siin ma ütlesin välja oma arvamuse. Kui aga teie tahaksite, et me otsustame kohe, kes võtab Riigikogu liikmetelt vastu ametivande, siis avaldage oma arvamust ja ma olen nõus selle küsimuse hääletusele panema.

Juhataja: Härra Uluots, võib-olla me teeme nii, et te räägite ka nendest teistest apellatsioonidest ja siis avame sõnavõtu.

Ü. Uluots: Järgmine apellatsioon on § 65 juurde – keda Riigikogu määrab presidendi ettepanekul. See on riigisekretär. See on välja jäänud nii ühest kui ka teisest peatükist. Kes on riigisekretär? Mina võtsin eeskujuks 1938. aasta põhiseaduse ja ma toon teile väga lihtsa näite, et vallavanemad tulid ja vallavanemad läksid, aga vallasekretär istus ikka paigas. Ja kui vallavanemat ei olnud, oli vallavanema vahetuse aeg, siis korraldas asju vallasekretär. Täpselt samuti on ka riigisekretäri küsimusega. 1938. aasta, õigemini 1930. aastate riigikorralduse juures oli riigisekretäri funktsioon kuni seaduse vastuvõtmiseni. President ei kirjutanud seadust alla ilma riigisekretäri allkirjata. Tähendab, riigisekretär tegutses seni, kuni seadus välja anti. Seal edasi läks juba funktsioonide õigus kantsleri kätte, kes pidi kontrollima selle seaduse täitmist. Riigisekretäri olid ministri volitused, kuid ta ei olnud kabineti liige. See tähendab seda, et kui valitsus läks erru, siis riigisekretär jäi koos oma aparaadiga paigale. Tähendab, tema oli vaakuumi täitja, kui toimus parlamendivahetus. Ja sellepärast leian mina ka, et selline institutsioon peab riigiõiguslikus struktuuris olema. Ma olen päris veendunud, et kui me seda juba praegu põhiseaduslikult ei tee, siis me hakkame seda varsti niikuinii eraldi seadusena vastu võtma ja seda struktuuri looma. Praktika on näidanud, et selline institutsioon on vajalik. Samuti olen antud juhul nõus, et selle võib anda edasi redaktsioonikomisjonile ja tuua ta uuesti tagasi suure saali ette juba redaktsioonikomisjoni poolt. Aga kui te soovite seda lahendada hääletamisega, siis ma pole ka selle vastu. Kolmandaks § 65 punkt 10, kus Riigikogule on antud õigus välja kuulutada eriolukord. Eriolukord ei tähenda mitte ainult seda, et punased tankid tulevad üle Narva silla, vaid see tähendab ka seda, et õhku lendab näiteks Sosnovõi Bori jaam ja meie peale tuleb radioaktiivne pilv või, hakake nüüd naerma, tuleb ufode rünnak või midagi taolist ja samal ajal meil parlament ei ole koos, aga tegutseda tuleb momentaanselt, sekundite, minutite, kümnetega. Ja ainuke, kes võiks seda sellisel juhul teha, on president või riigipea, nii nagu me selle asja otsustame. Paratamatult peab parlament seda pärast kinnitama, nii nagu iga seadust. Siin võiks tuua sellise näite, et tegelikult meil on põhiseaduse tekstis presidentil seadluse õigus, kui parlament on takistatud kokku tulemast. Mina tahaksin aga antud juhul sisse tuua eriolukorra, tähendab, kui mängus on inimelud,

kümnete tuhandete elud, siis peab seda põhiseaduses rõhutama. Need on kolm asja, mida ma pakun välja apellatsioonidena Riigikogu peatükis. Tänan!

Juhataja: Aitäh, härra Uluots! Avame sõnavõttud. Esimesena saab sõna härra Lauri Vahtre, palun!

L. Vahtre: Tere hommikust, austatud kolleegid! Ma loodan, et redaktsioonitoimkond ei võta arvesse seda ettepanekut, sest see on sügavalt ebademokraatlik. Mõne inimese vanne on siis järsku tähtsam kui teiste oma. Mitte üheski kuningriigis pole kunagi sätestatud, et kuninga abielu peab laulatama tingimata peapiiskop. Selle tõttu ei ole parlamendiliikmete vannet vaja vastu võtta riigikohtunikul. Ameerika Ühendriikide ametivande võib samuti vastu võtta ükskõik milline kohtunik. Kohtunik on kohtunik ja sellega peaks asi piirduma. Üks tehniline märkus ka. Kui tahaks vast valitud parlamenti takistada tööle asumast, siis oleks väga lihtne röövida see riigikohtunik ja parlament jääkski tööle rakendamata. Tänan!

Juhataja: Palun, kas on veel sõnavõtte? Härra Kask, palun!

P. Kask: Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Mul on isegi raske sõna võtta, sest ma ei saa hästi aru, millistest küsimustest jutt on. Meile ei ole jagatud härra Uluotsa apellatsioone. Neid on mitu punkti. Sõna on võetud korraga mitmes küsimuses, seejuures osa neist lõikub neljanda toimkonna küsimustega. Minul on ettepanek arutada neid küsimusi, mis ka neljandasse toimkonda kuuluvad, koos neljanda toimkonnaga. Neid tuleks arutada loogilises järjekorras, alustades tähtsamatest. Kui tähtsamad küsimused on ära otsustatud, tuleb süsteemi valiku küsimus ju uuesti päevakorrale, alles seejärel võib lahendada üksikküsimused. Ma palun väga vabandust, ehkki ma konsulteerisin Illar Hallastega, ei saanud ma ikkagi sotti, milline küsimus on praegu arutusel. Härra Uluots rääkis mitmest küsimusest korraga, härra Hallaste rääkis rõhutatult ühest küsimusest, ehkki tutvustas ka teisi, aga diskussiooni lõpus ütles ta, et jutt on sellest, kes võtab vastu ametivande. Ma palun juhatusel selgitada, millisest küsimusest on jutt, ja teen ettepaneku neid küsimusi, mis lõikuvad neljanda toimkonna omadega, arutada neljanda toimkonna ajal. Tänan!

Juhataja: Suur tänu! Ma loen veel kord ette need apellatsioonid, mis härra Hallaste ja härra Uluots ette kandsid. Palun võtke ette see tekst, mis jagati eile välja! See on assamblee eelnõu tekst. Kõigepealt § 62. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et lisataks tekst: ametivande võtab vastu riigikohtunik. Ma arvan, et meil on võimalik seda küsimust hääletamise teel otsustada, sest otseselt see riigipea institutsiooniga seotud ei ole. Teiseks, § 65 punktist 6 selgub, keda Riigikogu ametisse nimetab. Härra Uluots taotleb apellatsiooni korras, et sellesse loetellu lisataks riigisekretär. Kolmas küsimus, milles härra Uluots on pöördunud assamblee täiskogu poole, on sama paragrahvi punktis 10 sisalduv probleem: kas üksnes Riigikogu kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra või on selline õigus ka riigipeal? Härra Uluots on teinud ettepaneku, et kui Riigikogu ei saa kokku tulla, siis kuulutaks erakorralise seisukorra riigis välja president. Need on kolm probleemi, mida härra Uluots palub assamblee täiskogul arutada ja otsustada. Mis puudutab kolmandat probleemi, siis on see vaieldamatult seotud neljanda toimkonna probleemidega, riigipea küsimusega. Sõna saab uuesti härra Hallaste.

I. Hallaste: Austatud juhataja! Kolmanda apellatsiooni või kolmanda probleemi, mis puudutab presidenti, ma palun panna hääletusele koos neljanda toimkonna hääletustega loogilises järjekorras. Esimene apellatsioon – ametivande võtab vastu riigikohtunik – ei saa jääda sellesse sõnastusse, kuna see toimkond, kes tegeleb kohtusüsteemiga, ei räägi üldse riigikohtunikust, vaid Riigikohtu esimehest (§ 141 lõige 2). Ja kui tahetakse fikseerida, kes vande vastu võtab, siis tuleb panna sinna juurde ka alternatiivid, kui seda ei taheta jätta redaktsioonitoimkonna kätte. Alternatiivideks võivad ju olla: 1) ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees; 2) ametivande võtab vastu riigivanem; 3) ametivande võtab vastu peapiiskop. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Me jätkame keskustelu, kuid enne teen teatavaks juhatuse otsuse. Probleem, mis käsitleb seda, kas presidendil on õigus siis, kui Riigikogu on takistatud kokku tulemast, kuulutada välja eriolukord, tuleb lahendamisele pärast seda, kui järgmine toimkond, kelle probleemiks on riigipea institutsioon, annab põhiküsimustes meile ülevaate ja me oleme lahendanud need põhiküsimused. Sõna saab härra Saatpalu. Palun!

V. Saatpalu: Ma ütleksin § 62 kohta, et see on hea sõnastus ja peaks niimoodi jääma. See on võib-olla tingitud minu iseloomust, et ma niisugustele rituaalsetele toimingutele nagu käe üleval hoidmisele, vande andmisele jne. vaatan mõneti kõõrdi. Ma tahaks siiski näha parlamenti sellise teoinimeseliku käitumise eeskujuna ja arvan, et ametivande võib anda niisama viisakalt ja korrektselt paberi peal, nagu me tegime, tulles siia Põhiseaduslikku Assambleesse. Põhiseaduse eelnõus kirjutame, ja sellest peaks piisama küll, et inimene väljendab oma otsust teha seda, mida §-s 62 temalt nõutakse. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Sõnavõtte rohkem ei ole. Kas meil on võimalik asuda hääletama § 62, kuhu härra Uluots soovib apellatsiooni korras lisada teksti "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees"? Palun veel kord kohaloleku kontroll! Pärast seda asume hääletama. Kohaloleku kontroll. Kohal on 32 assamblee liiget. Kes on selle poolt, et lisada § 62 (§ 57) härra Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutud tekst "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees"? Hääletame. 6 poolthäälega ja 17 vastuhäälega on assamblee avaldanud oma seisukoha, et § 62 pole vaja lisada härra Uluotsa poolt apellatsiooni korras pakutud teksti "ametivande võtab vastu Riigikohtu esimees". Härra Korrovits palus vahepeal sõna. Kas härra Korrovits soovib sõna § 65 kuuenda lõigu asjus, mis käsitleb riigisekretäri kui ametimeest, kelle nimetab ametisse Riigikogu? Palun, härra Korrovits, teil on sõna!

V. Korrovits: Head kolleegid! Mul ei ole kõigepealt selge härra Uluotsalt tulnud kirjalik apellatsioon formaadis A5, dateeritud 15. novembriga, kus on toodud § 45 alajaotus. Mis paragrahv see on? Ilmselt riigipea paragrahv. Ja siia on lisatud riigisekretäri nimetus, aga praegu kõnesolev apellatsioon räägib riigisekretärist Riigikogu paragrahvis. Milles asi on või olen ma asjast valesti aru saanud?

Juhataja: Härra Korrovits! Ma kordan tõesti kolmandat korda ja loodan, et lugupeetud kolleegid panevad tähele. Jutt käib §-st 65 (§ 57). Palun võtta ette see tekst, mis teile eile välja jagati, assamblee põhiseaduse eelnõu tekst! Selgitan veel kord: ettepaneku sisu on selles, et Riigikogu paljude teiste ametimeeste kõrval nimetatakse ametisse ka riigisekretär. Härra Kask, palun!

P. Kask Austatud kolleegid! Tõepoolest, nagu härra Korrovits märkis, on see apellatsioon tegelikult kaheosaline. Teine osa puudutab neljandat toimkonda, aga mõte on selles üks, nimelt viia riigivõimude struktuuri sisse selline ametimees nagu riigisekretär. Kes on tähelepanelikult jälginud tekste, kus see riigisekretär veel esines, see märkab, et tegemist on tõepoolest mehega, kelle kohta võib öelda, et peaministrid ja isegi presidendid tulevad ja lähevad, aga riigisekretär jääb. Seejuures nõutakse temalt kaasallkirja kõigile valitsuse dokumentidele. Ta ei ole valitsuse koosseisus, ta ei ole üldse peaministri poolt määratav isik, ta on eraldi paika pandud presidendi esildisel, sisuliselt on ta presidendi käsi valitsuses, vetoõigusega kõigi valitsuse dokumentide suhtes. Ma ei tea, kust härra Uluots ja need, kes vastavaid eelnõusid koostasid, võtsid välja selle mõtte. Mina ei tea demokraatlike riikide praktikast sellist ametimeest ja minul on ettepanek see apellatsioon tagasi lükata. Tänan!

Juhataja: Suur tänu. Proua Aaskivi, palun!

Ü. Aaskivi: Lugupeetud kolleegid! Siin on nüüd küll tegemist teatud segadusega, sest kui te vaatate teile etteantud teksti, eile kättejagatud teksti § 79, siis on seal selgelt öeldud, et riigisekretär kuulub valitsusse. Seega, nagu juba eelkõnelejad härra Hallaste ja härra Uluots ütlesid, tegemist on lihtsalt riigisekretäri institutsiooni täiesti erineva käsitlemisega. Ühed näevad teda valitsuse koosseisus, kuid härra Uluots soovib, et riigisekretäri ametikoht oleks parlamendi, Riigikogu juures ja ta täidaks seal sisuliselt tehnilise osakonna ülema kohustusi. Ma arvan, et see kontseptsioon, millega kolmas toimkond on välja tulnud ja kus riigisekretär on valitsuse liige, on praegu ehk praktilisem ja praktilises elus ka välja kujunenud. Tehnilist, abistavat tööd, mida vajab parlament, ei oleks vahest vaja põhiseaduses reglementeerida. Ma arvan, et härra Uluotsa apellatsioon tuleks tagasi lükata. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Lõppsõnaks saab sõna härra Uluots. Palun!

Ü. Uluots: Minu jaoks oli saali selline reaktsioon muidugi oodata ja põhjus, mis proua Aaskivi praegu ütles, on puhtalt seotud minu madala töövõimega. Ma ei ole jõudnud esitada apellatsioone valitsuse kohta, aga ma oleksin seda teinud niikuinii, kuna me eile Hallastega sellest rääkisime. Valitsuse sekretariaat jääb niikuinii alles ja tema nimeks võiks olla kas siis riigiminister või midagi selletaolist. Ma kordan veel: ma lihtsalt ei ole jõudnud sinnamaale. Aga ma ütlen ette ära, et ilma parlamendi sekretariaadita ei saa parlament eksisteerida. Ja kui härra Kask püüdis siin näidata asja niimoodi, et see on presidendi must käsi, mis ulatub parlamendi südamesse, siis võtame väga lihtsalt niisuguse mehe nagu härra Propst, kes teenindab praegu parlamenti, ja likvideerime tema koha ära. Ma tahaks näha, mismoodi parlament siis tööle hakkab. Tema taga on terve sekretariaat. Küsimus on ainult selles, millisel tasandil see mees paika määrata, kes tema määrab. Viiskümmend aastat tagasi saadi sellest aru nii, et see on niivõrd tähtis mees, et seda peab tegema parlament. Ja kuna ma olen sellel ajal sündinud ja kasvanud, siis on minu arvamus samasugune, et parlamendi sekretär, riigisekretär on nii suur mees, et tema määrab kohale parlament. Sellega oleks ta kaitstud igasuguste teiste rünnakute eest, vasakult ja paremalt. See on kõik, mis ma tahtsin teile öelda. Aga mis puutub nüüd eelmisse, tagasilükatud ettepanekusse, siis jääb ikkagi arusaamatuks, et kui antakse vanne, siis kellele see antakse. Põhiseaduses jääb lahendamata küsimus, kes võtab vande vastu. Nii et ma kardan, et me jõuame paratamatult selle küsimuse juurde tagasi. Loogiliselt.

Juhataja: Suur tänu, härra Uluots! Lõppsõna võimalus on veel kolmanda toimkonna esimehel härra Hallastel. Palun!

I. Hallaste: Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Siin on nüüd kõik segi nagu puder ja kapsad. Mõningad mehed on kimbatuses ja eriti need, kes pole nende konkreetsete peatükkidega väga tõsiselt tegelnud. Ühte ja sama mõistet kasutatakse väga erinevates tähendustes, see mõiste on riigisekretär. Kui härra Uluots räägib parlamendi sekretärist, siis parlamendi sekretäri vajalikkuses ei kahtle kindlasti mitte keegi. Küll aga kahtlen ma kolmanda toimkonna esimehena selles, kas on vaja fikseerida selline ametikoht § 65 punktis 6, sellepärast et kui me ta seal fikseerime, siis tuleb kirjutada peatükki sisse ka eraldi paragrahvid, millised on tema erilised õigused ja kohustused. Ma olen kindel, et see küsimus on lahendatav kodukorra seadusega. Loomulikult ei kinnita parlamendi sekretäri mitte keegi muu kui parlament ise. Seda kõike saab reguleerida kodukorra seadusega. Seetõttu ei toeta ma praegu siin riigisekretäri sellises sõnastuses sissehääletamist § 65 punkti 6. Aitäh!

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kuigi me lõpetasime sõnavõttud, otsustas juhatus niimoodi, et sõna on veel härra Taageperal, sest pole kahtlust, et politoloogia vallas on tema meie jaoks üks eksperte. Härra Taagepera, palun!

R. Taagepera: Lugupeetud assamblee liikmed! Seda küsimust ei saa kuidagi arutada ainult kui § 65 punkti 10 küsimust, sest riigisekretär praeguses sõnastuses ilmub põhiseadusesse §-s 79 (endine § 71), mis ütleb, et valitsusse kuuluvad peaminister, ministrid ja riigisekretär. See tähendab, siin on riigisekretär esitatud kui valitsuse liige. Järelikult §-s 80 esitab peaminister kandidaadid valitsuse koosseisu, millest peab järelama, et ta esitab ka riigisekretäri valitsuse koosseisu raames. Ma märkan seejuures, et §-s 81 nimetatakse esitatud ministrid ametisse, peaks võib-olla lisama, et ka riigisekretäri. Hiljem kerkib üles küsimus, kas riigisekretäriks nagu teistelegi valitsuse liikmetele võib avaldada umbusaldust. Nii et ma tänan härra Uluotsa, et ta on kergitanud olulise küsimuse, aga see tekitab siin rea teisi küsimusi §-st 79 kuni §-ni 86 välja. Me peaksime arutama seda tervikuna, vaatama kõiki neid paragrahve, kus riigisekretär esineb, või § 79 alusel, kus valitsuse liige peaks esinema, aga praeguses tekstis seda ei ole. Tänan!

Juhataja: Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Meie arutusest oli kindlasti kasu. Härra Uluots tegi otsuse, et momendil võtab ta selle apellatsiooni tagasi ja tahab nii teise kui ka kolmanda toimkonnaga nõu pidada. Sellel põhjusel me täna § 76 lõiget 6 puudutavat apellatsiooni edasi ei aruta ja ka ei otsusta. Härra Hallaste, kas sellega on apellatsioonid, mida on võimalik täna läbi arutada, kõik? Ei ole. Palun!

PA 15.11.1991 redaktsiooni II versioon³⁰

V. PEATÜKK

Riigikogu

³⁰ ERA.R-2324.1.4, 1 69–72.

§ 56. (§ 58) Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 57. (§ 59) Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega ja samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

§ 58. (§ 60) Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra määrab riigikogu valimisseadus.

§ 59. (§ 61) Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 60. (§ 62) Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 61. (§ 63) Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab valimisseadus.

§ 62. (§ 64) Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, riigivanema, vabariigi valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 63. (§ 65) Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametisse kinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. nimetab riigivanema esildisel ametisse ülemkohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ja kaitsejõudude ülemjuhataja;
7. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
8. otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
9. esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
10. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
11. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;

12. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;

13. kuulutab riigivanema ettepanekul välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 64. (§ 66) Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 65. (§ 67) Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel kehtestatakse seadusega riigikogu liikme staatusest.

§ 66. (§ 68) Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 67. (§ 69) Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku riigivanem hiljemalt kümne päeva jooksul riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 68. (§ 70) Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekanitava hääle meetodil riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad riigikogu tööd vastavalt riigikogu kodukorra seadusele.

§ 69. (§ 71) Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 70. (§ 72) Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse riigikogu kodukorra seadusega.

§ 71. (§ 73) Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks, kui selle poolt hääletav vähemalt kaks kolmandikku kohalolevaist liikmeist.

Hääletamine riigikogus on avalik, välja arvatud Riigikogu kodukorra seadusega määratud erandid. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 72. (§ 74) Riigivanema, riigikogu juhataja või ühe viiendiku riigikogu liikmete nõudmisel tuleb riigikogu kokku erakorraliseks istungjärguks. Erakorralise istungjärgu kokkutulemise korda määrab Riigikogu kodukorra seadus.

§ 73. (§ 75) Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega Eesti Vabariigi Valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne päeva jooksul.

§ 74 (§ 76) Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse poolt vastuvõetud otsuse põhjal.

Riigikogu liiget võib vahistada Riigikogu nõusolekuta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatajale, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele Riigikogus asendusliige.

V. PEATÜKK

Riigikogu

§ 60. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 61. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

§ 62. Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu korralised valimised toimuvad mitte enne kui kuuskümmend päeva ja mitte hiljem kui kolmkümmend päeva pärast volituste tähtaja lõppemist.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad Põhiseaduse §-de 78 ja 111 ettenähtud juhtudel mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra määrab seadus.

§ 63. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 64. Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes Riigikogu ees ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 65. Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse Riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab seadus.

§ 66. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis Põhiseadusega ei ole antud rahva, Riigivanema, valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 67. Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametissekinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. Riigivanema ettepanekul nimetab ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja ja kaitsejõudude ülemjuhataja;
7. Riigikohtu ettepanekul nimetab ametisse kohtunikud;

³¹ ERA.R-2324.1.4, l 115–117.

8. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
9. valitsuse ettepanekul otsustab riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
10. esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
11. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
12. seab sisse riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
13. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
14. Riigivanema ettepanekul kuulutab välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 68. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ja ta ei kanna õiguslikku vastutust hääletamise ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus.

§ 69. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel kehtestatakse seadusega.

§ 70. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 71. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku Riigivanem kümne päeva jooksul Riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 72. Riigikogu valib oma liikmete hulgast üksiku mitteülekanitava hääle meetodil Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt seadusele.

§ 73. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 74. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse seadusega.

§ 75. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks kahekolmandikulise häälteenamusega.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud seadusega määratud erandid.

Riigikogu aktid võetakse vastu poolthälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

§ 76. Riigikogu tuleb erakorraliseks istungjärguks kokku Riigivanema, Riigikogu juhataja või ühe viiendiku Riigikogu liikmete nõudmisel. Erakorralise istungjärgu kokkutulemise korra määrab seadus.

§ 77. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

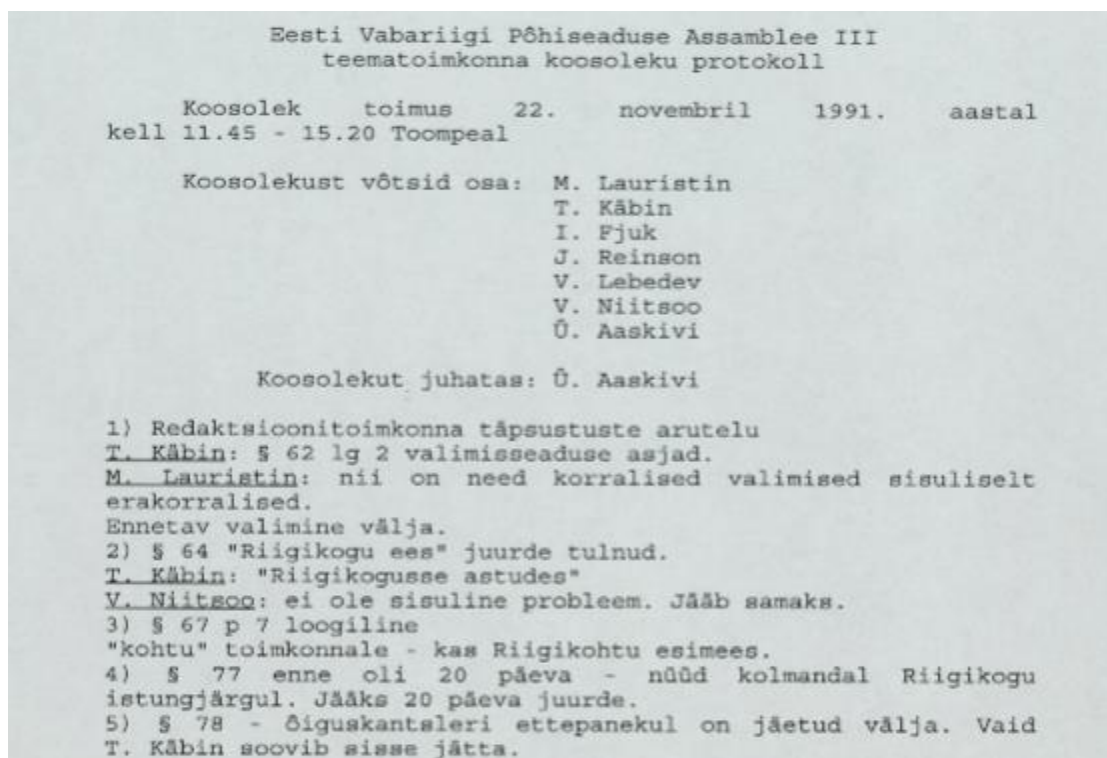
Arupärimisele tuleb vastata hiljemalt kolmandal Riigikogu istungjärgul arvates arupärimise esitamisest.

§ 78. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele ainult Riigikogu otsuse alusel, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Riigikogu liiget võib Riigikogu nõusolekuta vahi alla võtta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatajale, kes esitab tema kinnipidamise küsimuse Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele Riigikogus asendusliige.

III toimkonna 22.11.1991 koosoleku protokollist:³²

PA 22.11.1991 istungi stenogrammist:

L. Hänni: Me püüdsime läbi teksti ühtlustada neid sätteid, milles käsitletakse seaduste, aktide ja otsuste vastuvõtmist Riigikogus. Jutt on sellest, et me väljendiga "Riigikogu poolthääaltenamus" mõtleme seda, et antud otsuse poolt hääletab rohkem Riigikogu liikmeid kui vastu. Kui tekstis on täpsustus "Riigikogu koosseisu enamus", siis tähendab see absoluutset hääaltenamust. Järgmine peatükk on "Riigikogu". Siin on §-s 62 lisatud lõige 2, mis määrab Riigikogu korraliste valimiste toimumise ajavahemiku. Meie arvates oli selline täpsustus vajalik, et Riigikogu koosseisul ei tekiks võimalust ülearu pikendada oma mandaati ega liiga varakult valimistele minna. Palun ka § 62 lõikes 3 täpsustada viiteid paragrahvidele! Need on

³² ERA.R-2324.1.26, 134.

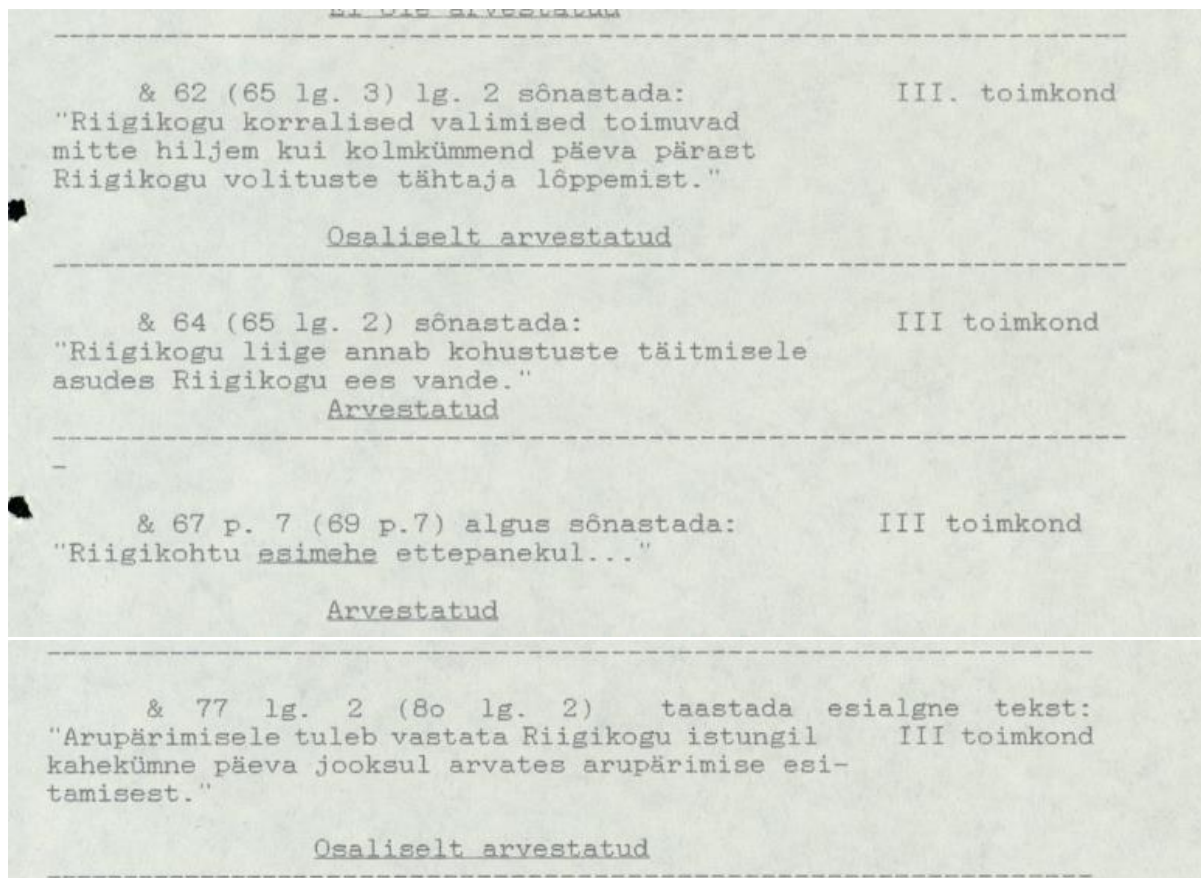
mõeldud viidetena §-dele 82 ja 110. Niisiis, Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad põhiseaduse §-des 82 ja 110 ettenähtud juhtudel. Paragrahv 64 sisaldab täiendust või õieti täpsustust, kuidas Riigikogu liige ametisse astub. Ta astub ametisse vande andmisega ja see vande andmine toimub Riigikogu ees. Nii et lisandunud on "Riigikogu ees". Järgmisel leheküljel on mõned redaktsioonilised parandused, mida võib sisse viia. Paragrahvi 68 teksti oleks täpsem lugeda järgmiselt: "Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamise ning poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus." Paragrahvis 78 on samuti tehtud täpsustus. Siin on räägitud, millal võib võtta Riigikogu liiget kriminaalvastutusele, ja on sätestatud, et see toimub, kui Riigikogu koosseisu enamus on otsuse poolt. Välja on jäetud "õiguskantsleri ettepanekul". See ei puuduta mitte ainult seda paragrahvi, vaid ka kõiki teisi paragrahve, kus räägiti riigi kõrgete ametiisikute kriminaalvastutusele võtmisest. Me leidsime, et "õiguskantsleri ettepanekul" tähendaks väga suure otsustamisõiguse andmist ainult ühele inimesele. Tegelikult langetab ju lõpliku otsustuse kohus. Leidsime, et ühekordsest filtrist Riigikogu näol on küllalt.

[...]

PA 23.11.1991 istungi stenogrammist:

P. Kask: [...] Mul on südamel veel teine küsimus. See puudutab kolmanda toimkonna tööd, see puudutab üldiselt valitsuse, parlamendi ja riigipea vahelisi suhteid. Seda, mis kolmandas toimkonnas on disainitud, neid tasakaalumehhanisme ei pea ma täiuslikuks. Klassikaline parlamentaarsüsteem on niisugune, kus parlament saab valitsusele usaldamatust avaldada, aga sedasama saab ka täidesaatev võim teha parlamendi suhtes – kutsuda esile erakorralisi valimisi. Täidesaatvasse harusse kuulub valitsus ja president. Väga tavaline on, et üheskoos võivad nad erakorralisi valimisi välja kutsuda vähemalt tingimusel, kui on tekkinud parlamendi ja valitsuse konflikt, kui on tekkinud valitsuskriis. Teine väga tavaline parlamentaarsüsteemi element on konstruktiivse usaldamatushääletuse nõue. See, mis kolmandas toimkonnas on tehtud, ongi midagi nende kahe vahepealset, aga samal ajal ei ole kumbagi lõpule viidud ja kokku võttes on sellel asjal puudused, nõrgad küljed. Ühele neist viitas eile ekspert härra Kross. Nimelt sellele, et riigipeale antakse ainult üks kord võimalus kätt proovida, kui valitsust moodustatakse, pärast seda jääb siiski võimalus Riigikogule endale. See nõrgendab riigipea positsiooni ja tema tasakaalustavat rolli selles süsteemis, selles kolmnurgas. See kisub liiga vana, tasakaalustamata parlamentarismi suunas, mis oli Eestis 1920. aastatel. [...]

Redaktsioonitoimkonnale 22.-27.11.1991 laekunud ja 22.-23.11.1991 PA täiskogu istungist menetluse jäänud ettepanekud:³³

PA 29.11.1991 redaktsioon³⁴

V PEATÜKK

Riigikogu

§ 63. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 64. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu valimise korra määrab seadus.

§ 65. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes Riigikogu ees ametivande.

Riigikogu korralised valimised toimuvad mitte varem kui kuuskümmend päeva ja mitte hiljem kui kümme päeva enne volituste tähtaja lõppemist.

³³ ERA.R-2324.1.16, l 219.

³⁴ ERA.R-2324.1.4, l 137-140.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad Põhiseaduse §-de 85 ja 101, 113 ettenähtud juhtudel mitte enne kui kuuskümmend ja mitte hiljem kui üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

§ 66. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 21-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 67. Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse Riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra sätestab seadus.

§ 68. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis Põhiseadusega ei ole antud rahva, Riigivanema, valitsuse või teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 69. Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametisse kinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
6. Riigivanema ettepanekul nimetab ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge ülemjuhataja;
7. Riigikohtu esimehe ettepanekul nimetab ametisse kohtunikud;
8. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
9. valitsuse ettepanekul otsustab riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
10. esineb avalduste, deklaratsioonide ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
11. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
12. kehtestab riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
13. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
14. Riigivanema ettepanekul kuulutab välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 70. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ega poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus.

§ 71. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel kehtestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu jaoks.

§ 72. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 73. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku Riigivanem kümne päeva jooksul Riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamiseks.

§ 74. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt seadusele.

§ 75. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 76. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse seadusega.

§ 77. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks kahekolmandikulise häälteenamusega.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud seadusega määratud erandid.

§ 78. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Poolthäälte enamus tähendab, et poolt hääletab enam kui vastu.

Kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks korda enam kui vastu.

Riigikogu koosseisu häälteenamus tähendab, et poolt hääletab üle poole Riigikogu koosseisust.

Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks kolmandikku Riigikogu koosseisust.

§ 79. Riigikogu tuleb erakorraliseks istungjärguks kokku Riigivanema, Riigikogu juhataja või ühe viiendiku Riigikogu liikmete nõudmisel.

§ 80. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole.

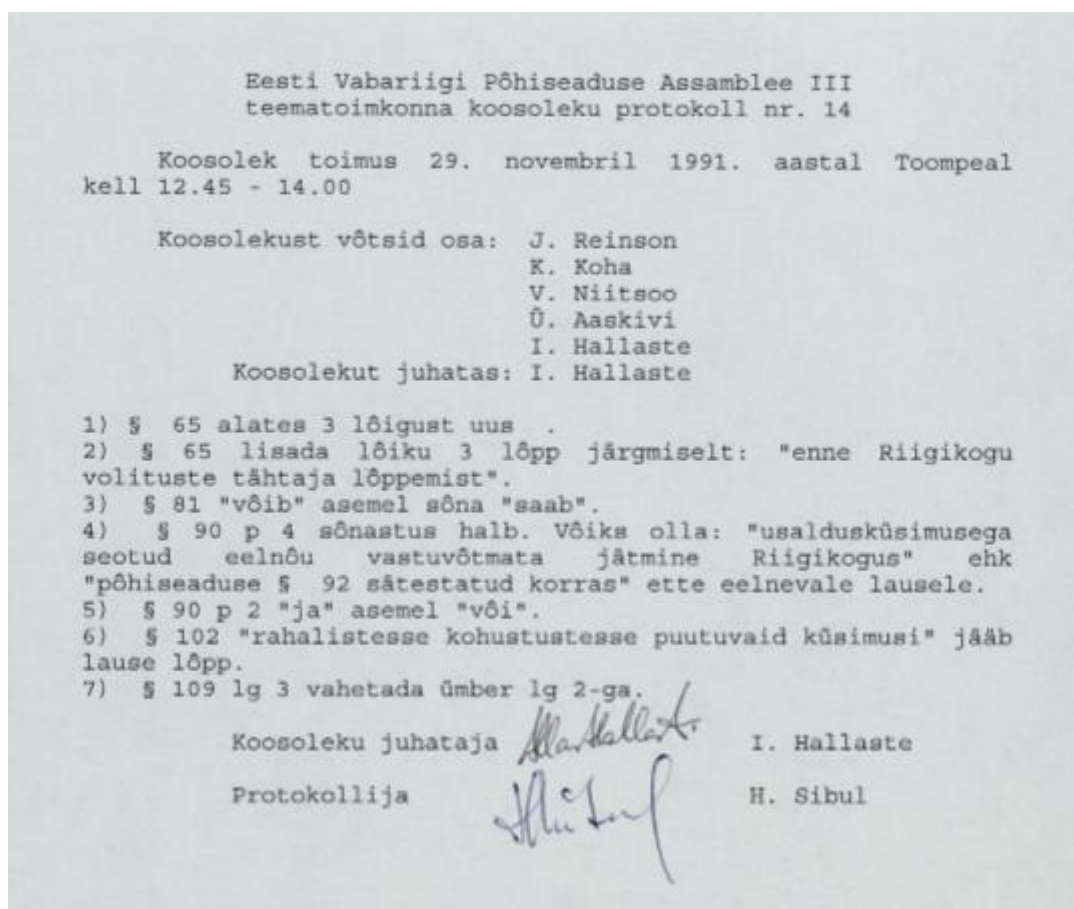
Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil seadusega sätestatud korras.

§ 81. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele Riigikogu otsuse alusel, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamusega.

Riigikogu liiget võib Riigikogu nõusolekuta vahi alla võtta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatajale, kes esitab vahi all pidamise küsimuse Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele Riigikogus asendusliige.

III toimkonna 29.11.1991 koosoleku protokoll:³⁵

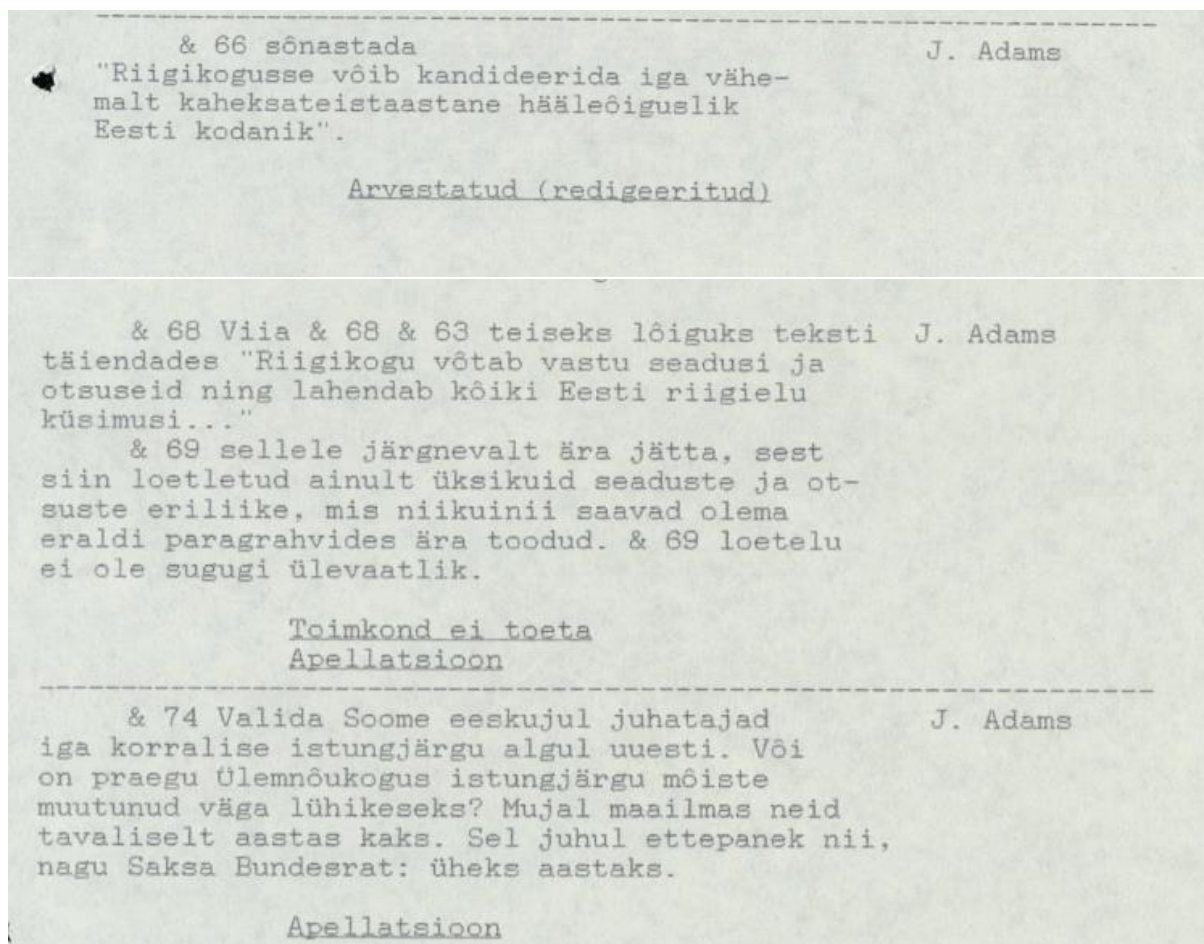
PA 29.11.1991 istungi stenogrammist:

L. Hänni: V peatükk "Riigikogu". Siin on täpsustus § 65 viimase lõike osas, mis räägib sellest, millal toimuvad Riigikogu korralised valimised. Eelmises redaktsioonis oli, et viimane tähtaeg on 30 päeva pärast volituste tähtaja lõppemist. Me leidsime, et säte on vastuolus §-ga 64, mis ütleb, et Riigikogu volituste tähtaeg on neli aastat, ja seetõttu peavad uue Riigikogu valimised toimuma kindlasti enne volituste tähtaja lõppemist. Paragrahvi 69 punkti 7 on kolmanda toimkonna ettepanekul sisse viidud täpsustus: "Riigikohtu esimehe ettepanekul". Varem seisis siin "Riigikohtu ettepanekul". Oluline mõte on lisandunud § 81. Siin on juttu Riigikogu liikmete töötasustamisest ja on lisatud mõte, et Riigikogu liikme töötasustamise korda tohib muuta ainult Riigikogu järgmise koosseisu jaoks. Me leidsime, et demokraatlikus parlamendis peaks selline norm olema iseenesestmõistetav. Paragrahvist 74 on välja jäetud "üksiku ülekantava hääle meetodil" kui liigne detail põhiseaduse kontekstis. Paragrahvi 78 on koondatud ja täpselt sätestatud, mida tähendab poolthälteenamus, kahekolmandikuline hälteenamus, Riigikogu koosseisu hälteenamus ja Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline hälteenamus, kuna pidevalt oli ikkagi küsimus, kuidas üht või teist formuleeringut mõista. Võib-olla normtehniliselt ei näe see paragrahv välja kõige ilusam, aga kindlasti teeb ta

³⁵ ERA.R-2324.1.26, 136.

põhiseaduse üheselt mõistetavaks. Paragrahv 80. Siin oli redaktsioonitoimkonnas üsna pikk arutelu kahe alternatiivi üle, millest üks oli tekstis, mis laekus meile kolmanda lugemise alguseks. Nimelt, et arupärimisele võib vastata 20 päeva jooksul, arvates arupärimise esitamisest. Eelmisel korral viis redaktsioonitoimkond selle asemel sisse mõtte, et arupärimisele tuleb vastata hiljemalt kolmandal korralisel istungjärgul. Nüüd tekkis väga pingeline arutelu selle üle, kumb siis on õigem. Kui me nõuame vastamist 20 päeva jooksul ja arupärimine on esitatud näiteks viimasel istungil enne suvevaheaega, kas see siis tähendab, et põhiseaduse järgi peab Riigikogu 20 päeva jooksul erakorralisele istungile kokku tulema? Kui me aga sätestame, et see toimub alles kolmandal korralisel istungil, siis võib vastus arupärimisele venida jälle liiga pikaks. Nende vaidluste tulemusel langetasime me saalomonliku otsuse, et see on niivõrd keeruline probleem, et siin on vaja seadust. Rohkem märkusi V peatüki kohta redaktsioonitoimkonnal ei ole. Tabelist võib kolmas toimkond täpselt jälgida oma ettepanekute saatust. Ma ei hakka neid siin ükshaaval loetlema.

PA 29.11.1991 redaktsioonile 04.12.1991 seisuga laekunud ja 29.11.1991 istungist menetlusse jäänud redaktsioonitoimkonnale esitatud ettepanekud:³⁶

³⁶ Rahvusrhiiv (RA) ERA.R-2324.1.16, l 225–226.

PA 06.12.1991 redaktsioon³⁷

V PEATÜKK

Riigikogu

§ 63. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis põhiseadusega ei ole antud rahva, Riigivanema, valitsuse, teiste riigorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 64. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.
Riigikogu valimise korra sätestab seadus.

§ 65. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes Riigikogu ees ametivande.

§ 65 A. Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad põhiseaduse §-de 85 ja 101, 113 ettenähtud juhtudel varasemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

§ 66. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 67. Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse Riigivanema, valitsuse liikme, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele Riigikogus asendusliige.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab seadus.

§ 69. Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
- 2a. kuulutab välja Riigivanema valimised;
3. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
4. otsustab peaministri ametisse kinnitamise;
5. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;

³⁷ ERA.R-2324.1.24, 1 66–69.

6. Riigivanema ettepanekul nimetab ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväe ülemjuhataja;
7. Riigikohtu esimehe ettepanekul nimetab ametisse kohtunikud;
8. kinnitab Eesti Panga nõukogu koosseisu;
9. valitsuse ettepanekul otsustab riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
10. esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
11. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
12. kehtestab riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
13. otsustab umbusalduse avaldamise vabariigi valitsusele;
14. Riigivanema ettepanekul kuulutab välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 70. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus.

§ 71. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu jaoks.

§ 72. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 73. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku Riigivanem kümne päeva jooksul Riigikogu valimiste tulemuste väljakuulutamistest.

§ 74. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt seadusele.

§ 75. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 76. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse seadusega.

§ 77. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks kahekolmandikulise häälteenamusega.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud seadusega sätestatud erandid.

§ 78. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Poolthäälte enamus tähendab, et poolt hääletab enam kui vastu.

Kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks korda enam kui vastu.

Riigikogu koosseisu häälteenamus tähendab, et poolt hääletab üle poole Riigikogu koosseisust.

Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks kolmandikku Riigikogu koosseisust.

§ 79. Riigikogu tuleb erakorraliseks istungjärguks kokku Riigivanema, Riigikogu juhataja või ühe viiendiku Riigikogu liikmete nõudmisel.

§ 80. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega valitsuse, valitsuse liikmete, Eesti Panga presidendi ning teiste kõrgemate riigiametnike poole. Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil seadusega sätestatud korras.

§ 81. Riigikogu liiget võib võtta kriminaalvastutusele Riigikogu otsuse alusel, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Riigikogu liiget saab Riigikogu nõusolekuta vahi alla võtta ainult tabatuna kuriteo toimepanekult. Sellest tuleb teatada kahekümne nelja tunni jooksul Riigikogu juhatajale, kes esitab vahi all pidamise küsimuse Riigikogu järgmisele istungile otsustamiseks.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, siis asub tema asemele Riigikogus asendusliige.

PA 6.12.1991-7.12.1991 istungi stenogrammist:

L. Hänni: [...] Samuti on mõningad redaktsioonilised parandused ja täiendused V peatükis "Riigikogu". Ja on üks sisuline parandusettepanek, mis kahjuks veel teie tekstides ei kajastu, aga ma tahaksin ta teile praegu siin teatavaks teha, sest küsimus on põhimõtteline ja nõuab seetõttu assamblee liikmete kaalumist. Ettepanek puudutab § 74, kus räägitakse Riigikogu juhatuse valimisest. Siin oli redaktsioonitoimkonnas härra Adamsi ettepanek selle kohta, et Riigikogu juhatajate ja asejuhatajate puhul oleks nende volituste pikkus üks aasta. Leidsime, et sellise sätte lisandumine võiks sobida ka Eesti Vabariigi Riigikogu töökorraldusse ja aitaks seda ametikohta depolitiseerida. Nii et § 74 teise lausena tuleks tekst: "Riigikogu juhataja ja asejuhataja volitused kehtivad üks aasta."

[...]

Juhataja: [...] Vastavalt väljajagatud ettepanekute-apellatsioonide tabelile peaks järgmine küsimus olema § 66 kohta. Niisiis § 66. Kas härra Adams soovib oma appellatsiooni selgitamiseks sõna? Palun!

J. Adams: Head kolleegid! Apellatsiooni sisu on, et lasta vanus, mil võib kandideerida Riigikokku, 18. eluaastani. Minu arvates on see õige. Põhjendusi on siin õige mitu. Üks neist seisab selles, et praegusel piirangul on ainult üks praktiline mõte, nimelt perspektiivikaid noori poliitilisest tegevusest eemale tõugata. Minu teada võis ka ülemnõukogusse kandideerida 18 aasta vanuselt, kindlasti aga Eesti Kongressi. Nüüd vaatame, kui palju tegelikult selliseid kandidaate on olnud. Minu teada ei ole ülemnõukogus vist ühtegi isikut vanusevahes 18–21, Eesti Kongressis siiski mõned minu teada on. Niisiis praktilist tähendust sellel ei ole, küll aga sunnib see jätma kõrvale üksikud äärmiselt varaküpsed noored poliitikud, kellest tõenäoliselt võiks oma riigile ja rahvale suur kasu olla. Teine põhjendus oleks see, et praeguses poliitilises kultuuris, nagu see suuremas osas Euroopas on omaks võetud, on 21. eluaastaga piiramine täielik anakronism. Ma ei kujuta ette, et meil oleks võimalik seda kuidagi põhjendada.

Seepärast teen ettepaneku niisugusest piirangust loobuda ja minna tagasi 18. eluaasta juurde. Tänan!

Juhataja: Aitäh, härra Adams! Aga võib-olla on teile küsimusi. Härra Vahtrel on küsimus. Palun!

L. Vahtre :Austatud ettekandja! Kas me ei võiks seda sätestada niimoodi, et kandideerida võib iga täisealine Eesti Vabariigi kodanik?

J. Adams: Seda peab küsima kelleltki teiselt. Ma ei tea, mida tähendab Eesti õigusterminoloogias täisiga. Nagu ma olen aru saanud, on see mõiste vähemalt praegusel ajal kahestunud.

L. Vahtre: Küsimuse mõte on selles, et see 18 aastat meenutab mulle 12. eluaasta juttu ühes teises paragrahvis, mis tekitas ägedaid poolt- ja vastuväiteid. Ühesõnaga, kui 21 on muutunud anakronismiks, siis on ka võimalik, et 18 muutub anakronismiks, ükskõik kas siis üles- või allapoole. Ja minu arvates on sellega praegu mõeldud just seda, mida me peame täiseaks. Kui siduda see täisealisusega, siis võiks ta jääda sinna igavesti. Tänan!

J. Adams: Kas ma tohin sellele vastata? Kujutan ette, et siin oli ka varjatud küsimus sees. Ma arvan, et kui hakata seda vanust allapoole 18. eluaastat laskma, siis peab küsimust võtma komplekselt, nihutama ka vara kasutamise õigusi ja abiellumise õigusi.

Juhataja: Härra Seppal on ka küsimus. Palun!

Ü. Seppa: Lugupeetud härra Adams! Minu küsimus on natuke sarnane eelmisega. Miks ei võiks olla nii, et iga hääleõiguslik kodanik? See tähendab seda ka, et ta on ju täiskasvanud ja tal on hääleõigus olemas. Miks peaks see 18 olema fikseeritud? Tänan!

J. Adams: Ma ei esitanud praegu vastava paragrahvi redaktsiooni, ma apelleerin põhimõtet. Ja ma olen täiesti nõus, et redigeerida tuleks just selliselt, nagu härra Seppa praegu ütles.

Juhataja: Suur tänu, härra Adams! Lugupeetud kolleegid! Ma saan aru, et me kõik suudaksime selgitada seda, mis vahe on 21- ja 18-aastasel. Kui see on vastuvõetav, siis jätaksime selle mõnusa teema pikemalt käsitlemata ja selgitaksime hääletamise teel, millised on meie seisukohad. Mul on hea meel, et ka härra Hallaste jõudis ennast registreerida kõneks. Kui aktsepteeritakse seda lähenemisviisi, et 18- aastane kodanik ja 21-aastane kodanik pikemat seletamist ei vaja, siis ehk piirduksime nende sõnasoovidega, mis on registreeritud. Sõna saab härra Saatpalu. Palun!

V. Saatpalu: Ma olen korduvalt siin sõna võtnud igasuguste numbrite põhiseadusesse sissekirjutamise vastu ja olen sellest ka ajakirjanduses kirjutanud. Ma olen sügavalt veendunud, et me ei oska siin praegu iseenese tarkusest hinnata mitte mingisuguseid kauge tuleviku numbreid. Ja sellepärast olen ma põhimõtteliselt niisuguste paragrahvide vastu, mis tsenseerivad vanust. Me võime siia kirjutada ka 22 aastat, aga me võime kindlalt öelda, et see 22-aastane inimene ei ole praegu piisavalt haritud, et olla Eesti parlamendi liige. Praegu sobiks siia nähtavasti kirjutada 25, kui üldse kirjutada. Aga kuna see on pikaajaline dokument, siis olen ma nende numbrite sissekirjutamise vastu üldse. Ma saan aru, et olen apellatsiooniga hiljaks jäänud, sest neid paragrahve on siin küll ja küll, kus on arvud sees, aga ma teeksin ettepaneku see paragrahv välja jätta või siis käsitleda seda vastavas seaduses. See on otseselt seaduse küsimus. Tänan!

Juhataja: Täna, härra Saatpalu! Ma olen sunnitud juhtima kõigi kolleegide tähelepanu sellele, et meil on valida kahe variandi vahel: 21-aastane hääleõiguslik Eesti Vabariigi kodanik ja iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik kodanik. Härra Järlik, palun!

R. Järlik: Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Kui Riigikogu oleks ainuke inimeste poliitikas osalemise koht, siis tuleks loomulikult igale hääleõiguslikule kodanikule anda õigus sinna kandideerida. Kuid on ka kohalikud volikogud, loodetavasti elavneb ja aktiveerub Eesti poliitiline elu veelgi, see muutub mitmekülgsemaks ja neid võimalusi tekib rohkem. Seetõttu ma siiski ei pooldaks varianti, kus me anname hääleõiguslikule kodanikule kohe õiguse kandideerida ka Riigikogusse. Aitäh!

I. Hallaste: Lugupeetud kolleegid! See küsimus võib muutuda formaalsest küsimusest väga pakiliseks küsimuseks juba järgmistel valimistel. Kui siamaani olid puht isikuvalimised, siis ei olnud eriti tõenäoline, et valitakse 18-aastane kodanik. Ka 21-aastase puhul ei olnud see isikuvalimistel eriti tõenäoline. Nüüd, kui tulevad aga nimekirja alusel valimised, võib tekkida olukord, kus ükskõik milline erakond või valimisliit seab oma nimekirjas kas või nalja pärast etteotsa mõne 18-aastase. Ja sugugi mitte sellepärast, et ta on erakonna kõige haritum liige, vaid sellepärast, et nii võib lihtsalt nalja saada. Seda, et valimistega võib nalja teha, näitasid Poola parlamendivalimised, kus osales õllesõprade partei ja kui on nimekirjavalimised, siis võib selline partei seada üles 18-aastase. Õlut tal õigust osta ei ole, kuid parlamendis võib hääletada küll. Ma teen ettepaneku jääda nii kolmanda toimkonna kui ka redaktsioonitoimkonna ühise seisukoha juurde, et hääleõiguslik on Riigikogusse valimisel 21-aastane isik. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu, härra Hallaste! Me asume hääletama. Härra Adams palus küll, et me teeksime otsuse põhimõtte, mitte teksti kohta, aga ma arvan, et meie arutelu näitas piisavalt selgelt härra Adamsi ettepaneku sisu: Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik Eesti Vabariigi kodanik. Hääletamisele läheb küsimus, kes on härra Adamsi poolt apellatsiooni käigus esitatud ettepaneku poolt. Arutelu objektiks on § 66. Kes on selle poolt, et §-s 66 saaks vastavalt härra Adamsi apellatsioonile märgitud, et Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt 18-aastane hääleõiguslik Eesti kodanik? Hääletame. Poolt 12, vastu 18. Assamblee jättis härra Adamsi apellatsiooni rahuldamata. Paragrahv 66 jääb sellises sõnastuses, nagu see teie ees tekstis on. Leheküljel 5, kus on kirjas ettepanekud ja apellatsioonid, on härra Adamsilt apellatsioon §-de 68 ja 69 kohta. Tegemist on üpris keerulise küsimusega ja kõigepealt on härra Adamsil protest. Palun!

J. Adams: See ei ole protest. Kõigepealt on redaktsioonitoimkond apellatsiooni esimese osa juba vastu võtnud, järelikult ei ole mõtet seda enam arutada. Teine pool oli minu arvates eile hääletamisel. Ma usun, et käsitlen seda hääletamist kompleksena ja selliselt ei näe ma põhjust küsimust uuesti üles tõsta. Täna!

Juhataja: Aitäh! Me pääsime kiiremini edasi.

J. Adams: Kui tohib lisada, siis ka järgmine, § 74 kohta esitatud apellatsioon on toimkonna poolt vastu võetud.

[...]

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Istungi ajal pöördus minu poole kolleeg Tiit Käbin ja juhtis õigesti tähelepanu sellele, et eile me ei lahendanud hääletamise korras §-s 74 küsimust, kas

Riigikogu juhid saavad oma volitused üheks aastaks või mitte. Me kirjutasime küll kõik rõõmsasti teksti juurde lause, millega need volitused kestavad vaid ühe aasta, kuid seda küsimust me eraldi ei arutanud ega hääletanud. Ma palun selle probleemi lõplikuks lahendamiseks veel kord kõnetooli proua Liia Hänni. Vajaduse korral me arutame seda küsimust ja otsustame hääletamisel teel. Palun, proua Hänni!

L. Hänni: Austatud juhatus! Lugupeetud kolleegid! Jutt on härra Jüri Adamsi apellatsioonist. Redaktsioonitoimkonnal oli võimalus seda apellatsiooni arutada alles eile hommikul ja me langetasime toetava otsuse. Teile väljajagatud tekstidesse aga apellatsioonile vastavat teksti lisatud ei olnud, kuna ma oma ettekandes nimetasin seda suuliselt ja palusin teksti lisada. Me oleme siijamaani kasutanud sellist praktikat, et redaktsioonitoimkond on teinud lisandusi, kui ta on seda vajalikuks pidanud, ja hiljem on olnud võimalik apelleerida meie muudatusi. Nagu ma aru sain, härra Käbin tegigi praegu seda. Sisulised kaalutlused selle lõigu lisamisel olid järgmised. Riigikogu juhatus on eelkõige Riigikogu tööd korraldav organ ja selleks, et ta oleks uuendatav, et oleks võimalik teha ka vahetusi juhul, kui juhatuse töö teda ei rahulda, on vaja, et need volitused ei oleks kogu Riigikogu ametisoleku ajaks. Riigikogu juhatust peaks olema võimalik vahetada kiiremini ja just sellest mõttest lähtudes me leidsimegi, et härra Adamsi ettepanek on põhjendatud. Sel juhul väheneb Riigikogu juhatuse poliitiline roll ja ta muutub põhiliselt professionaalseks organiks, kui nii võib öelda. Aga ma loodan, et härra Adams kui ettepaneku autor põhjendab ise veel täpsemalt kõiki neid kaalutlusi, mis olid tema ettepaneku taga. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu, proua Hänni! Meil ei ole oma probleeme kuhugi edasi lükata ega ühegi teise organi peale veeretada ja sellepärast on juhatus seisukohal, et arutame need küsimused läbi ja otsustame täna. Esimesena saab kõneks sõna härra Käbin. Palun!

T. Käbin: Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! See küsimus tuleb läbi hääletada, sest tegemist pole ju mitte redaktsiooni muutmisega, vaid põhimõttelise küsimusega. Kui ma õigesti aru saan, ja ma arvan, et ma saan õigesti aru, siis toetatakse siin saalis suhteliselt tugeva võimuga parlamenti. Kui me iga aasta tagant hakkame juhatajat ja asejuhatajat ümber valima, siis mida see endaga kaasa tuua võib? Kõigepealt ma loodan, et me jõuame päris varsti selleni, nagu on mujal maailmas, et põhiosa seaduseelnõusid tuleb valitsuse kaudu ja Riigikogus tulevad nad arutusele läbi juhatuse. Tähendab, juhatusel on küllalt suured õigused ja võimalused panna küsimus kohe päevakorda, katsuda selle arutamisele panekuga viivitada, lükata seda edasi jne. Selle lühikese jutu kokkuvõtte on, et kui te tõesti tahate, et parlament on tugev, siis tuleks valida juhataja ja asejuhataja kogu Riigikogu volituste ajaks. Ja mis puutub sellesse, et kui ta hästi ei tööta, valime aasta pärast uue, siis ega keegi ei keela ju Riigikogul valimast uut juhatajat või asejuhatajat, kui nad tõesti ei saa oma ülesannetega hakkama. Aga programmeerida sisse, et me valime ta ajutiselt, ainult aastaks neid ülesandeid täitma, ei ole minu meelest õige.

Juhataja: Tänan, härra Käbin! Härra Adams, palun, teil on kõneks sõna!

J. Adams: Lugupeetud kolleegid! Erinevalt härra Käbinist ma arvan, et see küsimus ei ole absoluutselt seotud parlamendi tugevuse või nõrkusega. Kust see tuli päevakorralt? Minule isiklikult teadvustasid selle probleemi esimest korda meil siin viibinud eksperdid, eriti viidates Soome ja mitme teise riigi vastavale praktikale, millel on väga pikad ajaloolised juured, mis lähevad tagasi nendesse aegadesse, kui riigipäevad käisid veel koos periooditi. Seal on pärit traditsioon, et iga riigipäev valib omale juhataja. Moodsamal ajal on enamikus riikides

parlamendil kaks istungjärku, sügis- ja kevadistungjärk, ja nende alguses valitakse juhatus. See on nii väga paljudes riikides. Konkreetselt üheaastane tähtaeg on näiteks Saksa põhiseaduses. Eestis on praegu probleem selles, et meil ei ole täpselt kinnistunud istungjärkude traditsioon, sellepärast ma pooldasin ühe aasta varianti. Kuidas see küsimus praktiliselt välja näeb? Enamasti on sellised ümbervalimised toonud pidevalt ühe ja sama juhataja. Kuid ma arvan, et meie arenevas demokraatias on äärmiselt vajalik, et oleks võimalus valida, vahetada inimest, sest ma kardan, et tihtipeale inimene, kes niisugusele kohale kandideerib ja keda parlamendi enamus soovib, ei tea oma võimeid ja sobivust sellele kohale. Kõnealune säte annab võimaluse teha sisuliselt sujuvaid vahetusi. Härra Käbin ütles siin, et iga hetk võib ju uue valida ja sisuliselt võib ta ka tagasi astuda. Poliitiliselt ei ole see aga alati nii lihtne. Aastane tähtaeg on minu arvates piisav, et valida uus juhataja, kui on selgunud, et üks juhataja ei sobi. Huvitav on see, et kui ma redaktsioonitoimkonnas selle küsimuse tõstataks, siis kinnitati minu ettepanekut näidetega ülemnõukogu senisest praktikast, mille kohta mina ei ole küll eriti kompetentne midagi ütleva. Redaktsioonitoimkonna teiste liikmete arvamused viitasid aga sellele, et sellist sätet on vaja. Tänan!

Juhataja: Aitäh, härra Adams! Kas härradel Saatpalul ja Kasel on küsimused? Ei ole. Kolleegid, mul on teile selline ettepanek. Kui te peate seda vastuvõetavaks, kuulame ära härrade Saatpalu ja Kase sõnavõttude kohalt. Ma palun härra Jaan Krossi, et ta võimaluse korral aitaks meil valikut teha. Pärast seda me hääletame ja siis teeme vaheaja. Sõna saab härra Saatpalu. Palun!

V. Saatpalu: Ma olen viimased aastad olnud päris hästi kursis Soome poliitilise eluga ja ma tean sealseid keskustelusi just nimelt selle parlamendi juhataja kohapealt ja ma tean ka, et seal on olnud kavatsusi teha see aeg veel lühemaks kui üks aasta. Nad soovivad seda kuidagi parlamendis olevate parteide arvuga, et see roteerumise sagedus tuleneks ka parlamendis olevate parteide arvust. Ma arvan, et on siiski mõistlik kompromissina määrata see aeg täpselt ära. Üks aasta on minu arust sobiv ja ma usun isegi, et Eesti kohaliku võimu tasandil oleksid paljud tülid olemata, kui maakogudes või suuremate linnade volikogudes oleksid volikogude esimehed nende aastate jooksul roteeruvalt paika pandud, nii et aasta järel oleks uus volikogu esimees. Ma loodan, et see aitab parlamendidemokraatiale kaasa. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Härra Kask, palun!

P. Kask: Kallid kolleegid, ma toetan apellatsiooni. Parlamendi spiiker peab olema väga neutraalne isik, sisuliselt on ta vahekohtuniku rollis. Paljudes riikides on talt ära võetud isegi hääletamise õigus, kuni ta juhatab parlamenti. Probleemiks ongi, eriti arenevates riikides, kuidas jõuda sinnamaani, et spiiker käituks neutraalselt. Assamblee on selles suhtes erakordselt õnnelikus olukorras, kui võrrelda mõne teise koguga. Ma arvan, et see ümbervalimine soodustab sellise olukorranäite väljajõudmist, kus spiiker on neutraalne isik. Tema neutraalsus rahuldab nii üht kui ka teist poolt ja kui ta on neutraalne, kui ollakse rahul just nimelt tema neutraalsusega, siis valitakse ta niikuini tagasi. Aga häda on suur, kui spiiker on valitud pikaks ajaks ja ta hakkab täide viima oma erakondlike eesmärgid. Tänan!

Juhataja: Suur tänu härra Kasele ka nende varjatud heade sõnade eest juhatuse aadressil! Meile küll kiitmine meeldib, nii et kui võimalik, palun tehke seda sagedamini, aga nüüd ma palun, et härra Jaan Kross ütleks välja oma seisukohad ja arvamused. Palun! Sõna on assamblee ekspordil härra Krossil.

J. Kross: Head kolleegid, mul ei ole midagi originaalset lisada. Ma tahan ühineda sellega, mis eespool domineerima jäi. Mina olen arvamusel, et suhteliselt lühem Turnus ehk ametiaeg Riigikogu juhataja töös ei ole Riigikogu nõrgenemise või nõrgendamise instrument, vaid vastupidi – Riigikogu stabiliseerimise, normaalsete meeleolude võidulepääsu ja sellisena Riigikogu tugevnemise vahend. Ma arvan, et üks aasta on sobiv.

Juhataja: Tänan! Me viime veel kord läbi kohaloleku kontrolli ja sellele järgneb hääletamine. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 38 assamblee liiget. Hääletama asume § 74, kuhu redaktsioonitoimkond vastavalt härra Adamsi ettepanekule soovib teha lisanduse, et paragrahvis märgitud ametimeeste volitused kestavad ühe aasta. Kes on selle poolt, et lisada § 74, et nimetatud ametimeeste volitused kestavad ühe aasta? Palun hääletame! 30 poolt- ja 6 vastuhäälega otsustas assamblee täiendada § 74 mõttega, et Riigikogu juhataja ja asejuhataja volitused kestavad ühe aasta. L

PA 13.12.1991 redaktsiooni I versioon³⁸

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 52. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud rahva, Riigivanema, valitsuse, teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 53. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu valimise korra sätestab seadus.

§ 54. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes Riigikogu ees ametivande.

§ 55. Riigikogu korralsed valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad põhiseaduse §-de 82 ja 99, 111 ettenähtud juhtudel varasemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

§ 56. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 57. Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse Riigivanema, peaministri, ministri, riigisekretäri, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele Riigikogus asendusliige.

³⁸ ERA.R-2324.1.24, 1 106–108.

Riigikogu liikme asendamise korra määrab seadus.

§ 58. Eesti Vabariigi Riigikogu:

1. Võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. kuulutab välja Riigivanema valimised;
4. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
5. kinnitab ametisse peaministri;
6. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
7. Riigivanema ettepanekul nimetab ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge ülemjuhataja;
8. Riigikohtu esimehe ettepanekul nimetab ametisse kohtunikud;
9. kinnitab Eesti Panga nõukogu liikmed;
10. valitsuse ettepanekul otsustab riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
11. esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, välisriikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
12. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
13. kehtestab riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
14. otsustab umbusalduse avaldamise valitsusele;
15. Riigivanema ettepanekul kuulutab välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 59. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus.

§ 60. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 61. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 62. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku Riigivanem kümne päeva jooksul Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisest.

§ 63. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt seadusele. Riigikogu juhataja ja asejuhataja volitused kestavad üks aasta.

§ 64. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 65. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alatiste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õigused sätestatakse seadusega.

§ 66. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada istungi kinniseks kahekolmandikulise häälteenamusega.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud seadusega sätestatud erandid.

§ 67. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Poolthäälte enamus tähendab, et poolt hääletab enam kui vastu.

Kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks korda enam kui vastu.

Riigikogu koosseisu häälteenamus tähendab, et poolt hääletab üle poole Riigikogu koosseisust. Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks kolmandikku Riigikogu koosseisust.

Riigikogu koosseisu neljaviindikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt neli viiendikku Riigikogu koosseisust.

§ 68. Riigikogu tuleb erakorraliseks istungjärguks kokku Riigivanema, Riigikogu juhataja või ühe viiendiku Riigikogu liikmete nõudmisel.

§ 69. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega peaministri, valitsuse, ministrite ja Eesti Panga presidendi poole.

Arupärimisele tuleb vastata hiljemalt esimesel Riigikogu istungil pärast kahekümne päeva möödumist arupärimise esitamisest.

§ 70. Riigikogu liiget saab võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu otsuse alusel, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõistev kohtuotsus, loetakse tema volitused lõppenuks ja Riigikogus astub tema asemele asendusliige.

PA 13.12.1991 istungi stenogrammist:

L. Hänni: Mis siis on muutunud käesolevas põhiseaduse eelnõus? Kõigepealt me leidsime, et on vaja veidi muuta põhiseaduse struktuuri. Nimelt, arvestades meie eelmise hääletuse tulemust – riigivanema valib Riigikogu –, on igati loogiline, et Riigikogu käsitlev peatükk põhiseaduses eelneks riigivanema peatükile. Vastavalt sellele on praeguses eelnõus IV ja V peatükk ümber järjestatud.

S. Vahre Austatud ettekandja! Mul on küsimus IV–VI peatüki järjekorra kohta. Need on järjestatud praegu järgmiselt: "Riigikogu", "Riigivanem" ja "Valitsus". Kas oli arutlusel ka järjekord "Riigikogu", "Valitsus" ja siis "Riigivanem"? Minu arvates oleks see, arvestades praegust põhiseaduse sisu, nende ametiisikute ja asutuste pädevust, tunduvalt loogilisem.

L. Hänni: Ei, selline järjekord ei olnud arutlusel. Minu arusaamist mööda ei ole see ka päris loogiline, sest valitsus tuleneb kahest eelnevast institutsioonist – Riigikogust ja riigivanemast. Nende omavaheline koostöö on Eesti Vabariigi valitsuse moodustamisel aluseks. Selle tõttu on igati loogiline, et valitsuse peatükk peab järgnema Riigikogu ja riigivanema peatükile.

[...]

L. Hänni: [...] IV peatükis, milleks praegu on "Riigikogu", on muudatused ainult peatüki viimastes sätetes. Paragrahvis 69 on täpsustatud nende kõrgemate riigiametnike loetelu, kelle poole on Riigikogu liikmel õigus pöörduda järelepärimisega, arupärimisega. Esialgses redaktsioonis oli see üldistav säte, kus oli väide, et võib pöörduda Eesti kõrgemate riigiametnike poole. Sellest võis jääda mulje, et Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega ka riigipea või kohtunike poole. Me leidsime, et võimude lahususe tagamiseks peab siiski nende ametiisikute nimekiri, kelle poole Riigikogu liige võib pöörduda, olema lõplik. Praegu on piiratud peaministri, valitsuse, ministrite ja Eesti Panga presidendiga. Samuti on täpsustatud § 69 teist lõiku, kus oli eelnevalt öeldud, et arupärimisele tuleb vastata seadusega sätestatud korras. Me leidsime, et siin on siiski vaja anda täpsem ajaline piirang. Selle tõttu on ka teine lõik niisugusel kujul, nagu see praegu on: "Arupärimisele tuleb vastata esimesel Riigikogu istungil pärast 20 päeva möödumist arupärimise esitamisest." See võimaldas lahendada ka selle vastuolu, mis tekib siis, kui näiteks arupärimine esitatakse Riigikogu viimasel istungil enne vaheajale minekut.

PA 13.12.1991 redaktsiooni II versioon³⁹

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 51. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud rahva, Riigivanema, valitsuse, teiste riigiorganite või omavalitsuste otsustada.

§ 52. Riigikogu koosneb saja ühest liikmest, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogu valimisel lähtutakse proportsionaalsuse põhimõttest.

Riigikogu valimise korra sätestab seadus.

§ 53. Riigikogu liikmete volitused algavad uue koosseisu esimese istungi kokkutulemisega. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab kohustuste täitmisele asudes Riigikogu ees ametivande.

§ 54. Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist.

³⁹ ERA.R-2324.1.4, l 157–160.

Riigikogu ennetähtaegsed valimised toimuvad põhiseaduse §-de 81 ja 97, 109 ettenähtud juhtudel varasemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

§ 55. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

§ 56. Kui Riigikogu liige astub riigi teenistusse Riigivanema, peaministri, ministri, riigisekretäri, riigikontrolöri, õiguskantsleri, Eesti Panga presidendi või kohtunikuna, kui ta tervislikul või muul põhjusel on pikaajaliselt takistatud töötamast Riigikogus, samuti kui ta sureb, siis astub tema asemele Riigikogus asendusliige. Riigikogu liikme asendamise korra määrab seadus.

§ 57. Riigikogu:

1. võtab vastu seadusi ja otsuseid;
2. otsustab rahvahääletuse ja rahvaküsitluse läbiviimise;
3. kuulutab välja Riigivanema valimised;
4. ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid;
5. kinnitab ametisse peaministri;
6. võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
7. Riigivanema ettepanekul nimetab ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge ülemjuhataja;
8. Riigikohtu esimehe ettepanekul nimetab ametisse kohtunikud;
9. kinnitab Eesti Panga nõukogu liikmed;
10. valitsuse ettepanekul otsustab riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
11. esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
12. kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra;
13. kehtestab riiklikud aunimetused ja autasud, sõjaväelised ning diplomaatilised auastmed;
14. otsustab umbusalduse avaldamise valitsusele;
15. Riigivanema ettepanekul kuulutab välja sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni, samuti demobilisatsiooni.

§ 58. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus.

§ 59. Riigikogu liikmed saavad oma töö eest tasu. Tasu liigid, suuruse ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 60. Riigikogu liikmed on oma volituste ajaks vabastatud sõjaväeteenistusest.

§ 61. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku Riigivanem kümne päeva jooksul Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamiseks.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt seadusele. Riigikogu juhataja ja asejuhataja volitused kestavad üks aasta.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole tema koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab alalisi ja ajutisi komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Alaliste komisjonide loetelu ja pädevus, samuti saadikurühmade moodustamise kord ja õiguslik seisund määratakse seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud. Riigikogu võib kuulutada oma istungi kinniseks kahekolmandikulise häälteenamusega.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud seadusega sätestatud erandid.

§ 66. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Poolthäälte enamus tähendab, et poolt hääletab enam kui vastu.

Kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks korda enam kui vastu.

Riigikogu koosseisu häälteenamus tähendab, et poolt hääletab üle poole Riigikogu koosseisust.

Riigikogu koosseisu kahekolmandikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt kaks kolmandikku Riigikogu koosseisust.

Riigikogu koosseisu neljaviiendikuline häälteenamus tähendab, et poolt hääletab vähemalt neli viiendikku Riigikogu koosseisust.

§ 67. Riigikogu tuleb erakorraliseks istungjärguks kokku Riigivanema, Riigikogu juhataja või ühe viiendiku Riigikogu liikmete nõudmisel.

§ 68. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda kirjaliku arupärimisega peaministri, valitsuse, ministrite ja Eesti Panga presidendi poole.

Arupärimisele tuleb vastata hiljemalt esimesel Riigikogu istungil pärast kahekümne päeva möödumist arupärimise esitamisest.

§ 69. Riigikogu liiget saab võtta kriminaalvastutusele ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu otsuse alusel, mille poolt hääletab Riigikogu koosseisu enamus.

Kui Riigikogu liikme suhtes jõustub süüdimõiste kohtuotsus, loetakse tema volitused lõppenuks ja Riigikogus astub tema asemele asendusliige.

Redaktsioonitoimkonna ja ekspertgrupi 11.01.1992 koosoleku protokollist:⁴⁰

IV peatükk Riigikogu

§51.

Lang: lg 2 üle viia §56 järele.

Põld: sõna "kohalik" on puudu

§52

Lang: Riigikogul on 101 liiget või Riigikogusse valitakse vabadel valimistel 101 liiget.

lg. 2

Truuväli: sõnastus kohmakas.

Riigikogusse valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel 101 liiget.

lg. 3

Truuväli:

§55 viia §52 lg. 2-ks. Kas seaduse täpne nimetus või ei? Kas on olemas konstitutsioonilised seadused? Viia küsimus alternatiivina Assamblee ette. - Ei.

Raidla: Meil tuleb 4-5 seadust nimepidi nimetada. Need on nn. konstitutsioonilised aktid.

⁴⁰ ERA.R-2324.1.25, 159-61.

Uus norm vormistada juristidele. Seadusandluse ptk.-i konstitutsiooniliste normide kohta.

§53

Lang: 10 päeva on 2 parlamenti. Peale valimistulemuste väljakuulutamist võib vana parlament teha ebasoovitavaid otsuseid.

Uus sõnastus:

lg.1 R.K. liikmete volitused algavad R.K. valimistulemuste väljakuulutamiseega. Samal ajal lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

lg.2. Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande.

§54

Lang: Jätta välja, kuna on valimisseaduse probleem.

Põld: §119 tekib §54 vastuolu. Seda käsitleda §54 läheb §52 3. ja 4. lõikes.

Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt 90 päeva enne valimistepäeva.

Lang: §56 - §58 ette.

§58 ..., mis ta on teinud Riigikogu istungitel ja organites. Paragrahvide järjekorras ei ole jõutud seisukohale.

Ei või olla üheski teises nimetatud või valitavaal ametikohal.

Kask: Lähiaeg tuleb spetsialistide valitsus, mitte poliitikute valitsus.

Lang: Kas on võimalik ka Riigikogu *liikme* volituste peatamine?

Hallaste: Jah on.

Kask: Jätta asendussaadiku probleem lahtiseks põhiseaduses.

Lang: Saadiku volituste lõppemise alused peavad olema põhiseaduses kindlalt kirjas.

1. Mis ametites ei või Riigikogu liige olla?

2. Mis juhtudel lõpevad liikmete volitused ennetähtaegselt?

Hänni: 1. läheb valitsusse ja tuleb asendusliige kui valitsus kukub, kaotab koha parlamendis.

2. Läheb valitsusse ja kui valitsus kukub, läheb

asendusliig~~2~~ erru.

3. On üheaegselt nii valitsuse kui parlamendi liige.

Kama: 1. Peatamine - ministrid, peaministrid
2. Lõppemine - õiguskantsler, riigikontrolör
3. Ühildatavad ametid.

Palume ekspertidel vormistada 3 eeltoodud probleemi.
§ 57. asendada p. 7.8 "kinnitab" → nimetab.

Lang: Valitsuse moodustamise kord kummaline.

Truuväli: p. 5 annab volitused valitsuse moodustamiseks.

Lg. 1 2.lause

Truuväli: teeb avalduse kujundatava valitsuse koosseisu ja programmi kohta, mille järel Riigikogu otsustab läbirääkimisi avamata peaministri ametissekinnitamise.

p.3 a) valib riigivanema -Riigikogu
b) kuulutab välja riigivanema valijameeste valimised - valijamehed,
c) kuulutab välja riigivanema valimised.

p.1. Otsus on korraldava iseloomuga.

Ei tohi luua uusi norme.

p.4. mis seda nõuavad lisada 3 sõna.

p. 5. annab vabariigi presidendi poolt esitatud peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks;

p.7. kaitseväge juhataja - "Ülem" - maha.

Kask: p. 8. Riigivanem nimetab kohtunikud ametisse. Riigikohtu esimees - võib valida parlament. Kohtunik ei ole poliitik, ta on riigivõimu stabiilsuse kandja. Kui soovime kolmandat võimu, ei saa kohtunikke saata Riigikogu ette.

Pöld: Riigivanem riskib oma autoriteediga. Riigikogu ei riski suurt millegagi.

Kask: Esimene komplekt kohtunikke Riigikogu poolt paika, järgmised riigivanema poolt ametisse.

Kirjutada see 16. peatükki.

Redaktsioonitoimkonna ja ekspertgrupi 12.01.1992 koosoleku protokollist:⁴¹

§62. Lang: Miks ei ole korraliste istungite toimumise aega.

Uus §61.A Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevanings septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§67 §61B

"Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja presidendi, valitsuse või vähemalt Riigikogu koosseisu ühe viiendiku nõudmisel.

§62. "Üks aasta volitusi" välja jätta kuna ei taga neutraalsust, kodukorra seadusesse.

§63.

Truuväli: 1/4 on liialt madal. Vähemalt pool, muidu pole õiguslikku garantiid.

Lang: 1/4 puhul võib teha 2 valitsust

Kask: Ei ole võimalik.

Markvart: On ära määratud aktid, mis peaks koosseisu poolthälteenamust nõudma.

Kvoorum nõue teiste puhul samaks.

Hänni: tõsta kvoorum 1/3 peale ja seadusandluse ptk. loetlema seadused, kus kõrgem kvoorum.

Rask: jätta 1/4 peale ja loetlema kõrgema kvoorum seadused.

Juristidel eriarvamus:

Äärmisel juhul 1/3,

kuid vaja oleks pool = 50 + 1.

Kask: 16 ptk kuni Töö ja kodukorra seaduse vastuvõtmiseni kehtib 50 + 1. Oleks seekompromiss?

§64.

Lang: Peaks moodustama õiguskomisjoni, mis oleks nn. "suur" ehk põhiseaduslik komisjon. Millel on vahest ka erakorralised volitused.

Kask: Soome analoogia ei kõlba. Õiguskomisjoni sissetoomise vastu. Alatised komisjonid võib välja jätta.

⁴¹ ERA.R-2324.1.25, 174–76.

Adams: On lähtunud, et Riigikogu kodukord kehtestatakse seadusega. See on Riigikogu siseasi.

Kui paneme õiguskomisjoni, nõutavad rahandusspetsialistid alatist eelarvekomisjoni jne.

Kas saaks "komisjon" asendada "toimkond". Tõmmata maha "alatasi ja ajutisi"

"Alatiste", "loetelu" pädevus, samuti".

§65 Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu kahekolmandikulise häälteenamusega ei otsusta teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik kui, seadus ei näe ette salajast hääletamist. või hoopis... v.a. juhud, kui seadus näeb ette salajase hääletamise.

§66. Rätsep: Jääb rahvale ebaselgeks.

K.Kama: Põhiseadusest ei peagi igaüks aru saama.

Rask: Rahvast üldhariv norm. Teooriat ja koolkonda rajav norm. Samas on tasakaalustamata teiste normidega. Maitse küsimus, kas sisse võtta või ei.

Markvart: Võiks viia lõpp- või selgitavatesse sätetesse.

§66 lõppsätetesse, sinna võiks viia ka selgitused, kes on eestlased, Riigikogu koosseis, riigiametniku mõiste jt. mõisted.

§ 68.

Lang: Miks kirjaliku arupärimisega?

Kelle poole võib pöörduda, see ring kitsas!

Selles küsimuses võetakse vastu otsus.

Kama: Kas saame teha ammendava loetelu. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega valitsuse ja tema üksikute liikmete, Eesti Panga presidendi ja teiste Riigikogu poolt nimetatud isikute poole, v.a. riigivanema poole.

Peaks saama ka Riigikohtu esimehe poole. Seda korralduslikes küsimustes, mitte sisulistest.

Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega valitsuse ja tema üksikute liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri, kaitseväge juhataja poole.

Järjekord tuleb ühtlustada.

Lg. 2. Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§69.

Lang: Mis on see Riigikogu otsus?

lg. 1.

Riigikogu liiget saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

Adams: On ära jäetud Riigikogu liikme vahistamise keeld.

Rask: Vahistamine on vaid üks tõkendi liike. Vaid kuriteo paigast tabatuna. Kuid kõik peavad olema võrdsed kodanikud, siis erimenetlust ei tohiks kasutada.

"Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

Koosoleku juhataja:

K. Kama

Protokollija:

H. Sibul

PA 16.01.1992 istungi stenogrammist:

L. Hänni: [...] Väga palju märkusi on laekunud § 63 kohta, mis käsitleb Riigikogu kvoorumit. Teatavasti oli meil sätestatud, et Riigikogu kvoorum on veerand Riigikogu koosseisust. Valdav osa ettepanekuid, mis selle paragrahvi osas on laekunud, sisaldab nõuet suurendada Riigikogu kvoorumit ühest kolmandikust kuni üheksa kümnendikuni. Paljude kirjad on väga emotsionaalsed, leitakse, et antud juhul tahetakse põhiseaduslikult sätestada võimalus, et Riigikogu liikmed ei peagi osalema seadusandliku kogu töös. Viidatakse ülemnõukogu kogemustele. Tundub, et rahvas näeb kvoorumis põhilist vahendit Riigikogu liikmete distsiplineerimiseks. Et seda ilmselt väära seisukohta murda, on samuti vaja selgitada, et kvoorum ülesanne ei ole distsiplineerida Riigikogu saadikuid, vaid garanteerida seda, et Riigikogu otsused ja poliitika tehakse ainult Riigikogu saalis ning et Riigikogu istungitelt puudumine ei tohi muutuda poliitiliseks argumendiks. Mitmeid ettepanekuid on ka § 66 suhtes, mis näeb ette Riigikogu otsuste vastuvõtmise korra. Leitakse, et poolthälteenamus on liiga lihtne nõue, et garanteerida seadusandluse stabiilsust, ja soovitatakse – pool Riigikogu koosseisust. [...]

K. Kama: [...] Nimetan veel mõningaid põhimõttelisemaid asju. Põhiseaduse eelnõusse on kahjuks sisse jäänud ka näpuvigasid. Paragrahvi 57, mis räägib Riigikogust, on jäänud veel vanast variandist, kus Riigikogu pidi valima valijameeste kogu, sisse mõiste, et Riigikogu

kuulutab välja riigivanema valimised. Põhiseaduse Assamblee poolt vastu võetud eelnõu kohaselt Riigikogu valib riigipea, mitte ei kuuluta välja mingeid valimisi.

[...]

K. Kama: Täpsustatud on Riigikogu erakorralise istungjärgu kokkukutsumist ja nimelt nii, et seda teeb alati Riigikogu juhataja ühe, teise või kolmanda nõudmisel. Nõuda saavad seda Riigikogu juhataja käest riigivanem, valitsus või vähemalt viiendik Riigikogu koosseisust. On muudetud põhimõtte, et Riigikogu liikme volitused algavad esimese istungjärgu kokkukutsumisega. Nüüd algavad Riigikogu liikme volitused valimistulemuste väljakuulutamisega, et ei tekiks olukorda, kus meil on uus kogu juba valitud, aga vanal kogul on veel volitusi ja ta võib vastu võtta väga ebameeldivaid seadusi, kui talle näiteks valimistulemused ei meeldi.

[...]

Juhataja: [...] Teine probleem, mida peaksime täna arutama, on seotud Riigikogu kvoorumiga. Nagu proua Hänni meile ette kandis, on teine kõige enam käsitletud küsimus vahest see, kui suur peab olema Riigikogu kvoorum. Ettepanekud olid 0,3-st kuni 0,9-ni. Ja teiseks, millised peaksid olema hääletusreeglid. Need reeglid, mis küll üsna täpselt on põhiseaduse eelnõusse kirja saanud, ei ole päriselt mõistmist ega toetust leidnud. Meil tuleks ka selles valdkonnas läbi kaaluda nende märkuste ja ettepanekute sisu, mida proua Liia Hänni teile tutvustas.

[...]

E. Leisson: Kallid kolleegid! Ma võtan sel teemal sõna neljandat, täna teist korda. Kui meil midagi teha ei ole, siis endale tegevust välja mõelda ka ei maksa. See asi meenutab mulle kui ajakirjanikule ühte vana stagnaaja trafaretti, kui iga esmaspäeva hommikul arutati toimetuses läbi möödunud nädalal ilmunud materjalid. Ja need, keda juhatus või kolleegium oli võtnud vaevaks utsitada, seletasid siis kõik väga haledal häälel, mida nemad oma materjalis tegelikult öelda tahtsid. Üks vana peatoimetaja torises tavaliselt seepeale, et eks sa seisnud siis ajaleheputka kõrval ja seletanud kõigile leheostjaile, mis sa selle all mõtlesid. Kui me nüüd härra Saatpalu kahtlemata head ja üllast üleskutset hakkame järgima, siis meid lihtsalt ei jätku iga põhiseaduse eelnõu eksemplari juurde, et inimestele ära seletada, mida selles ja mida teises paragrahvis on mõeldud. Kahtlemata on aga üks võimalus olemas, kuidas panna rahvas aktiivselt osa võtma põhiseaduse hääletamisest ja arutamisest. See seisneb nimelt selles, et teha rahvas põhiseaduse ettevalmistamise kaasosaliseks ja kaasvastutajaks. Praegu on meie põhiseaduse eelnõus 166 paragrahvi. Et mitte teie aega viita, ütlen teile ainult numbriliselt, et olen kategooriliselt vastu kahe paragrahvi tekstile, nii nagu nad praegu on sätestatud. Paragrahviga 164 olen nõus. Missugune on nüüd see kaalukauss või mõõdupuu, kuidas ma pean oma seisukohta väljendama? Ma ei oska öelda, aga tõenäoliselt on mu seisukoht põhiseaduse osas eitav, sest minu jaoks on need väga põhimõttelised küsimused. Ma usun, et iga Eestimaa kodanik, kellele antakse õigus öelda oma sõna rahvahääletusel, leiab põhiseadusest midagi niisugust, mis talle ei meeldi. On muidugi võimalik mõelda siin välja südamevalu ja vaeva ja öiseid kooskäimisi ja terviserikkumisi ning lahendada asjad väga lihtsalt – võtta eeskuju sellest, mis on ennast õigustanud. Kui seadus vabariigi valitsusest sätestab, et Eesti Vabariigi valitsust juhib valitsuse esimees, sulgudes peaminister, on ju kõik

lahendatud. Miks ei võiks olla Eesti Vabariigi kõrgeimaks ametiisikuks riigivanem, sulgudes president? Me teame praegugi, et härra Rütli, kes on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees ja saanud selleks n.-ö. lihtsa semantilise nipitamisega, mille puhul mõned tähed – NSV – on välja jäetud jne, võttis rahvas juba Eesti NSV päevil nimetada presidendiks. Vaevalt nüüd tema või mõne teise riigivanema või presidendi jaoks sellest midagi muutub, et see on põhiseadusesse sisse kantud, aga selguse ja lihtsuse mõttes võiks selle nii ära teha ja iseendale mitte rohkem tööd välja mõelda. Kuid kahtlemata võiks selle küsimuse jätta ka rahvale otsustamiseks: jätta vastav paragrahv seaduseelnõus tühjaks ja selle asemele kirjutada küsimus, kuidas nimetatakse Eesti Vabariigi kõrgeimat ametiisikut, ning anda ka vastusevariandid: president, riigivanem. Las tõmbavad maha või kuidas tahes, sest igaüks kutsub teda ikka nii, kuidas tema süda ihkab, on see siis sätestatud või ei ole. Kes valib riigipea? Siin võib samuti anda kolm varianti: rahvas, valijamehed, Riigikogu. Ja ongi meil vastus käes. Kolmas küsimus on, kuidas valitakse Riigikogu ise. Kas proportsionaalsuse põhimõttel, s. t. parteiliste nimekirjadega, nagu see praegu meil siin kirjas on? See oleks variant 1. Teine variant, millest räägib enamik kirju, ei pea proportsionaalsusel rajanevat valimissüsteemi võimalikuks. Selle asemel oleksid alternatiivsed isikuvalimised ja proportsionaalsete parteiliste nimekirjade alusel valimine pooleks. Kui on 101 kohta, siis 50 parteiliste nimekirjade alusel, 51 alternatiivse isikuvalimise meetodil. Kolmas variant on isikuvalimise meetod. Kõigile neile variantidele tuleks panna juurde tingimus, et rahvaküsitluse või referendumiga otsus nendes küsimustes, milles rahvas on oma seisukohta väljendanud, maksab kümme aastat. Kümne aasta pärast on meie olukord kahtlemata muutunud. See Riigikogu valimise meetod, mis sobib 1992. aastal, ei sobi enam kindlasti 2002. aastal. Me läheme oma teed mööda samm-sammult, kuid see-eest kindlalt ja vääramatult. Teie terviseks!

[...]

Juhataja: [...] Teine küsimusteriing, millele me peaksime tähelepanu kontsentreerima, on probleem Riigikogu kvoorumist ja hääletusreeglitest. Proua Liia Hänni, ma vabandan, et teen ettepaneku teist korda selles küsimuses lühidalt sõna võtta, kuid kardan, et me oleme paar tundi väsitavat tööd teinud ja ei oleks paha veel kord korrata seda, millele soovitakse assamblee tähelepanu juhtida. Niisiis, Riigikogu kvoorum ja hääletusreeglid. Redaktsioonitoimkond, proua Liia Hänni, tuleb meile meelde, millised ettepanekud, märkused, arvamused selles küsimuses on meile esitatud. Palun, proua Hänni!

L. Hänni: Ma teen ettepaneku kõigepealt vaatluse alla võtta § 63, mis räägib Riigikogu kvoorumist. Meie eelnõus on sätestatud kvoorum veerand Riigikogu koosseisust. Leitakse, et sellise suurusega kvoorum on liiga väike, ja tehakse mitmesuguseid ettepanekuid selle suurendamiseks. Enamikus kirjades on ettepanek tõsta kvoorum pooleni Riigikogu koosseisust. Samuti on terve rida ettepanekuid selle kohta, et kvoorum peaks olema erinev Riigikogu korralisel ja erakorralisel istungil. Nimelt avaldatakse arvamust, et korralise istungi kvoorum võiks olla pool ja erakorralise istungi kvoorum sellest veelgi suurem – kaks kolmandikku Riigikogu koosseisust. Sellist numbrit nimetatakse väga mitmetes kirjades. Kõige suurem kvoorum, mida välja pakutakse, on üheksa kümnendikku Riigikogu koosseisust. Paljudel juhtudel on kirjadest näha, et inimesed ei mõista, miks peaks Riigikogu saama oma otsuseid langetada nii väikese kvoorumiga, miks saadikutele jäetakse võimalus puududa Riigikogu tööst. Inimesed teevad konkreetseid arvutusi, leiavad, et seaduseelnõu võib vastu

võtta paari häälega, ning kõigest sellest tehakse järeldus, et Riigikogu kvoorum tuleb sätestada suuremana, et Riigikogu otsustel üldse saaks olla mingi kaal. Nagu ma juba eelnevas sõnavõtus ütlesin, on enamiku ettepanekute autorite jaoks Riigikogu kvoorum Riigikogu liikmete töödistsipliini tõstmise vahend. Ekspertid juhtisid tähelepanu sellele, et kvoorum nõudel on ka oma õiguslik külge. Vaidlustes ekspertidega olid mõned nendest nõus kvoorumiga üks kolmandik Riigikogu koosseisust, mis on sätestatud kvoorumina mitmete riikide põhiseaduses. Kuid mitmed eksperdid rõhutasid, et kvoorum peaks olema vähemalt pool Riigikogu koosseisust. Meil tuleb praegu otsustada, kas meie sätestatud kvoorum (veerand), mis ilmselt on üsna raskesti mõistetav Eesti ühiskonnale, on niivõrd vajalik, lähtudes muudest kaalutlustest, või tuleb meil siin arvestada avaliku arvamuse survet. Juhul, kui me ei pea enam võimalikuks seda muuta, ja juhul, kui me läheme kvoorum muutmise teed, siis milline on see optimaalne suurus? Kas kompromissiks on kvoorum üks kolmandik või tuleb meil järele anda nendele nõudmistele, mis nõuavad kvoorum viimist kuni pooleni Riigikogu koosseisust? Ma arvan, et me võiksime siin ikkagi eraldi käsitleda kvoorumit ja neid paragrahe, mis räägivad Riigikogus otsuste langetamise korrast.

Juhataja: Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Niisiis on arutelu objektiks Riigikogu kvoorum nõue, meie eelnõu § 63. Esimesena saab kõneks sõna härra Kask. Palun!

P. Kask: Kallid kolleegid! Kui rääkida sellest, mida rahvas arvab, siis tuleb kõigepealt öelda, et rahvas seostab kvoorum küsimust eelkõige distsipliinküsimusega. Paraku inimesele, kes on töötanud ülemnõukogus ligemale kaks aastat, seostub kvoorum küsimus üldsegi mitte distsipliini, vaid eelkõige vähemuse vetoõiguse küsimusega ja küsimusega sellest, kas vastu saab hääletada nupuga "kohal". Kui me anname järele pärisäärmustele, näiteks üheksa kümnendikku peab kohal olema, siis see tähendab, et me anname väga väikesele osale parlamendi koosseisust õiguse panna veto praktiliselt igale otsusele, mida parlament langetab. Ta lihtsalt vaatab päevakorrast järele, milliste punktide juures tasub kohal olla ja milliste puhul mitte. See ei ole teoreetiline arutlus, see on väga praktiline arutlus. Kui valiti praegune ülemnõukogu, siis anti talle päranduseks reglement, mis nõudis kvoorumit kaks kolmandikku, ja otsekohe see vähemus nendes küsimustes, mis tollal aktuaalsed olid, vene saadikud, hakkasid hääletama nupuga "kohal", hakkasid välja marssima, jne. Selles olukorras käis kvoorum nõuete allapoole viimine päris kergesti, sest kõigile tehti puust ette ja värviti veel punaseks kah. Rahvale nii kerge seda puust ette teha ei ole. Seda enam hämmastas mind, ma tunnistan ausalt, ekspertide seisukoht. Nad ei nõustu isegi kvoorum tõstmisega ühele kolmandikule, nende arvates on sellest vähe. Kui neilt küsiti, kus riigis on see kvoorum üle ühe kolmandiku, ei osanud nad ühtegi riiki nimetada. Aga nad põhjendasid oma nõudmist sellega, et kuni meil ei ole parlamendi töötamise reegleid, kuni meil ei ole seadusi parlamendi töökorra ja kodukorra kohta, seni on madala kvoorum nõue ohtlik ja ei ole juriidiliselt võimalik kirjutada põhiteksti sisse madalat kvoorumit, kas üks neljandik, äärmisel juhul üks kolmandik. Kesk-Euroopas on üks kolmandik. See eeldab, et meil peab alati olema vähemalt kaks kolmandikku kohal, et vähemus ei saaks hakata niimoodi hääletama. Kahjuks praegune assamblee ja ülemnõukogu praktika näitab, et see nõue ei ole täidetav, selle tõttu mina ei tõstaks seda ühe neljandiku pealt isegi mitte ühe kolmandiku peale. Aga kuni on vastu võtmata seadus parlamendi töökorra ja seadus parlamendi kodukorrast, seni võiks rakendusotsuses kompromissina nõuda ajutist kõrgemat kvoorumit. Sellega peaks kaasnema ka nõue, et parlamendisaadikud on kohustatud kohal olema. Ma ei tea küll, mida selline kohustus maksab. Austrias on selline kohustus olemas,

aga seal maksavad ka paljud muud džentelmenlikud kokkulepped, mis on väga elulised. Näiteks see, et kui enamuskoalitsioonist peab keegi puuduma, tahab välismaale sõita või on midagi muud tähtsamat ees, kui on parlamendi istung, siis ta lepib kokku vähemuskooalitsiooniga, et mitte nihutada tasakaalu ja vastupidi. Sama teeb vähemuskooalitsioon siis, kui temal on vaja ära käia, ja muidugi on mõlemal need ärakäimised vajalikud toimingud. Mõlemad on huvitatud, et selline kokkulepe oleks sõlmitud ja ta töötaks. Aga äärmistes olukordades võivad sellised iseenesest töötavad kokkulepped kokku variseda. Ka ülemnõukogus käib tegelik elu natuke teisiti kui reglement, aga kriitilistes olukordades hakatakse tihtilugu reglemendist näpuga järke vedama ning parlament jõuab väga pikaldaste protseduuriliste küsimuste aruteludeni. See lihtsalt näitab, kui oluline see küsimus on. Ma arvan, et ainus lahendus on see, kui me töökorra seaduse ja kodukorra seaduse võtame vastu enne valimisi. Täna!

I. Hallaste: Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Selle kvoorumis küsimuse võime loomulikult uuesti ümber hääletada. Kuid me peaksime panema sinna juurde veel ühe võimaliku valikuvariandi, ja selleks oleks §-s 63, et kvoorumit ei fikseerita korralistel istungitel. Küll võib § 67-s fikseerida kvoorumis nõude erakorralistel istungjärgudel, see on hädavajalik. Korralise istungi kvoorumis nõuet põhiseaduses iseenesest olema ei pea. Praegu on põhjendatud kvoorumis nõude sisseseadmist sellega, et meil ei ole veel Riigikogu töö- ja kodukorra seadust. Nii nagu ütlesid eksperdid, on üldse vaja võtta vastu 40–45 erinevat seadust, selleks et põhiseadust täiel määral korralikult rakendada. Neist ühtegi meil praktiliselt veel praegu ei ole. See ei tähenda, et me peaksime kirjutama kõik asjad sisse põhiseadusesse. Võib-olla tõesti kohe pärast Riigikogu valimist on olukord, kus meil mõnda aega võiks olla suure kvoorumis nõue, selleks et rahustada maha mõningaid inimesi, kes kujutavad ette, et tegemist on töödistsipliini küsimusega. Sellisel juhul tuleb see sisse kirjutada põhiseaduse rakendusotsusesse, kuid igal juhul mitte põhiseaduse teksti, muidu me peaksime seda hakkama natukese aja pärast uuesti muutma. Peet Kasel oli täielikult õigus, kui ta ütles, et see on vähemusele veto andmise võimalus. Kui me paneme sisse, et kvoorum on pool, siis niipea kui saalis on kohal natuke üle poole ja opositsioon näeb, et arutusele tuleb ebameeldiv punkt või punkt, mida nad ei toeta, siis selleks, et arutelu blokeerida, nad lihtsalt lahkuvad saalist või isegi saalis istudes ei registreeri end kohalolijaks, mis tähendab sisuliselt sedasama, ja ongi kogu töö paralüüeeritud. Tegelikult saadikute osalemise Riigikogu töös peavad tagama erakonnad. Kui on tõesti tegemist oluliste küsimustega ja erakonnad on oluliselt huvitatud hääletustulemustest, siis nad suudavad seda ka tagada. Kui me tohiksime rääkida päevapoliitikast, siis kas või tänane päev siin saalis näitas, et 98 saadikut 103-st on täiesti reaalselt saavutatav tulemus. See on konkreetne näide selle kohta, kuidas on võimalik tagada, et tulevad kohale need, kes küsimusest on huvitatud. Ma teen juhatajale konkreetse ettepaneku lisada alternatiivide hulka, mis Liia Hänni ette luges (kus oli üks neljandik, üks kolmandik ja üks kahendik), et mitte fikseerida antud küsimust peatükis "Riigikogu".

Juhataja: Suur tänu! Sõnasoovijaid rohkem selles küsimuses ei ole. Ma siiski palun, et härra Jürgenson kui nn. XVI peatüki teematoimkonna esimees väljendaks kas oma valmisolekut või vastuseisu panna hääletamisele põhimõtteline lahendus nii, nagu pani ette Peet Kask, s. t. kuni parlamendi töö- ja kodukorra seaduse vastuvõtmiseni rakendatakse kvoorumis nõuet üks kahendik. Härra Jürgenson, palun!

K. Jürgenson: Põhimõtteliselt sellise lahendusega olid eksperdid nõus ja selline variant on ka praegu väljajagatud XVI peatüki redaktsiooni sisse kirjutatud. Seda küsimust võib põhimõtteliselt selliselt hääletada ja otsustada küll. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Mul on härra Kasele ettepanek aidata formuleerida küsimust, mida me hääletame. Juhatusel on ettepanek, et me otsustaksime põhimõtteliselt lahendada rakendussätetes §-st 63 tuleneva probleemi selliselt, et kuni parlamendi ajutise töö- ja kodukorra seaduse vastuvõtmiseni oleks kvoorumi nõue üks kahendik. Härra Kask, palun, kas nii?

P. Kask: Minu meelest Anton sõnastas asja küllalt hästi. Paragrahvi täpset sõnastust rakendusotsusesse formuleerida küll ei jõua. Tänan!

Juhataja: Aitäh! Härra Hallastelt laekus ka teine ettepanek: jätta antud küsimus põhiseaduses käsitlemata. Palun, kas härra Hallaste protestib, kui me laekumise järjekorras paneme esimesena hääletusele ettepaneku, mille (lähtudes meile tehtud märkustest, ettepanekutest ja arvamustest) esitas härra Kask? Härra Hallaste!

I. Hallaste: Kas ei ole siin tegemist konkureeriva hääletusega? Ma olen täiesti nõus, et XVI peatükis, mis räägib põhiseaduse rakendamise kohta, oleks sees punkt, mis ütleb, et kuni kodukorra seaduse vastuvõtmiseni on kvoorum pool koosseisust. Sellega ma olen täiesti nõus. Juhataja Sellisel juhul on juhatusel ettepanek mitte jätta põhiseaduse tekstist välja põhimõtet, mida me oleme kord juba hääletanud ja mille poolt me oleme, vaid püüda leida seda kompromisslahendust, mida toetavad eksperdid ja mis võimaldaks hajutada neid kahtlusi, mida on väljendatud meile saabunud kirjades. Ja sellepärast paneb juhatus hääletusele selle ettepaneku, mille tegi härra Kask.

L. Hänni: Me kaalusime ekspertidega mitmesuguseid lahendusi, sest põhiseadus peab ju tõepoolest välistama selle, et Riigikogu langetaks juhuslikke otsuseid. Ja üks võimalus oli, et väga oluliste seaduste vastuvõtmise puhul tuleb kvoorum põhiseaduses sätestada, et näiteks kodakondsuse seaduse või kas või Riigikogu kodukorra seaduse vastuvõtmine ja muutmine oleks suurema häälteenamusega kui tavaliste seaduste puhul. Sellepärast ei tasuks meil täna veel langetada otsust selle kohta, kas kvoorum põhiseaduses üldse käsitlemata jätta või seda suurendada, sest küsimus on alles töös. Küll aga võime langetada selle otsuse, et lisapeatükis kvoorumit suurendada pooleni, sest see on Riigikogu töösse rakendumise aeg ja oleks tõesti hea, kui sel ajavahemikul oleks selline stabiilne koosseis, kes otsuseid langetab. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Kas me saame asuda hääletama? Hääletamisele läheb see ettepanek, mille esitas härra Kask ja mis võimaldab saavutada kompromissi meile kirjades esitatud märkuste, ettepanekute ja arvamustega. Kohaloleku kontroll, palun! Meid on kohal 33. Küsimus, millele tuleb vastata, on järgmine. Kes on selle poolt, et esitada rakendussätetes põhimõte, mille kohaselt §-s 63 esitatud kvoorumi nõue hakkab kehtima pärast töö- ja kodukorra seaduse vastuvõtmist Riigikogu poolt? Kes on selle poolt, et §-s 63 esitatud kvoorumi nõue hakkab kehtima pärast seda, kui Riigikogu on vastu võtnud töö- ja kodukorra seaduse? Hääletame. Poolt on 18, vastu 2, erapooletuid 3. Assamblee langetas otsuse, et tuleks kompromissina viia

rakendussätetesse põhimõtte, mille kohaselt §-s 63 esitatud kvoorum nõue rakendub pärast seda, kui Riigikogu on vastu võtnud töö- ja kodukorra seaduse.

PA 17.01.1992 istungi stenogrammist:

Juhataja: [...] Me alustame oma tööd nendest küsimustest, mis meil eilsel istungil pooleli jäid. Me lahendasime ära küsimuse, mis puudutas Riigikogu kvoorum nõuet, ja meie töö jäi pooleli hääletusreeglite juures. Ma palun pulti proua Liia Hänni, selgitamaks neid probleeme, mis on seotud kvoorum ja hääletusreeglitega, ja me püüame ka selles osas kujundada oma seisukoha.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid! Paljudes kirjades on väljendatud muret selle üle, et väike kvoorum koos võimalusega võtta Riigikogu otsused vastu poolthäälteenamusega võib viia selleni, et Riigikogu otsuseid langetavad ainult üksikud saadikud, mistõttu need otsused on juhuslikud. Selline mure on põhjendatud, sest seadusandliku protsessi kvaliteet ja juhuslikkuse vältimine on kahtlemata üks põhiseaduse ülesandeid. Teine küsimus on see, milliseid põhiseaduslikke garantiisid on selleks vaja, et eesmärki saavutada: kas selleks on ainult kvoorum ja hääletusreeglite muutmine või tuleb meil leida teistsuguseid põhiseaduslikke meetmeid? Me otsustasime eile, et me Riigikogu kvoorum nõuet praegu põhiseaduses muutma ei hakka, küll aga tuleks sisse seada norm, et kuni Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse vastuvõtmiseni oleks kvoorum pool Riigikogu koosseisust. See tagaks seadusandluse stabiilsuse vähemalt selle hetkeni, kui Riigikogu töökorraldus on seadusega täpselt sätestatud. Praegu tuleks meil kontsentreerida oma tähelepanu §-le 66, mis määrab selle, kuidas võetakse vastu Riigikogu aktid. Norm ütleb, et need võetakse vastu poolthäälteenamusega, kui põhiseaduses ei ole sätestatud teisiti. Samuti ütleb § 66, mida tähendab poolthäälteenamus, ja loetleb kõik teised hääletamused, mida põhiseaduse paragrahvid sisaldavad. Laekunud kirjades on tehtud märkusi § 66 lõike 1 kohta. Nimelt tehakse ettepanek seda nõuet täpsustada – öelda, kui suur on see miinimumhääletamused, millega üldse seadusi ja Riigikogu otsuseid saab vastu võtta. Tehakse konkreetne ettepanek, et see võiks olla näiteks pool kohalolnud saadikutest. Teine ettepanek on, et varem Riigikogu poolt vastu võetud akte saab täpsustada, neid peatada või tühistada võrdse või suurema arvu poolthäälte puhul, kui see oli antud aktide vastuvõtmisel. Mitmed kommunistliku partei organisatsioonid teevad ettepaneku, et Riigikogu otsused-aktid võetakse vastu koosseisu enamusega, s. t. otsuse saatuse määrab 51 häält. Eksperdid on olnud arvamusel, et meil ei pruugiks praegu hääletusreegleid muutma hakata, see võib jääda üldise normina, kuid tingimata tuleks põhiseaduses anda nende seaduste loetelu, millele on vaja põhiseaduslikku kaitset suurema hääletamuse näol. Samuti on arutluse all olnud teine võimalus seadusandliku protsessi stabiilsust kaitsta. See on teatud seaduseelnõude algatamiseks tugevam filter, kui praegu seadusandliku algatuse õiguse osas on. Teatavasti saab praegu seadusandliku algatusega esineda ka üks Riigikogu liige, Riigikogu komisjon, saadikurühm või valitsus. Eile näiteks oli meil tõsise arutluse all, kas mitte riigikaitset puudutavate seaduste korral anda seadusandliku algatuse õigus ainult valitsusele ja kahele Riigikogu komisjonile, et garanteerida seda, et riigikaitset puudutavates küsimustes ei langetataks juhuslikke otsuseid. Kokku võttes võib öelda, et seadusandlust saab stabiliseerida väga mitmeid mooduseid kasutades – nii eelfiltrit kui ka seda, et põhiseadus sätestab teatud kindlad hääletamuse normid kindlatele seadustele, mis vajavad põhiseaduse kaitset. Seetõttu

ei oleks praegu mõistlik langetada otsust § 66 suhtes, suurendades häälteenamust Riigikogu aktide vastuvõtmiseks. Küll aga võib rahva tehtud ettepanekute kohta öelda, et neis sisalduv mure seadusandluse stabiilsuse pärast on igati põhjendatud ja see on sundinud meid praegu otsima lahendeid, mis viiks selleni, et me lõpuks põhiseaduses ka seadusandluse stabiilsuse ja kvaliteedi garanteeriksime. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Kas proua Hännile on küsimusi? Ei ole. Kas assamblee liikmetest soovib keegi sõna? Ei soovi. Me kuulasime ära redaktsioonitoimkonna seisukoha, et §-s 66 fikseeritud hääletusreegleid poleks vaja muuta. Me võtsime eile vastu otsuse, leevendamaks seda vastuolu, mis on tekkinud § 66 ja paljude kodanike arvamuste vahel, et juhuslike otsuste vastuvõtmine peaks olema enam takistatud just sel teel, et oleks suurema kvoorumi nõue ja et hääletusreeglid näeksid ette suurema häälteenamuse. Kas sellest piisab või on meil vaja § 66 teha siiski teatavaid muudatusi? Me saame hääletusele panna küsimuse, kas me asume § 66 muutma või mitte. Kes on selle poolt, et viia § 66 sisse kõrgemad poolthäälteenamuse nõuded, kui praegu kirjas on? Hääletame. Poolt 3, vastu 23. Ettepanek ei leidnud toetust. Sellega me oleme esimese päevakorrapunkti ammendanud ja jätkame tööd teise päevakorrapunkti aruteluga.

PA 26.01.1992 redaktsioon⁴²

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 51. Seadusandlik võim Eesti Vabariigis kuulub Riigikogule.

§ 52. Riigikogusse valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse hääleõiguslike kodanike poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist. Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimiste päeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad põhiseaduse §-de 81, 97, 109 ja ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimisseadus.

§ 53. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

⁴² ERA.R-2324.1.24, 11 123–126.

§ 54. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 55. Riigikogu liige ei või olla üheski muus valitud ega nimetatud riiklikus ametis ja on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 56. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad ennetähtaegselt tema astumisega riigiteenistusse mõnes muus valitud või nimetatud ametis, tema surma korral, tema suhtes tahtliku kuriteo eest süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel, tema seadusega ettenähtud korras tagasiastumisel või kui ta Riigikogu otsusel on kehtvalt võimetu oma ülesandeid täitma.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub tema asemele Riigikogus seadusega ettenähtud korras asendusliige, kes saab sellega kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§ 57. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud rahva, Presidendi, valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 58. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Presidendi;

ALTERNATIIV: Kuulutab välja korralised ja vastavalt põhiseaduse §-le 75 erakorralised Presidendi valimised.

- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 111;
- 5) annab peaministri kandidaadile volitused valitsuse moodustamiseks vastavalt põhiseaduse §-le 81;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja;
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed vastavalt põhiseaduse §-le 139;
- 9) valib Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

- 13) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 14) otsustab umbusalduse avaldamise valitsusele, peaministrile ja üksikule ministrile;
- 14A) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 120;
- 15) kuulutab Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 59. Riigikogu uue koosseisu kutsub esimesele istungile kokku President kümne päeva jooksul Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamistest.

§ 60. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 61. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja Presidendi, valitsuse või vähemalt Riigikogu koosseisu ühe viiendiku nõudmisel.

§ 62. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 63. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil üle poole valitud koosseisust.

ALTERNATIIV: Riigikogu on otsustusvõimeline kui koos on vähemalt pool valitud koosseisust.

§ 64. Riigikogu moodustab komisjone.

Riigikogu liikmetel on õigus ühineda saadikurühmadesse. Komisjonide ja saadikurühmade moodustamise kord ning õigused sätestatakse seadusega.

§ 65. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu kahekolmandikulise häälteenamusega ei otsustata teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud juhud, kui seadus näeb ette salajase hääletamise.

§ 66. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 67. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega valitsuse ja tema üksikute liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungpäeva jooksul.

§ 68. Riigikogu liikme tasu ja piirangud muu töötulu saamisel sätestatakse seadusega, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 69. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

Redaktsioonitoimkonna ja ekspertgrupi 30.01.1992 koosoleku protokollist:⁴³

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee
redaktsioonitoimkonna koosoleku protokoll

Koosolek toimus Toompeal 31. jaanuaril 1992. a, kell
10.25 - 21.30.

Koosolekust võtsid osa: L. Hänni
P. Kask
A. Kaalep
T. Käbin
I. Hallaste
V. Salum
J. Rätsep
Eksperdid: E. Markvart
J. Raidla
R. Lang
J. Põld

Koosoleku juhataja: R. Lang

Riigikogu

§ 59

Hänni: Maavanemad panid ette "Rahva esindajana teostab riigivõimu Riigikogu".

Lang: Ei ole vaja lisada.

§ 60

Lang: Riigikogu koosneb vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõttel valitud 101 liikmest.

Kask: Riigikogu koosneb 101 liikmest, kes valitakse vabadel...

Raidla: Riigikogu koosneb 101 liikmest. Riigikogu liikmed valitakse...

Lang: Riigikogu koosneb 101 vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel valitud liikmest.

Riigikogus on 101 liiget, kes valitakse vabadel valimistel.

§ 60 lg 1, 3. lause:

Hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane.

Lang: Lg 3 ja lg 4 soovitaks välja jätta.

Raidla: Kui läheme sellele teele, et see on valimisseaduse asi, muutub olukord veel keerukamaks.

Kask: Hakkab toimuma nihe ja ükskord on valimised jaanipäeval. Teoreetiliselt ei saagi Riigikogu 4 aastat koos olla.

Lang: Vastuolusid ei näe. Lähme edasi kui hakkame remontima teksti, ei jõua me kuhugi. Meil ei ole aega.

Kask: Toimuvad varemalt 30 päeva enne ja hiljemalt 30 päeva pärast Riigikogu volituste tähtaja lõpetamist.

§ 63

Riigikogu liige ei või olla üheski muus riigiametis.

Lg 2 Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

⁴³ ERA.R-2324.1.25, 1176.

PA 06.02.1992 redaktsioon⁴⁴

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

§ 60. Riigikogus on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel neljaks aastaks. Hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist. Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimiste päeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad Põhiseaduse §-des 90, 97, 109 ja 119 ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimisseadus.

§ 61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kannab õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 63. Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis. Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel Vabariigi Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad ennetähtaegselt:

- 1) tema asumisega mõnda teise riigiametisse;
- 2) tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel;
- 3) seadusega ettenähtud korras tagasiastumisel;
- 4) kui Riigikohus on otsustanud, et ta on kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma;
- 5) tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses sätestatud korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

⁴⁴ ERA.R-2324.1.24, l 150–153.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§ 65. Riigikogu lahendab Eesti riigielu kõiki küsimusi, välja arvatud neid, mis Põhiseaduse kohaselt on rahva, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 66. Riigikogu:

1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;

2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;

3) valib Vabariigi Presidendi;

ALTERNATIIV: Kuulutab välja Vabariigi Presidendi valimised.

4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt Põhiseaduse §-le 121;

5) annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;

6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;

7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;

8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;

9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;

10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;

11) esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;

12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;

13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;

14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt Põhiseaduse §-le 129;

15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseiskorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 67. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul, arvates Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisest. Esimeseks istungiks kutsub Riigikogu kokku Vabariigi President.

§ 68. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 69. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu nõudmisel.

§ 70. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 71. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil vähemalt pool koosseisust.

ALTERNATIIV: Riigikogu on otsustusvõimeline kui kohal on vähemalt pool koosseisust.

§ 72. Riigikogu moodustab komisjone.

Riigikogu liikmetel on õigus ühineda fraktsioonidesse. Komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ning õigused sätestab seadus.

§ 73. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu kahekolmandikulise häälteenamusega ei otsustata teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud juhud, kui Riigikogu kodukorra seadus näeb ette salajase hääletamise.

§ 74. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui Põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 75. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungpäeva jooksul.

§ 76. Riigikogu liikme tasu ja piirangud muu töötulu saamisel sätestab seadus, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 77. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

PA 06.02.1992 istungi stenogrammist:

IV peatükk "Riigikogu". Siin on muudatus §-s 61. Nimelt on öeldud, et Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Eelmises redaktsioonis oli selleks Riigikogu kokkutulemise päev. Samuti on täpsustatud, et Riigikogu liikme vande sisuks on jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale. Palju täpsemalt on lahti kirjutatud endine § 56, mis rääkis sellest, et Riigikogu liiget asendatakse, kui ta asub teatud ametikohale. Praegu on sellisteks juhtudeks, kus Riigikogu liikmele antakse asendamise võimalus, ainult see, kui Riigikogu liige asub tööle valitsuse liikmena. Kõigil muudel juhtudel Riigikogu liikme volitused lõpevad. See tähendab, et Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis. Täpsemalt on sätestatud ka asendusliikme staatus. On öeldud, et tal on kõik samad õigused ja kohustused, mis on Riigikogu liikmel. On lisandunud üks uus paragrahv – § 68, mis käsitleb Riigikogu korraliste istungjärkude toimumise aega. Me leidsime, et ka seda on vaja põhiseaduslikult reglementeerida, et Riigikogu töökorraldus saaks mingi põhiseadusliku aluse.

Selles punktis on alternatiiv §-s 71, mis räägib Riigikogu otsustusvõimelisest kvoorumist. See vaidlus on meil olnud mitmel korral arutusel, kuid ekspertide tungival soovil see praegu jätkub. Laieneb nende isikute ring, kelle poole Riigikogu liikmel on õigus arupärimisega pöörduda. Nimelt on selles loetelus praegu kõik need ametiisikud, keda nimetab ametisse Riigikogu.

[...]

Juhataja: Paragrahvi 71 alternatiiv äsja lahendatud probleemi küll ei puuduta, küsimus on Riigikogu kvoorumis.

J. Raidla: Jah, see on tõsi. Ekspertide arvamus seda alternatiivi esitades oli, et üheneljandikuline kvoorum Riigikogus otsuste langetamiseks on liialt väike situatsioonis, kus demokraatiatraditsioon ei ole kahjuks veel jõudnud Eestis objektiivsetel põhjustel kinnistuda ja erakondlik struktuur välja kujuneda, mis normaalses, tavalises, pikaajalise traditsiooniga demokraatlikus riigis tagaks automaatselt parlamendi töövõime. See olekski võib-olla kõik. Ma usun, et ka see on probleem, mille üle on assamblees korduvalt väideldud, vaieldud, toodud poolt- ja vastuargumente ning arvatavasti on ka selle probleemi kohta olemas juba väljakujunenud seisukohad. Täiendav argumentatsioon vaevalt et midagi siia lisab.

Juhataja: Millised on küsimused? Küsimusi ei ole. Veel kord suur tänu! Kas keegi soovib selles küsimuses sõna võtta? Härra Peet Kask, palun!

P. Kask: Kolmanda ja neljanda toimkonna nimel tutvustan lühidalt toimkondade seisukohta. Seda alternatiivi toetas 7 kohalolijast 1 ja 6 olid vastu. Diskussiooni käigus jõuti mõttele, et igal juhul ei peaks põhitekstis olema nii suure kvoorumi nõuet. Sellega nõustus ka kohalolija, et aja jooksul, vähemalt viie aasta pärast peaks olema kindlasti väiksema kvoorumi nõue. Aga ka see kohal tekkinud kompromiss kehtestada suurema kvoorumi nõue näiteks viieks aastaks ei leidnud liikmete poolt vastuvõtmist. 1 oli poolt ja 7 selle vastu, et kehtestada viieks aastaks suur kvoorum. Üldiselt leiti, et väiksem kvoorum distsiplineerib ja suure kvoorumiga tulevad kvoorumimängud paratamatult esile. Vastuhääletamisi hakatakse tegema nupuga "kohal". Keegi ei pakkunud ka retsepti, kuidas seda vältida või mida sellisel juhul teha. Tänan!

Juhataja: Suur tänu! Härra Adams, palun!

J. Adams: Head kolleegid! See kvoorumiprobleem on üks huvitav poliitilis-psühholoogiline probleem, mida mina olen põnevusega jälginud juba kolm aastat. Me alustasime kõik igal pool täieliku kvoorumi nõudest. Üksteise järel on institutsioonid läinud seda teed, et nad on kvoorumit vähendanud. Nii juhtus see ülemnõukogus, nii oli Eesti Komitees. Siin on tekkinud mitmesuguseid vahevariante, kusjuures ma mäletan, et kui omal ajal tuli siia härra Taagepera, siis ta ütles, et Ameerikas ei ole neil üldse niisugust probleemi. Kvoorum loetakse alati olemasolevaks, kui seda ei kontrollita. Need mudelid olid täiesti vastuvõtmatud enamikule meie ühiskondliku elu tegelastele. Pikapeale hakati tema ja teiste soovitusi kuulama ning nüüd oleme taas selle punkti ees. Siia lisandub meie viimase aja valuline kogemus kvoorumimängudest, mis minu arvates avastati siin, ülemnõukogu saalis. Eesti Komiteesse jõudsid kvoorumimängud väikese hilinemisega ja viimane Eesti Kongress vältis kvoorumimängu, ma ütlesin, üle noatera. Kui meie kõige fundamentalistlikumad saadikud

oleksid õigel hetkel tabanud, siis nad oleksid saanud siia samuti ilusa kvoorumimängu. Toimkonnas vaieldes on huvitav, et kaks vastandlikku psühholoogilist teooriat omavahel võistlevad. Üks ütleb, et saadikut tuleb kamandada tööle n.-ö. kepidistsipliiniga, ja teine ütleb, et kui kepidistsipliini ei ole, siis elu nõuded meelitavad saadikud saali tööle. Millised faktid on selle tõestuseks? No küll tuli kvoorumit, kui otsustati erakorralise olukorra kehtestamist. See tähendab, et kui on tõeliselt oluline poliitiline küsimus, siis tulla kas või lennukiga või maa alt kohale. See praktika kehtib igal pool maailmas. Samal ajal on mul olnud viimastel aastatel tänu headele sõpradele võimalus külastada paari parlamenti. On jäänud mulje, et parlamentides vaieldakse suhteliselt harva selliste küsimuste üle, mille puhul on vajalik iga saadiku kohalolu. Veel enam, teiste maade parlamendid on muidugi enamasti suuremad kui Eesti oma, tihtipeale jäetakse väiksema poliitilise tähtsusega küsimused ainult nende saadikute vaielda, kes tunnevad ennast selle ala spetsialistidena, ja ülejäänud saadikud tegelevad hoopis millegi muuga. Selles mõttes on väikesed kvoorumid täiesti omal kohal. Minule on täiesti arusaamatu Eesti ajakirjanduses praegu levinud trafaretne seisukoht, et kui meie eelnõusse jääb kvoorumiks 25%, tähendavat see Riigikogu, sajapealise koletise diktatuuri. Kuidas seda väidet seletada? Seda ma ei oska kuidagi. Täna teid!

Juhataja: Suur tänu! Härra Hallaste!

I. Hallaste: Härra juhataja! Lugupeetud assamblee liikmed! Ma saan aru ekspertide soovist panna kvoorumiks pool koosseisust, kuid selline nõue tegelikult ei teeni neid eesmärke, mida lugupeetud eksperdid seavad. Mispärast tahetakse kehtestada suure kvoorumi nõuet? Loodetakse, et see sunnib käima valitud Riigikogu liikmeid tööle, et siis ei ole saal pooltühi. On püütud kujundada muljet, nagu Riigikogu liikmed töötaksid ainult saalis. Tegelikult distsiplineerib palju rohkem see, et mingisugusel väikesel seltskonnal ei ole võimalik saalist välja astudes teha kogu parlament täielikult töövõimetuks, otsustusvõimetuks, teha ta ainult jutukoguks. See näide, mille härra Adams tõi viimase Eesti Kongressi istungjärgu kohta, oli väga kujukas. Seal tehti kaks korda kvoorumit kindlaks ja selgus, et kolm inimest on kvoorumi piirist üle. Oleks need inimesed, kes nõudsid kvoorumi kindlakstegemist, saalist välja marssinud, oleksid nad natukene rohkem taibanud kvoorumimängu (neid oli kuus inimest) ja asi oleks tehtud olnud. Eesti Kongress oleks võinud rahulikult laiali minna. Samasugune olukord tekib kvooruminõudega ka Riigikogus. See tähendab, et mingi väga väike seltskond, saades aru, et nüüd nad võivad saalist välja astumisega või isegi nupule "kohal" vajutamata jätmisega mõjutada otsustamise käiku, küsimust blokeerida, hakkab mõjutama tegelikku tööd, või õigemini teeb organi töövõimetuks. Selline olukord oleks aga väga kurb ja mõjuks ka demokraatiale kahjulikult. Niipea, kui on poolthälteenamuse nõue, võib rahulikult kvooruminõude üleüldse ära kaotada. Siis hakkavad juba erakonnad vastutama selle eest, et nende toetajad, fraktsioonide liikmed, oleksid kohal ja tõepoolest suudaksid maksimaalselt oma seisukohta väljendada. Võtame kas või täna toimunud hääletuse, mis oli viis või kümme minutit tagasi, kus hääletati, et presidendi valib Riigikogu. Kui oleks presidendi rahva poolt valimise pooldajaid tulnud siia saali, nii et oleks 60 inimest kohal olnud, võib-olla oleks otsus olnud teistsugune. Ma loodan, et ei oleks, aga oleks võimalik olnud otsuse muutmine. Nii et need erakonnad, kelle esindajaid siin saalis ei ole, kes aga leiavad, et rahvas peab otse valima, süüdistagu end nüüd ise, mispärast nad ei hoolitsenud oma liikmete kohaloleku eest. Tulevikus hakkavad distsipliini tagama hoopis teised reeglid ja distsipliin hakkab olema palju parem kui siis, kui kvooruminõudeks on veel 50%. Ma kutsun üles hääletama alternatiivi vastu. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Sõnasoovijaid rohkem ei ole, me saame asuda hääletama. Kohaloleku kontroll, palun! Kohal on 35 assamblee liiget. Hääletamisele tuleb alternatiiv §-s 71. Kes on §-s 71 esitatud alternatiivi poolt? Hääletame. 6 poolt- ja 25 vastuhäälega otsustas assamblee, et § 71 ei viida sisse alternatiivteksti, mis oleks suurendanud Riigikogu nõutavat kvoorunit.

PA 07.02.1992 redaktsioon⁴⁵

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

§ 60. Riigikogus on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel neljaks aastaks. Hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane.

Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad varemalt kuuskümmend päeva ja hiljemalt kümme päeva enne Riigikogu volituste tähtaja lõppemist. Riigikogu valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimiste päeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad Põhiseaduse §-des 91, 98, 106 ja 120 ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt üheksakümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimisseadus.

§ 61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad eelmise koosseisu volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kannab õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 63. Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis. Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel Vabariigi Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad ennetähtaegselt:

- 1) tema asumisega mõnda teise riigiametisse;
- 2) tema suhtes süüdimõistva kohtuotsuse jõustumisel;

⁴⁵ ERA.R-2324.1.24, l 178 –181.

- 3) seadusega ettenähtud korras tagasiastumisel;
- 4) kui Riigikohus on otsustanud, et ta on kehtvalt võimetu oma ülesandeid täitma;
- 5) tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses sätestatud korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§ 65. Riigikogu lahendab Eesti riigielu kõiki küsimusi, välja arvatud neid, mis Põhiseaduse kohaselt on rahva, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 66. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi;
- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt Põhiseaduse §-le 122;
- 5) annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;
- 9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avaldustega, deklaratsioonidega ja pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;
- 14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt Põhiseaduse §-le 130;
- 15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 67. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul, arvates Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisest. Esimeseks istungiks kutsub Riigikogu kokku Vabariigi President.

§ 68. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 69. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu nõudmisel.

§ 70. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 71. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil vähemalt pool koosseisust.

§ 72. Riigikogu moodustab komisjone. Riigikogu liikmetel on õigus ühineda fraktsioonidesse. Komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ning õigused sätestab seadus.

§ 73. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu kahekolmandikulise häälteenamusega ei otsustata teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik, välja arvatud juhud, kui seadus näeb ette salajase hääletamise.

§ 74. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui Põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 75. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungipäeva jooksul.

§ 76. Riigikogu liikme tasu ja piirangud muu töötulu saamisel sätestab seadus, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 77. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

PA 14.02.1992 redaktsioon⁴⁶

IV PEATÜKK

Riigikogu

§ 59. Seadusandlik võim kuulub Riigikogule.

⁴⁶ ERA.R-2324.1.24, 1 204–207.

§ 60. Riigikogus on sada üks liiget. Riigikogu liikmed valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane. Riigikogusse võib kandideerida iga vähemalt kahekümne ühe aastane hääleõiguslik Eesti kodanik.

Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu kolmandal pühapäeval neljandal aastal, mis järgneb Riigikogu eelmiste valimiste aastale. Riigikogu korralised valimised kuulutatakse välja vähemalt üheksakümmend päeva enne valimispäeva.

Riigikogu erakorralised valimised toimuvad Põhiseaduse §-des 90, 98, 106 ja 120 ettenähtud juhtudel varemalt kuuskümmend ja hiljemalt nelikümmend päeva pärast valimiste väljakuulutamist.

Riigikogu valimise korra sätestab Riigikogu valimise seadus.

§ 61. Riigikogu liikmete volitused algavad valimistulemuste väljakuulutamise päevast. Samast päevast lõpevad Riigikogu eelmise koosseisu liikmete volitused.

Riigikogu liige annab enne oma kohustuste täitmisele asumist ametivande jääda ustavaks Eesti Vabariigile ja tema põhiseaduslikule korrale.

§ 62. Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga ega kanna õiguslikku vastutust hääletamiste ja poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus või selle organites.

§ 63. Riigikogu liige ei tohi olla üheski muus riigiametis. Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest.

§ 64. Riigikogu liikme volitused peatuvad tema nimetamisel Vabariigi Valitsuse liikmeks ja taastuvad tema vabastamisel valitsuse liikme kohustest.

Riigikogu liikme volitused lõpevad enne tähtaega:

- 1) tema asumisega mõnda teise riigiametisse;
- 2) teda süüdi mõistva kohtuotsuse jõustumisel;
- 3) kui ta astub seaduses ettenähtud korras tagasi;
- 4) kui Riigikohus on otsustanud, et ta on kestvalt võimetu oma ülesandeid täitma;
- 5) tema surma korral.

Riigikogu liikme volituste peatumisel või ennetähtaegsel lõppemisel astub seaduses sätestatud korras tema asemele asendusliige. Asendusliikmel on kõik Riigikogu liikme õigused ja kohustused.

Riigikogu liikme volituste taastumisel lõpevad asendusliikme volitused.

§ 65. Riigikogu lahendab kõiki Eesti riigielu küsimusi, välja arvatud neid, mis Põhiseaduse kohaselt on rahva, Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

§ 66. Riigikogu:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi;

- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt Põhiseaduse §-le 122;
- 5) nimetab ametisse peaministri;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;
- 9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenude tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avalduste ja deklaratsioonidega ning pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;
- 14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt Põhiseaduse §-le 130;
- 15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseiskorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni.

§ 67. Riigikogu uue koosseisu esimene istung toimub kümne päeva jooksul, arvates Riigikogu valimistulemuste väljakuulutamisest. Esimeseks istungiks kutsub Riigikogu kokku Vabariigi President.

§ 68. Riigikogu korralised istungjärgud toimuvad jaanuarikuu teisest esmaspäevast juunikuu kolmanda neljapäevani ning septembrikuu teisest esmaspäevast detsembrikuu kolmanda neljapäevani.

§ 69. Riigikogu erakorralised istungjärgud kutsub kokku Riigikogu juhataja Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse või vähemalt viiendiku Riigikogu koosseisu nõudmisel.

§ 70. Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu juhataja ja kaks asejuhatajat, kes korraldavad Riigikogu tööd vastavalt Riigikogu kodukorra seadusele ja Riigikogu töökorra seadusele.

§ 71. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui korralisel istungil on kohal vähemalt veerand ja erakorralisel istungil vähemalt pool koosseisust.

§ 72. Riigikogu moodustab komisjone.

Riigikogu liikmetel on õigus ühineda fraktsioonidesse. Komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ning õigused sätestab seadus.

§ 73. Riigikogu istungid on avalikud, kui Riigikogu ei otsusta kahekolmandikulise häälteenamusega teisiti.

Hääletamine Riigikogus on avalik. Salajast hääletamist korraldatakse Põhiseaduses või Riigikogu kodukorra seaduses ettenähtud juhtudel ainult ametiisikute valimisel või nimetamisel.

§ 74. Riigikogu aktid võetakse vastu poolthäälte enamusega, kui Põhiseadus ei näe ette teisiti.

§ 75. Riigikogu liikmetel on õigus pöörduda arupärimisega Vabariigi Valitsuse ja tema liikmete, Eesti Panga nõukogu esimehe, Eesti Panga presidendi, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja poole.

Arupärimisele tuleb vastata Riigikogu istungil kahekümne istungpäeva jooksul.

§ 76. Riigikogu liikme tasu ja piirangud muu töötulu saamisel sätestab seadus, mida tohib muuta Riigikogu järgmise koosseisu kohta.

§ 77. Riigikogu liige on puutumatu. Teda saab kriminaalvastutusele võtta ainult õiguskantsleri ettepanekul Riigikogu koosseisu enamuse nõusolekul.

PA 14.02.1992 istungi stenogrammist:

L. Hänni: [...] Peatükist "Riigikogu". Teile on täna välja jagatud ka meile eelmisel nädalal laekunud härra Guy Carcassonne'i arvamuse tõlge. Kui te jõudsite sellega tutvuda, siis tema arvamuses on analüüsitud just IV peatükki ja härra Carcassonne'i ettepanekute tulemusena on redaktsioonitoimkond selles peatükis teinud ka mõningad muudatused. Nimelt §-s 60. Meie eelmises redaktsioonis oli sätestatud, et Riigikogu valitakse neljaks aastaks, s. t. mandaadi pikkus oli täpselt fikseeritud ja see oli neli aastat. Härra Carcassonne oma arvamuses juhib tähelepanu sellele, et on otstarbekas määrata siiski parlamendi korraliste valimiste aeg, nii et see ei hakkaks juhuslikult nihkuma, kui vahepeal tulevad erakorralised valimised. Erakorralisi valimisi ei saa planeerida ja kui alustada uut tsükli, alustada seda erakorralistest valimistest, siis see tähendab, et me võime väga kergelt sattuda sellisesse olukorda, kus meil tuleb valimised korraldada selleks üsna ebasoovitaval ajal, näiteks suvepuhkuste ajal. Ta teeb ettepaneku piiritleda korralised valimised selliselt, et need toimuksid alati ühel ja samal ajal. Paragrahvi 60 lõikes 3 on seda asjaolu arvestades kirjutatud, et Riigikogu korralised valimised toimuvad märtsikuu kolmandal pühapäeval, neljandal aastal, mis järgneb Riigikogu eelmiste valimiste aastale. See tähendab, et Riigikogu mandaadi pikkus võib tõepoolest mõnevõrra kõikuda, kuid ma arvan, et eesmärk saavutada Eesti poliitikaelus teatud kindel rütmilisus vast kaalub üles selle kaotuse, et meil Riigikogu liikmed alati ei saa ühe ja sama kestvusega volituste aega. Teine härra Carcassonne'i oluline märkus puudutas erakorraliste valimiste tähtaega. Nimelt juhtis ta tähelepanu, et meie eelnõus on see aeg põhjendamatult pikk. Tähendavad ju erakorralised valimised teatud kriisi riigi elus ja selle kriisi kiire lahendamine on igapidi ühiskonna huvides. Selle tõttu on ka redaktsioonitoimkond praegu § 60 lõikes 4 lühendanud erakorraliste valimiste tähtaega ja need toimuvad varemalt 20 ja hiljemalt 40 päeva pärast valimiste väljakuulutamist. Meie eelmises redaktsioonis oli see aeg varemalt 60 ja hiljemalt 90 päeva. Nii et kriis, Riigikogu kriis peaks antud juhul lahenema hiljemalt 40 päeva jooksul kolme kuu asemel.

Paragrahvist 66. See räägib Riigikogu pädevusest. Ma palun siin punktis 3 teha täpsustus – valib Vabariigi Presidendi – ja lisada vastavalt põhiseaduse §-le 80. Asi on selles, et Vabariigi Presidendi valimine vastavalt meie poolt pakutud lahendusele ei pruugi olla ainult Riigikogu pädevus. Ta võib teatud juhtumitel üle minna valimiskogule ja seetõttu on selline täpsustus punktis 3 vajalik. On tehtud muudatus ka § 66 punktis 5, kus varem oli tekst: annab peaministrikandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks. Tulenevalt sellest, et me praeguses redaktsioonis oleme täpsustanud valitsuse moodustamise korda, nii et Riigikogu mitte ei anna volitusi peaministrikandidaadile, vaid ta nimetab peaministri ametisse, on ka siin tehtud vajalik muudatus punktis 5. Härra Carcassonne'i ettepaneku kohaselt oleme muutnud ka § 73, mis räägib hääletamise korrast Riigikogus. Nimelt tegi härra Carcassonne märkuse, et peaks põhiseaduslikult välistama salajased hääletused ja nende kasutamise Riigikogu töös. Ja nende kasutamist tuleks piirata ainult personaalsete hääletamistega. Teatavasti oli meil varem viide sellele, et salajast hääletamist võib korraldada Riigikogu kodukorras ettenähtud juhtudel, mis jättis kodukorra koostajatele üsnagi vabad käed need juhtumid sätestada. Praegu on sisse viidud täpsustus, et need salajased hääletused võivad toimuda ainult põhiseaduses või Riigikogu kodukorra seaduses ettenähtud juhtudel ja ainult ametiisikute valimisel või nimetamisel. See tähendab, et me põhiseaduslikult sätestame põhimõtte, et poliitika peab olema võimalikult avalik.

[...]

Alternatiivide loetellu oleks vaja lisada veel üks, mis kerkis üles koostöös keeleekspert härra Saariga ja mida sisuliselt toetas ka härra Kross. Ettepanek seisneb selles, et Riigikogu juhataja tuleks asendada Riigikogu esimehega, nii nagu see oli meie eelmistes põhiseadustes. Võib aru saada nendest põhjendustest, et Riigikogu juhataja seostub meie praeguse ülemnõukogu juhatajaga ja et siin on olemas ka teatud keelepraktika. Kuid kas olukorras, kus meil kaob selgelt ära ülemnõukogu esimehe ametikoht, mis praegu põhjustas teise nimetuse vajaduse, võtta veel kasutusele eraldi juhataja mõiste, kui tungivat vajadust enam ei ole? Kas on otstarbekas tuua sisse uus mõiste või jääda Eesti Vabariigi põhiseadusliku traditsiooni juurde? See oli ülevaade nendest redaktsioonilistest muudatustest ja alternatiividest, mida redaktsioonitoimkond teile täna arutamiseks pakub. Aitäh!

[...]

A. Tarand: Lugupeetud juhataja ja lugupeetud Liia Hänni! Mul on küsimus § 60 kohta. Millest te õieti lähtusite selle valimistähtaja määramisel, mis nüüd tuleb umbes 15.–22. märtsini? Kas te oletate, et Eestis enam kunagi talve ei tule, nagu praegu aknast näha, või oletate, et iga üksiku maja juurde tehakse sirge ja kõva asfalttee? Ma pean silmas, et Eestis on see teedelagunemise aeg, mis võib põhjustada teatud kodanike eemalejäämise. Valijate väikese aktiivsuse korral võib see küllalt oluliselt mõjutada valimistulemusi. Aitäh!

L. Hänni: Tõepoolest, siin võib tuua üsna palju argumente erinevate kuupäevade kasuks või vastu. Märtsikuu kolmas pühapäev on ilmselt see aeg, kui päris kindlasti ei ole veel alanud põllutööd, mis varase kevade korral võivad Eestis juba aprilli alguses pihta hakata. Kui Riigikogu valitakse märtsikuus, siis see tähendab ka seda, et ta jõuab tööle hakata enne suvevaheaega. Teine võimalus oleks olnud valida mingi ajalõik sügisel, aga praegu on tehtud selline valik ja need, kes selle valiku kahtluse alla seavad, peavad tooma lisaks teede lagunemisele ka muid argumente. Ka sügisel on teed mõnikord lagunenu. Tänan!

Juhataja: Järgmine küsija on härra Vahtre. Härra Sulev Vahtre, palun!

S. Vahtre: Mul on küsimus sama § 60 lõike 4 kohta, mis puudutab erakorraliste valimiste aega. Varem oli see 60 ja 90 päeva, nüüd on härra Carcassonne'i ettepaneku järgi 20 ja 40 päeva. Kas see muudatus ei ole liiga järsk, kas seda aega ei jää meie oludes väheks? Alammäär 20, see on ehk enam-vähem ükskõik, s. t. kui jõuab, siis jõuab, aga ülemmäär 40 päeva on vahest vähe, arvestades meie poliitilist ja tehnilist mehhanismi, mis pole võrreldavad Prantsusmaa omadega. Pakuksin näiteks 20 ja 60. Tänan!

L. Hänni: Kindlasti võib need tähtpäevad, mida praegune redaktsioon sisaldab, kahtluse alla seada. Tähtaja lühendamisel lähtusime sellest arusaamisest, et erakorralised valimised toimuvad kriisiolukorras. Need kriisi tunnused on põhiseaduslikult sätestatud. Kriis ei kujune välja mitte ühe päevaga, vaid on mingi pikemaajalise poliitilise protsessi tagajärg. Nii et valimisteks ettevalmistamine, vähemalt poliitiliste jõudude poolt, kes hindavad olukorda ju pidevalt, algab kindlasti juba enne, kui valimised välja kuulutatakse. See, kas Eesti ühiskond on puhttehniliselt praegu võimeline valimisi nii kiiresti läbi viima, oleneb sellest, kuidas areneb meie valimiseadusandlus, kuidas moodustatakse valimiskomisjonid ja kui operatiivselt on nad suutelised tegutsema. 40 päeva, s. o. peaaegu poolteist kuud, peaks siiski olema piisav aeg, et pingutustega need valimised läbi viia. Teine võimalus on tõepoolest seda tähtaega edasi lükata, kuid poliitiline kriis ühiskonnas on ilmselt kahjulikum kui mõningane pingutus valimiste kiireks korraldamiseks. Küll aga on võimalik kaaluda, kas seda 40 päeva pikendada näiteks 10 või isegi 20 päeva võrra, nagu pakkus härra Vahtre. Meie eelmises redaktsioonis sisaldunud 90 päeva on aga nähtavasti siiski liiga pikk aeg poliitilise kriisi kestmiseks. Aitäh!

H. Runnel: Kallid kolleegid! Ühinen Peet Kase märkusega, et üks oht on Riigikogu-kesksus. Lisan sellele veel, et ohuna on alati tundunud ka ülearune kartus presidendivõimu ees. Kuid ma tahaksin natuke puudutada § 60. Mul on hea meel, et selles on püütud fikseerida Riigikogu valimised kindlale ajale, nagu on paljudes põhiseadustes. Ma olin ka mõnikord redaktsioonitoimkonnas, kui juristid kohal olid, ja mäletan ühte vaidlust selle küsimuse ümber. Me olime juba siis peaaegu otsustamas, et fikseerime selle aja, aga kuna ma ei hääldanud oma nime prantsuspäraselt 'Rüneel', siis ei läinud see ettepanek eriti läbi. Nüüd, kui tuli Carcassonne, on see õnneks läbi läinud. Aga me ei tea, võib-olla soovitas Carcassonne seda märtsi lõppu sellepärast, et ta vanema tütre sünnipäev on sellel kuupäeval. Kui nüüd edasi minna ja mõelda, siis eesti rahvatraditsiooni silmas pidades on sobivam kuupäev ehk jüripäeva paiku. Sellepärast ma teen veel kord prantsuspärase ettepaneku asendada selles paragrahvis toodud märtsikuu lõpp aprilli lõpuga. Jüripäevane kohavahetus on väga põlise traditsiooniga ja saaks üldrahvalikuks tähtpäevaks ka riigi ehitusel. Tänan tähelepanu eest!

V. Salum: [...] Mis puutub § 60, kus on sätestatud Riigikogu valimised kindlal ajal, siis seda tuleb igati toetada. Küsimus on aga kuupäeva valikus. Andres Tarandil on õigus, et see on teede lagunemise aeg, ja selle tõttu oleks ehk parem päev vabariigi aastapäev, 24. veebruar või siis märtsikuu kolmas pühapäev. Aga milleks pühapäeva koormata, kui meil on rahvuspüha, vabariigi aastapäev? Parlamendi valimine on küllaltki patriootlik tegu ja aktuste korraldamine sel päeval ning valimine ei ole sugugi üksteist välistavad. [...]

V. Rumessen: Lugupeetud kolleegid! Ma isiklikult tunnen siiski natuke muret selle § 60 pärast, kuhu on nüüd märtsikuu sisse toodud. Eelmises variandis seda teatavasti ei olnud. Ma ei ole sugugi kindel, et kui me kaldume päevapoliitikasse, siis ei hakka see kindla täringi sissetoomine väga oluliselt mõjutama esimesi Riigikogu valimisi. Mina isiklikult ei ole selles

kindel. Ma ei saa aru, miks peab põhiseaduses olema kindel termin. Ma pean õigeks, et see oleks sätestatud eraldi ja mitte põhiseaduses öeldud, mis ajal nad täpselt toimuvad. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Suuremate kahtluste hajutamiseks ma siiski veel kordan, et assambleel on kindlalt plaanis ja ülemnõukogu on assambleele andnud ülesande võtta vastu rakendusotsuse eelnõu. Rakendusotsuse eelnõus oli meil üsna selgelt kirjas, kuidas organiseeritakse esimesed valimised pärast põhiseaduse vastuvõtmist.

[...]

Juhataja: [...] Redaktsioonitoimkonna poolt tõstatati veel üks küsimus. Ja nimelt: kas ei oleks vajalik Riigikogu juhataja nimetada Riigikogu esimeheks? Proua Liia Hänni, kas me võime seda küsimust hakata käsitlema ja hääletama? Kas on vajalik selles küsimuses veel kord esineda? Ei ole vajalik. Avame arutelu küsimuses, kas nimetada Riigikogu juhataja Riigikogu esimeheks, nii nagu tegi ettepaneku redaktsioonitoimkond. Palun, kes soovib sõna? Sõnavõttud kohalt. Palun tähelepanu! Härra Velliste, teil on sõna.

T. Velliste: Härra juhataja, kuna küsimus on peamiselt filoloogiline, siis ei ole arvatavasti mõtet siin väga pikalt mõtteid vahetada ja tõenäoliselt on otstarbekas lähtuda lihtsalt meie põhiseaduse n.-ö. vaimse kontinuiteedi põhimõttest ja hääletada sõna "esimees" poolt. Tänan!

Juhataja: Suur tänu! Sõna on proua Hännil. Palun!

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid, ma loobusin liiga kergemeelselt oma sõnaõigusest. Asi on selles, et saali on lisandunud inimesi, kes ei kuulnud hommikust redaktsioonitoimkonna aruannet. See alternatiiv tuli praegu meie ette ekspertide soovitusel. See oli härra Krossi ja härra Henn Saari üksmeelne märkus, et me oleme ilma olulise põhjendusega toonud sisse uue mõiste, mida Eesti Vabariigi põhiseaduslik traditsioon ei tunne. Kasutusel on olnud "Riigikogu esimees" ja nad soovitasid meil veel kord oma valik üle kaaluda. Aitäh!

Juhataja: Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Kui te seda aktsepteerite, siis lugegem viimaseks sõnavõtjaks proua Lauristin. Palun, kas on proteste? Ei ole. Palun ennast sõnavõtjana mitte rohkem registreerida! Sõna on härra Kaalepil. Palun!

A. Kaalep: Mul on ainult üks pisike kahtlus sõna "esimees" teistesse keeltesse tõlkimise suhtes. Minu meelest tuleks see tõlkida ka presidendiks. Sel juhul on meil kaks presidenti. Nii et ma ei oska praegu emba-kumba varianti toetada. Esimees on ju president.

Juhataja: Sõna on härra Leissonil. Palun!

E. Leisson: Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma võin küll eksida, kuid ma ei tea ennesõjaaegsest maailmast ainsatki naisparlamendiliidrit. Praegu võib neid Euroopas juba kokku lugeda kahe käe sõrmedel. Ja väga kummaline on, kui seda kõrgesti austatud daami peetakse ja tituleeritakse meheks. Tänan!

Juhataja: Suur tänu härra Leissonile ja meile kõigile! Küllap annab vastuse proua Marju Lauristin. Palun!

M. Lauristin: Oleks ma teadnud, et härra Leisson just seda ütleb, siis ma oleks kindlasti sõna palunud, aga ma palusin juba enne ka – just sellepärast, et mul on olnud võimalust näha, mismoodi käsitavad teistes keeltes rääkijad seda ametikohta, mida minul on tulnud pidada. Asejuhataja, järelikult siis ka juhataja puhul sõltub täiesti maa traditsioonist, kes kuidas aru

saab, mis asi on spiiker – kes ikkagi tõlgib selle esimeheks ("chairman") ja kes presidendiks. Näiteks äsja oli Strasbourg'is minu laualipikule kirjutatud "madame president". Nii et see esimehe või parlamendi presidendi nimetus on hoopis levinum kui spiikri oma, mis on tõepoolest ainult inglise ja ameerika kultuuris. Ja mulle tundub, et meie suhtlusingis, Põhjamaades on samuti ikkagi parlamendi esimees, parlamendi president, "puhemies" jne. Ma pooldan ka seda varianti. Ja naisterahvastega saavad nad ikkagi hakkama. Nad leiavad ise selle vaste, on see siis madame president või midagi muud.

Juhataja: Suur tänu! Me hakkame hääletama. Küsimus on siis selles, kuidas nimetada parlamendi juhti: kas ta on Riigikogu juhataja või Riigikogu esimees? Redaktsioonitoimkond tegi meile ettepaneku kaaluda mõistet "Riigikogu esimees". Kes on selle poolt, et viia põhiseaduse eelnõusse termin "Riigikogu esimees"? Hääletame, palun! Loevad nii poolt- kui ka vastuhääled. 21 poolthääle, 13 vastuhääle ja 6 erapooletu häälega on assamblee otsustanud, et parem termin on "Riigikogu esimees". Seega tuleb kogu põhiseaduse eelnõus asendada "Riigikogu juhataja" terminiga "Riigikogu esimees". Tänan! Lugupeetud kolleegid! Kas härra Salumil on protest? Palun!

V. Salum: Sellega seoses on mul küsimus. Nüüd on meil kaks presidenti. Kas me ei tuleks nüüd riigivanema juurde tagasi? (Naer saalis.)

Juhataja: See on kindlasti hea ettepanek ja ma ei kahtle selles, et meie tuleme või lapsed tulevad kõigi nende küsimuste juurde tagasi, mida me juba kord oleme siin otsustanud ja arutanud, kuid tänast istungit jätkaksime siiski nende küsimustega, milles me oleme kokku leppinud. Lõunavaheajal oli juhatusel meeldiv võimalus pidada nõu redaktsioonitoimkonna esimehe proua Liia Hänniga. Aga enne kui jõuda selle nõupidamise juurde ... Härra Hallaste, kas protest? Küsida on ka vaja. Palun!

I. Hallaste: Aitäh, härra juhataja! Või esimees. Meil tekkis viimase hääletusega uus mõiste ja nüüd tekib probleem, kas need isikud, kes abistavad esimeest, on abiesimehed või aseesimehed. Ükskõik, millise variandi valiks redaktsioonitoimkond, kindlasti leiduks neid, kes protesteeriksid. Ja selleks et välistada proteste, on kõige mõistlikum see küsimus ka läbi hääletada, ilma igasuguste eriliste vaidlusteta. Kas abiesimees või aseesimees?

[...]

S. Vahre: Mul ei ole eriti soovi sõna võtta, ainult korrata sedasama küsimust, mille härra Hallaste juba esitas. Asejuhataja tuleb siin ilmselt ka ära kaotada ja otsustada kohe kiiresti, kas aseesimees, abiesimees või võib-olla on veel mingi võimalus (esimehe asetäitja). Aitäh!

[...]

P. Kask: Austatud härra esimees! Ma ei ole saanud selget vastust või vähemalt arusaamist, kuidas kõlab praegu tekstis § 70. Mul oleks olnud küsimus proua Hännile. Kui täht-tähelt ja formaalselt võtta meie viimast hääletust, siis peaks ta kõlama nii, et Riigikogu valib oma liikmete hulgast Riigikogu esimehe ja kaks asejuhatajat jne, mis on ebaloogiline. Kuidas nimetatakse neid abilisi: kas aseesimehed või abiesimehed?

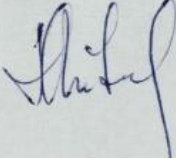
Juhataja: Kui me asendasime sõna "juhataja" sõnaga "esimees", siis ei ole teist teed kui nimetada neid aseesimeesteks. Kui see variant ei rahulda, siis redaktsioonitoimkond võib muidugi ette kanda ja me võime otsustada, kas abiesimees on parem. Praegu on tekstis kirjas aseesimees.

Redaktsioonitoimkonna ja ekspertgrupi 24.03.1992 koosoleku protokollist:⁴⁷

Eesti Vabariigi Põhiseaduse Assamblee
redaktsioonitoimkonna koosoleku protokoll

Koosolek toimus Toompeal 24. märtsil, 1992.a.
kell 9.00.
Koosolekust võtsid osa: L. Hänni
P. Kask
I. Hallaste
Ü. Aaskivi
T. Anton
K. Kama
Ekspertid: J. Raidla
R. Lang
M. Rask
E. Truuväli
Schneider

rahvaalgatuse probleem ei tõstata assamblees.
IV peatükk
§ 64 Ametikeeld
§ 66 Kas võimaldab diktatuuri?
Schneider: See on mõeldud alumiste lülide kaitseks. Rahva
võiks välja jätta.
§ 66 välja.

Protokollija H. Sibul

PA 27.03.1992 istungi stenogrammist:

L. Hänni: [...] Nagu ma juba ütlesin, on tabelis, mis sisaldab redaktsioonilisi ettepanekuid, enamikul juhtudel tõepoolest eelkõige redaktsioonilist laadi muudatused. Näiteks § 61 lõikes 1 oli varem formuleering, et hääletamine on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane, kuid tegelikult käivad need esimesed kolm määratlust mitte hääletamise, vaid valimiste kohta ja vastavalt sellele soovitame ka formuleeringut täpsustada. Sama paragrahvi lõikes 3 on tehtud ettepanek välja jätta viimane lause, sest kui me määrame täpselt Riigikogu valimiste toimumise kuupäeva, siis kaob ära vajadus selle järele, et peaks veel eraldi need valimised välja kuulutama.

Paragrahvi 66 osas on ettepanek see paragrahv välja jätta. Kahtlemata ei saa antud küsimust võtta ainult kui puhtredaktsioonilist küsimust, kuigi ta lõpuks sellele taandub. Ma põhjendaksin, miks me leidsime, et § 66 sellisel kujul meie põhiseaduse eelnõu ei kaunist. See paragrahv ilmus meie põhiseaduse eelnõusse härra Raidla ekspertgrupi soovitusel ja esialgselt oli tema eesmärgiks kaitsta Vabariigi Presidendi, valitsuse, teiste riigorganite, omavalitsuste pädevust Riigikogu meelevaldse sekkumise eest. Kui sellises formuleeringus lahendab

⁴⁷ ERA.R-2324.1.25, 1201.

Riigikogu kõiki riigielu küsimusi, võimaldab ta ka teistsugust tõlgendust. Nimelt võimaldab tõlgendada Riigikogu ülimuslikkusena kõigi teiste riigivõimu teostajate suhtes, isegi rahva kui riigivõimu kandja suhtes, olles seega otseselt vastuolus §-ga 1. Seda sätet kritiseerisid ka mõningad väliseksperdid, kellega meil oli vahepeal võimalus konsulteerida. Koos ekspertidega veel kord arutades §-s 66 kirjapandut, me leidsime üheskoos, et selle sätte väljajätmine meie põhiseadusest ei too endaga kaasa mingeid halvasti mõjuvaid õiguslikke tagajärgi, sest nii Vabariigi Valitsuse, presidendi kui ka teiste riigi institutsioonide sõltumatus Riigikogust on kaitstud ka teiste põhiseaduse sätetega, näiteks §-ga 3, kus on öeldud, et riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel, mis samuti ei luba Riigikogul oma võimu piire suvaliselt laiendada.

Paragrahvi 73 lõikes 3 on ettepanek täpsustada viidet. Meie eelmine tekst sisaldas lihtsalt väidet, et komisjonide ja fraktsioonide moodustamise korra ja õigused sätestab seadus. On päris ilmne, et see on eelkõige Riigikogu kodukorra seaduse reguleerida.

[...]

Väga huvipakkuv aspekt mitme ülemnõukogu saadiku ettepanekus on see, et nõutakse, et saadik oleks mandaadiga. Teatavasti on meil selge formuleering, et Riigikogu liige ei ole seotud mandaadiga. Demokraatlike maade kogemus näitab, et parlamendisaadik peab saama käituda oma südametunnistuse järgi. Seotus mandaadiga võiks piirata tema vastutusvõimet oma poliitiliste valikute eest. Sellise võimaluse toomine Eesti Vabariigi põhiseadusesse, et saadiku saaks tagasi kutsuda, ei ole ilmselt otstarbekas. Pigem peegeldab selline ettepanek neid arusaamu, mis meil seni valitsesid ja mis on seotud nõukogude riigiõigusliku kontseptsiooniga.

[...]

Ma oma ettekandes analüüsisin meile laekunud ülemnõukogu ja ekspertide ettepanekuid eelkõige seetõttu, et nendes alternatiivides, mida pakkusid eksperdid, väljenduvad need põhilised poliitilised erimeelsused ja etteheited meie eelnõule. Ja oli kahtlemata olukorrast tingitud, et meie redaktsioonitoimkonnapoolne tabel ei kajastanud kõiki meie sisulisi ettepanekuid. Aga sellele vaatamata võimaldab see ettevalmistatud materjal meil hakata otsustama põhiseaduse eelnõu muutmise vajaduse üle üksikute sätete osas ja minu ettepanek on, et me teeksime seda paragrahvide järjestuses, nii nagu see tabelis on. Ja me teeksime lisaks redaktsioonitoimkonna poolt ettepaneku võtta täna vaatluse alla ka veel § 72 – Riigikogu kvoorum. Redaktsioonitoimkond on valmistanud ette omapoolse uue võimaliku redaktsiooni, mis on teile praegu ka välja jagatud.

[...]

Juhataja: Kes on selle poolt, et kinnitada redaktsiooniline parandus kujul, nagu see on teie ees § 61 lõikes 1? Hääletame, palun! 37 poolt, vastuhääli ei ole. See redaktsiooniline parandus on põhiseaduse eelnõusse sisse viidud. Tänan! Proua Liia Hänni, § 61 lõige 3.

L. Hänni: Paragrahvi 61 lõikes 3 on ettepanek välja jätta selle lõigu viimane lause, sest see ei sisalda enam olulist informatsiooni peale seda, kui on täpselt määratud Riigikogu valimiste toimumise päev.

Juhataja: Lugupeetud kolleegid! Kas on vajalikud läbirääkimised või me saame asuda hääletamise juurde? Me asume hääletama. Kes on selle poolt, et kinnitada redaktsiooniline parandus kujul, nagu see on teie ees § 61 lõikes 3? 30 poolt, vastuhääli ei ole. Vabandust, 31

on poolt! Assamblee on võtnud vastu otsuse nõustuda selle redaktsioonilise parandusega, mis on sisse viidud § 61 lõikesse 3. Paragrahv 66.

L. Hänni: Lugupeetud kolleegid! Redaktsioonitoimkond teeb ettepaneku see paragrahv välja jätta. Põhjuseks on see, et selline säte põhiseaduses ei ole üheselt mõistetav, nagu välja tuli. Esialgse kava kohaselt oli see põhiseadusesse lülitatud selleks, et kaitsta teisi riigivõimuinstiitutsioone, kuid on võimalik ka selline tõlgendus, et selline säte kinnitab Riigikogu ülimuslikkust. Me analüüsisime, mida toob endaga kaasa § 66 väljajätmine. Ta ei too endaga kaasa õigusliku regulatsiooni puudulikkust ja me leidsime, et tõepoolest on sellise vastuolulise sätte põhiseadusest väljajätmine otstarbekam.

A. Erm: Lugupeetud assamblee liikmed! Minu meelest võib see asi olla tõepoolest nii, nagu meile kandis ette praegu proua Liia Hänni, kuid see võib olla ka teisiti. Tähendab, ma ei ole veendunud, et meie põhiseadus praegu reguleerib kõiki riigijuhtimises eettulevaid küsimusi, et me oleme olnud suutelised niivõrd ettenägelikud olema. Ja nüüd siit tekibki küsimus, kes siis otsustab niisugusel juhtumil, mis ei ole reguleeritud põhiseaduses ja järelikult ei saa olla reguleeritud ka seadusega. Ma arvan, et see paragrahv võiks siiski sees olla, sest see näitab, et sellisel juhul võtab otsuse vastu Riigikogu. Minu meelest see oligi selle paragrahvi mõte ning ma toetan siiski oma seisukohta, selle sissejätmist.

Juhataja: Palun, proua Hänni!

L. Hänni: Kuna riigivõimu kolm komponenti – seadusandlik, täidesaatev ja kohtuvõim – katavad kõikvõimalikud haldusalad riigis, siis oleks seadusandliku kogu või Riigikogu ülesanne seaduste väljaandmise kaudu reguleerida kõiki riigielu küsimusi. Nii et karta, et mõni ala jääb katmata ja ühel võimul võib tulla vajadus mingi erilise volituse järele, ei ole ilmselt põhjendatud. Andes välja seadusi, võttes vastu otsuseid, saab Riigikogu kui seadusandja niikuinii lahendada kõiki riigielu küsimusi.

Juhataja: Suur tänu! Kas meil on võimalik asuda hääletama? Kes on selle poolt, et eelnõust § 66 välja jätta? Hääletame, palun! 25 poolthäält, 3 vastu. Assamblee on otsustanud § 66 põhiseaduse eelnõu tekstist välja jätta. Palun, proua Hänni!

L. Hänni: Järgmise küsimusena teeb redaktsioonitoimkond teile ettepaneku arutada § 72 teksti asendamist teile välja jagatud tekstiga. Riigikogu kvoorum on põhjendanud väga elavat diskussiooni ajakirjanduses. Meile on saadetud hulgaliselt kirju, kus väljendatakse arusaamatust, et kvoorum võib olla nii väikene, nagu meil põhiseaduse eelnõus oli sätestatud, ainult veerand. Me juba tegime ühe sammu kompromissi suunas, öeldes põhiseaduse rakenduseseaduses, et kuni Riigikogu kodukorra seaduse vastuvõtmiseni on Riigikogu kvoorum pool. Redaktsioonitoimkond näeb siin veel edasimineku võimalust, leides, et Riigikogu korralise istungi kvoorum võib olla väga hästi Riigikogu kodukorra seaduse küsimus, sest see käsitleb Riigikogu tööd normaalolukorras ja kodukord võib sätestada ka need garantiid, et otsuse langetamisel oleks koos piisav arv Riigikogu liikmeid. Küll aga tuleb põhiseaduslik kaitse anda Riigikogu erakorraliste istungjärkude jaoks, et Riigikogu kvoorumiga ei saaks siin langetada selliseid poliitilisi otsustusi, kui osa Riigikogu liikmeid näiteks ei saa istungist teada ja seetõttu võib erakorraline istung ise muutuda küsitavaks. Ja selle tõttu me teeme ettepaneku, et ainult erakorralise kvoorumiga, istungi kvoorumiga alampiir oleks põhiseaduslikult sätestatud. Võimalik redaktsioon on teile ka välja jagatud.

Juhataja: Tänan! Härra Runnel!

H. Runnel: Austatud ettekandja! Kas ei oleks mõeldav selle küsimuse hääletamisele panemise eel sõnastada teine lause hoopis ringi, kuidagi positiivsemalt? Mitte eituse kaudu, vaid umbes nii, et peab olema suurem kui pool. Praegune sõnastus on minu meelest väga kohmakas.

L. Hänni: Austatud kolleeg Runnel! Me redaktsioonitoimkonnas tundsiime ka, et ilmselt selline redaktsioon võib tekitada küsimusi. Kui võimalik, siis otsustame täna põhimõttelise küsimuse, ja kuna assamblee saab veel kord kokku, siis peaks olema võimalik eesoleva nädala jooksul leida parem sõnastus. Küll aga, kui põhimõtteline otsus on langetamata, puudub meil ka alus edasi töötamiseks.

Juhataja: Suur tänu! Härra Erm!

A. Erm: Lugupeetud assamblee liikmed! Kahjuks pean ma jällegi asuma redaktsioonitoimkonnaga opositsiooni. Minu meelest oli eelmine sõnastus parem ja ka mõte meeldib mulle rohkem. Kuidagi tundub, et ei ole soliidne, kui mingisugune kogu tuleb kokku ja ise otsustab, kui paljud nendest peavad olema kohal, et otsuseid vastu võtta. Selle võiks sätestada ikkagi ära põhiseaduses, ma ei näe selles mitte midagi halba. Aitäh!

Juhataja: Luban endale märkuse, et selline ebasoliidne kogu, kes on ise otsustanud, et tal kvoorum nõuet ei ole, on ka assamblee. Härra Salum!

V. Salum: Ühinen täiesti härra Ermi ettepanekuga, et vana sõnastus on palju parem ja selgem. Kuid siin jäi vastamata, kelle käest see paber meile tuli, ja mulle tundub, et nüüd hakkab jälle kõik käest ära libisema. Nii toob redaktsioonitoimkond järjest uusi pabereid ja algne kokkulepe kaob ära. Ülemnõukogu saatis eelnõu Põhiseaduse Assambleele tagasi. See oli sisuliselt umbusaldusavaldus redaktsioonitoimkonnale, mitte kogu Põhiseaduse Assambleele. Nii et me ei peaks hakkama nüüd kõiki sisulisi küsimusi uuesti läbi võtma. Jääme ikkagi puhttehnilise redaktsiooni tasemele. Tänan!

L. Hänni: Selle paberi kohta ma juba ütlesin, et see on redaktsioonitoimkonna poolt, ja ma püüdsin ka selgitada, et redaktsioonitoimkond tõepoolest antud istungi eel ei teadnud oma volitusi. Need selgusid alles meie arutelu käigus ja kuna me siiski oma seisukohad teatud küsimuste suhtes olime võtnud, sealjuures ka § 72 asjus, siis me pidasime võimalikuks see küsimus praegu teie ette uuesti tuua. Juhataja: Suur tänu! Härra Adams!

J. Adams: Tänan! Aastaajad ilmselt käivad ringi ja jõuavad tõesti aegade algusse tagasi. Ma ei tea, kui mitmes kord see on, kui me seda teemat arutame. Mul on mingi nukker heameel kuulata praegu seda redaktsiooni. Ma olin üks nendest, kes lootusetult algselt sõdis selle eest, et mingit kvoorum nõuet ei oleks seatud. Kui palju me kuulsime vastuväiteid, et see on lihtsalt kole. Üks põhiline väide, mida ma mäletan veel umbes kuu aega tagasi siin assamblees kuulnud olevat, oli see, et kuna raevukad kodanike kihid, kes põhiseaduse rahvaarutelul osalevad, nõuavad tingimata meilt kvoorum seesolekut, siis ma andsin tookord hingeliselt alla ja leppisin sellega, et see veerandine kvoorum oleks olemas. Niimoodi. Nüüd on küsimus taas meie ees ja ma olen äärmiselt õnnetu, sest ma ei tea, kas ühineda Ants Ermi seisukohaga või on see kvoorum oma koha peal. Minu esialgne soov oleks olnud, et ka erakorralisel pole kvoorumit. Nüüd on meile räägitud, et erakorralisel istungil pole kvoorumit määratud. Kuid ma mäletan siin saalis kõlanud argumente, et sel juhul on teoreetiliselt võimalik, et tegelikult istuvad kaks Riigikogu samaaegselt koos. Sõnastuslikult on praegu esitatud paragrahv halvem. Peale selle ma juhin proua Hänni tähelepanu veel ühele asjale, et praegu selle sõnastuse läbimine, arvestades meie assamblees väljakujunenud tööstiili, nõuab täiendava paragrahvi sisseviimist

rakendusotsusesse, sest meil siin keegi tõuseb püsti ja täiesti põhjendatult argumenteerib, et senikaua, kuni uus Riigikogu jõuab oma kodukorra vastuvõtmiseni, võib minna pool aastat ja aasta, selleks ajaks peab ju olema juba kvoorum määratud. Tänan!

L. Hänni: Ta ongi praegu määratud.

Juhataja: Suur tänu, härra Adams! Härra Hallaste!

I. Hallaste: Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mulle tundub, et praegu meil siin nendest sõnavõttudest tekib assamblee liikmetel väikene lõhestumine. Ühelt poolt ei ole praegu välja jagatud sõnastus kõige õnnestunud tänu oma eitavale vormile, millele juhtis tähelepanu härra Runnel. Teiselt poolt aga see põhimõte, mis siin sees on, nii nagu härra Adams ütles, on iseenesest sümpaatne ja sellest oli ka juba juttu eelmisel aastal, kui assamblee töötas. Mul on ettepanek assamblee juhatajale hääletada läbi põhimõte, et korralise istungjärgu kvoorumit põhiseadus ei sätesta, ja redaktsioonitoimkonnal teha edasi tööd sellesama sätte juures, et mõni ei hääletaks üksnes mingi koma või keelelise kujundi pärast põhimõttele vastu. Aitäh!

Juhataja: Tänan! Härra Tamme!

R. Tamme: Kallid kolleegid! Ja veel üks nüanss. Arvestagem ikkagi seda, et ei ole võimalik ettepaneku sisu ja tema saatuse üle otsustada selle järgi, kes selle ettepaneku teinud on. See käib kogu selle jutu kohta, mis meil siin on kõlanud.

Juhataja: Suur tänu! Rohkem sõnavõtusoove ei ole. Me paneme hääletamisele redaktsioonitoimkonna ettepaneku. Ma juhin tähelepanu sellele, et hääletustulemus otsustab § 72 sisu, mitte sõna-sõnalt teise lause redaktsiooni, kus on sees eitav vorm, mis tõesti hea ei ole. Hääletamisele läheb § 72 põhimõte, mitte lause redaktsioon. Härra Sovetnikov!

S. Sovetnikov: Lugupeetud juhataja! Pole võib-olla kõige sobivam aeg, aga kõige parem tekst on Jüri Raidla ekspertgrupi alternatiiv. Riigikogu on otsustusvõimeline, kui kohal on vähemalt pool koosseisust ja ongi korras – väga lühike ja täpne.

Juhataja: Kahjuks ei saa kõik asjad kunagi korda. Palun, kas me saame hakata hääletama? Kes on selle poolt, et asendada eelnõu § 72 tekst meile välja jagatud § 72 tekstiga, mille teist lauset redigeeritakse? Hääletame, palun! 23 on poolt, 6 on vastu. Assamblee on otsustanud muuta § 72 teksti, kusjuures meile välja jagatud teksti teist lauset veel redigeeritakse. Proua Hänni, palun!

L. Hänni: Paragrahvi 73 lõige 3. Siin on redaktsioonitoimkonnal ettepanek täpsustada formuleeringut ja öelda, et komisjonide ja fraktsioonide moodustamise ja õigused sätestab Riigikogu kodukorra seadus. Varem oli viide seadusele üldiselt.

Juhataja: Palun, kas soovitakse korraldada läbirääkimisi selles küsimuses? Sõnavõtjaid ei ole. Kes on selle poolt, et § 73 lõikes 3 asendada olemasolev tekst uue redaktsiooniga, mis on teile välja jagatud? Hääletame, palun! Poolt on 32, vastu ei ole keegi. Assamblee on otsustanud, et § 73 lõikesse 3 viiakse sisse uus tekst.

PA 03.04.1992 istungi stenogrammist:

L. Hänni: 15. ettepanek on § 64 kohta. Siin on lõigus 2, mis ütleb, et Riigikogu liige on oma volituste ajaks vabastatud kaitseväeteenistusest, täpsustus: asendada sõna "kaitseväeteenistus" sõnadega "kaitseväeteenistuse kohustusest". Esialgse formuleeringu põhjal võib jääda mulje, et juhul kui Riigikogu liige on kaitseväeteenistuses, siis ta vabastatakse, aga ilmselt on vaja rõhutada, et tal ei ole kaitseväeteenistuse kohustust sel ajal, kui ta on Riigikogu liige. Näiteks pole võimalik kutsuda Riigikogu liiget kordusõppustele. See on täpsustus ja see ei muuda oluliselt selle sätte sisu.

Juhataja: Tänan! Palun, kas on küsimusi? Kas on vaja sõna võtta? Küsimusi ei ole, sõnasoovijaid ka mitte. Hääletame. Kes on selle poolt, et parandada § 64 lõiku 2 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun! Poolt on 22, vastuhääli ei ole. Assamblee otsustas parandada § 64 lõiku 2 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. Jätkame.

L. Hänni: Paragrahvi 65 lõik 2. Siin on redaktsiooniline parandus. Sisu jääb täpselt samaks, aga stiili ühtlustamise mõttes on ettepanek sõnastada punkt 3 järgmiselt: "... tema tagasiastumisega seaduses sätestatud korras." Sel juhul haakub see paremini § 84 punktide sõnastusega.

Juhataja: Küsimusi ei ole, sõnasoovijaid ka mitte. Me saame kohe hääletada. Kes on selle poolt, et parandada § 65 lõik 2 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun! Poolt on 21, vastuhääli ei ole. Assamblee võttis vastu otsuse parandada § 65 lõik 2 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule. 17. ettepanek.

L. Hänni: 17. ettepanek puudutab § 67, kus on loetletud Riigikogu pädevus. Teatavasti me eelmine kord otsustasime jätta põhiseaduse eelnõu tekstist välja § 66, kus oli sätestatud Riigikogu pädevus, aga kahjuks sellisel kujul, mis võimaldas tõlgendada Riigikogu kui ülimuslikku võimu kõigi teiste riigivõimuinstiitutsioonide ja isegi rahva suhtes. Otsus § 66 välja jätta oli kindlasti põhjendatud, kuid samal ajal, analüüsides olukorda ja seda loetelu, mis on Riigikogu pädevuse kohta antud §-s 67, tekkis kahtlus, et Riigikogu (näiteks kui tal tekib vajadus nimetada ametisse ametiisik, kes selles loetelus ei sisaldu) võib sattuda põhiseadusega vastuollu, kuigi Riigikogu võtab vastu seadusi ja otsuseid ja selle kaudu võib reguleerida kõiki riigielu valdkondi. Just ametiisikute ametisse nimetamisel on loetelu põhiseaduses ammendav ja seetõttu võib kerkida ka probleem, kui näiteks otsustatakse luua juurde mingeid riiklikke instiitutsioone, mida Riigikogu peab vajalikuks. Et sellist võimalikku kollisiooni vältida, teeme ettepaneku täiendada loetelu, mis sätestab Riigikogu pädevuse, 16. punktiga, mis lisab neutraalses toonis, et Riigikogu lahendab muid riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada. Nii et selline täpsustus, kus on ka öeldud, milliseid riigielu küsimusi ei tohi Riigikogu lahendada, võimaldaks sellise võimaliku vastuolu välistada.

Juhataja: Tänan! Härra Adams, palun!

J. Adams: Proua Hänni! Mul on niisugune küsimus. Te mäletate, et mitmesugustes redaktsioonitoimkonna töö faasides esitasin ma ettepaneku need väga pikad kohustuste loetelud põhiseadusest välja jätta ja selle võrra põhiseaduse teksti vähemalt kolme või nelja lehekülje võrra lühendada. Minu arvamus jäi vähemusse ja peale jäi arvamus, mida väga põhjendatult argumenteeriti, et need loetelud peavad olema absoluutselt ammendavad. Nende lõpus ei tohi olla kokkuvõtvat punkti, mis üldistab, et tal võib olla ka mõningaid teisi õigusi

peale loetelus nimetatute. Nüüd ma näen, et see idee, mida ma kaitsesin, on tagasi tulnud, vähemalt Riigikogu funktsioonide loetelus. Kas te redaktsioonitoimkonnas ei kaalunud seda mõtet, et kui te olete tagasi jõudnud, siis võiks 15 punktist näiteks kümme välja jätta, sest need sisalduvad niikuinii juba selles 16. punktis, kokkuvõtvas punktis? Tänan!

L. Hänni: Selline vaidlus oli meil tõepoolest. Minu mälu järgi jõudis see isegi assamblee saali, mitte ainult redaktsioonitoimkonda. Kui me suudame seda võimalikult täpselt fikseerida, ei teki meil ehk tulevikus vastuolusid erinevate riigivõimuorganite vahel pädevuse jagamise pärast. Ka Riigikogu pädevust me püüdsime võimalikult täpselt põhiseaduses sätestada, kuid kuna ammendavat loetelu just nimelt ametiisikute kohalenimetamisel on tõepoolest väga raske anda, siis osutus vajalikuks jätta Riigikogu puhul see pädevus ainult mõnes suhtes avatuks – mitte senises formuleeringus, nagu see oli §-s 66, mille järgi ta lahendab kõiki riigielu küsimusi, vaid ta lahendab ainult neid küsimusi, mida teised võimuinstiitutsioonid ja kohalikud omavalitsused lahendada ei saa, sest see ei ole nende pädevuses. Ma kujutan ette, et härra Adams võib siin leida toetust enda seisukohale, et see loetelu ammendatavuse taotlus ei pruugi olla eesmärk omaette. Aga ma arvan, et meil ei ole praegu, viimases vaatuses, enam põhjust ka stiiliküsimustele liiga palju tähelepanu pöörata.

Juhataja: Küsimusi rohkem ei ole, sõnasoove ka mitte. Me saame asuda hääletama. Kes on selle poolt, et muuta § 67 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun! 22 on poolt, 1 on vastu. Assamblee võttis vastu otsuse muuta § 67, täiendades seda 16. alapunktiga. 18. ettepanek.

L. Hänni: Paragrahv 72 jäi meil menetlusse eelmisest istungist. Selle kohta on assamblee oma otsuse langetanud. Me otsustasime, et Riigikogu korralise istungjärgu kvoorumit põhiseadus ei sätesta, vaid teeme viite Riigikogu kodukorra seadusele, aga sätestame ainult erakorralise istungjärgu kvoorumi. See peaks olema vähemalt pool Riigikogu koosseisust. Nendele seisukohtadele tuginedes ongi teile pakutud § 72 praegune redaktsioon. Meil tuleb otsustada, kas see sobib. Juhataja Küsimusi ei ole. Sõnasoovijaid pole ka registreerunud, kuid enne kui me asume hääletama, teen ma ühe märkuse. Otsustades 18. ettepaneku üle, oleme valinud suuna sellele, et meil tuleks nädala pärast pöörata oma tähelepanu ka rakendusseadusele. Kui me valime selle tee, mis on kirjas 18. ettepanekus, oleme valinud ka ülesande pöörduda tagasi rakendusseaduse eelnõu juurde. Proua Hänni, kas see on nii?

L. Hänni: Kuna rakendusseadus teeb tõepoolest viite §-le 72 ja kui me muudame seda redaktsiooni, siis ilmselt tuleb ka rakendusseaduses vastav säte ümber sõnastada.

Juhataja: Tänan! Me asume hääletama. Vabandust! Härra Adams, palun!

J. Adams: Ma oleksin tahtnud teie ettepanekut kommenteerida. Kuna põhiseaduse tekstis on väga tihti öeldud, et sätestatakse seadusega, siis kuni sellise seaduse vastuvõtmiseni peab olema ka mingi kord. Nagu ma aru saan, võistlevad omavahel kaks kontseptsiooni. Ühte ma kuulsin härra Kase suust just eile. Tema arvas oli, et ülemnõukogu võtab kõik need seadused vastu veel enne, kui toimuvad valimised. Aga ilmselt on tõesti olulisem rakendusseadusesse sisse võtta mingid ajutised punktid, kas või kvoorumi küsimuses, kuni vastava seaduse ettevalmistamiseni Riigikogu poolt. Tänan! Juhataja Lugupeetud kolleegid! Ma mõistsin härra Adamsit selliselt, et ka tema peab võimalikuks, et me tuleme tagasi rakendusseaduse eelnõu juurde ja püüame neid küsimusi, mis ta tõstatas, lahendada selles seaduseelnõus. Tänan! Kas härra Kask soovib sõna? Palun!

P. Kask: Ma parandan väikese ebatäpsuse, mis oli härra Adamsi sõnavõtt. Ma ei ole öelnud, et ülemnõukogu peab vastu võtma Riigikogu kodukorra seaduse. Ma arvan, et selleks, et põhiseadust saaks rakendada hakata, on vaja miinimumhulk mitmesuguseid seadusi, kaasa arvatud seadus valitsuse kohta ja seadus Riigikogu kodukorra kohta. Ma ei ole kunagi väitnud, et ülemnõukogu peaks need seadused vastu võtma, küll aga olen väitnud, et minu meelest on mõistlik, kui ülemnõukogu need välja töötaks.

Juhataja: Tänan! Me asume hääletama. Arutelu objektiks on § 72. Kes on selle poolt, et muuta § 72 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule? Hääletame, palun! Poolt on 18, vastu on 4. Assamblee võttis vastu otsuse muuta § 72 vastavalt redaktsioonitoimkonna ettepanekule.
